ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-رويۇڭ سامان بولماس

يېڭى ھايات

Жаңа өмір

1993
ژىل
4ـسېنتەبر
شەنبە
№35
(3889)
ئەركىن باھا

گېزىت 1970 ـ ژىلى 1ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.
جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي-سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى
ھەپتىلىك گېزىت

قوڭغۇراق ئاۋازى ياڭرىسۇن

مانا، توقۇغۇچىلار گۈلدەستىلەر
بىلەن ئۇستازلىرىنى يېڭى ئوقۇش ژى
لى بىلەن تەبرىكلىگەن 31ـئاۋغۇستە
مۇ 1ـسېنتەبرـخەلىق ئارا بىلىم كۈ
نىمۇ ئىلىم دەرگاھلىرىنىڭ ئوتمۇشى
بولۇپ قالدى.

تاشقىرىدىن قارىماققا بۇلارنىڭ
ھەممىسى، روي بېرىشى تەبىي بو
لغان ۋاقىەلەردەك سېزىلىدۇ، كىشـ
گە. ئەسلىنى ئالغاندا، ئەينە شۇ بـ
رىنچى قوڭغۇراقتا ئۇنجا پەرزەنـ
دى ياكى نەۋرىسىنى مەكتەپ بوـ
سوغۇسىغا ئېلىپ كەلگەن ئاتا-ئاـ
نىغا ئالەمچە شاتلىق، كېلەچەككە ئۈ
مۈتۋارلىق، ئۇستازلارغا چوڭ مەسـ
ئۇلىيەت تۈيغۇلىرى جەملەنگەن.

ھە، بىلىم ئوچاقلىرىنىڭ قىزغىن ئىش
پائالىيەتلىرى ئەينە شۇ قوڭغۇراق
ئاۋازىدىن باشلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
مۇ بۇ كۈنى قايسى مەكتەپ قوـ
رۇسىغا بارماڭ، تۇرلۇك شادىيانىلارغا
داخىل بولىسىز.

مەن بۇنداق بايرام كەيپىياتىنى
تالغىر ناھىيەسى، بېساغاچ (بۇرۇنقى
دزېرژىنسكي) يېزىسىدىكى 29ـنو
تۇرا مەكتۇپدە تاماشە قىلىۋېتىپ،
بېختىيار يېقىن ئوتمۇشنى ئەسـ
لىدىم.

ماڭا ياخشى تونۇش مەزكۇر مە
كتەپتە رۇس سىنىپلىرىدا ئوقۇۋاتـ
قان ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى ئۇيغۇر تە
لىنى ئۆگۈنۈشكە باشلىغان 1988ـ
1989ـئوقۇش ژىلىغا قەدەر بۇ يەر
دە ئوتكۇزىلىدىغان بارچە تەدبىرلەر
پەقەت رۇس تىلىدىلا ئوپۇشتۇرۇـ
لاتتى. كېيىنكى ژىللار، بولۇپمۇ ئۇ
جا ئۇيغۇر، قازاق سىنىپلىرى ئېچىلـ
غان 1989ـ1990ـ ئوقۇش ژىللـ
رىدىن ئېتىۋارەن، مەيلى ئۇ قانداق
بايرام ياكى تەدبىر بولسۇن قازاق،
رۇس، ئۇيغۇر تىللىرىدا سوزگە چـ
قىش، ناخشا-ساز ئاڭلاش ئەنئەنگە
ئايلاندى.

بۈگۈنمۇ خۇددى شۇنداق بولدى.

يېڭى ئوقۇش ژىلىنى ئۇچ تىلدا تەبـ
رىكلەشلەر، يۇرت ئىمامى ئابدۇـ
كېرىم ئاكىنىڭ ياش ئەۋلاتلارغا قىلـ
غان دۇگا-تەگبىرىدىن كېيىن ئۇسـ
سۇل ناخشا-سازلىرى ياڭراپ كەتـ
تى. مەيدانىنىڭ ئوتتۇرسىدا ئۇسـ
سۇل ئوۋجىغا چىقتى. ئوينىۋاتقانلار
قازاق، ئۇيغۇر، رۇس، تۇرك، كۇرد،
نۇكرائىن... ئوخشاش ئون نەچچە
مىللەت ۋەكىللىرى. ئۇلارنىڭ ئوـ
يۇن، تاماشىلىرىنى ھەۋەسۇ، ئىشتىـ
ياق بىلەن ئۇزاق تاماشە قىلدۇق.

مەكتەپ دىرېكتورى گالىنا ئۇر
غالىيېۋنا بىلەن يېڭى ئوقۇش ژىلى
خۇسۇسىدا سوھبەتلەشتۇق.

– سىزنى ئۇيغۇر سىنىپلىرىنىڭ
تەغدىرى قىزىقتۇرىدىغۇ تايلىق، –
دېگەنچە مېيىغىدا كۇلۇپ سوزىنى با
شلىدى سوھبەتدىشىم،– ئۇزىڭىز بـ
لىسىز، ئۇيغۇر تىلىدا ئوقۇۋاتقان با
لىلار بۇ ژىل 6ـسىنىپقا قەدەم تاش
لىدى. ئۇلار تولۇق ئوتتۇرا مەلۇـ
ماتنى شۇ مەكتەپنىڭ ئوزىدە ئالـ
دىغان بولىدۇ. بىزدە ئۇلارغا ئوز
ئانا تىلىدا ئاساسى پەنلەردىن دەرس
بېرىدىغان ئۇيغۇر مۇئەللىملىرى بار.

دىرېكتور بىلەن سوھبىتىمىز داۋام
قىلىپ، بۇ ژىلقى بىرىنچى سىنىپلار
توغرىسىدا سورىغىنىمدا، ئۇ توۋەنـ
دىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

– بۇ ژىل ئېچىلغان بىرىنچى سى
نىپلارنىڭ ئۇمۇمى سانى ھازىرچە
ئالتە. جۇملىدىن رۇسچە–3، قازاقـ
چە–2 ۋە ئۇيغۇرچە بىر. ھازىرچە،
دېيىشىمنىڭ سەۋەۋى، ئۇيغۇر سىنـ
پى بىر بولامدۇ، ئىككىمۇ تېخى ئۇـ
زۇل-كېسىل ھەل بولمىدى. سەـ
ۋەۋى،ئۇيغۇر سىنىپ پارتىلىرىغا كە
رىپ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ سانى 37
كە يەتتى. ۋاھالەنكى، رۇيخەت بو
يىچە ئۇلار ئەللىكتىن ئاشىدۇ. ئەگەر
موشۇ بىر-ئىككى كۇن ئارىلىقىدا ئۇ
يغۇر سىنىپىدىكى بالىلار سانى 40
تىن ئاشسا، ئۇ چاغدا 2 سىنىپقا بو
لىنىدۇ. دېمەك، بۇ يېقى ئاتا-ئاـ
لارغا باغلىق.

– ئوقۇش قۇراللىرىنىڭ ئەھۋالى
قانداق؟

–رۇسلارنىڭ ياخشى،–دەيدۇ سو
ھبەتدىشىم سوئالىمغا جاۋابەن،– ئەپ
سۇسكى، قازاق، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلە
رىغا كېرەكلىك قۇراللار تېخىچە يېـ
تىشمەيدۇ. لېكىن قاراپ ئولتۇرۇشـ
نىڭ ئىلاجى يوق. ئوزىمىز جايلارـ
دىن ئىزدەشتۇرۇپ تېپىپ، پروگـ
راممىا بويىچە ئوقۇتىۋاتىمىز. بۇ
ئىشتا ئۇيغۇر سىنىپلىرىغا بولۇپمۇ
ئاتا-ئانىلار سالماقلىق ياردەم كورـ
سىتىپ كېلىۋاتىدۇ.

دەرھەقىقەت شۇنداق. مەزكۇر
مەكتەپتە ئۇيغۇر سىنىپى ئېچىلغاـ
دىن بۇيان ئاتا-ئانىلار سىنىپلارنى بې
زەش، رېمونتلاشقا ياردەملىشىش، ئو
قۇش قۇراللىرىنى ژىراق، يېقىندىكى
ئۇيغۇر مەكتەپلىرىدىن تېپىپ كېـ
لىش ئىشلىرىغا جان پىدالىق بىلەن
ھەرىكەت قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇلارـ
نىڭ ئىچىدە مەدەنىيەت مەركىزى يې
زىلىق شوبىسىنىڭ رەئىسى ئەخمەتـ
جان ئاخمۇللايېۋ، ژىگىت بېشى ھۇـ
سەيىن ئىلياس، ئاتا-ئانىلار كومىتېـ
تىنىڭ رەئىسى كەنجە كاملوۋ، ئۇـ
نىڭ ئەزالىرى مەھەممەت ئاخمۇللاـ
يېۋ، روزاخۇن روزىيېۋ، رىزۋانگۇل
گاچاكوۋا ئوخشاش كىشىلىرىمىزنىڭ
ئويناۋاتقان رولى چوڭ.

ئەكىتلەشكە ئەرزىيدىغان، ئەرزىيـ
دىغانلا ئەمەس، مىللەت كېلەچىگىنى
ئويلايدىغان، ھەر كىمنى خوشال قىـ
لىدىغان بىر نەرسە-بۇ ئاتا-ئانىلارـ
نىڭ پەرزەنتلىرىنى ئانا تىلىدا ئوقۇ
تۇشقا بولغان كوز قارىشىنىڭ ئوپـ
تىن ئوزگىرىشىدۇر.

يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، تا
موشۇ ئوقۇش ژىلىغا قەدەر ئېيۇل،
ئاۋغۇست ئايلىرىدا باللارنى ئۇيـ
غۇر سىنىپىغا بېرىشكە دەۋەت قىـ
لىش يۇزىسىدىن جىددىي تەشۋىق
ئىشلىرى ژۇرگۇزىلەتتى. ئۇمۇ ئازـ
لىق قىلغاندەك 31ـئاۋغۇست، 1ـ
سېنتەبر كۇنلىرى ژىگىت بېشى باش
لىق يۇرت موتىۋەرلىرى، ئاكتىۋلار
مەكتەپ ئالدىغا كېلىۋېلىپ، «بالـ
ىڭىزنى ئۇيغۇرسىنىپىغا بېرىڭ...»
دەپ يالۋۇرۇپ دېگىدەك ژۇرۇپ،
ئاران ماقۇل كەلتۇرەتتۇق. بۇ
ژىل ئۇ خىلدىكى تەشۋىقى ھەرىكەت
لەر دېيەرلىك بولمىدى. شۇنىڭغا قا
رىماي، ئۇيغۇر سىنىپىغا كەلگەن با
لىلارنىڭ سانى ھەر قاچانقىدىن كوپ
بولدى. بۇمۇ مىللىتىمىزنىڭ ئوزلىگـ
نى تونۇشىنىڭ، كېلەچەككە بولغان
ئىشەنچىنىڭ ئالامىتى بولسا، ھەـ
جەپ ئەمەس.

ئىلاھىم، تىچلىقىمىزدىن دەرەك بې
رىپ مەكتەپلىرىمىزدە قوڭغۇراق ئا
ۋازى ياڭراۋەرسۇن. ئۇيغۇر سىنىپلـ
رىنىڭ سانى كوپىيىۋەرسۇن!

ئا. ماخمۇت.
تالغىر ناھىيەسى.

بۈگۈنكى سانىمىزدا:

2ـ بەت
مەدەنىيەت بېغىدىكى تەنتەنە
3 ـ بەت
قۇرئان ھېكايەتلىرى
4 ـ بەت
خوتەندە چەت ئەللىكلەرنىڭ
ژۇرگۇزگەن زوراۋانلىق ھەرىـ
كەتلىرى
5ـ 8ـبەتلەر
تورت ژىلدىن كېيىنكى ئويلار
6ـ7 ـ بەت:
«دېۋانىنىڭ قىزى»
(ھېكايە)
9ـبەت
شېرىيەت سەھىپىسى
10ـبەت
غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ خاـ
تىرىسىگە بېغىشلاندى
11ـبەت
بىر دەقىقە تەبەسسۇم
12ـ بەت
چەت ئەللەر خەۋەرلىرى.

سۇرەتتە:زارە ۋوستوكا مەھەللىسىگە جايلاشقان م. ھەمرايېۋ نامىدىكى 150ـئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتەـ
ۋىنىڭ دىرېكتورى راۋىيەم ئەخمە توۋا.

مەدەنىيەت بېغىدىكى تەنتەنە

ۋاتىدۇ. 29-ئاۋغۇستتا قازاقىستا-نىڭ پايتەختى ئالمۇتا شەھىرىنىڭ مەدەنىيەت ۋە دەم ئېلىش بېغىدا ئۆتكەن مەدەنىيەت كۆللىرى ئەينە شۇنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر.

شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى ۋە جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئۇيۇشتۇرۇلغان بۇ مەدەنى-يەت كۆللىرى بايرىمىغا شەھەر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان مەھەللىلەرنىڭ ئاھالىسى ۋەكىللىرى، زىيالىلار قاتناشتى، ھا-زىرقى ھاياتىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلار تۈپەيلى ھەر كىم ئۆز تەشۋىشى بىلەن بو-لۇۋاتقان دەۋرىمىزدە مۇنداق ئەمە-لىي چارىلارغا كىشىلەرنى كۆپرەك جەلىپ قىلىپ قاتناشتۇرۇش قىيىن-چىلىقى ھەممىگە مەلۇم. شۇنىڭدەك بۇ ئىش پۇختا تەييارلىقلار بىلەن ئې-رى بايراملىرىدا كۆپرەك كىشىلەر-نىڭ دىققىتى بەس-بەستە ئۇيۇشتۇ-رۇلىدىغان مىللىي تائاملار كۆرگەز-مىسىگە قارىتىلىپ، بايرام ئەھمىيە-تى ئاساسى جەھەتتىن شۇنىڭغا باغ-لىنىشلىق ئۆتكۈزۈلسە، بۇ قېتىم ھەر خىل سەنئەت ھەۋەسكارلىرىنىڭ كونسېرتلىرى ئاساسى دىققەتنى جە-لىپ قىلدى.

يازلىق سەھنە ئالدىدا كىشىلەر توپى كۆپەيگىنىدە گورنىي-گىگانت مەھەللىسى مەسچىتىنىڭ ئىمامى زا-ماندىن ھاجىم زامانىمىزدا ئىنچلىق ۋە دېموكراتىيە ئەركىنلىكى كەڭ جا-رىي قىلىنىشقا ئۆتكەن كېيىنكى يىل-لارنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنىڭ بىرى مىل-لەتلەر مەدەنىيىتىنى ھىمايە قىلىش يو-لىدا ئۇلارنىڭ ئۆز ئۆزىنى تونۇپ، مەدەنىيىتى، تىلىنى تەرەققىي ئەتكۈ-زۈش مۇمكىنچىلىكىنىڭ تۇغۇلغانلى-قىدۇر، شۇ تۈپەيلى خەلقىمىزمۇ مىل-لىي ئويغىنىشقا يۈز تۇتۇپ، ئۆتكەن-كى يىللاردا بەلگۈلۈك قىسىم كور-سىتىشلەر ئەمەلىيىتىدە يوقىلىشقا ئۆ-تكەن مىللىي ئالاھىدىلىكلىرىنى قاي-تىدىن تىكلىمەكتە. شۇ يۆنىلىشتە ھەر خىل سەيلىلەر، مەدەنىيەت كۆل-لىرىنى ئۆتكۈزۈش ئەنئەنىگە ئايلىنى-لىپ بېرىلغىنىدا، ئۇنىڭغا كۆپچىلىك-نىڭ يەنىمۇ بىر قەدەر تولۇغىراق، قاتنىشىش مۇمكىنچىلىكىنى ھاسىل قىل-غىنى بولار ئىدى. ئۆتكەنكى قېتىمقى مەدەنىيەت كۆللىرى بايرىمىدىكى داغ-دۇغىلىق پەيتلەرنىڭ بۇ قېتىم-قى سۈسلىقى ئۇنىڭ قاتناشچىلىرىغا ئۆزگۈرى روھى كەيپىيات بېغىشلال-مىدى.

ئەتىكەللىكى ئۇ يەرگە تەرەپ – تەرەپتىن كېلىۋاتقانلار باغ ئىچىدە-كى ئوچۇق سەھنە ئالدىغا توپلىنىپ، ياڭراق ئاۋاز بىلەن چېلىنىۋاتقان نا-غرىنىڭ ئاۋازىدىن بەھرىلىنىپ، باي-رام مۇناسىۋىتى بىلەن بىر-بىرىنى تەبرىكلەشتى. بۇ مەدەنىيەت كۆلى بايرىمىنىڭ بىر ئالاھىدىلىكى شۇ بو-لدىكى، ئۇ ئادەتتىكى يەنى بىرلە-رنىڭ سەھنە مىنبىرىگە چىقىۋېلىپ، ئۇزاقتىن-ئۇزاق دوكلاد ئوقۇيدىغان رەسمىيەتلىرىدىن خالى تۈردە ئېلىپ بېرىلدى. شۇنداقلا ئۆتكەنكى قېتىم-لاردىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۆللە-

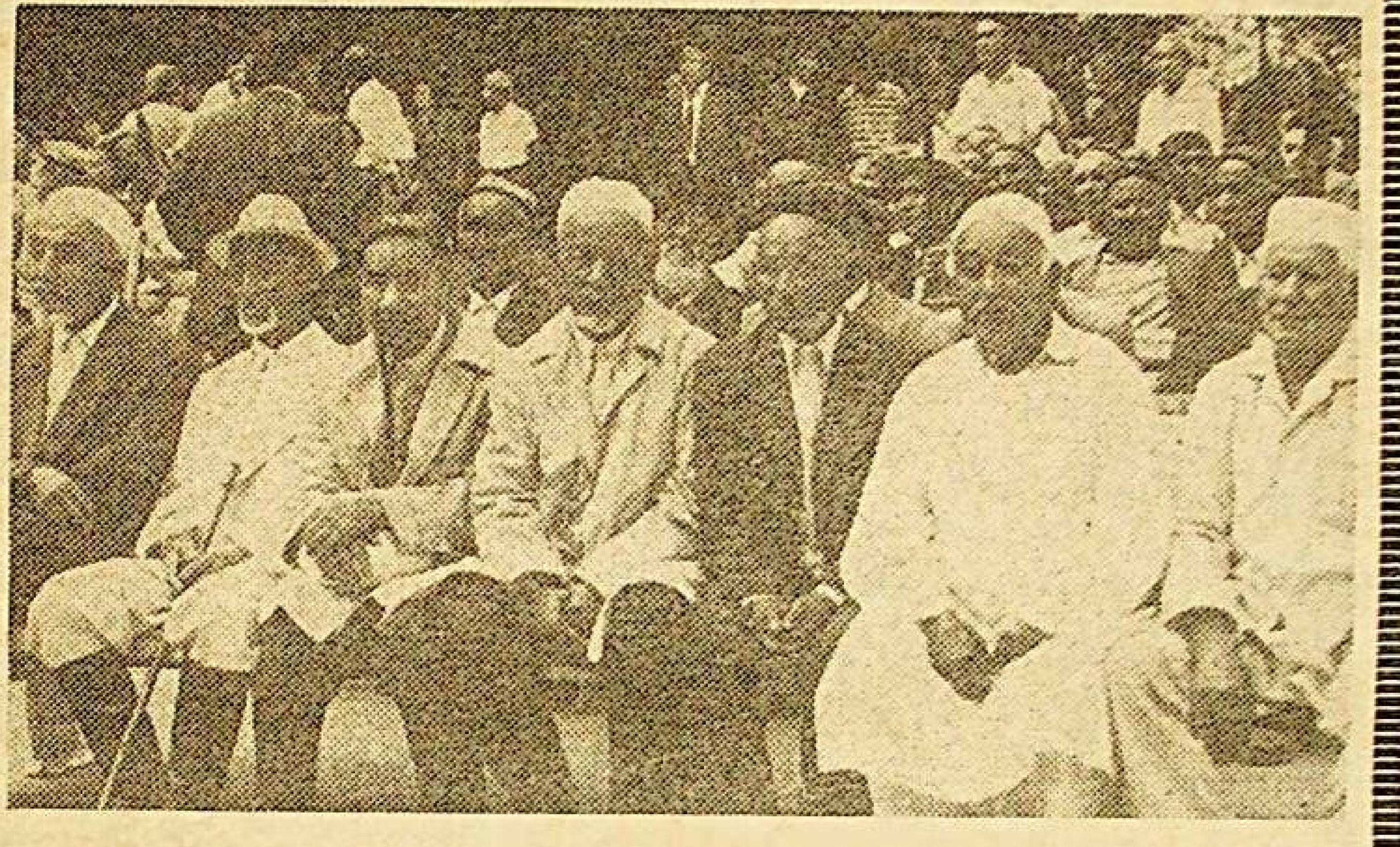

بىرلىك بولۇشىنى تىلەپ قۇرئان تىلا-ۋەت قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بايرام دەملىرى يەنە ناخشا-سازغا، ھەر بىر مەھەللىلەردىن كەلگەن سەنئەت-ھەۋەسكارلىرىنىڭ كونسېرتىغا ئۇلاش-تى. ئۇنىڭغا ئۇيغۇرلار دىيارىدىن نا رەسمىي سەپەرلەر بىلەن كەلگەن مېھمانلار ئۆز كونسېرت نومېرلىرى بىلەن ئارىلىشىپ، بايرام قاتناشچى-لىرىغا خۇش دەملەر بېغىشلىدى. درۇ-ژبا، زارە-ۋوستوكا مەھەللىرىدىكى ئۇ-يغۇر ئوتتۇرا مەكتەپلىرى، شۇنداقلا كومپوزىتور كېرىوۋ رەھبەرلىك قى-لىۋاتقان «راسۇل» ئانسامبلى ياش سەنئەتچىلىرىنىڭ كونسېرتلىرى ناما-يىش قىلىندى.

كونسېرتلار ئارىسىدا جامائەتچى-لىك ۋەكىللىرىنى بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەپ قىسقىچە سۆزگە چىققان شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنى-يەت مەركىزىنىڭ رەئىسى تۇرغان توختەموۋ، دولەتلەر ئارا ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ پرېزىدېنتى قەھرىمان غوجەمبەردىيېۋ، جامائەتچىلىك ئاك-تىۋىستى زەيناۋدۇن بوساقوۋ، توخ-تەم مۇختەروۋ ۋە باشقىلار مۇس-تەقىل دولەت رېتىدە دۇنياغا تونۇ-لۇۋاتقان قازاقىستاندىكى قېرىنداش باشقا مىللەتلەر بىلەن ئىناقلىقتا ھا-يات كەچۈرۈش، خەلقىمىزنىڭ مەدە-نىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈش، مىللىي مە-نپىيەتلىرىنى ھىمايە قىلىش يولىدا نا-ھالىنىڭ ھەمنەپەس بولۇشى تىلەك-لىرىنى ئىزھار قىلدى.

س. ئىسكەندەروۋ.

ئالمۇتا شەھىرى.

سۈرەتلەردە: مەدەنىيەت كۆللىرىدىن كۆرۈنۈشلەر.

د. يۇسۇپوۋنىڭ سۈرەتلىرى.

ئەخبارات ئاگېنتلىقلىرى خەۋەرلەيدۇ

ئەلنىڭ ئىشەنچىسىدىن ئايرىلغان ئېلچىبېي

ئەزەربەيجاندا پرېزىدېنت ئېلچىبېيگە ئىشەنچ بىلدۈرۈش رې-فېرېندۇمىنىڭ دەسلەپكى نەتىجە-سى ئېنىقلاندى.

رېفېرېندۇمغا سايلىغۇچىلارنىڭ 90 پروتسېنتى قاتناشقان. ئۇلار-نىڭ كوپچىلىك قىسمى ئەندى ئېلچىبېيگە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

كارتوچكا سىستېمىسىغا كوچتى

ئىراق ھوكۇمىتى ئاساسى ئو-زۇق-تۈلۈك تۈرلىرى بىلەن تاما-كىنى ئەندىلا كارتوچكا سىستېمى-سى بويىچە تەخسىم قىلىشقا قا-رار قوبۇل قىلدى.

بۇنىڭدىن كېيىن ئۇن، گۆ-رۈچ، قەنت ۋە تاماكا ھەر بىر ئادەمگە كارتوچكا ئارقىلىق سې-تىلىدىغان بولىدۇ. بۇلاردىن باش-قا ئوزۇق-تۈلۈك مەھسۇلاتلىرى-نىڭ ئەركىن سېتىلىشىغا چەك قو-يۇلمايدۇ.

مەككىلىكتىن كېيىنكى مەسچىت

ماروككونىڭ كاسابلانكا شەھە-رىدە ئالەمدىكى ئەڭ چوڭ مەس-چىتلارنىڭ بىرسىنىڭ قۇرۇلۇشى ئاياقلاشتى.

ھاسان ئىككىنچىنىڭ مەسچە-تى ئاتالغان بۇ ئىمارەتنىڭ ئى-چى بىلەن ھويلىسىغا يۈز مىڭ نا دەم سىغىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ ئەينە شۇنداق چوڭلىقى بىلەن مەككىدى-كى مەسچىتتىن كېيىن ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ.

ئۆز جىنايىتىگە يارىشا

خىتاينىڭ بېيجىن شەھەرلىك سو-تى شىنخۇا ئەخبارات ئاگېنتلى-قى باش مۇھەررىرىنىڭ مۇئاۋىنى-غا مۇددەتسىز تۈرمە جازاسىنى بېرىش ھوكۇمىنى چىقاردى.

ئۇ خىتايدىكى مەخپىي ھوج-جەتلەردىن بىرسىنىڭ كوچۈرمى-سىنى ئېلىپ، ئۇنى شاڭگاڭ ژۇ-رنالىستىغا ساتقان. سوتلانغۇچى ئۇ ئىشنى ئۆز گۇناسىغا ئىقرار بولغان.

خوشنىلارنىڭ ئۇچرىشىشى

كابۇلدا ئافغانىستان ئىسلام دولىتىنىڭ پرېزىدېنتى رابانى بە-لەن تاجىكىستان جۇمھۇرىيىتى ئا-لىي كېڭىشىنىڭ رەئىسى راخما-نوۋنىڭ ئۇچرىشىشى بولدى.

ئىككى تەرەپ ئىناق خوشنى-دارچىلىق مۇناسىۋەتلەرنى ئور-نىتىش مەسىلىلىرىنى قارىدى. شۇنداقلا ئىككى دولەت بىر-بىرسىنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئار-لاشماسلىق توغرىسىدىمۇ سوھ-بەت ئۆتكۈزدى.

قاپچىغاي. «كاپچاگاي-فار-فور» جەمئىيىتىنىڭ ئىشلەپ چىقىرىۋاتقان مەھسۇلاتلىرى جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ سىرتىدىمۇ ياخشى مەلۇم.

سۈرەتلەردە: قاپچاغاي فار-فورلىرى.

ھ. يۇسۇپوۋنىڭ سۈرەتلىرى.

قۇرئان ھېكايەتلىرى

(داۋامى، بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

ئەڭ دەسلەپكى ئەلچىسى ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ياشاپ ئۆتكەن توققۇز يۈز ئەللىك يىشىدا كۆپلىگەن ھاقارەتلىنىش، مەسخىرىلەشلەرنى باشتىن كەچۈردى. ئۇ خەلقنى ئويغىتىش، ئۇلارنىڭ دۇرۇس يولغا كىرىشى ئۈچۈن بارلىق كۈچ-غەيرىتىنى سەرىپ قىلدى. ئۇنىڭ پەندى-نەسىھەتى بىلەن كىشىلەرنىڭ بىر قىسمى ئاللانىڭ بۇيرۇغىنى ھەق بىلىشكە ئۇتسە، بىر قىسمى شۇ بويىچە تەر سالىق، جاھىللىق قىلىپ، بويسۇنۇشتىن باش تارتتى. شۇندا مۇنداق ئادەملەرگە قانداق ئامال-چارە قوللىنىش ھەققىدە ئۇ ئاللاغا مۇراجەت قىلغىنىدا، ئۇنىڭغا ئاللادىن:- كىشىلەر ئىچىدە ئىسلام ئېتىقاتىغا رىئايە قىلغانلارنىڭ كەلگۈسى پارلاق بولىدۇ. قالغانلىرى ئۈچۈن سەن غەم قىلما،- دېگەن ۋەھى كەلدى.

نۇھ ئەلەيھىسسالام، - ئۇ گەدەنكەشلەرنى ئۇزۇل-كېسىل يوقىتىش كېرەك. ئۇلار شەيتان مىسالى باشقىلارنى ئازدۇرۇپ، دۇرۇس يولدىن چەتنەشتۈرىدىغان زىيانكەش كاساپەتلەردىن بولىدۇ،- دەپ ئاللاغا ئىلتىماس بىلدۈردى. ئاللا- تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىگە ئىشەندى. ئۇنىڭ تىلىگىنى ماقۇل كۆرۈپ، سەن يوغان بىر كېمە ياساشقا كىرىشكىن،- ئازغۇنلارنىڭ تەغدىرىنى شۇندا بىر تەرەپ قىلىمىز. مېنىڭ لەنىتىمگە ئۇچرايدىغان ئۇ لەنىتىلەر شۇندا سۈنىڭ تېگىدە قېلىپ ھالاك بولۇشىدۇ،- دەپ كۆرسەتمە بەردى.

نۇھ ئەلەيھىسسالام شۇ بويىچە شەھەرنىڭ چېتىدىكى ئوتۇشلۇق بىر يەرگە كېلىپ، ياغاچ- مىقلارنى ھازىرلاپ كېمە ياساشقا كىرىشتى. شۇندىمۇ ئۇ مەمەدانلارنىڭ زاڭلىق قىلىپ كامسىتىشىدىن خالىي بولالمىدى. ئۇلار،- نۇھ، بۇرۇن ئۆزەڭنى ئاللانىڭ ئەلچىسى مەن دەپ بىزگە نەسىھەت قىلىشقا زېرىكمەيتتىڭ ئەندى ياغاچچى بولۇپ قاپسەنغۇ،- دەپ ئۇنى كامسىتىشتى.

- بۇ ئارىدا دېڭىز، دەريالار بولمىسا ھاماقەتلىك بىلەن ئىمدىن خوۋۋېلىنىپ كېمە ياسىماقچىسەن؟ كېمەڭگە ئوكۈز قېتىپ ماڭغۇزماقچىمسەن يە!؟ ياكى شامال بىلەن ماڭغۇزماقچىمسەن؟

نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تەنە-تاپا قىلىشىغا ئېرەنمۇ قىلماي ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى.

- سىلەر مېنىڭ ئىشىمنى كۆلكىگە ئايلاندۇرىۋالسىلەر. كۈلكەڭلارنىڭ ئايىغى كېچىكمەي ژىغاڭلارغا ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى كۆرىسىلەر،- دەپ نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئېچىنىشىنى ئىزھار قىلدى، كېمىسىنى كۈچىنىڭ بارىچە يوغان ۋە مەزمۇت قىلىپ ياساپ چىقىپ، ئاللانىڭ ئەمرىنى كۈتتى.

- ئەمرىم بويىچە قاچىغا قۇيۇلغان سۇ پورۇقلاپ قايناپ تاشقان مەزگىلدە ئىمان ئېيتقان ئىشەشلىك ئادەملىرىڭ بىلەن يېقىن ئۇرۇق-تۇققانلىرىڭنى كېمەڭگە سال! شۇنداقلا ئوسۇملۇكلەردىن، ھايۋانات-جانىۋارلاردىن بىر جۈپتىن كېمەڭگە ئېلىۋال،- دەپ شۇندا ئۇنىڭغا ئاللادىن ۋەھى كەلدى.

ئارىدىن كۆپ ئوتمەي قاچىدىكى سۇ قايناپ تېشىپ، سۇ دولقۇنى ئاسمانغا كۆتىرىلىشكە باشلىدى. يەردىكى بارلىق بۇلاق، ئوستەڭلەرنىڭ سۈيى دەۋرەپ تېشىپ، يەر يۈزىنى توپان سۈيى بېسىپ كەتتى. نۇھ ئەلەيھىسسالام ئاللانىڭ ئېتائەتمەن بەندىلىرىنى، ھايۋاناتلار، جانىۋارلارنىڭ جۈپلىرىدىن كېمىسىگە ئورۇنلاشتۇردى. ئاللانىڭ پاناھى بىلەن كېمە بەزەن شامالنىڭ ھايدىشى بىلەن، بەزەن ئېقىنغا قارشى ئۈزۈپ ژۈردى. شۇندا ئوركەش-ئوركەش دولقۇنلار ئازغۇنلارنى ئېرەڭگە پاتۇردى. سۇ دولقۇنى ئۇلارنىڭ گورىگە، كوۋۇكلىرى ئۇلارنىڭ كېپىنىگە ئايلاندى. ئۇلارنىڭ ئەجەلگە قارشى جان تالاش قىلىش ئامالدىرىدىن ھېچ بىر نەتىجە چىقمىدى. ئۇلارنى دولقۇنلار يالماپ كەتتى. نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىسىدە ئەھۋالنى ئېنىق كورۇپ تۇردى. شۇندا ئۇنىڭ كوزى ئويېقىسىز ئوزىنىڭ بالىسى كېنانغا چۈشتى. ئۇمۇ ئاللانىڭ ئەمرىگە ئۇچرىغانلارنىڭ بىرى ئىدى. سەۋەۋى كېنان ئاللانىڭ ئەمرىگە ئېتائەت قىلىشتىن باش تارتىپ، ئاتىسىنىڭ سوزىنى ئىلىك ئالماي گەدەنكەشلىك قىلغان. ئۇ دەھشەتلىك دولقۇن ئىچىدە بىردە تاغقىيالارغا يامىشىپ، بىردە ئېگىزلىكلەرگە شۇڭغۇپ، جان قاچۇرۇپ ژۈرەتتى. بىراق ئەجەل ئۇنى ئايايدىغاندەك ئەمەس. تىلسىز يىغا-توپان سۈيى ئۇنى ئۇلجۇقتۇرماقتا.

ئەينە شۇ ۋاقىتتا ئاتىنىڭ ژۈرىگى دەرت-ھەسرەتكە تولۇپ، ئاتىلىق سېزىملىرى قەلبىنى ئورتەشكە باشلىدى. ئۇ بالىسى ئېقىپ كېتىپ بارغان تەرەپكە قاراپ بار كۈچى بىلەن ۋاقىرىدى. شۇندا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگىنى ئاللا تائالانىڭ قۇدرەت كامالىتىگە بالىسىنىڭ ئىخرارمەللىكىنى توغدۇرۇشتىن ئىبارەت بولدى.

- بالام، جىگەرىم! بۇ ئاللانىڭ ئەمرى بىلەن بولۇۋاتقان ئىش. ئۇنىڭدىن ھېچ كىم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. تېز بىزگە يېقىنلىشىپ كېلىپ، كېمىگە چىقىپ ئىمان ئېيتقىن! دۇرۇس يولغا چۈشۈپ، جېنىڭغا پانا تاپقىن! ئىمانسىزلارغا ئەگەشمە!- دەپ ئۇ يەلىنىپ ئىلتىجا بىلدۈردى. شۇندىمۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ سوزى دىلى قارىيىپ كەتكەن ئوغلىغا تەسىر قىلماي، ئۇ بۇ دەھشەتتىن قۇتۇلۇپ كېتەرمەن، تەغدىرنىڭ يەنە بۇيرىغىنىنى كورەرمەن دېگەن ئويدا ئىدى.

- مېنىڭ بىلەن سېنىڭ كارىڭ بولمىسۇن، سۇ چىقالمايدىغان تاغنىڭ چوققىسىغا يامىشىپ چىقىۋېلىپ بولسىمۇ جېنىمنى ساقلاپ قالىمەن،- دەپ ئاتىسىغا رەدىيە بەردى.

- ھاماقەتلىگىڭنى قوي، بالام،- دەپ بالىسىنىڭ تەغدىرىگە كويۇنۇپ، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇنى يەنە بىر قېتىم گۇناھىنى چۈشۈنىشكە چاقىردى،- ئاللا تائالا ئوزىگە قۇلچىلىق قىلىدىغانلاردىن باشقا ھېچ كىمگە بۇگۇن رەھىم-شەپقەت قىلمايدۇ!

ئۇنىڭ سوزى ئاياقلاشقىچە تاغدەك تۇرۇلۇپ كەلگەن دولقۇنلار ئاتا-بالا ئىككىسىنى ژىراقلاشتۇرۇپ ئېلىپ كەتتى. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كوزىدىن ئوغلى غايىپ بولدى. پەرزەنت ئاخىر ئاتىنىڭ پۇشتىغۇ. ئۇنىڭ جىسمىنىڭ بىر بولۇگى بولغان بالا تەغدىرىگە قانداقچە ئاتا بىپەرۋا بولالىسۇن.

- ئې رەببىنا،- دېدى ئۇ شۇندا ئاللاغا مۇناجەت قىلىپ،- بالام مېنىڭ ژۈرىگىمنىڭ بىر پارچىسى. مېنى، دىنداشلىرىمنى ۋە قوۋمى-قېرىنداشلىرىمنى بۇ ئاپەتتىن ساقلاپ قالىدىغانلىقىڭنى ئېيتقان ئىدىڭغۇ. بۇ ماڭا ئېمە تارتقۇلۇق بولۇپ قالدى.

- ھەي نۇھ،- ئاللاتائالادىن ۋەھى كەلدى،- راست، ئۇ سېنىڭ پۇشتۇڭ، بىراق ئۇ سېنى، مېنىڭ ئەلچىلىرىمنى جاھىللىق بىلەن رەت قىلدى. نەق ئېزىتقۇ، مۇرتەدنىڭ ئوزى بولدى. سېنىڭ بىلەن ئىنسانىي، دىنىي مەسلەكداش بولغان كىشىلەرلا يېقىنىڭ بولالايدۇ. شۇنداق كىشىلەرنىڭ، ئۇرۇم-پۇتىڭنىڭ ھاياتىغا ئارا بولۇپ قالدۇق. رەببىڭنىڭ كالامىنى بۇرلاپ ئېتائەت قىلمىغان، سېنىڭ ئاتىلىق ۋەزى-نەسىھەتلىرىڭگە ئېتىۋار قىلمىغان ئوغلىڭغا رەھمدارچىلىق قىلالمايمەن. ئۇنداقلار سېنىڭ بىلەن قانداش بولغىنى بىلەن ساقلىنىپ قالماي ئوز سازايىنى تارتىشى كېرەك. ماڭا ئۇنداق ئورۇنسىز تەلەپنى قويمىغىن،- دەپ ئاتىنىڭ تەلىۋىنى رەت قىلدى.

بۇ گەپلەردىن كېيىنلا نۇھ ئەلەيھىسسالام پەرزەندىگە بولغان ئېچىنىشى ئىلكىدە ئاچچىق ھىسسىيات چاڭگىلىغا چۈشۈپ قېلىپ ئوزىنىڭ ئېسەنگىرەپ قالغانلىقىنى سەزدى ۋە ئاللانىڭ بۇيرىغىغا شۈكرىچىلىك قىلىشقا ئوتتى. ئاللانىڭ بۇ كارامىتىنىڭ چىن ماھىيىتىگە قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئەھمىيىتىگە چوڭقۇر كوز يەتكۈزدى.

- ئېمە ياراتقان ئىگەم،- دېدى ئۇ شۇندا ئۆزىنىڭ كۆپۈرلۈككە يول قويغانلىقى ئۈچۈن ئاللادىن كەچۈرۈم سوراپ،- مەلدىن ئوتكەن سەۋەللىك ئۈچۈن كەچۈرۈم سورايمەن. گۇنايىمدىن كېچىپ، ئوزەڭ مەغپىرەت ئاتا قىلغىن.

ئاللانىڭ ئەمرى بىلەن دىنسىزلار بىر يولى سۇنىڭ ئاستىغا چوكۇپ غايىپ بولدى. ئەندى ئاستا-ئاستا توپان سۈيى قارا يەر قوينىغا سىڭىشقا باشلىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسى ئەل-جۇدى تېغىنىڭ ئۇستىگە كېلىپ تۇرۇپ قالدى.

(داۋامى بار).

ئانىلار ئويۇمىزنىڭ بەرىكىتى.
ر. يۇسۇپوۋنىڭ فوتو ئېتيودى.

قىسقا خەۋەرلەر

شەنبە كۈندىكى ئانىلار

ئۇيغۇر ناھىيەلىك مېھىر-شەپقەت جەمخورمىسىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن 200گە يېقىن يالغۇز ئانا ۋە ژىتىم بالىلارغا باھالىق سوغىلار تاپشۇرۇلدى. ناھىيە خەلقىنىڭ ياردەمگە موھتاژ بۇ تەبىقىسى بېرىلگەن سوغىلارغا ئىنتايىن رازى بولۇشتى. يەنە شۇنداقلا چونجىدىكى چوڭ-چوڭ مەھكىمىلەرمۇ بۇلارغا ئوز سوغىلىرىنى بەردى.

شەنبە كۈندىكى مېھىر-شەپقەت ئاكسىيەسى ناھىيەلىك مەدەنىيەت ئويىدە ئوتتى. ئۇنىڭغا ناھىيە ھاكىمى م. ناسىروۋ قاتنىشىپ، سوغىلارنى تاپشۇردى. كەلگۈسىدىمۇ مۇنداق غەمخورلۇقلار يەنىمۇ داۋاملىشىدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

غەمخورلۇق

يېقىندا ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ ژۇرنالىستلىرى كويتىن ئارزۇلاپ، نىيەت قىلىپ ژۈرگەن مەخسەتلىرىگە يېتىشتى. «ئىلى ۋادىسى» بىلەن «ئىلە شۇغلاسى» گېزىتلىرى، شۇنداقلا ناھىيەلىك رادىو خەۋەرلىرىنى ئاڭلىتىش رېداكسىيەسىنىڭ ژۇرنالىستلىرىغا ناھىيە ئىچىدىكى ئاۋتوبۇسلاردا ھەقسىز ژۈرۈش ھوقۇقى بېرىلدى. ژۇرنالىستلار بۇ غەمخورلۇق ئۈچۈن ناھىيە رەھبەرلىرىگە ۋە يولۇۋچىلارنى توشۇش ئاۋتوكارخانىسىنىڭ باشچىلىرىغا ئوزلىرىنىڭ مىننەتدارچىلىقىنى بىلدۇردى.

ن. قازانغاپ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

سەممىي سوغا

ئالمۇتا. ۋەتىنىگە قايتىۋاتقان خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قازاقىستاندىكى پەۋقۇلئاددە ۋە تولۇق ھوقۇقلۇق ئەلچىسى چژان دېگۇئان بىلەن ئۇنىڭ رەپىقىسى شۇلان خانىم جۇمھۇرىيەتلىك «بوبېك» بالىلار فوندىغا مىللىون سوم تاپشۇردى. بۇ شەخسىي سوغا قازاقىستان خەلقىگە ۋە ئۇلار بىر ژىلدىن ئوشۇق ياشاپ ئىشلىگەن جۇمھۇرىيەتكە مىننەتدارلىق ھەم ھورمەت ئويغۇسىدا كىچىك قازاقىستانلىقلارنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن تاپشۇرۇلدى.

(قاز تاگ).

شانلىق تارىخىمىزنىڭ سەھىپىلىرىدىن

تەھرىراتتىن:
تۆۋەندە سىز كۆرىدىغانلارغا سۇنۇلۇۋاتـ
قان تارىخىي خاتىرىلەر خوتەننىڭ تارىخچى
مەمتىمىن توختىنىڭ، خوتەن ۋىلايەتلىك
مىللىي قەدىمىي ئەسەرلەر ئىشخانىسى تە-
رىپىدىن نەشىر قىلىنغان «خوتەن تارىخىدىن
ئەسلىمە» ناملىق ئەسەرىدىن چەكلىك قىس
قارتىشلار بىلەن ئېلان قىلىنماقتا.

1920-يىلى خوتەن شەھىرىدە ساۋاتخان
دىنىي كەسىپ ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن
مەمتىمىن توختى مەزكۇر ئەسەرنى 1940-
يىلى 93 يېشىدا ۋاپات بولغان ئاتىسى توخ
تى مەخمەمەت شېيخ، 88 يېشىدا ئالەم-
دىن ئۆتكەن بوۋىسى ئىبراھىم شېيخلارنىڭ
خاتىرىلىرى ھەمدە ئۆزى بىۋاستە شاھىدى
بولغان ۋەقەلەر ئاساسىدا ۋۇجۇتقا كەل-
تۈرگەن.

دىنىي ھەمدە يېڭى ئىلىملاردىن خە-
ۋەردار بۇ زات 1950-يىلىغا قەدەر خوتە
ندە چايخانە مەكتەپتە ئىلمىي مۇدىر، ئۇيـ
غۇر ئۇيۇشمىسىدا مۇئاۋىن رەئىس، سەنايى
ئەفسە باشلىقى قاتارلىق ۋەزىپىلەردە ئىشلە
گەن. ئۇ ئۇندىن كېيىنكى يىللاردا ئەدلىيە ۋە
مالىيە ساھەسىدە ئىشلەپ، 1980-يىلى ۋىلا-
يەتلىك خەلق بانكىسىدىن دەم ئېلىشقا
چىققان.

م. توختىنىڭ ئەسلىمىلىرىدە خوتەننىڭ
يېقىنقى يىرىم ئەسىر، جۈملىدىن مەنچىڭ
ھاكىمىيىتىنىڭ شىنجاڭدىكى قانلىق ئەسىر-
دائىرىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدىن 1950-
يىلغا قەدەر بولغان مۇرەككەپ تارىخىي جە
رىيانىدىكى ھالقىلىق ۋە ئېچىنىشلىق ھادىسە-
لەر ئېنىق مەلۇماتلار ئارقىلىق ئەينەن ئەك-
سىنى تاپقان.

ئەگەر بىز ئۆتمۈشىمىزنى ئۆگىنىشتە
ئۆزگىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرى ئاساسىدا يې
زىلغان تارىخىي ئەسەرلەرگىلا مۇراجىئەت قى
لىشتىن ھازىرغا قەدەر قوللانمىغان كېلە-
ساق، م. توختىنىڭ بۇ ئەسلىمىلىرى، يېزى-
لىش سەۋىيەسىنىڭ قانائەتلىنىشىدىن قەتئىي
نەزەر ھاياتىيلىقى بىلەن ئەھمىيەتلىكتۇر.

مەمتىمىن توختى

خوتەندە چەت ئەللىكلەرنىڭ ژۈرگۈزگەن زوراۋانلىق ھەرىكەتلىرى

نازۇلقىسى بۇرۇن شىنجاڭنىڭ ئۈرۈمـ
چى، قەشقەر، ئىلى قاتارلىق جايلىرىدا چەت
ئەللىكلەر بىر قەدەر كۆپرەك بولۇپ، بۇ
جايلاردا، روسىيە، فرانسىيە، ئەنگلىيە،
گېرمانىيە، شۋېتسىيە قاتارلىق دۆلەتلەر-
نىڭ ئەلچىخانىلىرى ياكى ئىش باشقۇرۇش
ئورۇنلىرى بار ئىدى. ئامما خوتەندە چەت
ئەل پۇخرالىرىنىڭ ئولتۇراقلىشىشى بەك
ئاز بولسىمۇ، ئېكسپىلوتاتسىيىسى بەك ئې-
غىر ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ئەنگلىيە پۇخـ
راسى دەپ پەخىرلىنىدىغان ھىندىستانلىق،
پاكىستانلىق، ئافغانىستانلىقلار ئىدى. ئۇلار-
دىن باشقا سوۋېت ئىتتىپاقىدىن كەلگەن بىر
قىسىم ئۆزبېكلەرمۇ بار ئىدى. ھىندىستان-
لىقلاردىن خوتەندە ئارانلا يەتتە ئائىلىك ئا-
دەم بولۇپ، بۇلاردىن گادايلار دېگەن ھىنـ
دى مۆللىسى قاراقاش ناھىيە بازىرىدا ئو
تۇراقلاشقاندىن باشقا، مۆللىۋاي، ئالۇۋاي،
تارىۋاي، راتامباي، راكسىماي، ئالۇچەم-
باي قاتارلىق ئالتە ئائىلىلىك ھىندى خوتەن
شەھىرىدە ئۆي ماكانلىشىپ ئولتۇراقلاشقان
ئىدى. باشقا ھىندىستانلىقلارمۇ سودا-سې-
تىق ئۈچۈن خوتەنگە كېلىپ-كېتىپ تۇرات-
تى. بەزىلىرى سەياھەت نامى بىلەن كېلىپ،
خوتەننىڭ تارىخىي ۋە مەدەنىي يادىكارلىق-
لىرىنى ئوغرىلاپ ياكى ئالداپ ئېلىپ كېتـ
دىغان ئەھۋاللارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. ئاف-
غانىستانلىقلار (كابۇللۇقلار) خوتەندە 30
غا يېقىن ئائىلىلىك بولۇپ، ئۇلار خوتەن شە
ھىرىنىڭ قىزىق دەرۋازىسىدىكى كابۇل كو-
چىسىغا مەركەزلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ئې-
دى. كېيىنكى كۆلەمدە بۇلارنىڭ نوپۇسى
كۆپىيىپ 200گە يېقىنلاشقان.

ئۆزبېكلەر سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۆز-
بېكىستان: تاشكەنت، ئەنجان، بۇخارا، سە-
مەرقەنت، مەرغىلان، نامانگان، قوقەن،
قىرغىزىستان، قازاقىستان قاتارلىق جايلى-
رىدىن سودا-سېتىق ئىشلىرى بىلەن كېلىپ،
خوتەننىڭ ھەممە جايلىرىغا تارقالغان بو-
لۇپ، ئۆي-زېمىن سېتىۋېلىپ ماكان-
لاشقان. بۇلارنىڭمۇ كۆپرەكى قىزىق دەر-
ۋازىسىدىكى ئەنجان كوچىسىغا مەركەزلە-
شىپ ئولتۇراقلاشقان. ئۆزبېكلەر باشقا دۆ
لەتلەردىن كەلگەن چەت ئەل پۇخرالىرىغا
قارىغاندا كۆپ بولسىمۇ، ئامما ئۇلار باش
قىلارغا ئوخشاش ئالاھىدە ھوقۇقىغا تايـ
نىپ، يەرلىك پۇخرالارنى بوزەك قىلماتتى.
بۇلار پەۋقۇلئادە ئىمتىيازلىق بولساقچۇ،
يەرلىك پۇخرالار بىلەن ئۆز ئارا نىكاھلىـ
نىپ، ئادەتتىكى سودا-سېتىق بىلەن شۇ-
غۇللىناتتى. ئۇلار خوتەن شەھىرى ئەتراپىـ
دىن زېمىن سېتىۋېلىپ، مەخسۇس قەبرىستا
نلىق بەرپا قىلىپ، ئۇنىڭغا «مۇساپىر زە-
راتلىق» دەپ نام بەرگەن. (ھازىرقى ۋىلا-
يەتلىك دوختۇرخانىنىڭ شەرق تەرىپىدە).
ئۇ ئىسلامدا مەخسۇس ئۆزبېكلەر قەبرىستا
نلىقى بولۇپ، كېيىنچە ئۇلار بىلەن يەر-
لىك پۇخرالار ئۆز ئارا نىكاھلىنىپ، ئۇ-
رۇق-تۇغقانلىق مۇناسىۋەتلىك قويۇلغانلىق-
شى بىلەن يەرلىك خەلقلەرنىڭ جەسەتلە-
رىمۇ ئايرىلماي دەپنە قىلىنىپ، بۈگۈنكى كۆ
لىدە خوتەن شەھىرىنىڭ ئاساسلىق مەقبە-
رەزارلىقىغا ئايلاندى. ئۇندىن باشقا غۇپۇر
جان ھاجىم، ئابلاجان ھاجىملار ئىككى دىنىي
مەدرىسە، يەتتە چوڭ مەسچىتنى ئاھايىتى
كۆركەم بىنا قىلدۇرغان.

خوتەنگە ئورۇنلاشقان چەت ئەل پۇخرا
لىرى ئىچىدە ئەنگلىيە پۇخرالىرىنىڭ قەش-
قەردىكى ئېنگلىس ئەلچىخانىسىغا قاراشلىق
خوتەندە ۋاكالەتەن ئىش بېجىرىش دىپلو-
ماتىيە ئورگىنى بولۇپ بۇ ئورگان ئېنگـ
لىس پۇخرالىرىنىڭ ئاقساقىلى (كابۇللۇقـ
نىڭ ئاقساقىلى) دەپ ئاتىلاتتى. بۇ ئور-
گاننىڭ ئاقساقىلى ئافغانىستانلىق پەلىندىن
خان بولۇپ، ئۇنىڭ مەنسەپ نامىنى «خانـ
سايىپ» دەپ ئاتاتتى. ھازىرقى ناھىيەلىك
1-باشلانغۇچ مەكتەپ (چايخانە مەكتەپ)
نىڭ ئورنىدا خانسايىپنىڭ چوڭ سارىيى بار
ئىدى. بۇ ساراي ياۋروپاچە ئۇسلۇبتا سې-
لىنغان بولۇپ، ئارقا تەرىپىدە «چاھار
باغ دەپ ئاتىلىدىغان، كۆن چۆشەيدىغان
بۇلاك-باراقسان كاتتا بېغى بار، ئاھايىتى كو
ركەم ئىدى. (بۇ باغنىڭ بىر قىسمى ھازىر
مۇ بار). خانسايىپ تۆرت ئوغلى بىلەن مو
شۇ سارايدا تۇراتتى.

دېمەك، خوتەندە چەت ئەل پۇخرالىرى-
نىڭ سانى ئازبولسىمۇ، لېكىن جوڭگو بىلەن
تۈزگەن تەڭسىز شەرتنامىلارنىڭ تەسىرى
تۈپەيلىدىن ئۇلارنىڭ ژۇرىگى شۇنداق چوڭ
ئىدىكى، يەرلىك خەلق بەھرىمەن بولال-
مايدىغان ھوقۇقلاردىن بەھرىمەن بولاتتى.
ئۇلارنىڭ قانۇنسىز ھەرىكەتلەر بىلەن شۇ-
غۇللىنىشىغا يول قويۇلاتتى. مەيلى قايـ
سى دۆلەتتىن كەلگەن بولمىسۇن، ئۇلارنىڭ
خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشىغا، يەر-زېمىن
سېتىۋېلىشىغا، يىپەك تارىتىش قاتارلىق تۈر
لۈك كارخانىلارنى قۇرۇشىغا رۇخسەت قىلى
ناتتى. خوتەننىڭ ئالتۇن، يىپەك، ژۇڭ، تې-
رە قاتارلىق مەھسۇلاتلىرىنى ئۆز مەملى-
كەتلىرىگە ئېلىپ چىقىپ كېتىش، ھەر خىل
مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ژىنىپ ئوغرىلاپ
كېتىش قاتارلىق ھەرىكەتلىرى توسالماتتى.
(مەسىلەن، لوپ ناھىيە ھاڭگى يېزا ئايـ
مى تەرىپىدىكى تەكلىماكان قۇملۇقىدىن تې-
پىلغان مىس بۇيۇملارنى ئېلىپ چىقىپ كە
تكەن.) ئۇلار ئۆز مەملىكەتلىرىدىن نەشە،
ئەپيۇن قاتارلىق زەھەرلىك چېكىملىكلەر ۋە
ئەتكەس قىلىنغان ماللارنى ئېلىپ كىرىپ
ساتسا توسالماتتى. ئۇلارنىڭ چېگرادىن ئې-
لىپ كىرگەن ۋە ئېلىپ چىقىپ كەتكەن مال-
لىرى، خوتەندە قىلغان كەسىپي تىجارىتى،
سېتىۋالغان يەر-زېمىن، چارۋا ماللار ئۈ-
چۈن ئاھايىتى ئاز ساندا تېگىشلىك بول-
غان بىر قىسىم دۆلەت بېجىدىن باشقا، يەر
لىك خەلقلەر تۆلەيدىغان تۈرلۈك ئاپاۋەت
بېجى قاتارلىق ھەر قانداق يەرلىك تۆلەم-
لەرنى تۆلىمەتتى. ھېچقانداق ئالۋاڭ-سەي
سىمۇ تۆلىمەتتى. دېخانچىلىقنىڭ جىددىي
پەيتلىرىدىمۇ، ئۇلار نۆۋەت كۆتمەيلا خا-
لىغان ۋاقىتتا سۇنى ئىشلىتەتتى. ئۇلار جى-
نايەت سادىر قىلسا، قانۇن ئالدىدا جاۋاب-
كار بولماتتى. ئەگەر يەرلىك پۇخرالار ئۇ-
لارغا دەخلى يەتكۈزسە، قاتتىق جازاغا، تار
تىلاتتى. مەسىلەن، راتامباي دېگەن ھىندىنىڭ
بىرى ژىگىرمە ياشلاردا، يەنە بىرى ئون
نەچچە ياشلاردا ئىككى ئىنىسى بولۇپ، بۇ
لارنىڭ ئولتۇراق جايى ئەخمەتجان شېجاڭ
نىڭ ئۆيىگە يېقىن ئىدى. 1931-يىلى با-
ھارنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ئەخمەت بەگ ئۆ-
يدە يوق ۋاقىتتا، مەزكۇر راتامباي دېگەن
ھىندىنىڭ چوڭ ئىنىسى ئەخمەت بەگنىڭ ئۆ
يىگە ئوسۇپ كىرىپ، خوتۇنى (گۈلسۈم-
خان)نىڭ نومۇسىغا تېگىشكە ئۇرۇنۇپ زو
رلۇق قىلىدۇ. ئايال قارشىلىق كۆرسىتىپ
قاتتىق ۋاقىرايدۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭـ
لىغان مەھەللە جامائەتلىرىدىن مەمتىمىن مە
خسۇم، قادىر ئاخۇن قاتارلىق ئون نەچچە
كىشى ئۆيگە بېسىپ كىرىپ، ھىندىنى ئۇر-
ماقچى بولغاندا، ئۇ ھىندى ئۆيگە قېچىپ
چىقىپ، ئۆز قورقۇنچىسىدا، دورا ئىچىپ
ئۆلىۋالىدۇ. بۇ ۋەقەگە ھىندىلار نارازى
بولۇپ، قەشقەردىكى ئېنگلىس ئەلچىخانىسى
غا ئەرزە سۇنۇپ، ئەلچىنى خوتەنگە كەل-
تۈرىدۇ. داۋالىشىش نەتىجىسىدە ئېنگلىس
ئەلچىسى ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرىنى قىس-
تاپ تۇرۇپ مەمتىمىن مەخسۇم، قادىر ئا-
خۇن، روزى ئاخۇنۇم قاتارلىق 13 كىشىنى
تۈرمىگە قامىتىپ، كېيىن ئون كىشىنى جە-
رىمانە تۆلىتىپ قويۇپ بېرىپ، ژۇقۇرقى
ئۈچ كىشىگە مۇددەتسىز قاماق جازاسى بې-
رىدۇ. ئۇلار 1933-يىلىدىكى ئىسلام قوز-
غىلىڭىدا تۈرمىدىن ئازات بولىدۇ.

بىز ئەنگلىيە پۇخراسى، دەپ پەخىر-
لىنىدىغان ئۇ ئادەملەر بولۇپمۇ خانسايىپـ
نىڭ ئوغۇللىرى ياشلارنى زەھەرلىك چېكىم
لىكلەرگە قىزىقتۇرۇپ، ئۆز ئەتراپىغا ژى-
غىپ، خوتەننىڭ بەزى جەمىيەت ئەھۋال-
لىرىدىن ماتېرىيال توپلىغان. خانسايىپنىڭ
چاھار باغ دېگەن بۇ ئوردىسى ئەپيۇن، نە
شە چېكىدىغان، ھاراق ئىچىدىغان مەيخانە،
قىمارخانە ئىدى. ئۇلارنىڭ يەنە بىر ئېغىر
ئېكسپلوئاتسىيەسى بولۇپ، ھىندىلار ئە-
تىياز پەسلىدىكى سېرىقتال مەزگىلىدە دې-
خانلارغا ژۇقۇرى ئۆسۈم بىلەن قەرز پۇل
تارقىتاتتى. بۇ قەرز پۇل (جازانە)نىڭ ئۆ
سۈمى ئايدا 25 پىروتسېنت بولۇپ، تۆرت
ئايدا ئۆسۈم بىلەن دەسمايە تەڭلىشىپ قا
لاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىچارە دېخانلار قات-
مۇ-قات قەرزگە بوغۇلۇپ، تۆلەپ بولال-
ماي، ئۆي، يەر-زېمىن، مال-مۈلۈك، بىسا-
تلىرىدىن ھەتتا ئەزىز پەرزەنتلىرىدىنمۇ ئاي
رىلىپ قالاتتى. مەسىلەن، خوتەن ناھىيەسى-
نىڭ جوزاق يېزا ئازنە بازار كەنتىدىن
بىر دېخان راتامباي دېگەن ھىندىدىن 50 سەر
كۈمۈش پۇل ھېساۋىدا قەرز ئېلىپ، ئىككى
يىلغىچە تۆلەپ بولالماي ئاخىرى بىر قى-
زىنى قەرزگە ھېساپلاپ بەرگەن. ئۇ ھىن-
دى بۇ قىزنى خانسايىپنىڭ غۇلامخان دې-
گەن نەۋرىسىگە خوتۇنلۇققا سېتىپ بەر-
گەن. غۇلامخان بۇ قىزنى 1938-يىلى ئاف
غانىستانغا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن.

ئۇلار يەنە يەرلىك پۇخرالارنى خالىغان-
چە ئۆز پۇخرالىقىغا قوبۇل قىلىۋالاتتى.
مەسىلەن، خوتەننىڭ يەرلىك كىشىلىرىدىن
ئىمىن ھاجىم تەنزىچى، ئىمىن ئاخۇن داكى-
چى، ئابلاخان قاتارلىقلارنى ئېنگلىس پۇخ
رالىقىغا ئۆتكۈزۈپ، 1938-يىلى ئۆز مەم
لىكىتىگە ئېلىپ كەتكەن.

ئېنگلىس پۇخراسى دېگەنلەرنىڭ پەۋ-
قۇلئاددە ھوقۇقلۇق ئىكەنلىكىنىڭ يەنە بىر
گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكى شۇكى، مەيلى ھىن
دى، ئافغان ياكى پاكىستانلىق بولسۇن،
ئۆزلىرىنىڭ ئالاھىدە ھوقۇقلۇق كىشىلەر ئې
كەنلىكىنىڭ بەلگۈسى ئۈچۈن، ھويلا ئىشى-
گى ئۈستىگە ئەنگلىيە بايرىقى چىقىرىپ
قوياتتى. ئاشقى كېيىمىنىڭ سول يېڭىغا ئەن
گلىيەنىڭ دۆلەت بەلگۈسىنى تاقاۋالاتتى.
بۇنداق بەلگۈلىك كىشىلەر قەيەرگە بار-
سا، قانداق ئەركىن ژۈرسە ۋە قانداق جى-
نايەت ئۆتكۈزسە، ھېچقانداق دەخلى-تە-
رۇزغا ئۇچرىماتتى. ھەتتا يەرلىك پۇخرا-
لاردىن بىرەرسى ئېغىر قاتىللىق جىنايەت ئۆ
تكۈزۈپ، ئەنگلىيە بايرىقى ئېسىلغان ئۆيگە
كىرىۋالسا، ئۇ ئادەم ئاكى ئۆزلىگىدىن تە
سلىم بولۇپ چىقمىغىچە، شەخسى ياكى ھۆ
كۈمەت خادىملىرى ئېلىپ چىقالماتتى.

دېمەك، ئېنگلىس پۇخرالىرى ئەينە شۇن
داق پەۋقۇلئاددە ھوقۇقلۇق بولغاچقا، بە-
زى ئادەملەر ئۇلارغا ئالدىنىپ، يەرلىك پۇ-
خرالىقىدىن ۋاز كېچىپ، ئېنگلىس پۇخرا-
سى بولۇشنى ئىختىيار قىلغان.

ئېنگلىس پۇخرالىرىنىڭ خوتەندىكى پەۋ
قۇلئاددە ھوقۇقى ۋە زوراۋانلىقىغا 1937-
يىلى شېڭشىسەي ھاكىمىيىتى تىكلەنگەندىن
كېيىنلا ئەلتۈكۈس خاتىمە بېرىلدى. 1938-
يىلى شېڭشىسەي ھۆكۈمىتى بارلىق ئەنگلى-
يە پۇخرالىرىنى ئۆز دۆلىتىگە قايتىشقا مە
جبۇرلاپ، ئۇلارنىڭ يەر-زېمىن قاتارلىق
كۆچمەس مۈلۈكلىرىنى ھۆكۈمەتكە سېتىۋې-
لىپ، جوڭگو چېگراسىدىن ئۆز دۆلىتىگە ھە
مىسىنى مەجبۇرىي ھايداپ چىقىرىۋەتتى.
شۇندىن ئېتىبارەن چەت ئەلنىڭ خوتەندىكى
تەڭ ھوقۇقسىز ئالاھىدە ئىمتىيازلىرى
تەل-تۆكۈس بىكار قىلىنىپ، چەت ئەل
پۇخرالىرىنىڭ يەرلىك پۇخرالارنى خالىغان-
چە بوزەك قىلىشقان زوراۋانلىقلىغا خاتىمە
بېرىلدى.

(داۋامى بار).

تورت ژىلدىن كېيىنكى ئويلار

تيەنئەنمېن مەيدانىدا قۇرۇۋان بولغانلارنىڭ ئۇمۇمىي سانى نامەلۇم. خىتاي ھوكۇمىتى 1200 ئادەم دەپ بىلدۈرگەن. قىزىل كرېست بولسا 2600 ئادەم ئۆلگەن دېگەن.

قان توكۇلۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش مۇمكىنمىدى؟ تورت ژىلدىن كېيىنكى ئويلار... تيەنئەنمېن مەيدانىدا يۈز بەرگەن قان توكۇلۇشتىن كېيىن تورت ژىل ئوتسىمۇ، روسسىيەلىكلەر ئەۋ شۇ چاغدا خىتايدا نېمە ۋاقىە بولغانلىقىنى ئانچىلا ياخشى بىلمەيدۇ.

مىللارد ئاھالىسى بار مەملىكەتتە جەمىيەت ۋە ئادەملەر ئارىسىدىكى ئېغىر ۋەزىيەتنىڭ، نارازىلىقنىڭ ناھايىتى دەھشەتلىك كۇچىيىپ كەتكەنلىگى روسسىيە مەتبۇئاتىدا ناھايىتى ئاددىلا ئالدى ئىنكاسقا ئىگە بولدى: موسكۋا ئېخى يېقىندىلا نورمال مۇناسىۋەت ئورناتقان بېجىننى رەنجىتىپ قويماسلىققا تىرىشتى.

ئۇنىڭ ئۇچۇن بولسا كېرەك، بەئەينى 1989-ژىلقى ۋاقىەنى ھېچ قانداق جىددىي سىياسىي ۋە باشقا تەتقىقلارغا ئىگە بولمىغان، ئانچىلا چوڭ بىر ۋاقىە ئەمەستەك كورسەتتى. بېجىندا بەئەينى ئالاھىدە بىر ۋاقىە بولمىدى، ستۇدېنتلار ھەرىكىتى بولسا كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ قوللاپ-قۇۋەتلىشىگە ئىگە بولمىدى، شۇنىڭ ئۇچۇن ئاممىۋىي خاراكتېرغا ئىگە ئەمەس، دەپ يازدى.

سىياسىي بيۇرودىكى بولگۇنچىلىك

1989-ژىلى 15-ئاپرېلدىكى بېجىندا يۈز بەرگەن ستۇدېنتلار غۇلغۇلىسىنىڭ باشلىنىشىغا خىتاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سابىق باش كاتىۋى، ئىسلاھاتچىلار يولىنىڭ تەرەپدارى، زىيالىلار ئارىسىدا ناھايىتى ئاتاقلىق بولغان خۇياۋباڭنىڭ ۋاپاتى سەۋەپ بولدى.

ئۇ 1987-ژىلى يەنە شۇ ستۇدېنتلار ئامايىشىدىن كېيىن ھاكىمىيەتتىن چەتلەشتۇرگەن. بۇ ئەھۋال ياشلار ئارىسىدىمۇ، ئۇمۇمەن ئىقتىسادىي ئىسلاھاتلارنى سىياسىي ئىسلاھاتلار بىلەن تولۇقتۇرۇشنى خالىغۇچىلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ئابرويىنى تېخىمۇ كۆچەيتتى.

خىتاي رەھبەرلىگى ئىككى توپقا بولۇنۇپ كەتتى. بىر توپى ياشلار ھەرىكىتى بىلەن مۇزاكىرە ژۇرگۈزۇش تەرەپدارى بولدى. ئىككىنچى توپ-دېموكراتىيەلەشتۇرۇشكە بولغان ھەر قانداق ئۇرۇنۇشقا مۇتلەق كېلىشمەسلىك تەرەپدارى بولۇپ، ئەل بېشىدىلا «تەرتىپ ئورنىتىشنى» تەلەپ قىلدى.

سىياسىي بيۇرودىكى كېلىشمەسچىلىك ئىسلاھاتلارنىڭ خاراكتېرى ۋە سۇرئىتى جەھەتتىن ئەمدى ھاكىمىيەت ئۇچۇن بولغان ئاددىي كۇرەشكە قوشۇلدى. ئىككى توپنىڭ ھەر بىرى ستۇدېنتلارنىڭ ھەرىكىتىنى ئوز مەخسەتلىرى ئۇچۇن پايدىلىنىشقا تىرىشتى.

مەركىزىي پارتىيە ئورگانى «ژېنمىن ژىباۋ» گېزىتىدە روشەن باۋراق ئاستىدا تەرتىپسىزلىككە قارشى كۇرىشەيلى!» ناملىق ناھايىتى قاتتىق ماقالە بېسىلغاندىن كېيىن، دەسلەپ «مۇرەسسەگە كەلمەيدىغانلار» غالىبىيەت قازانغاندەك كورۇلدى. لېكىن مەركىزىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىۋى ۋە ئىسلاھاتچىلار قانىتىنىڭ لىدېرى جاۋزىيان ماي ئېيىنىڭ بېشىدا بىر نەچچە بىلدۇرۇش ئېلان قىلىپ، ئۇلاردا ستۇدېنتلارنىڭ كەلگۈسى ئىسلاھاتلارغا بولغان تەشۋىشنى چۈشەنگەنلىگىنى كورسەتتى ۋە جامائەتچىلىك بىلەن مۇزاكىرە قىلىشنىڭ مۇھىملىغىنى تەستىقلىدى.

ھەربىي ھالەت

ئۇنىڭ سوزلىرى ستۇدېنتلارنى تېچلاندۇرالمىدى. 13-مايدا قەتئىي كەيپىياتتىكى ياشلار بېجىننىڭ مەركىزىي مەيدانىدا ئاچلىق ئېلان قىلدى. پۇتكۇل شەھەر خەلقىنىڭ بۇلارغا ئېچىنىشلىق دىققىتىنى جەلپ قىلدى. ئامايىشلار باشلاندى، ئۇلاردا ستۇدېنتلار ئازچىلىقنى تەشكىل قىلدى.

15-مايدىن 20-ماي ئارىلىغىدا جەمىيەتنىڭ ھەممە قاتلاملىرىنىڭ ۋەكىللىرى بېجىن كوچىلىرىغا چىقتى. ئامايىشقا قاتناشقانلارنىڭ ئۇمۇمىي سانى بىر مىللىوندىن ئىككى مىللىون ئارىلىغىدا بولدى. ئەركىنلىككە ۋە دېموكراتىيەگە چاقىرغان لوزۇنگلار ناھايىتى ئۇرغۇن بولۇپ، ھاكىمىيەتتىكى پارىخورلۇقنى يوقىتىشنى تەلەپ قىلدى. لېكىن نارازىلىق كورسەتكۇچىلەرنىڭ قانداقتۇ بىر ئېنىق پروگراممىلىق ياكى تەشكىلىي بىرلىگى توغرىلىق گەپ بولمىدى.

ئامما كەسكىن لوزۇنگلار بىلەن ئاممىۋىي ئامايىشلارنىڭ بولۇشىنىڭ ئوزى جاۋزىيەننىڭ ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرىنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغانلىغىنى كورسەتتىدە، ئۇلارغا ئاممىۋىي تەرتىپسىزلىكلەرگە شارائىت يارىتىپ بەرگەن دېگەن ئەيىپ توقۇلدى.

17-مايدا سىياسىي بيۇرو دايىمىي كومىتېتىنىڭ مەجلىسىدە ئامايىشلارنى يوق قىلىش ئۇچۇن ئارمىيەنى پايدىلىنىش كېرەك، دېگەن قارار قوبۇل قىلىندى. 18-مايدا بولسا ئارمىيە رەھبەرلىگى بىلەن مەسلىھەتلىشىش يول-يورۇقلىرى ئوتكۇزۇلدى. ئىككى كۇندىن كېيىن بېجىندا ھەربىي ھالەت ئېلان قىلىندى.

ئاممىۋىي ئامايىشلار بىردىنلا توختالدى. ھەرىكەتنىڭ ئېنىق ۋە بىر تۇتاش پروگراممىسىنى ئىشلەپ چىقالمىغان ئامايىشچىلار، ئوزلىرى ھېچ نەرسىنى ئوزگەرتەلمەيدىغانلىغىنى، «ژۇقۇرىدىن» ياردەم يوقلىغىنى، ئوزلىرىگە ئارمىيە قارشى قويۇلغانلىغىنى كورۇپ-بىلگەندىن كېيىن، تارقىشىپ كېتىشتى.

پەقەت ئامايىشلارلا توختاپ قالمىدى. تيەنئەنمېن مەيدانىغا جايلىشىۋالغان ستۇدېنتلارنىڭ ئاكتىۋلىغىمۇ تۆۋەنلەشكە باشلىدى. 21-26-ماي ئارىلىغىدا مەيداندا مىتىڭ قىلغانلارنىڭ سانى 300 مىڭدىن 7-10 مىڭغىچە ئازايدى. بۇ ئەھۋالنىڭ شاھىدلىرى: «بارىكادىلار يوقاپ كەتتى، ماگازىنلار ئېچىلدى، شەھەردە ئىشچانلىق ھايات يەنە باشلاندى» دەپ خاتىرلەيدۇ.

ھەربىي ھالەت ئېلان قىلىنغىنى بىلەن، ئامما بېجىنغا ئەسكەر كىرمىدى.

ئايال خۇدا ۋە ئوتۇنچى

بېجىندا يۈز بەرگەن ۋاقىەلەرگە پارتىيە رەھبەرلىرى باشقىچە قارىدى. شۇ كۇنلەردىكى ۋەزىيەت توغرىلىق بېجىن ھاكىمى چەن ستۇننىڭ دوكلادىدىن: «شەھەر ترانسپورتى مۇتلەق توختاپ قالدى، خىتاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى بىلەن دولەت كېڭىشىنىڭ ئىدارىسىنى نارازىلىق كورسەتكۇچىلەر قورشاۋالدى. ھەممىلا جايلاردا ئاتىقلار، ۋاراقچىلار، ئون مىڭلىغان ئادەم ئامايىش قىلىشنى داۋاملاشتۇرماقتا»، بېجىن قالايمىقانچىلىق ۋە قورقۇنۇچلۇق ئەھۋالدا».

ھاكىمنىڭ دوكلادى قانلىق ۋاقىە يۈز بەرگەندىن كېيىن ئېلان قىلىنغان ۋە ئۇ ۋاقىەنىڭ رەسمىي تەخمىنىنى كورسەتتى. دېمەك، مەملىكەت رەھبەرلىگىدە ئۈستۈن بولغان توپ شەھەردىكى ئەھۋالنى ئەينە شۇنداق بوياقلاردا كورسىتىشنى خالىغان.

ستۇدېنتلارنىڭ يېڭى ئاممىۋىي ئامايىشلارغا بولغان چاقىرىقلىرى ئەندى قوللاپ-قۇۋۋەتلىگۇچىلەرگە ئېگە بولمىدى. ئامما 30-مايدا غۇل-غۇلىنى ياڭلىۋاشتىن كۇچەيتكەن يەنە بىر ئەھۋال يۈز بەردى.

تيەنئەنمېن مەيدانىدا مەئىي شەھەرگە كىرىدىغان يەردىكى ماۋزېدوڭنىڭ پورترېتىنىڭ قارىمۇ-قارشى قىلىپ ستۇدېنتلار دېموكراتىيە ئايال خۇداسىنىڭ ھەيكىلىنى ئورناتقان. ئۇ ئوتۇنچى دېخاننىڭ ھەيكىلىنى ئوزگەرتىپ ياسىغان ھەيكەل ئېدى. ئورغۇللىغان بېجىنلىقلار ئۇنى كورۇش ئۇچۇن مەيدانغا ژىغىلدى.

خىتاي سىياسىي ھاياتىنىڭ بارلىق قائىدە-قانۇنلىرى بويىچە بۇ ھاكىمىيەتكە بىلدۇرگەن قاتتىق نارازىلىق بولۇپ كورۇنەتتى. ھەيكەلنى «دولەت شەنىنى ۋە مىللەت تەرزىنى مەسخىرىلەيدىغان ۋە ئاياق ئاستى قىلىدىغان ھەيكەل» دەپ، ئۇنى ئېلىۋېتىشنى تەلەپ قىلدى.

دېموكراتىيە خۇداسىنىڭ پەيدا بولۇشىنى مەخسۇس خىزمەت ئورۇنلىرىنىڭ جازالىغۇچى ھەرىكەتلەرنى باشلاش ئۇچۇن ئويلاپ تاپقان ئېغۋالىرى، دېگۇچىلەرمۇ بولدى. ماي ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۇنلىرى ۋە ئىيۇننىڭ باشلىرىدا ھەقىقەتتىمۇ ستۇدېنتلارنىڭ ئارىسىدا ئاللىدىن-ئالا خەتەرلىك ھەرىكەتلەرگە چاقىرغان گۇمانلىق شەخسلەر كورۇنۇشكە باشلىدى. بەزىلىرى يوللاركە يېملىرىنى ئوزگەرتىپ كىيىۋالغان دولەت بېخەتەرلىگىنىڭ خادىملىرى دېيىمۇ، تەكىتلىگەن.

ماينىڭ ئاخىرقى كۇنلىرى ستۇدېنتلار تەشكىلاتلىرى «تيەنئەنمېن مەيدانىنى ھىمايە قىلغۇچىلارنىڭ قەسەمىيادىنى» تاراتتى.

قەسەمىياد خېلە ژۇقۇرى ئۇسلۇبتا تۇزۇلگىنى بىلەن، ئامما قەتئىي جاراڭلاتتى: «دېموكراتىيە ھەرىكەت ۋە مەملىكەتنىڭ گۇللىنىشى ئۇچۇن، بىر نەچچە تىل بىرىكتۇرگۇچىلەر تەرىپىدىن ۋەتەننىڭ ھاقارەتلەنمەسلىگى ئۇچۇن، مىللارد خەلقىنىڭ ئاق تېررورىدا قۇرۇۋان بولۇپ كەتمەسلىگى ئۇچۇن مەن ئوزەمنىڭ ياش ھاياتىمدىن كېچىپ، تيەنئەنمېننى ھىمايە قىلىمەن، جۇمھۇرىيەتنى ھىمايە قىلىمەن...

بىزنىڭ قېنىمىز توكۇلىشى مۇمكىن، لېكىن بىز ئاخىرىغىچە جەڭ قىلىمىز».

كويىنەك كىيىۋالغان ياشلار

3-ئىيۇن كۇنى سائات بىرگە يېقىن بېجىننىڭ شىمالىي، جەنۇبىي ۋە غەربىي تەرەپلىرىدىن بىرىزېنت بىلەن يېپىلغان ھەربىي ژۇك ماشىنىلىرى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. شەرىق تەرەپتىن بولسا پىيادە ئەسكەرلەر مەركىزىي مەيدانغا يېقىنلاشتى. ئۇلار ھەر قاتاردا ئوندىن تىزىلىپ، سەپ بىلەن ژۈگرىشىپ كەلمەكتە ئېدى.

«ئۇلار خۇددى بالىلاردەكلا كورۇنەتتى،- دەپ خاتىرلەيدۇ شۇ چاغدىكى ۋاقىەلەرنىڭ شاھىدلىرى بولغان ئامېرىكا ژۇرنالىستلىرى،- ئۇلارنىڭ قۇراللىرى يوق ئېدى. ئۇلارنىڭ تولىسى ھەتتا فورمىسىز پېتىللارىنلا، ئاق كويىنەك ۋە يېشىل بىرىدژىلارنى كىيىۋالغان. بەزىلىرىدە راتسىيە بار، لېكىن ئۇلارنىڭ ئەمدى نېمە قىلىشىنىمۇ بىلمەيدىغانلىغى كورۇنۇپ تۇراتتى».

«بېجىن» مېھمانخانىسىغا يېقىن يەردە ئادەملەر توپى ئۇلارنىڭ يولىنى توساۋېلىشتى. چارچىغان، ھودۇققان ياشلار توختاپ قېلىشتى. سەپ ئارىلىشىپ كەتتى. بەزى سولداتلار تىنتۇتارلارغىلا ئولتىرىشتى. ستۇدېنتلار ئۇلارغا بۇ يەردە ئارمىيەنىڭ قىلىدىغان ئىشى يوق ئېكەنلىگىنى چۈشەندۇرمەك بولدى. سولداتلارنىڭ جاۋاۋىدىن ئۇلار بېجىندا يۈز بېرىۋاتقان ۋاقىەلەردىن مۇتلەق خەۋىرى يوق ئېكەنلىگىنى بىلىشكە بولاتتى.

بىر ئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن ئەسكەرلەر تەرتىپسىز ھالدا كەينىگە كېتىشتى. ئامما شەھەر قالايمىقانلىغا چۇشۇپ، ئون مىڭلىغان ئادەم كوچىلارغا چىققان ئېدى.

تيەنئەنمېن مەيدانىغا يېقىن كوچىلاردا بېتون بلوكلىرىدىن، مېتالل توسمىلىرىدىن بارىكادىلار پەيدا بولدى، ئاۋتوبۇسلار توختىتىلدى. بارىكادىلارنى ئورنىتىش بىلەن ستۇدېنتلار ئەمەس، ئاساسەن چوڭراق ئادەملەر-ئىشچىلار، خىزمەتچىلەر، سودىگەرلەر شۇغۇللاندى. ئەسكەرلەرنىڭ كىرگۇزۇلۇشكە نارازىلىق بىلدۇرۇش، ئۇلارنىڭ يولىنى توساۋېلىش- ھەممىنىڭ ئىشى بولدى.

شۇنداق بولسىمۇ بۇ ۋاقىتتا شەھەرنىڭ ھەر خىل قىسىملىرىدىكى سولداتلار بىلەن پولىتسىيە ئاكتىۋ ھەرىكەتكە ئوتتى: ئۇلار ئادەملەر توپلىرىنى قوغلاپ، ئۇلارنى ئۇرۇپ-سوقتى. بۇنىڭغا جاۋاپ سۇپىتىدە بېجىنلىقلار تاختاي، كېسەك، تومۇرلار بىلەن قۇراللىنىشقا باشلىدى. ئەگەر خىتاي رەھبەرلىگىدىكى بەزى كۇچلەر پايتەختنى شۇنداق قالايمىقانچىلىق ۋە قورقۇنۇچلۇق ھالەتتە كورۇشنى خالىغان بولسا، 3-ئىيۇن كۇنى ئۇلارنىڭ شۇ خاھىشى قانائەتلەندۇرۇلدى.

بارىكادىلارغا ئوق ئاتتى

ئارمىيەنىڭ شەھەرگە بېسىپ كىرىشى كېچىلىك سائات ئون ئىككىلەردە باشلاندى. ئەسكەرلەر بېجىنغا تورت تەرەپتىن كىردى. ئەمدى سولداتلار نېمە قىلىدىغانلىغىنى بىلگەن ئېدى.

«ئەسكەرلەر بارىكادىلارغا ئوق ئېتىشقا باشلىدى،- دەپ خاتىرلەيدۇ ئىنگلىز ژۇرنالىستلىرى،- دەسلەپكى ئوق ئېتىشلاردىن قۇرۇۋان بولغانلار ئاز بولدى. ئادەملەر ئاۋتوبۇسلارنىڭ كەينىگە موكۇشۇۋېلىشتى. بىر نەچچە سىكۇنتتىلا سولداتلار بارىكادىلارغا چىقىۋېلىپ، يېقىن يەردىنلا قورالسىز ئادەملەرگە ئوق ئاتتى. پاراكەندىچىلىك باشلاندى. ئادەملەر: «فاشىستلار، ھايۋانلار! ۋەھشىلەر!» دەپ ۋاقىراشتى. ئۇرغۇلىغان ئادەملەر قېچىشىپ كېتىپ بارغاندا، كەينىدىن تەككەن ئوقلاردىن قۇرۇۋان بولدى».

ئارمىيەنىڭ بۇ ھەرىكىتى ستىخىيەلىك ۋە قاتتىق قارشىلىقنى پەيدا قىلدى. كويدۇرگۇچى ئارىلاشما بار بودۇلكىلارنى تاشلاش نەتىجىسىدە برونېترانسپورتېرلار ئېكىپاژلىرى تىرىكلا كويۇپ كېتىشتى. برونېترانسپورتېرلاردىن چىقىپ، قېچىپ كېتىشكە ئۇرۇنغان سولداتلار غەزەپلەنگەن توپنىڭ قولىغا چۇشۇپ تۇردى.

بىر نەچچە ئادەمنى، جۇملىدىن بىر قىزنى پىستولېت بىلەن ئېتىۋەتكەن پىيادە ئەسكەرلەرنىڭ بىر ئوفتسېرىنى ئادەملەر تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى پىچۇۋېتىپ، ئالدىن قوسىقىنى يېرىپ كويۇۋاتقان ئاۋتوبۇسقا ئېسىپ قويدى.

تون يېرىمدىن كېيىن سولداتلار قۇتۇلۇشنىڭ ئىمكانىيىتىنى ئىزدەپ، قېچىشىپ كېتىپ بارغان ئادەملەرنى ئوققا تۇتۇپ، تيەنئەنمېن مەيدانىنى قورشاۋغا ئېلىشقا باشلىدى.

(ئاخىرى 8-بەتتە)

ق. تۇمەنباييېۋ

دىۋانىنىڭ قىزى
(ھېكايە)

قوۋانىق تۇمەنباييېۋ- قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى. «قىيىن دەستلىك كەتمەن»، «ئۇچقۇر پويىزد»، «ئەتىلگە ئەقازا قىز» ناملىق ئەسىرى كىتابلارنىڭ مۇئەللىپى. باللار ۋە ئۆسمۈرلەرگە بېغىشلانغان يوشۇرۇن مۇسابىقىنىڭ ساھىبى، ئۇ پۇبلىتستىكا ژانىرىمۇ قەلەم تەۋرىتىپ كەلمەكتە.

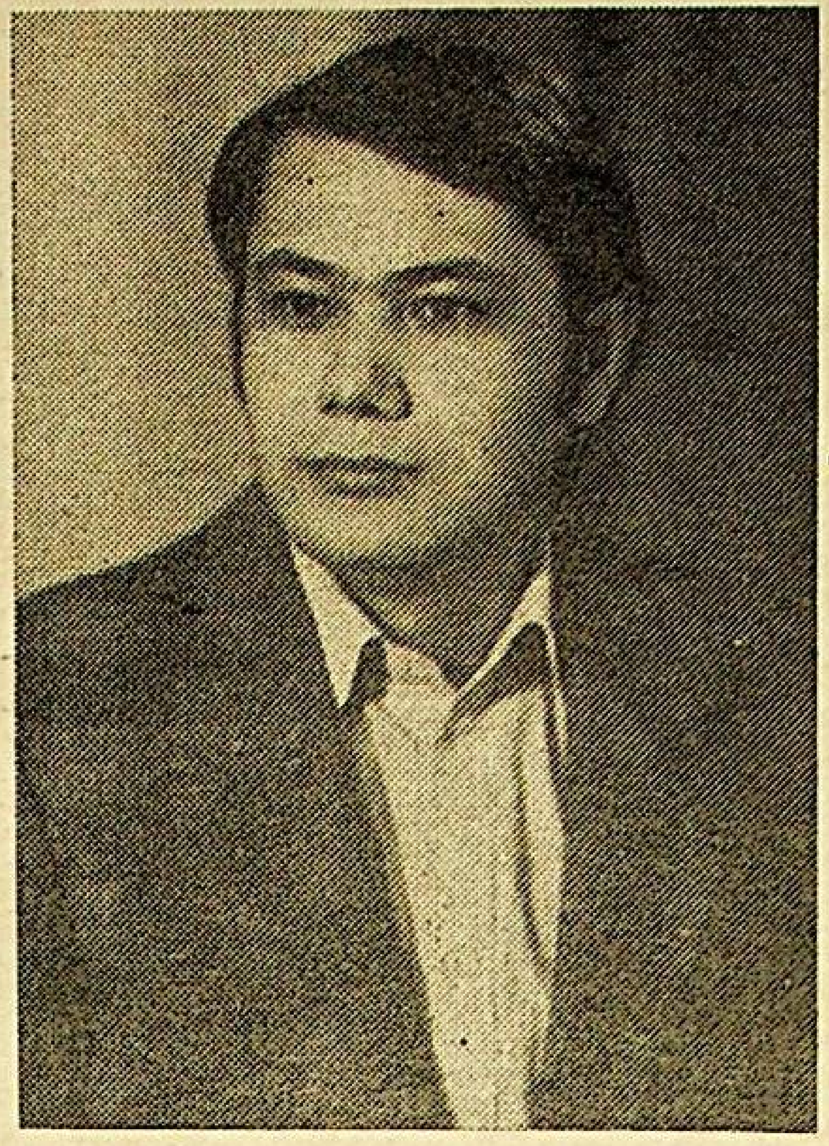

«قىزىڭ قۇتلۇق ئۇگسىغا قوندى» دەپ خەۋەرچى كەلگىنىدە ماخان خۇرسەن بولۇپ كەتكىنى يوق. ئون توققۇز ژىل ئالىقىندا كوتىرىپ ئەتىۋالغان قىزىنىڭ ئوز ئورنىنى تاپقىنىغا كوڭلىدە «شۇكۇرانىلىق» ئېيتقىنى بىلەن ئېمىدىندۇر خۇدىكسىرەپ، ئىشىنىڭ ئاخرىنى كۇتتى. چۈنكى ئوزى دىۋانىلىق قىلىپ، ئويمۇ-ئوي دەربەدەرلىك قىلغاندىن بۇيان ئادەملەرنىڭ ئىچى-تېشىنى تەل-تۇكۇس كورۇپ، ئۇلارنىڭ نىيەتلىرىگە زەڭ سېلىپ كېلىۋاتىدۇ ئەمەسمۇ. ئۇ دىۋانە بولاي، قەلەندەر بولاي دېگىنى يوق. كولخوزنىڭ قويىنى باقتى. فېرما باشلىقى ئوزى يېگەن مېلىنى ساناق ۋاقتىدا بۇنىڭ بوينىغا ئارتىپ، بىر ژىلغا قامىتىۋەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن شەخسىيلەرنىڭ كالىسىنى باقتى؛ ھازىر مەكتەپتە قاراۋۇل، دىۋانىلىققا ئوتتۇز كۇن روزىدا چىقىدۇ؛ «جاراپازان» ئېيتىپ، ئويمۇ-ئوي جار سالىدۇ. دەسلەپ ئۇنىڭ ئاھاڭىنى تاپالماي ژۇردى. كېيىن بوزلىغان بىر مۇڭلۇق ئۇنىنى تېپىپ، تىڭشىغۇچىنىڭ ژۇرەك-باغرىنى ئېزىدىغان بولۇۋالدى.

دىۋانە سۇپەت قىلغانمۇ ئاۋۋال ئاتىسىنىڭ سوزى بولسا، كېيىن ھېلىقى ئوزىنى قامىتىۋەتكەن فېرما باشلىقى ئوخشاش كىشىلەر. «ئوتتۇز كۇن روزىدا جاراپازان ئېيتىپ، پىتىر-زاكات ژىققانىنىڭ نېمىسى ئەيىپ. موشۇ كۇنى ئادەملەر نېمە قىلىشىنى بىلمەي، ئادەم يەيدىغان ئازۇ-نېمەتلەرنى مالغا بېرىپ، مالدىن قالغانىنى ئاققۇزۇۋېتىۋاتقان ۋاقىتقۇ. بۇ، ئەسلىدە مۇسۇلمان پەرزەنتى ئۇچۇن گۇناھى ئەزىم. ئۇنىڭدىن كورە يوقسۇلنىڭ خورجىنىغا چۈشسە ئاللا ئىگەم ئۇلارنى كەچۇرىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئاتىسى «ھەي، كىم بىلسۇن»،- دەپ كىملەرگىدۇ ئىشەنمىگەندەك بېشىنى لىڭشىتقان ئىدى.- دىۋانە بولۇپ ئادەملەرنىڭ گۇناسىنى ئالدىدىن چىقىپ ئوزەڭ ژۇيمىساڭ، ئۇلار ھېچ قاچان ئوزلىرىنى ئوزى سوراپ ئىش قىلمايدۇ. يا بېرىۋاتقان مەسچىتى، يا. بېرىۋاتقان پىتىر-زاكىتى يوق» دېگەندىن كېيىن يۇرتتىن چىققان دىۋانە بولسام بولاي-دە، دەپ، ئەڭ ئالدى بىلەن ئوزىنىڭ قەدىناس-خوشنىسىدىن باشلىغان.

ئىلگىرى ئاۋۇلغا دىۋانە-قەلەندەرلەر بەكمۇ تولا كېلىدىغان. «ھەق دوست-يا، ئاللاھ» دېيىشىپ، بەرگىنىنى ئېلىپ، بەرمىگىنىگە ئاللاقزادە بولۇپ زەھەرخەندىلىك بىلەن قاراپ كېتىشىدىغان. خۇللاس، موشۇنىڭ ھەممىسىنى كورۇپ-بىلىپ ئولتىرىپ، ئوزىنىڭ ئويىدىكى كېلەڭسىز كونا پالانى، كونا كورپىگە قاراپ ئولتارغان ماخان دىۋانىلىق يولىدىن تارتىنمىدى. ئاۋۋال تام خوشنىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ رامىزان ئېيتقاندا، ئۇنىڭ بالا-چاقىسى- ئىشىكنى تەم-تاس يېپىپ، ئىچىدىن ئىلىۋالدى. ئارىدىن خېلە ئوتكەچ ئەشۇ ئويىنىڭ كېلىنى بىر ئاپقۇر بۇغداينى ئېپچىقىپ، خورجۇنىغا قۇيغان. لەۋلىرى تىترىگەن ھالدا ئۇ دەسلەپكى دۇئاسىنى بەردى.

بۇ ئەسلىدە ئوتتۇز كۇن روزىنىڭ بېشىدا ئۇچ كۇن، ئوتتۇرىسىدا ئۇچ كۇن، ئاخرىدا ئۇچ كۇن بولىدىغان خۇدا يولىدىكى ئىشقۇ، ئوتتۇرىدىكى ئۇچ كۇنىنىڭ بىر كۇنى قالغاندا «قىزىڭ قۇتلۇق ئۇگسىغا قوندى» دەپ خەۋەرچىنىڭ كەلگىنىنى قارىمامدىغان. ئۇ ئۇچۇرنى ئېيتىپ ئولتىرىپ، ئەسكى ئويىدىكى يالىڭاچ تاملارغا، سامان تەھى، ياماق كوپىلەرگە نەزىرى چۈشكەندە ئاتلىق كېلىپ، پىيادە كېتىدىغاندەكلا ھالەتكە چۈشتى. چايغىمۇ ئولتارماي، تاۋا ئالدىن بىر توغرام ئېلىپ، ئوزى بىلگەن پاتىھەسىنى ئوقۇدى.

قىزىنىڭ ئاتىسى خەۋەرچىگە تۇزۇگرەك چىرايمۇ ئاچمىدى. ئوزى ئېشەككە خورجۇن سېلىپ؛ تونۇش-بىلىشلەرنى ئېگىرىقتىپ، مەلىدىكى بالا-چاقىلارنى چوچىتىپ، رىۋاجلانغان سوتسىالىزم زامانىدا «رامىزانچى دىۋانە» نامىنى ئېلىپ، ئويمۇ-ئوي كەزگەندە يۇرتتىكىلەرنىڭ خوي-پەيلىنىڭ ئەستەر-ئەۋرىسىگىچە چۈشىنىپ يەتتى. بەش تىيىنلىق تەڭگىنى ئۇتقانلارنىمۇ، پۇچۇق ساپال ئېرىقنى ئاتقانلارنىمۇ كوردى. كىمگىلا بولسا، دۇئاسىنى، ئىزگۇ تىلىگىنى ئېيتتى. بەزى بىر دەرۋازىسى ئالدىنى ئاسفالىتلاپ، ئويلىرىنىڭ تېشىنى قەسرانە ياساتقۇزغان ئائىلىلەر ئۇنىڭ مۇڭلۇق رامىزان قوشىقىنى ئاڭلىشى ھامانلا دېرىزە پەردىلىرىنى چۈشىرىپ، ئىشىكلىرىنى تەم-تاس يېپىۋالدى. ئەسلىدىمۇ خورجۇنىنىڭ تولۇق قايتقىنىغا نېمە يەتسۇن، دىۋانىمۇ ئادەم. ئادەملەرنىڭ ئىچىدىكى غېرىپ-غۇرۇباسى. ئاز-تولا نېسىۋە ئېلىپ يانسا، رەپىقىسى بىلەن قوشماق غۇلچىدەك قىزلىرى ھەم ئازۇ-نېمەتلەردىن بىر ئوبدانلا بەھرىمەن بولۇشىدۇ، ئەمەسمۇ.

مانا بۇ قىن-قىنىغا سىغماستىن كېلىپ، كېيىن ئەلپازىدىن مۇز ياققاندەك يالىڭاچ كورۇمسىز تاملارغا يېنىپ-يېنىپ نەزەر تاشلىغان سويۇنچى ئاما «خەۋەرچى» بۇ ئويىنىڭ دىۋانىنىڭ ئويى ئېكەنلىگىنى بىلمەستىن كەلگەن بولسا كېرەك، ئەتىمالىم...

— قىزىڭىز يامان يەرگە بارغىنى يوق، ناھىيەلىك مىلىتسىيە باشلىقىنىڭ مۇئاۋىنى،- دېدى ئۇ شىددەت بىلەن كىرىپ كەلگەن پېتى ئولتىرا-ئولتارمايلا.

— ماڭا مۇئاۋىن ئەمەس، ئوزى بولۇشى كېرەك،- دېدى ماخان.- ئېنىمەي، ئاساللا تېپىپ كەلدىڭىزمۇ؟- دەپ يالغۇز كوزى بىلەن خەۋەرچىگە سىن نەزىرىدە قارىدى.

— سىزنىڭ ئويۇڭىزنى ھەممە ئادەم بىلىدىكەن،- دېدى خۇشخەۋەرچى.

— ھە، بەللى، بىلمىگەندە.

«بۇ گەپچە، ئالتىنگۇل دادىسىنىڭ دىۋانە ئېكەنلىگىنى ئېيتمىغان بولسا كېرەك. مابادا ئېيتقان تەقدىردە خەۋەرچى ئەۋەتىپ ئاۋارە بولۇشمىغان بولاتتى-دە. ئوزى زەركىيم، زەركەمەرلىك مىلىتسىيە ئەچەلىنگى بولسا...»

ماخاننىڭ تىلىنىڭ ئەشتىرى بار. ئىلگىرى چوپانلىق قىلىپ ژۇرۇپ بىر ژىلغا قامىلىپ كېتىدىغان ۋاقتىدا سوتتىكى ئاخىرقى سوزى فېرما مۇدىرىغا قارىتىلغان ئىدى: «مېنىڭ سول كوزۇم كورمەيدىغان بولغاندىن كېيىن ئوڭ تەرەپتىكى قويلارنى ساناپ، سول تەرەپتىكىلىرىنى كورمەستىن ئوتكۇزۇۋېتىدۇ دېدىڭ-دە. مېنىڭ قارىغۇ كوزۇم تەرەپتىكى قويلارنىڭ ھەممىسى سېنىڭ گېلىڭدىن ئوتۇپ كېتىپ، قوسىقىڭدا قوتاللىغان. تولىنى ئاز بەردىڭ دېيىشىسەن، ھەي، يۇز ساغلىقتىن يۇز قوزا ئېلىشنى ۋەزىپە قىلىپ ژۈكلەيسىلەر. بۇنى مەن قانداق ئەمەلگە ئاشۇرىمەن؛ بۇ پەقەتلا ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىلكىدىن كېلىدىغان ئىشقۇ! ئەگەردە بەكمۇ ئاز كورسەڭ، ساقمانچى قىزىڭنىڭ قوزىسىنى قېتىۋال. پەقەتلا مەندىن ئەلىمېنت تەلەپ قىلما».

فېرما مۇدىرى ئوتۇگىنىڭ تومشۇغى بىلەن يەر تىلغاپ، تۇۋەن قارىغان ئىدى. سوت زالىدا ئولتارغانلارنىڭ ئىچىدە بۇ ۋاقەدىن خەۋەردارلار مىيىقىدا كۇلۇشكەن ئىدى. بۇنىڭ ئەسلى «ياش دەۋران» دېگەن ياش چوپانلار برىگادىسى قۇرۇلۇپ، ماخان ئوتتەك يېنىپ تۇرغان ياشلارغا باش-كوز بولغان. ئون ئەچچە قىز-ژىگىت ئىككى گۇرە قويغا ئېگە- ياشنىڭ ئېتى ياشقۇ، سەيلە-تاماشا قىلىشىپ ژۇرۇپ، فېرما مۇدىرىنىڭ قىزىنىڭ بويى ئېغىرلىشىپ قاپتۇ؛ مال سانىغىنىڭ ئالدىدىلا موشۇنى ئاڭلاپ قالغان فېرما مۇدىرى ماخانغىمۇ دەككە بەرگەن: «باش-كوز بولۇپ ژۇرمەمسىز، سىزنى ئەقىل توختاتقان ئادەم دەپ ئۇلارغا باشلىق قىلمىدۇقمۇ». ماخانمۇ قاراپ تۇرمىغان: «مەن قارىغۇ كوزۇم بىلەن قويلارغا قارامدىمەن، «ياش دەۋران»غا قارامدىمەن؟ ياش قوشقار قېرى قوشقارنى قوتالدا نىقتىسۇن دېگىنىڭىزمۇ بۇ؟ دېگەندى. سوتتىكى ئاخىرقى سوزىدە ئۇ ئەشۇنىڭغا ئىشارە قىلىپ ئوتتى.

«قولۇمنى كەينىمگە تۇتۇپ، تۇرمىنىڭ مەخسۇس ۋاگونىغا ئېلىپ مېڭىلغىنىمدا يالاپ ماڭغۇچىلارنىڭ ئىچىدە موشۇ بىزنىڭ قۇدىمىزمۇ بار ئەمەسمىدى»،- دەپ كوڭلۇدىن ئوتكۇزدى ئۇ.

— مەن تۇراي،- دېدى خەۋەرچى چىشلىگەن ئېنىنى ئارانلا ژۇتۇپ.

— يوللىرى بولسۇن،- دېدى-يۇ قويدى.

خۇدايى تائالا ماخانغا قىزىنىڭ ئەڭ چىرايلىغىنى ئاتا قىلدى. كەنجىسى ئېخى دېسە دە بولمىغان، تۇنجىسىنىڭ كەينىدىن پەرۋانە بولۇپ ژۇرگەنلەر ئاز ئەمەس. بىراق ئالتىنگۇلنىڭ تەكتىنى بىلىشكەنلىرىدىن كېيىن ئاشىق-بىقارار بولۇپ ژۇرگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئوزلىرىنى چەتكە ئېلىشقا باشلىدى. ئەجەبا؟!

ئالتىنگۇل ناھىيەدىكى ئالتە ئايلىق سەپۇڭلۇق كۇرسىغا كىرگەندىن تارتىپ، ئاتە ژىگىت كەينىگە چۈشكەن. بىر تويدىن كېيىن ئاي دېسە ئاغزى، كۇن دېسە كوزى بار قىزنى دادىسى ناھىيەنىڭ تەرتىپ-ئىنتىزامىنى نازارەت قىلىپ، ئوزىنىڭمۇ كوزىگە ھېچ كىم تىك باقالمايدىغان بىر ژىگىت ئېلىپ قاچتىيۇ، كەتتى. موشۇنىڭغا قارىغاندا چىن دىلىدىن سويسە كېرەك. ئورپى-ئادەتكە ئەمەل قىلىپ خەۋەرچىمۇ ئەۋەتتۇ. ئىلايا، ئاخىرى خەيرلىك بولغاي.

* * *

بۇگۇن «سوۋېت كوچىسى»نى تەل-تۇكۇس ئارىلاپ، چۈشتە تاغىسىنىڭ ئويىگە كىرىپ ئوتۇشنى كوڭلىگە پۇكتى ماخان. «كېيىنكى چاغلاردا ئۇ كىشىمۇ ئالىچىلا ئېچىلماي ژۇرىدۇ».

— موشۇ مېڭىشىڭنى قويساڭچۇ،- دېگەن ئىدى. ئۇ خېلىلا ئىلگىرى، تاھارەت ئېلىپ چايغا ئولتارغاندا.

— بۇنى ئولگەندە قويىمەن. مەن ئاللانىڭ ئالدىدا ھالاللىقنى، دىيانەتنى ئاسراپ قالىمەن. بولمىسا بۇنداق ئەپەقەنى قاراۋۇللۇق قىلىپ بولسىمۇ تاپالايمەن. ھوي، ئىسچىقرىپ، پىتىر-زاكات بېرىۋاتقان مۇسۇلمان بالىسىنى كوردىڭمۇ، زادى موشۇنى نېمىشكە ئويلىمايسەن؟

تاغىسىنىڭ ماخاننىڭ باللىق چاغلىرىدا كونچە ئوقۇغانلىغىدىن خەۋىرى بار. ئۇنىڭ ھازىرقى ئىشلىرىنى ئەشۇنىڭ ساقىنىدىسى دەپ بىلىدۇ. ئوزى ساۋاتلىق، ناھىيەلىك مالىيە مەھكىمىسىدە ئىشلەيدۇ. ۋەكىل تېرىقسىدە جاي-جايلاردىن تۇتۇن سېلىغى ژىغىدۇ. ژىل ئون ئىككى ئاي ئىشتا ئارام بار، ئۇنىڭغا ئارام يوق. كومىسسار سومكىسىنى پۇلاڭلىتىپ، بوسۇغىمۇ-بوسۇغا ژۇرگىنى- ژۇرگەن. بىراق ئەشۇ «تۇتۇن سېلىغى» بىلەنلا ئەھۋالىنى ياخشىلاۋالدى. كەڭ-كۇشادە ئوي سېلىپ، ماشىنىمۇ ئالدى. ئوتتۇز كۇن ئويۇنى، قىرىق كۇن تويىنى قىلىپ، ئوغۇل-قىزلىرىنى ئويلەندۇردى.

— زادى، نېمىلىكى بولسا ئويمۇ-ئوي قاتىرىغان موشۇ تىلەمچىلىگىڭنى تاشلىغىنا. جىيەنىنىڭ ئابرويى-مېنىڭ ئابرويۇم،- دېدى تاغىسى زەردە بىلەن.

— ئىككىلىمىز ئوخشاشلا. مەن خۇدا يولىدىكى دىۋانىمەن،- دېدى-دە، ئىسسىق چايدىن ھۇزۇرلىنىپ ئولتىلدى.

بۇ گەپتىن تاغىسىنىڭ ئېخىمۇ ئەرۋايى ئورلەپ، تەرى تۇرۇلدى...

— موشۇ ئاي، موشۇ كۇنلەردە چىقمىسىڭىزمۇ بولاتتى. قىزىڭىز قۇتلۇق ئورنىغا قونغاندا... ياخشى يەرگە چۈشتى،- دېگەن تاغىسىنىڭ رەپىقىسىگە ماخاننىڭ ساق كوزى ئوقتەك قادالدى.

— بىرىنچىدىن، ھېيت-ئايەم كېلىپ قالدى، چىقمىساڭ كۇن ئولىدۇ، ئىككىنچىدىن، بىر بارغان يەرگە يېنىپ بارغىلى بولمايدۇ.

ماخان ئېشىگىنى مىنىپ، خوشنا دەرۋازىغا يېقىنلاشقاندا ئۇستىگە قىزىل رەختتىن پۇپۇكلۇك يوپۇق يېپىلغان، ئالدى تەرىپىگە قوچاق ئولتۇرغۇزۇلغان قارا «ۋولگا»، ئۇنىڭ كەينىدىن ئىچىدىن قالداقتۇر بىر چۈشىنىكسىز ئاخشا-مۇزىكا ساداسى چىقىۋاتقان «ژىگۇلى» سۇرئەت بىلەن ئوتۇپ كەتتى.

—ماۋۇ بىزنىڭ تاغىمىزنىڭ ئويى،- دېدى قارا رەڭلىك «ۋولگا»نىڭ ئىچىدە ئولتارغان ياش جورا ئالتىنگۇل يولدىشىغا ئەركىلىگەن ئاھاڭدا.

ق. تۇمەنباييېۋ

ئوۋانىسىنىڭ قىسمىتى

(ھېكايە)

— بىلمەن، سىلىق ژىققۇچىغۇ. بىزنىڭ كونا «ۋولگا»نى سېتىۋالغان.

ئالتىنگۈل ئۈن چىقمىدى. تاغىسىنىڭ خوشىنىسىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كېتىۋاتقان دادىسىنىڭ قارا ئېشىگىنىڭ قۇيرۇغىنى غىل-پاللا كورۇپ قالدى.

— تاغاڭنىڭ ئويىگە كىرىپ-چىققىنىڭ كېلىۋاتامدۇ؟— دېدى ئېرى سەممىيەت بىلدۇرۇپ.

— ياقلا، دادام، دادامنى كورۇپ قالدىم.

— ھە، ئېخى داداڭنىمۇ چاقىرىمىز. شۇ چاغدا بويىنىغا ئېسىلىپ، مەڭزىدىن سويۇسەن.

ئالتىنگۈل ژۈرەك-باغرى ئېرىگەن بىر ھالەتتە ئېرىنىڭ يەلكىسىگە قول تاشلىدى. «دادام تۈزۈگرەك كېيىنىپ كەلسە بولاتتى»، كوڭلۈدىن ئوتكەزدى ئۇ.

❀ ❀ ❀

ماخانىنىڭ تاغىسى يېقىن ئارىدا ئويىگە ئىككى قېتىم يوقلاپ كەلدى. ئۇ يوق-خوشنا كولخوزغا تىلەمچىلىك قىلىپ كېتىپتۇ. كېيىنكى قېتىم كەلگىنىدە دەل ئۈستىدىن چۈشتى.

— ماخا، قۇدىڭىز سىزنى چاقىرىشقا تەرەددۇتلىنىۋېتىپتۇ،— تاغىسى سوزىنى لىللاسىدىن باشلىدى.

— ئېخى خەۋەرچى كەلگىنى يوققۇ.— ماخان بۇرنىنى تارتىپ قويدى.

— خەۋەرچى توغرىلىق ئېيتىۋاتقىنىم يوق. سىزمۇ-زە... ھەر ئېھتىمالغا تەييارلىق كورۇپ قويۇش كېرەك، دېگىنىمغۇ.

— مەن قىز بەردىم، ئەندى مالمۇ بەرگىدەكمەنمۇ! «قىزى بارنىڭ نازى بار ئەمەسمۇ»،— ئوزى ئومۇرى ئېيتىپ باقمىغان ماقالنى ئاغزىدىن چىقىرىپ، قىزىل بۇرنىنى يەنە بىر قېتىم تارتىپ قويدى. ئاندىن ئۈنسىز ئولتارغان تاغىسىغا يۈزلىنىپ:

— سىز تۇتۇن سېلىغى ژىغىپ كەلدىڭىزمۇ؟ بىزنىڭ ئويدىكىلەر تولەپتىمۇ؟— دېدى. بۇ «جىيەنىم بار دەپ ھاياتىڭدا قىيا باقمىغان ئادەم ئويۈمنى قانداق تاپالىغانسەن؟» دېگەنگە ئىشارە ئېدى.

— دەرۋاقە، بىپەرۋالىق قىلماڭ، ماخا. قانچە ئادەمنىڭ ۋە كىملەرنىڭ بارىدىغانلىقىنى ئويلاشتۇرۇپ قويار دېگىنىمغۇ،— تاغىسى ئورنىدىن كوڭۈلسىز ھالدا تۇرۇپ، ئىشككە يۈزلەندى.

«قىز مېنىڭكى، چىللايدىغان باشقا، بۇ ئېمىشقا ئىككى ئوتتۇرىدا قىستۇرۇلۇپ ژۈرىدىغاندۇ، خۇدايىم؟» دەپ ئىچىدە كولۈمسىرەپ قويدى.

بۈگۈن خېلىلا ئويلەرنى ئارىلاپ كەلگەن ئېدى، سۇنايلىنىپ ياتتى. ئەتە ئاۋۇل جامائىتىنى ئېپتارلىققا چاقىرماقچى. ھالال ژىغقان ئاش-ئېنىنى ئەلنىڭ ئالدىغا سۇنماقچى.

ھەر ئوينىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ، «ئەتە بىزنىڭكىگە ئېپتارلىققا» دەپ كېلىۋېتىپ، ھېلىقى تاغىسى ئېيتقان سوزلەرنى ئەسلەپ، نامەلۇم قۇدىسىنى تۇمان ئىچىدە خىرەشىرە كورگەندەك بولدى. «بەلكىم، رەڭگى-روينى كورگەندۇرمەن». تىلەمچىلىككە دەسلەپ چىققاندا قېشىغا ئۈشتۈمتۇتلا بىر سېرىق ماشىنا كېلىپ توختىغانۇ، ئېشىگىنى قالدۇرۇپ، ئوزىنى تومۇر پەلەجىرىلىك كەينىگە ئولتارغۇزۇپ، مىلتسىيە بولۇمىگە ئېلىپ كېلىشكەن. ئارىسىدىلەرنىڭ كوكۈلىسىدەك بىر تۇتام چېچى چەككۈچىتەك تىكلىشىپ تۇرغان، سافادا خۇددى ئوغۇچ ژۇتقاندەك كېرىلىپ ئولتارغان بىرسى:

— سەن ئوغرىلىق قىلاي دەپ ژۈرەمسەن، نېمە؟— دېدى ھە دېگەندىلا— تىلەمچى سۇپەت بولۇۋېلىپ، ئويىدە ھېچ كىم بولمىسا، ئالدىغىنىڭنى ئېلىپ، تىكمۋەتمەكچىسەندە، خۇمپەر!

— قۇۋلۇق-شۇملۇق سىلەردىن ئاشس. مېنىڭكى ئاللانىڭ ئاق يولى، سىلەرنىڭ گۇنايى ئەزىمىڭلارنى ساۋاپلىق ئىشلار بىلەن ژۇيۇش. كىمدۇر-بىرىسى بۇنداق ئىزگۇ ئىشلار بىلەنمۇ شۇغۇللىنىشى كېرەك، ئاخىر.

— مانىڭ تىلىنىڭ زەھەرلىگىنى قاراڭلار، ھە! بىر كېچە شۇ يەردە قولدۇرۇپ قېلىڭلار. سوتسىالىزم دەۋرىدە دىۋانە، قەلەندەر دېگەنلەر بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار ئۇلۇق ئوكتەبىر سوتسىالىستىك ئىنقىلاۋىغىچە ئوتكەن ئادەملەر. ھازىر ھەممە تەڭ. باي، گاداي دەيدىغان چۈشەنچىلەر كەلمەسكە كەتكەن.

— مېنىڭ سىلىگە ئېيتىدىغان بىر ئېغىز گېپىم بار، باشلىق ئۇكام،— دېگىنىدە ئونىڭ «ئۇكام» دەپ ئوز ئارتىشى مىلتسىيە رەھبىرىنىڭ ژۈرىگىگە نەشتەردەك سانجىلدى.

— مەن ئاتمىشنىڭ ئۈچىگە قەدەم قويدۇم. پەيغەمبەر يېشىدامەن. سىز كوپ بولسا قىرىقتىن ئەندىلا ھالقىغان ژىگىتسىز. ئاتاڭدەك ئادەمنى «سەن» دەپ سوزلىشىڭمۇ ئەشۇ ئوكتەبىرنىڭ شاراپىتىدىنغۇ. پېشانىغا پۇتۇلگىنى شۇ بولسا، ئېلىپ بارتۇنەكخاناڭغا،— ئورنىدىن تۇردى ماخان:

— پەيغەمبەر يېشىغا كەلدىم دەيدۇ-يۇ، ئەملىنىڭ نېمە— دىۋانىلىق. ھېلىغۇ پەيغەمبەر ئېكەن، خۇدا بولسىمۇ ئاپىرىپ قاماڭلار!

ئاقىۋەت، بىر كۈن ئۈچ كۈنگە سوزۇلدى. سوراقسىز— تەرگەۋسىز تار قەپەزدە يېتىۋەردى. تورتىنچى كۈن... «ئازاتلىققا» چىقتى.، كېيىنرەك ئۇقۇشۇپ باقسا، گۇناسىز ئادەمنى ئۈچ كۈندىن ئوشۇق قاماشقا ھېچ كىمنىڭ ھوقۇقى يوق ئېكەن.... «ئېرى بارسا، قۇدام ئەشۇ ئوزەمنى قاماتقان كوكۇلا چاچ ئەمەسمېكىن؟»

بىر ئوينى ئالا قويماي، ئوزىنىڭ پۈتۈن مەھەللە ئەھلى جامائىتىنى ئېپتارلىققا ئېيتىپ چىقىپ، بۇ ئىزگۇ ئىشىدىن قېنىقىنىغا سىغماي، يۇرتىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش دەقىقىلىرى خۇرسەنچىلىگىدە ئويىگە ياناغان ماخانىغا ئىشىك ئالدىدا لەۋلىرى تىتىرىگەن ئايالى:

— قىزىڭىز كېلىپ ئولتىرىدۇ،— دېدى.

ماخانىڭ ژۈرىگىنىڭ قەھرىدىن بىر تامچە ھەسرەت يەنىمۇ تۇۋەنگە ئۈزۈلۈپ چۈشتى.

— كەلگەن بولسا، ئەتىكى ئېپتارلىقنىڭ تەرەددۇتىغا ياردەملەشسۇن. مەن يېتىلەپ ئاپىرىپ بەرگەن ئەمەسمەن.

كوز باغلىنىپ، ئىسسىق يېقچە بولغىچە ئاتا ئويىگە كىرەلمەستىن ژۈردى. قىزى ئالا-تۈزگە چىقالمىدى. ئاتا-جېنىنى ئومۇچوك توردەك چىرمىغان خىياللار ئىسكەنجىسىدىن چىقالمىسا، قىز-قىز بولۇپ كېتىپ، بىر ئايغا يېتەر-يەتمەس ۋاقىت ئىچىدە جۇۋان بولۇپ يالغىنىغا ئوكۈندى...

— كۈيۈغۈلنىڭ نىيىتى يامان ئەمەسكە ئوخشايدۇ. يۈسۈن بويىچە قۇدىلارنى چىللىمىغانمۇ دادىسى ئېكەن.

— نىيىتى بولمىسا خوتۇن ئالاتتىمۇ. قۇدا چىللىماسلىق ئوي-ئوچاقلىق بولۇپ كەتكەنلەر ئورغۇن. قىزىڭىمۇ مېنىڭ قارا ئېشىگىمدىن چۈشمىگىنىدە. پادىشا كوڭۈل ئېمىلەر قىلدۇرمايدۇ ئادەمگە. ئوزلىرى بىلىشسۇن.

— كۈيۈغۈلنى دادىسى سوت ئارقىلىق ئاجىراشتۇرىمەن دەپتۇ. شۇ چاغدا ھەممىسى قالۇنلۇق بولىدىغان ئوخشايدۇ.

— قالۇنسىزمۇ قارا ئوچاقتىن تۇتۇن چىقىرىشقا بولىدىغۇ، ئالا-ئالماستىن ئايالىڭ، ئەركىڭى قارا كىيىنىپ، لىكا سارىيىغا قاراپ چېپىشىدۇ. ئىككىمىز ئەر-خوتۇن بولغان چاغدا ھوكۈمەت ئىكاسىدىن ئوتكەنمىدۇق. قېنى، ئېيتە؟!

ئەر-خوتۇننىڭ ئوز ئارا سوھبىتى مۇشۇ يەرگە كېلىپ، تۈن قاراڭغىسىدا سىڭىپ ېرىپ تىندى.

❀ ❀ ❀

سوت زالى.

ئەڭ ئالدى بىلەن ئەرىزنامە ئېگىسى-كۈيۈغۈلغا سوز بېرىلدى.

— ياخشى كورۇپ ئويلەندىم. بىراق، ئېمىگىدۇر بىر قىسمىلا. ئائىلەمدىكىلەرگە ياقمىدى.

سوت مەسلىھەتچىسى ئۈنى توختىتىپ، سوئال تاشلىدى:

— ئاتاڭ بىلەن ئاتاڭ ئەمەس، سېنىڭ ئوزەڭگە مۇناسىپ كەلسە بولمىدىمۇ؟

— ئائىلىدىكىلەرگىمۇ يېقىشى كېرەك-تە.

ئىككىنچى بولۇپ ئالتىنگۈل سوزلىدى.

— بىر توي ئۈستىدە تونۇشقان ئېدۇق، ئېلىپ قېچىپ ئويىگە ئېلىپ باردى. ئېرىمنى ياخشى كورىمەن. لېكىن ئولتارسام— ئوپاق، قوپسام— سوپاق بولدۇم، ئەڭ ئاخىرىغا كېلىپ قول سالدى...

بېشىدىن چېچى يوغان لىغىلداپ تۇرغان خامگوش ئايال ئورنىدىن چاچراپ تۇردى.

— تۇتقاقلىق كېسىلى بار ئېكەن، دوختۇر ئېنىقلاپ بەردى.

سوت رەئىسى:

— ھە، ئە، ناھىيەلىك كېسەلخانىنىڭ يوللانمىسىغا قارىغاندا، ھەقىقەتەنمۇ ئالتىنگۈلنىڭ «تۇتقاقلىق كېسىلى» بار ئېكەن،— دەپ يوللانمىنى ئۈنلۈك ئوقۇدى.

— بۇنى قايسى ۋاقىتتا ئېلىپ ئۈلگۈرۈشكەندۇر؟— پىچىرلىدى ئالتىنگۈل. بۇنى يېنىدا ئولتارغان ئانىسىدىن باشقا ھېچ كىم ئاڭلىمىدى.

— ياق، ياق، ئەسلا ئۇنداق ئەمەس،— دەپ كويۈغۈل ئورنىدىن تۇرۇشىغا تەڭ سوت زالىنىڭ ئىشىگى داغدام ئېچىلىپ، ئەما كوزىنى يېڭى داكىدا تاڭغان، قولىدا قەدىناس تايىغى ماخان سالماقلىق قەدەم تاشلاپ كىرىپ كەلدى.

— سىز كىم بولىسىز؟— سورىدى سوت رەئىسى.

— مەن ئالتىنگۈلنىڭ دادىسى بولىمەن.

— ئولتۇرۇڭ،— كوزىنىڭ قارىسى بىلەن قارىدى ئۇ. ئالتىنگۈلنىڭ قېيىنانىسى يەر ئاتىلىدى. ئالتىنگۈل بېشىنى مەغرۇر قىياپەتتە كوتەردى.

— ئاجرىشىشقا رازىمۇسىز؟— دېدى سوت رەئىسى ئالتىنگۈلنىڭ يولدىشىغا.

ئۈن چىقمىدى. بېشىنى كوتەرگىنىدە كوز چانىغىدا لاپىپىدە چاقنىغان بىر جۈپ ياش تامچىسى كورۇلدى.

— مەن بىر ئېغىز گەپ قىلاي،— دەپ ماخان تايىغىغا تايىنىپ ئورنىدىن تۇردى.

سوت رەئىسى ۋە سوت مەسلىھەتچىسى ھاڭ-تاڭ بولۇشۇپ، رازىلىق ئىپادىسىنى كورسەتتى.

— مەن «ئاۋانگارد» دېگەن كولخوزدا ئىستىقامەت قىلىمەن. مېنىڭ ئويۈمنىڭ ئەتراپى كەڭ سەينا بولىدىغان. شۇ يەرگە كولخوز رەئىسى ھەشەمەتلىك ئوي سالدۇرماقچى بولدى.يۇ، كېيىنچە، «خوشنام ئاباپ ئادەم ئېكەن» دەپ نىيىتىدىن قايتىپتۇ. ئۇنداقتا «ماڭا باشقا يەردىن ئوي بەرسۇن» دېسەم، قۇلاق سالمىدى. بۇ كۈنلەردە ئادەملەرنى ئادەمگەرچىلىكتىن مەھرۇم قىلىپ، رىياكەرگە ئايلاندۇرۇۋاتقان نەرسە-كورەلمەسلىك، ھەر كىمنىڭ ئېشىدىن ئون پېچىش، بىرەر ئىشنىڭ ھەق-دادىغا يەتمەسلىك، بىر-بىرسىگە قۇلاق سالماسلىق. شۇ كولخوز رەئىسىنىڭ ئوغلى ئالتىنگۈلنى مەكتەپ تاماملىغاندا «ئېلىپ قاچىمەن» دېگەن ئېكەن، ئانىسىغا ئېيتتىم...

مۇشۇ ئەسنادا كويۈغۈلنىڭ ژۈرىگى قاسىدا قېلىپ قالدى. ئالتىنگۈلگە بۇرۇلۇپ بىر نەزەر سالدى.

— ئانىسىغا ئېيتتىم، ئەگەر كولخوز رەئىسىنىڭ ئوغلىغا تۇرمۇشقا چىقىدىغان بولسا، مېنىڭ يېنىمغا ئوي سالسۇن. دەرۋاقە، كېلەچەك كۈيۈغلىمىزمۇ، دادىسىمۇ جىمىپ قېلىشتى. جۈرئەت قىلىشالمىدى.

شۇنداق قىلىپ ژۈرگەندە ماۋۇ ئەركەنايناق كۈيۈغلىمىز قىزىمىزنى قولىغا قوندۇردى. ئادەم دېگەن بىر قېتىملا كورگەن ئاجىزەسىنى ئېلىپ قاچامدۇ؟ بۇ، ئەسلىدە جىنايەتنىڭ چوڭى ئەمەسمۇ؟ ئاخىر، قىزىمۇ ئادەمدىن تۇغۇلغان پەرزەنت... مەن توھمەت بىلەن بىر قېتىم سوتلىنىپ، ئەلنىڭ ئاياق ئاستىغا تاشلاپ، ئادەمنىڭ ئاغزىدىن ژىرىپ ئېلىپ، توڭغۇزنىڭ ئالدىغا توكۈۋاتقان رىسقى-روزىنى تېرىپ، ئادەمزاتنى ئاللا تائالا ئالدىدا پاكلاندۇرغانلىغىم ئۈچۈنمۇ ئۈچ كۈن قامالغان كىشىمەن. خوش، مەن ئەشۇ گۇناسىز ئادەمنى گۇناھكار قىلغۇچىلارغا ئاقابىل تۇرالامدىمەن. ياق، ھەرگىز! ئۇلار ھەتتا مېنى «بۇ ساراڭ بولۇپ قاپتۇ» دەپ ساراڭخانىغا تىقىۋېتىشى تۇرغانلا گەپ ئېدى...

بىزنىڭ قازاقتا «خوتۇن ئالما قېيىن ئال» دېگەن ماقال بار. ھاياتىمدا بىرلا قېتىم ئىكادىن ئوتتۇم— ئاللىغاندا قېيىن ئەمەس، خوتۇن ئاللاپتىمەن. قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدەك ئالتىنگۈلۈمگە ھوكۈم كوتتۇرۇپ ئولتۇرالمايمەن. بۇنىڭمۇ پېشانىسىغا پۇتۇلگىنى باردۇر، ئېگەم رىسقىنى كام قىلمىسۇن. ماڭ، قىزىم-دېدىدە ئىشىك تەرەپكە يۈزلەندى. كەينىدىن ئالتىنگۈل بىلەن ئايالى ئەگەشتى.

كۈيۈغول بوسۇغىچە كەلدى.

— ئىشكنى يېپىڭ، ھوكۈمنى تىڭشاڭ!— دېگەن سوت رەئىسىنىڭ ئۈنى ئۇنى ئوز ئورنىغا قايتۇردى.

دادىسىنىڭ كەينىدىن قارا ئېشەكنىڭ تورت تۇيىغىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئالتىنگۈل كېلىدۇ. ئاۋتوبۇسنى كۈتمەستىنلا پىيادە كېتىشتى. «ماڭ، قىزىم» دېگەن ئاتىنىڭ سالماقلىق ئۈنى قۇلىقىدا. يان- يېنىغا ئەركىن-ئازادە نەزەر تاشلاپ كېلىۋاتىدۇ.

سوت ھوكۈمنى ئاڭلىمىغانلىقىغا ئوكۈنمەيدۇ.

ئەشۇ قاغىش ھوكۈمنى ئاڭلاتمىغان دادىسىنىڭ بارلىقىغا ئىچ-ئىچىدىن خۇرسەن.

ئېھ، ئاتا-ھە!

تورت ژىلدىن كېيىنكى ئويلار

(ئاخىرى، بېشى 5- بەتتە)

ئولتۇرۇلگەنلەرنىڭ سانى ئېيتىلمىسۇن

موشۇ چاغلاردا دايىم ستۇدېنتلار بىلەن بىللە بولۇپ، پاجە ھارپىسىدا ئاچلىق ئېلان قىلغان ئاتاقلىق تەيۋەن ناخشىچىسى خوئو دېسىز يەن تاڭ سەھەرگە يېقىن ئەسكەرلەرنىڭ ياشلار ھەرىكىتىگە قاتناشقانلاردىن بۇ يەردە ئەڭ ئاخىرقى قالغانلىرىغا مەيداندىن چىقىپ كېتىش ئىمكانىيىتىنى بېرىش ئۈچۈن ئەسكەرلەرگە بېرىپ، سىياسىي كومىسسارلارنىڭ بىرى بىلەن كېلىشمەكچى بولدى. ئۇنىڭ بۇ ئويى قىسمەن ئەمەلگە ئاشتى. ئەسكەرلەر نامايىشچىلارغا يېغىپ تۇرغان ئوق ئاستىدا بۇ دوزاقتىن چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ھەقىقەتەنمۇ يول بەردى. لېكىن خوئوئىڭ ئۆزىنى قاماققا ئېلىپ، تۈرمىگە سولىدى. ئۇ يەردە خوئو تىبۇئالىنىڭ ھوكۈمى بويىچە ئىككى ژىلغا يېقىن ياتتى.

4- ئىيۇن كۈنى ئەتىگەنلىك سائات بەشكە يېقىن ستۇدېنتلار مەيداندىن تازىلاندى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ستۇدېنتلار شەھەرچىلىرىگە كېتىپ بېرىپ يولدا ئولتۇرۇلدى ۋە جاراھەتلەندى. شۇ ئارىلىقتا تانكىلار بىلەن برونېترانسپورتېرلار چاتىرلار شەھەرچىسىنىڭ قالدۇقلىرىنى ۋەيران قىلىشتى.

قۇرۇۋان بولغانلارنىڭ ئۇمۇمىي سانى نامەلۇم. خىتاي ھوكۈمىتى: بىر مىڭ ھەربىي خىزمەتچى ۋە ئىككى يۈز شەھەرلىكلەر، دەپ ئاتىغان. قىزىل كرېستنىڭ خىتاي كومىتېتى بولسا— 2600 ئادەم دەپ خەۋەر قىلغان. ھەر ھالدا ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى دەرھاللا تىببىي مەھكىمىلىرىگە قۇرۇۋان بولغانلار سانىنى ئېلان قىلىشنى مەنئى قىلغان، ھەتتا ئولگەنلەرنىڭ يېقىنلىرىنىمۇ تونۇش ئۈچۈن مورگلارغا كىرگۈزمىگەن.

بېيجىڭنىڭ 1989- ژىلقى باھارى ئەينە شۇنداق ئۆتكەن.

بۇ قان توكۇش كىمگە ۋە نېمە ئۈچۈن كېرەك بولغان؟ ئۇنى بولدۇرماس مۇمكىنمىدى؟ چۈنكى شەھەرگە چوڭ ئارمىيە قوشۇنلىرىنى كىرگۈزۈشنىڭ سىياسىي جەھەتتىنمۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەربىي جەھەتتىنمۇ كېرىگى يوق ئىدىغۇ!

ئامېرىكىنىڭ سپۇتنىك رازۋېدكىسىنىڭ مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، ماي ئېيىنىڭ ئاخىرلىرىدا بېيجىڭنىڭ يېنىغا كام دېگەندە ئۇمۇمىي سانى 350 مىڭ ئادەمدىن ئىبارەت يەتتە دالا ئارمىيەسى كەلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ قوشۇنلار ھەر خىل ھەربىي ئوكرۇگلاردىن بولغان. دېڭ شياۋپىڭ ئېھتىمال، جازالاش ھەرىكىتىگە قاتنىششتىن باش تارتىشقا تىرىشقان قۇراللىق كۈچلەرنى بىر—بىرىگە باغلاپ قويۇش ئۈچۈن نەق ئەشۇنداق بولۇشىنى قاتتىق تەلەپ قىلغان.

ھەربىي—ھاۋا كۈچلىرىنىڭ قوماندانى بېيجىڭغا ئەسكەر ئەۋەتىشتىن باش تارتىپ، «ھەربىي—ھاۋا كۈچلىرىنىڭ بۇ ئىشقا ھېچ قانداق مۇناسىۋىتى يوق» دەپ بىلدۈرگەنمۇ دېيىشىدۇ.

جائو ۋە دېڭ

پايتەختتىكە ئارمىيەنىڭ كىرگۈزۈلۈشى ئاھايىتى چوڭ مىقياسلىق ئىغۋا بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. سىياسىي بيۇرودىكى كونسېرۋاتىۋ توپ جائوزىيانغا ۋە ئىسلاھاتچىلارلاگىرىغا قارشى كۈرەشتە ئۆزلىرىنىڭ غالىپ چىقىشىنى تەمىنلەش ئۈچۈن «ئەكسىل ئىنقىلاۋىي ئىسيانىنى» باسماق بولدى.

بەزى پولىتولوگلار ستۇدېنتلار نامايىشلىرىنىڭ دولقۇنىدا جائوزىيان دېڭ شاۋپىڭنىڭ ئۆزىنى سەپتىن قىسىپ چىقىرىپ، ئۆزى بىرىنچى ئورۇندىكى ئادەم بولۇشىنى ئويلىغان دەپمۇ تەخمىن قىلىشىدۇ.

بۇ تەخمىنلەر ھەقىقەتكە يېقىن ئەمەس. 1988- ژىلنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن باشلاپ، ئىختىسادىي ئىسلاھاتنىڭ نۆۋەتتىكى دەۋرىدە جىددىي ئېغىرچىلىقلار يۈز بەرگەن چاغدا، جائونىڭ ئۆزىنىڭ ئەھۋالى تۇراقلىق بولمىغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ دېڭنى چەتلەشتۈرۈش توغرىلىق ئويلىشى مۇمكىن ئەمەس.

جائو ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەر دېموكراتىك لوزۇنگلار ئاستىدا باشلانغان ياشلار ھەرىكىتىدىن ئۆزلىرىنىڭ مەۋقەسىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈشكە، ھوكۈمەت باشلىقى لى پېڭ باشلاپ بەرگەن كونسېرۋاتىۋ توپنىڭ قىسمىنى توختىتىشقا ئىمكانىيەت بار ئىكەنلىكىنى كوردى.

ئەگەر جائو ئۆزىنىڭ ستۇدېنتلارغا بولغان ئىشەنچىسىنى كورستەلگەن بولسا، ئارازىلىقنى باسالىغان بولسا، ئۇ چاغدا ئۇنىڭ مەۋقەسى چىڭىغان بولار ئىدى. دېڭ دەسلەپكى چاغلاردا ئوزى ژۇقۇرىلاتقان جائونىڭ ئەينە شۇنداق ئۇرۇنۇشلىرىغا چۇشەنگەن ھالدا قارىدى.

لېكىن ستۇدېنتلار ژۇقۇرىدىكىلەرنىڭ ئادىي ئېچىلىشىنىلا خالىمىدى، ئۆزلىرىنىڭ پارتىيەدىن مۇستەقىل بولغان تەشكىلاتىنىڭ رەسمىي ئىقرار قىلىنىشىنى تەلەپ قىلدى. بۇ مۇمكىن بولمىدى. چۈنكى سىياسىي بيۇرو ئۆزىنىڭ سىياسىي ھاكىمىيەتكە مونوپولىيە بولۇشىدىن، ھەتتا قىسمەن بولسىمۇ ۋاز كېچىشنى ئويلىغىسىمۇ كەلمىدى. ستۇدېنتلار ھەرىكىتىنى تۈپ-ئاساسلىق ۋە كەسكىن چارە—تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قارىتىش «مۇرەسسەگە كەلمەيدىغانلارنىڭ» مەۋقەسىنى كۈچەيتتى.

جائو ئۆز ۋەزىپىسى ھوددىسىدىن چىقالمىغانلىقتىن، پاترىيارخنىڭ دۆگاسىنى «كونسېرۋاتورلار» ئالدى. بېيجىڭدا ھەربىي ھالەت ئېلان قىلىش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلىنغان پەيتتىن باشلاپ ۋاقەنى ئەمەلىياتتا قان توكمەي، ھەل قىلىش ئىمكانىيىتى قالمىغان ئىدى.

مىخائىل كارپوۋ.

«نوۋويې ۋرېمە» ھەپتىلىكىدىن ئېلىندى.

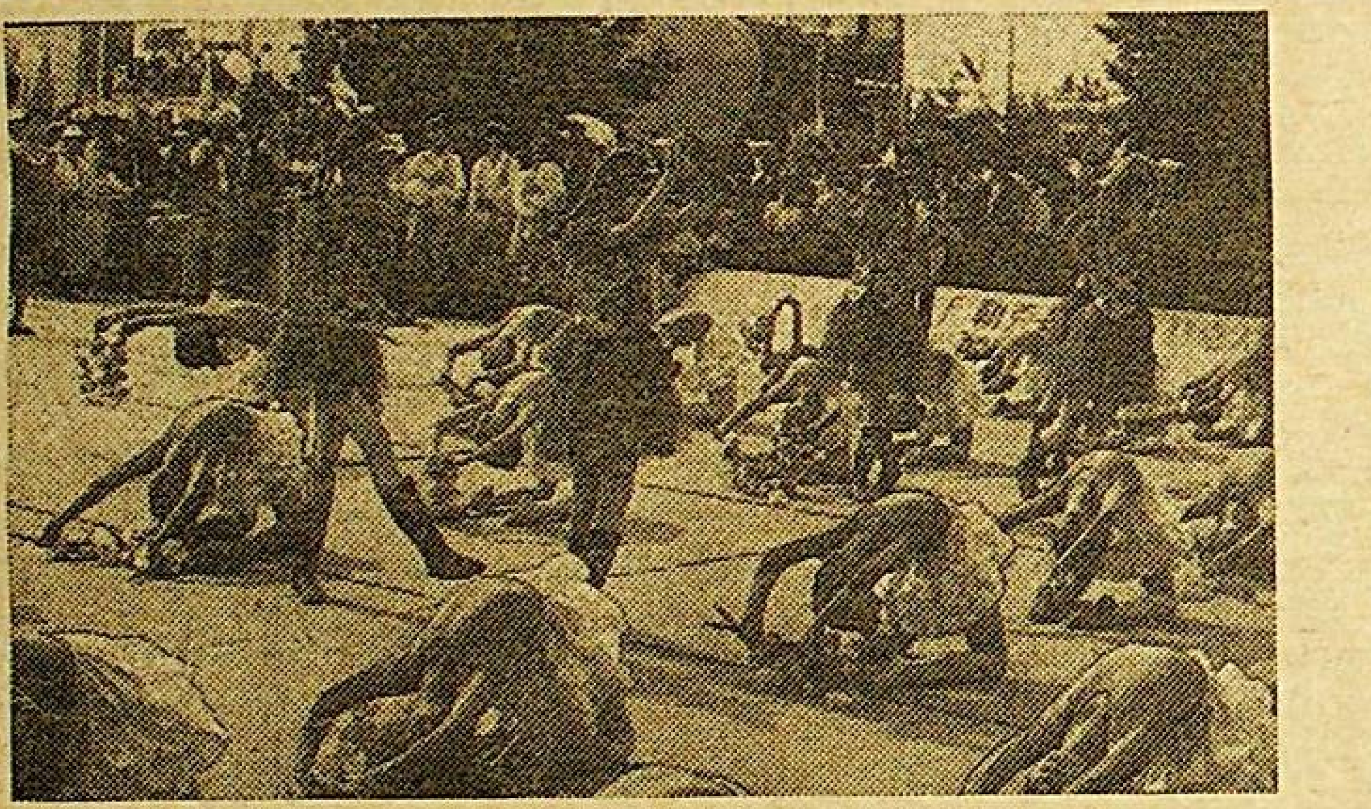

ئىتتىپاقلىق، دوستلۇق، ھەمكارلىشىش بايرىمى

بىر مىللىون 830 مىڭ ئاھالىسى بار ئىلى ۋىلايىتىنىڭ مەركىزى غۇلجا شەھرىدە يېقىندا «تۇنجى نۆۋەتلىك» «ئىلى تۇلپار بايرىمى چېگرا يەرمەنكىسى» داغ-دۇغىلىق ئېچىلدى.

شۇ كۈنى غۇلجا شەھرى ئالاھىدە بايرام تۈسىگە كىرگەن ئىدى. تەنتەنە ئەتىگەن سائات 9دا ئىلى ۋىلايەتلىك پارتىيە كومىتېتىنىڭ قوراسىدا ئېچىلدى. بۇ بىر نەچچە كۈنگە سوزۇلغان بايرامنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئەسقەت كەرىمباي، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى خوجىخان ھاكىموۋ ۋە ئالاقىدار مىنىستىرلىكلەرنىڭ ۋەكىللىرى، ئىلى قازاق ئوبلاستى ۋە ۋىلايەت رەھبەرلىرى شۇنداقلا قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ئالمۇتا ۋىلايىتى مەمۇرىيەت ھاكىمىنىڭ ئورۇنباسارى ت. ماماشېۋ، ئۇيغۇر ناھىيەسى مەمۇرىيەت ھاكىمى مۇراتبېك ئاسىروۋ، «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى يولداش ئازاماتوۋ، ئۆزبەكىستان، روسسىيە ۋە قىرغىزىستان جۇمھۇرىيەتلىرىدىن كەلگەن مېھمانلار، شىمالىي كورېيە، شا

ڭگاڭ، تەيۋەن، ئىچكىرى خىتاي ئولكىلىرىدىن كەلگەن ۋەكىللەر بولۇپ، ئىككى مىڭدىن كوپرەك ئادەم قاتناشتى.

تەنتەنىدە خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى سەياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ ۋە باشقىمۇ قېرىنداش ئولكىلەرنىڭ «ئىلى تۇلپار بايرىمى چېگرا يەرمەنكىسىنى» تەبرىكلەپ ئەۋەتكەن تېلېگراممىلىرىنى ئوقۇپ بەردى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئەسقەت كەرىمباي ژىغىلغانلارنى بۇ بايرامنىڭ ئېچىلىشى بىلەن غۇلجا شەھرىنىڭ خىتاي جۇمھۇرىيىتىنىڭ جەنۇبىدىكى تورت شەھەرگە ئوخشاش ئىختىسادىي ئوچۇق شەھەر بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەپ لېنتا كەستى.

بايرام مەزگىلىدە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە مەدەنىي—تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى ئوتكۈزۈلگەندىن باشقا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ سەنئەت ئۇمىگى تەكلىپ بىلەن كېلىپ ئويۇن كورسەتتى.

پ. ئەخمەتوۋ.

سۈرەتلەردە: تەنتەنىدىن كورۇنۇشلەر.

ئاۋتورنىڭ سۈرەتلىرى.

غۇلجا شەھرى.

يېڭى نەشرلەر

دىنىي قىسسىلەر

«سانتلادا» پولىگرافىيە كوئوپېراتىۋى بىلەن «ستراننىڭ فىرمىسى» بىرلىكتە نەشر قىلىشقا باشلىغان كىتاپلار سېرىيەسىنىڭ ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كىتاپلىرى ئەينە شۇنداق نام بىلەن بېسىلىپ چىقتى. ئۇلاردا «ئاللاتائالا پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھايات تارىخى ۋە «خەلىپىلەرنىڭ تارىخى» تەسۋىرلىنىدۇ. مەزكۇر كىتاپلارنىڭ نەشر قىلىنىشىغا ئىسلام ياشلىرىنىڭ پۈتكۈل دۇنياۋىي ئاسسامبلېيەسى ياردەم بەرگەن. ئۇلارنى ئابدۇل خەمىد جۇدا ئەل-ساھار تۈزگەن.

تۈركىيە تارىخى

م. ۋ. لومونوسوۋ ناملىدىكى موسكۋا دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ نەشرىياتى يېقىندا «ئوتتۇرا ئەسىرلەر ۋە يېڭى زاماندىكى تۈركىيە تارىخى» ناملىق مونوگرافىيەنى بېسىپ چىقاردى.

ت. ئائىرىپوۋا.

موسكۋا شەھرى.

شېئرىيەت سەھىپىسى

چارەك ئەسىردىن ئۇشۇق ۋاقىت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئۇزىنىڭ ئىجادىي تۇھپىسىنى سىڭدۇرۇپ كېلىۋاتقان زەخمەتكەش ئەدىب مىرزەخمەت مىرىموۋ ھەم شائىر، ھەم يازغۇچى،ھەم ژۇرنالىستلىقى بىلەن كۆزگە كۆرۈنگەن.

ئۇ كوپلىگەن ۋىللار ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ «ئىلى ۋادىسى» گېزىتىدە تەھرىر بولۇپ ئىشلىگەن. بۈگۈنكى كۈندە بولسا ئەدىب ناھىيەلىك مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى لاۋازىمىدا ئىشلەپ كەلمەكتە.

مىرزەخمەت مىرىموۋنىڭ «ساداقەت» ناملىق تۇنجا پوۋېستى كىتابخانلارنىڭ ئالقىشىغا ئېگە بولدى، ئۇنىڭ بىر نەچچە شېرىي كىتاپلىرى شېرخانلار دىققىتىنى قوزغىدى.

شائىر شېرلىرىدا تۇغۇلغان يۇرتنى ئارمان-پۇغان بىلەن كۈيلىسە، يەنە ھاياتىمىزدىكى ئۇزگىرىچىلىكلەرنى، زامان كورۈنۈشلىرىنى، ئادەملەر قەلبىنى تەۋرىنىپ ناخشىغا قاتىدۇ.

بىز تۇۋەندە ئەدىبنىڭ كېيىنكى ۋاقىتلاردا يازغان يېڭى شېرلىرىنى گېزىتخانلار دىققىتىگە تەۋسىيە قىلدۇق. تەھرىراتتىن.

مىرزەخمەت مىرىموۋ

شائىر دەپتىرىدىن

ئۈمۈتۈم بار

مەنمۇ بىر خەلقىم ئۈچۈن كويگەن جانغۇ،
بايلىغىم بىرلا ژۈرەك، ۋۇجۇت-تەنغۇ.
ھاياتلىق قايىنىمدا ئۈزۈپ ژۈرۈپ،
ئارزۇلارغا يەتمەك بەكمۇ تەس ئېكەنغۇ.

قېقىلىپ ھەر تەرەپكە ژۈردۈم تالاي،
قايىندىم، تاشتىم،
تاشقا تەگدى ماڭلاي.
قايتمىدىم خەلقىم دېگەن ئىرادەمدىن،
كېلىمەن ئىجات قىلىپ ھارماي، تالماي.

ئۈمۈرنىڭ داۋانلىرىن بېسىپ ئوتتۇم،
كوڭلۇمگە گوزەل ئارزۇ-ئۈمۈت پۈكتۈم.
ئېھ، خەلقىم، ساڭا خىزمەت قىلىش بىلەن،
بەخت-تەلەي كۈنلىرىنى زار قىپ كۈتتۈم.

ئورتەندىم يۇرتۇم سېنىڭ دەردىڭدە مەن،
قەرىزدار خەلقىم سېنىڭ ئالدىڭدا مەن.
يولۇمنى داۋام قىلار پەرزەندىم بار،
يېرىم يولدا ھېرىپ قالسام ئەگەردە مەن.

ئوغلۇم بار،ئوسسۇن جەڭچى ئادەم بولۇپ،
قالمىسۇن دەيمەن ھەرگىز نادان بولۇپ.
قالمىسۇن بىر پارچە نان غېرىبى بوپ،
يېتىلسۇن پاراسەتكە، كۈچكە تولۇپ.

ياشايمەن پەرزەنتلىرىم غېمىنى يەپ،
بېچارە، جان باقار بوپ قالمىسۇن دەپ
ياشاشمۇ، ئېيتىڭلارا، بۇ دۇنيادا
ئەل-يۇرتقا بەرمەي ئوتكەن ئۈمۈر
بىر نەپ.

قانداق ئۇنتاي

سېنى قانداق ئۇنتاي تۇغۇلغان يۇرت،
نامىڭ، مېھرىڭ ژۈرەككە چېگىلگەن يۇرت.
باشقا يۇرتتا ژۈرسەممۇ قايغۇسىز توق،
مۇھەببىتىڭ ژۈرىگىمدە كويگەن بىر ئوت.

«ياقا يۇرتتا بولساممۇ مەن بەگ ۋە
سۇلتان،
بولغىنىم ياخشى ئېكەن سەندە ئۇلتاك».
ئوگەيلىك كۈيدۈرىدۇ، قاخشىتىدۇ،
ئەرىزىگىنى تىڭشىماستىن بولار ھالاك-تاك.

ھەر دەمدە سېنى يادلاپ، كوزۈمدە ياش،
سېغىنىشىنىڭ ئازابىدا ئاقاردى چاچ.
يوقسىزلىق ئەمەس ئېكەن بېچارىلىق،
مۇساپىرلىق غەملىرىدە گاڭگىرار باش.

ئاھ، مېنىڭ كىندىك قېنىم تۈكۈلگەن يۇرت،
قىممەت-قەدىرى ماڭا بەكمۇ ئۇتۇلگەن
يۇرت.
ئېنىتىلىپ ئەركىنلىككە، تىز پۈكمىگەن،
خەلقىم قېنى سۇدەك تىنماي توكۈلگەن
يۇرت.

ۋەتىنىم، ئۇيغۇرىستان نامىڭ بولغان،
كوزى ئوچۇق قارغۇلار تونىمىغان.
يۈز ژىللاپ پەرزەنتلىرىڭ قىلسىمۇ جەڭ،
بەخت قۇشى بېشىڭغا ھېچ قونمىغان.

تۇغۇلغان يۇرت!
ئېھ، ئەزىز ئانا ۋەتەن،
ئانام مېنى قوينۇڭدا ئەللەي ئەتكەن.
ئۇنتۇپ سېنى مەن قانداق بېغەم ژۈرەي،
رازىمەن تۇپرىغىڭنى قۇچۇپ ئولسەم.

خەلقىم ئوغلانلىرى

خەلقىمنىڭ باتۇر، قەيسەر ئوغلانلىرى،
كۈچ-قۇۋەت، پاراسەتكە تولغانلىرى.
ئەجداتلار ياققان ئوتنى ئوچەرمەستىن،
بولدىڭلار بۈگۈن تارىخ مىراسخورى.

كېلىسەن باشقىلاردىن قالماي ياشناپ،
ئەجداتلار روھى ژۈرەر ئالغا باشلاپ.
بۈگۈنكى دەۋىر بىلەن زاماندىشسەن،
بېشىدىن ئىسسىق-سوغلار ئوتكەن ئەۋلات.

كەڭ دۇنيا سېنىڭ ئۈچۈن تار بولسىمۇ،
يولىڭدا قانچە توسقۇن، غار بولسىمۇ،
پاچاقلاپ ھەر قەدەمدە بوسۇپ ئوتتۇڭ،
دۈشمىنىڭ قانچە كۈچلۈك نار بولسىمۇ...

ئۇيغۇرنىڭ ئوكىمىدى مۇھتاجلىغى،
ئۈلكىلەر «بەختىڭ بار» دەپ ئالداپ كەلدى.
بالىسىنى بەزلىگەن ئانا ئوخشاش،
بۇ ھايات بىزگە پارچە رىسقا بەردى.

يېتىلدى خەلقىمنىڭ نۇر ئوغلانلىرى،
ھۇنەر بىلىم قەلبىدىن تامغانلىرى.
ۋەتىنى تۇرۇپ ئاما باشقا ئەلدە،
ئەلەمغۇ ۋەتەنسىز بوپ قالغانلىرى.

ئېيتقىن، تەغدىر

ھەي، تەغدىر،
سەن ئۈمۈرنىڭ ھاكىممۇ؟
كىمگە ئوز، كىمگە ياتسەن، بىلمىدىمغۇ.
تەغدىرنىڭ يازغىنى دەپ ئېيتقان ئاتام،
ئەجابا، ئانا يۇرتقا پاتمىدىمغۇ؟

ھەي، تەغدىر بىزلەرگە سەن يات ئېدىڭمۇ،
مۇشكۇل،دەرت-قايغۇلارنى تارت دېدىڭمۇ؟
ئۈمۈسسىز، خائىنلارغا ھوقۇق بېرىپ،
سەن بىزنى نومۇس-ئارنى سات دېدىڭمۇ؟

سەنمىدىڭ بىزنى ھەر يان چېچىۋەتكەن،
ئەجداتلار باشلىرىنى كېسىۋەتكەن،
ئەركىمىز، بەختىمىزنى پايمال قىلىپ،
تەلەيسىز كۈنۈمىزگە سەنمۇ يەتكەن!

تەغدىرگە تەن بەرمەستىن كەلدۇق ياشاپ،
ئاتىلار جاسارىتى بىزنى باشلاپ.
ئاداققى نىشانلارنى ئېگەللەيمىز،
مەيداندىن چېكىنمەيمىز ئەندى تاشلاپ.

دەس تۇرۇپ دوستلار بىلەن بولۇشقا تەڭ،
بەل باغلىدۇق ئورۇنلاشقا ئەھدىمىزنى.
قايتۇرۇپ بەر ئەي، تەغدىر، ئانا يۇرتنى،
ۋەتەن ناملىق بىزنىڭ تاجۇ-تەختىمىزنى.

ژۈرەك سوزلەيدۇ

ئېھ، ژۈرىگىم، كويمىگىن مۇنچە،
ۋۇجۇدۇمنى سىلىپ لەرزىگە.
ئېمە ئازاپ تارتىسەن شۇنچە،
مەن گىرىپتار ئەمەس قەرىزگە.

كېچە-كۈندۈز تۇيغۇ قامچىسى،
ئارام بەرمەي مېنى ساۋايدۇ.
ئوي-پىكىرلەر، ئىلھام تامچىسى،
قەلىمىمنىڭ كۈچىن سىنايدۇ.

پاھ، ژۈرىگىم،
سوزلىگىن قېنى،
ئىشەنچىم دەپ بىلىمەن سېنى.
ئۈمۈرلىرىڭدا ئورغۇپ، قايناپ قان،
سەگەكلىككە ئۈندەيدۇ سېنى.

جاۋاپ قاتتى ژۈرىگىم شۇندا؛
بولغىن سەگەك،
باسمىسۇن غەپلەت.
كۈيلىرىڭنى ئاق يېغىندەك توك،
دوستلار كۈلۈپ،
دۈشمەن چەكسۇن دەرت.

رۇبائىيلار

ۋەتىنىڭ، ئوز ئېلىڭ بولسا سەن ئادەم،
قەددىڭنى پۈكەلمەس، قايغۇ بىلەن غەم.
ۋەتەنسىز ياشساڭ تارلىق قىلىدۇ،
بولسىمۇ چېكى يوق پايانسىز ئالەم.

* * *

دەپتىكەن:«يات ئەلدە بولغىچە سۇلتان،
ئانا يۇرت قوينىدا بولغىن سەن ئۇلتاك».
ئېھ، ئەزىز ۋەتىنىم ئەسلىسەم سېنى،
تۈنلىرىڭ تۇيۇلار گويا نۇرلۇق تاڭ.

* * *

سوزلىگىن، كوڭۇلنىڭ كىرى قالمىسۇن،
ئېيتىلماي ژۈرەكنىڭ سىرى قالمىسۇن.
ياشىما ئىچىڭدە ساقلاپ ئاداۋەت،
ئەلەمدە ژۈرىگىڭ كويۇپ- ياتمىسۇن.

* * *

بۇ ئۈمۈر يولىدا كوپ جاپا كوردۇم،
سوز بىلەن باي قىلغان سەپ-ساتا كوردۇم.
ئىشەنگەن «تاغلاردىن» ئاقلانماي ئۈمۈت،
ئەمگىكىم ئەجرىدىن مەن ۋاپا كوردۇم.

* * *

يامانىنى -ياخشىغا جورۇپ ياشىدۇق،
ھەممىگە مەردانە تۇرۇپ ياشىدۇق.
ژۈرەكتىن خۇن كېتىپ چەكسەكمۇ ئەلەم،
ھاياتنى مەرتلەرچە سۈرۈپ ياشىدۇق.

* * *

مېھرىسىز قېرىنداش غېمىڭ يېمەيدۇ،
«سەندە يوق، مەندە بار، ئالغىن» دېمەيدۇ.
سېنىڭ بارلىغىڭغا ژۈرىدۇ داتلاپ،
ئوز ئەيىۋىنى ئۇ سوراپ بىلمەيدۇ.

* * *

تىلىدا ياخشى سوز، ساڭا قەدىردان،
ئالدىڭدا تىلەيدۇ كۈلۈپ شەرەپ-شان.
كەينىڭدىن غېيۋەت قىپ شەنىڭنى توككەن،
ساخلانغىن «دوستلاردىن» ئىككى يۈز تادان».

* * *

ئويلىرىم، ئارزۇلىرىم سېنىڭ بىلەن،
خىيالىمدا سەن ژۈرسەن مېنىڭ بىلەن.
ھاياتىم ژىراقلاردا- تېنەپ ئوتتى،
ۋەتىنىم، ئارام ئالسام سېنىڭدە مەن!

غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ خاتىرىسىگە بېغىشلاندى

يېقىندا قازاقىستان مىللىي پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا ماھىر تەشكىلاتچى، قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، ئىنستىتۇتىمىزنىڭ بىرىنچى دىرېكتورى، خەلقىمىز مەدەنىيىتىنىڭ ئەجايىپ جان كۆيەرى غ. سەدۋاقاسوۋ خاتىرىسىگە بېغىشلانغان چوڭ ئىلمىي كونفېرېنسىيە ئۆتكۈزۈلدى. دەسلەپ ئىنستىتۇتنىڭ ياش ئالىملىرى تەشەببۇسى بىلەن غوجاخمەت ئاكا سەدۋاقاسوۋنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن 1992ـيىلى ئۇيۇشتۇرۇلغان بۇ كونفېرېنسىيە ئەندى ئەنئەنىۋى ھەر يىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان «سەدۋاقاسوۋ ئەنجۈمەنلىرى»گە ئايلاندى. مەزكۇر ئەنجۈمەنلەرنىڭ ئاساسىي مەخسىتى قىلىنىپ ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنىڭ ئاخىرقى ئۇتۇقلىرىنى يەكۈنلەپ، ئۇيغۇرشۇناسلىققا ئائىت ھەر خىل مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلىش بەكىتىلدى.

غوجاخمەت ئاكا سەدۋاقاسوۋ ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ تەرەققىياتىغا ئۇلۇغ ئۈلۈش قوشۇپ، پەنىنىڭ مۇئەممالىرى بىلەن ئۇتۇقلىرىنى دۇنيا ئالىملىرىغا يەتكۈزۈشتە تىنىمسىز خىزمەت قىلغان. ئالىمنىڭ بىۋاسىتە رەھبەرلىكىدە 1978ـيىلى پۈتكۈل ئىتتىپاقلىق I ـ ئۇيغۇرشۇناسلىق كونفېرېنسىيەسى، 1983ـيىلى ۋە 1987ـيىللىرى ئىتتىپاق دائىرىسىدىكى «مالوۋ ئەنجۈمەنى»، 1991ـيىلى 2ـجۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇرشۇناسلىق كونفېرېنسىيەلىرى ئۆتكۈزۈلدى. مەزكۇر كونفېرېنسىيەلەر نەتىجىسى بولۇپ، «ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ ئاكتۇئال مەسىلىلىرى»، «مالوۋ ئەنجۈمەنى» ناملىق كىتاپلار ئوقۇغۇچىلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

— غ. سەدۋاقاسوۋ ئۆز ئۆمرىنىڭ 40 يىلدىن ئوشۇق ۋاقتىنى ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىگە بېغىشلىدى، — دېدى كونفېرېنسىيەنى ئاچقان ئىنستىتۇت دىرېكتورى كوممۇنار تالىپوۋ، — مەلۇمكى، غوجاخمەت ئاكا تىلشۇناسلىق، ئەدەبىياتشۇناسلىق، مەدەنىيەتشۇناسلىق، سەنئەتشۇناسلىق ۋە باشقا ساھالارغا دېگەدەك ئارىلىشىپ، ئۆزىنىڭ ئىلمىي پىكىرلىرى بىلەن يولباشچىلىق قىلىپ كەلگەن ئېدى.

غ. سەدۋاقاسوۋ ئىنتايىن كەمتار ئىنسان، ئۇنىڭ پەقەت ئۆزىگە تەن ئادەمگەرچىلىك خىسلىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ھەم ئۆز خەلقىگە ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئادىل خىزمەت قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭغا «قازاقىستاننىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن پەن ئەربابى» نامى بېرىلىپ، قازاقىستاننىڭ «ھۆرمەت تالونى كىتاۋىغا» ئىسمى مەڭگۈ يېزىلغانلىقىنى تەكىتلىدى.

— ئەللىكىنچى يىللىرىنىڭ باشلىرىدا، — دەپ باشلىدى سۆزىنى فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزاتى س. موللائۇدوۋ، — قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىدا ئوقۇۋاتقان غ. سەدۋاقاسوۋنى ئۇيغۇر مەكتەپلىرىدە ئەدەبىيات پەنىنىڭ ئوقۇتۇلۇشىنىڭ ناچارلىقى تەشۋىشلەندۈرگەن. شۇ سەۋەپتىن بۇ مەسىلىنى مەتبۇئاتتا كۆتىرىپ 1952ـيىلى «خەلىق مۇئەللىمى» ژۇرنىلىدا «ئۇيغۇر ئەدەبىيات ئوقۇش كىتاۋى ھەققىدە» ناملىق ماقالىسىنى ئېلان قىلغان. ماقالىدا مۇئەللىپ ئوقۇش كىتابلىرىنىڭ تۆۋەنلىكى سىنىپلار ئۈچۈن تۈزۈلگەن بولسىمۇ، ژۇقارقى سىنىپلاردا ئەدەبىيات دەرسلىكىنىڭ تامامەن يوقلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

غ. سەدۋاقاسوۋ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ پروگراممىسىنى تۈزۈش بىلەن قاتار، — دەپ تەكىتلىدى ئالىم، — ئەدەبىيات دەرسلىكىنى بەرپا قىلىشقا بىۋاستە ئارىلاشتى. ئۇ ئا. قايداروۋ، ش. كىبىروۋ بىلەن ھەمكارلىقتا 1957ـيىلى 9ـ10ـسىنىپلار ئۈچۈن بىرىنچى قېتىم ئەدەبىيات دەرسلىكىنى تۈزۈپ چىقتى. بۇ دەرسلىك 10 يىلدىن ئوشۇق تەكرار بېسىلغان.

تونۇلغان تىلشۇناس بولۇپمۇ ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئىجادىيتى ئەمۇنىلىرىنى توپلاپ، رەتلەش، ئەشىر قىلىشتا ئىنتايىن چوڭ كۈچ سەرىپ قىلدى. ئۇ 1960ـيىلى «ئۇيغۇر خەلق ماقال ۋە تەمسىللىرى» (ش. كىبىروۋ، ھ. ۋاھىدىيلار بىلەن ھەمكارلىقتا)، 1963ـيىلى «ئۇيغۇر بېيىتلىرى» (ر. سابىتوۋ بىلەن ھەمكارلىقتا)، 1977ـيىلى «لىرىكا دۇردانىلىرى»، 1978ـيىلى «ئۇيغۇر ماقال ۋە تەمسىللىرى» (رۇسچە تەرجىمىسى بىلەن ش. كىبىروۋ بىلەن ھەمكارلىقتا) كىتاپلارنى ئەشىردىن چىقىرىپ، مۇقەددىمە، كىرىش سۆزلىرىنى يازغان.

تارىخ پەنلىرىنىڭ نامزىتى، ئىنستىتۇت دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى گ. ئىسھاقوۋ «ئوتتۇرا ئازىيەدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئېتنىك جەريانلىرى» دېگەن دوكلادىدا، ئۆز ۋاقتىدا بۇ پروبلېمىنى ئۆگىنىشنىڭ زورۇرلىگىگە غ. سەدۋاقاسوۋنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگەنلىگىنى تەكىتلىدى. مەزكۇر مەسىلىنى ھەل قىلىشتا ئالىم تىل جەريانلىرىنى تەتقىق قىلىش ئۇسلۇبىنى قوللاندى. بۇ ئىشنىڭ ئۇنۇملۇك يەكۈنى سۈپىتىدە ئۇنىڭ ئىككى توملۇق «فەرغانە ۋادىسى ئۇيغۇرلىرىنىڭ تىلى» ناملىق مەشھۇر ئىلمىي تەتقىقاتىنى مىسالغا ئالساق كۇپايىدۇر.

كېڭەش ھاكىمىيتى دەۋرىدە 20ـ30ـيىللار فەرغانە ۋادىسىدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرىدا مەكتەپلەر، ئەنجاندا ئۇيغۇر تىياترى موجۇت ئىدى. بۇلار مىللىي مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ئىمكانىيەت تۇغدۇراتتى. كېيىن بۇ مەدەنىي ئورۇنلار يېپىلىپ، مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ ئۇسۇشىگە دەخىل يەتكۈزدى. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئاسسىمىلىيەتسىيە جەريانلىرىنىڭ دەسلەپكى قەدەملىرى ئۈچۈن يول ئېچىلدى.

سابىق س س س رنىڭ پارچىلىنىشى نەتىجىسىدە باشقا خەلىقلەر ئوخشاش ئۇيغۇرلارمۇ قەددىنى رۇسلاش جەريانىنى باشتىن كەچۈرمەكتە. مەدەنىي مەركەزلەرنىڭ پەيدا بولۇشى مىللىي ئەنئەنىلەرنىڭ تەرەققىياتىغا، مىللىي ئاڭ ـ سېزىمنىڭ ئويغۇنىشىغا ئېلىپ كېلىدۇ، — دەپ يەكۈنلىدى سۆزىنى گ. ئىسھاقوۋ.

زامانىۋى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بەزى مۇئەممالىرى بويىچە پروفېسسور م. ئابدۇراخمانوۋ دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى.

— بولۇپمۇ ھازىرقى دەۋردە، — دېدى دوكلادچى، — ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىنى قايتا يېزىش مۇھىم مەسىلىلەردىن ھېساپلىنىدۇ. كېڭەش دەۋرىدە ئەدەبىياتىمىز تەرەققىيات يولىدا باشقا قېرىنداش ئەدەبىياتلارغا نىسبەتەن ھەقىقىي مەنادا پاجەلىك دەۋرلەرنى باشتىن كەچۈرگەن. ئەدەبىيات تارىخى قايتا يېزىلغاندا، سۆزسىز، بۇ ئەمۋاللار ئۆز ئورنىدا ھېچ بويالمىسىز ئەينى قېلىپتا يورۇتۇلۇشى ھاجەت. شۇنداقلا جەمىيەتتە يۈز بېرىۋاتقان جەريانلارنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئەدەبىيات تارىخىنى دەۋرلەشتۈرۈش، ھەر دەۋرلەردىكى باش يۈرىلىشلەرنى قايتا ئېنىقلاش، ئايرىم ئىجادكارلارنىڭ ئورنىنى قايتا باھالاش ـ كۈن تەرتىۋىدە تۇرغان مەسىلە. سۆزسىزكى، بۇ جەريانلاردا ھەممىنى بىر بوياق بىلەن بوياش مۇمكىن ئەمەس. شۇنداقتىمۇ بىرىنچى نۆۋەتتە مىللەت مۇداسىنى ئاساس قىلىش مۇھىم دەپ ئويلايمىز.

ئۇمۇمەن كونفېرېنسىيە ئۇيۇشتۇرغۇچىلارغا ئۇيغۇرشۇناسلىقنىڭ ھەر خىل ماۋزۇلىرىغا بېغىشلانغان 38 دوكلاد تاپشۇرۇلغان. فىلولوگىيە مەسىلىلىرىگە بېغىشلانغان سېكسىيەنى ۋ. مەخپىروۋ ۋە س. موللائۇدوۋلار باشقۇردى. فىلولوگىيە سېكسىيەسىنىڭ ئىشى تونۇلغان ژۇرنالىست ت. ئەزەروۋنىڭ «غ. سەدۋاقاسوۋ ۋە ئۇيغۇر مەتبۇئاتىنىڭ تىلى» (50ـ80ـيىللار) ناملىق دوكلادى بىلەن باشلاندى.

غ. سەدۋاقاسوۋ «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتىنىڭ دەسلەپكى سانلىرىدىلا، — دەپ تەكىتلىدى ناتىق، — ئۇيغۇر تىلىنىڭ لۇغەت تەركىۋىنى تەرتىپكە كەلتۈرۈش ۋە تازىلاش، ئىملاسىنى بىر ئىزغا سېلىش ئوخشاش مۇھىم مەسىلىلەرنى كۆتىرىپ ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. قىرىق يىل مابەينىدە ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنى شەكىللەندۈرۈش ۋە رىۋاجلاندۇرۇش ئىشىدىكى قۇدرەتلىك ۋاستىلاردىن بولغان مەتبۇئاتنىڭ ھەم رادىو، تېلېۋىدېنىيې ۋە نەشرىياتلار تىلىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشتە غ. سەدۋاقاسوۋنىڭ «ئىملا قائىدىلىرى» ۋە «ئىملا لۇغەتلىرى» بېباھا ئەمگەك لەردىن ھېساپلىنىپ، ئەلگە خىزمەت قىلىپ كەلدى.

پېداگوگىكا پەنلىرىنىڭ نامزادى ب. ئەلاخۇنوۋا «چوڭ ئاقسۇ مەكتىۋىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ـ قازاقىستان ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى» دېگەن دوكلادىدا غ. سەدۋاقاسوۋنىڭ تەرجىمە ھالىغا ئائىت قىزىق ماتېرىياللار ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزادى ش. باراتوۋ «مەھمۇت قەشقەرىي لۇغىتىدىكى بەزى سۆزلەرنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا ئىپادىلىنىشى» ماۋزۇسىدىكى دوكلادىدا قەدىمىي تىلىمىزدىكى بەزى دەلىللەر بويىچە ئۆز پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ تىلىمىزنىڭ لۇغەت بايلىقىنى ئاشۇرۇشتا كونا ئۇيغۇر تىلىغا ئائىت بايمىراسلىرىمىزنى پۇختا ئۆگىنىپ، كەڭ پايدىلىنىشىمىز زۆرۈر، دەپ يەكۈنلىدى ئۆز سۆزىنى ئالىم ش. باراتوۋ.

پەن نامزادى گ. سېمەتوۋا «كەمبەغەللەر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ 20ـ30ـيىللاردىكى سانلىرىدا ئىجتىمائىي ـ سىياسىي تېرمىنولوگىيەنىڭ قوللىنىشى» ماۋزۇسىدا سۆزگە چىقتى.

ئاخىرقى ۋاقىتلاردا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا خەلق ئېغىز ئىجادىيىتى ئەمۇنىلىرىنى، كلاسسىك ئەدەبىيات مىراسلىرىنى ئەشىردىن چىقىرىش قولغا ئېلىندى. جۈملىدىن شائىر ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىمۇ يورۇق كۆردى. ياش ئالىمە گ. ئاۋۇتوۋا ۋەتەنپەرۋەر ئەدىپ ل. مۇتەللىپنىڭ «كۆرەش قىزى» دراممىسىنى تەھلىل قىلدى.

شۇنداقلا كونفېرېنسىيەگە پەن نامزاتلىرى ئۇ. جامالدىنوۋ، م. ئىرزىن، ئا. ساپاربېكوۋا، ر. ئارزىيېۋ، ھ. ھەمرايېۋ، ر. يۈسۈپوۋ، ئالىملار ئى. سايدۇللايېۋ، ئا. ھەمرايېۋ، ن. پەخىردىنوۋ، ز. ھېۋۇللايېۋا، گ مولوتوۋا، ز. قادىروۋالار تىل ۋە ئەدەبىياتنىڭ تۈرلۈك مەسىلىلىرىگە ئائىت دوكلادلىرى بىلەن قاتناشتى.

«تارىخ، مەدەنىيەت، ئىختىسات» مەسىلىلىرىگە بېغىشلانغان سېكسىيە م. ئىرزىننىڭ «قارا خىتايلار ۋە ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ھۆكۈمرانلىقى» دوكلادى بىلەن ئېچىلدى.

ئالىم، دەسلەپ قارا خىتايلارنىڭ (كىدانلارنىڭ) كېلىپ چىقىشى توغرىلىق توختىلىپ، ئاندىن ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان زېمىنىنى بېسىۋېلىشى تارىخىنى بايان قىلدى.

قازاقىستان بىلەن شىنجاڭ ئارىسىدىكى ئىنتېگراتسىون مۇناسىۋەتلەر توغرىسىدا گېوگرافىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى ش. ئادىروۋ دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى. ئالىم ئۆز دوكلادىدا ئاخىرقى ۋاقىتلاردا ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىۋاتقان ئىنتېگراتسىونلۇق ئامىلىنىڭ پىرسپېكتىۋلىق مەنپەئەتلىك يۆنىلىشلىرى، شىنجاڭدا ۋە قازاقىستاندا ئىختىسادىي پائالىيەتكە ئارىلىشىش ئۈچۈن مۇمكىنچىلىك يارىتىپ بېرىدۇ.

تارىخ پەنلىرىنىڭ نامزىتى د. ئىسىيېۋ تارىخشۇناسلىقتا تېخى ئانچە يورۇتۇلمىغان ئۇيغۇرلارنىڭ 847ـ1036ـيىللىرى ھۆكۈم سۈرگەن گەنجۇ خاقانىيىتىنىڭ ئىچكى، تاشقى سىياسىتىنى، دۆلەت تۈزۈمىنى خىتاي، ئۇيغۇر قولىيازمىلىرىغا تايىنىپ يورۇتۇشقا تىرىشتى.

ئىختىسات پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور ك. ئابدۇللايېۋا دوكلادىدا مۇلۈك سىستېمىسىدا يۈز بەرگەن مۇھىم ئىختىسادىي ئۆزگىرىشلەر ئۈستىدە توختالدى.

«خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدە ئاۋتونومىيە ئورگانلىرىنىڭ تەشكىل قىلىنىش ئالاھىدىلىكلىرى» ناملىق دوكلادىدا ئىنستىتۇت ئىلمىي خادىمى ھ. ئابدۇماساروۋ ئۇيەردىكى ناھىيە، ۋىلايەت ئاۋتونوم ئورگانلىرى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزدى. ئۇلار بىرىنچى دەرىجىلىك يەرلىك دۆلەت ئورگانلىرى بولۇپ، خخج كونستىتۇتسىيەسىدە كۆرسىتىلگىنىدەك ئادەتتىكى دۆلەت ئورگانلىرىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. شۇنداقلا ئۇ يەرلىك ھاكىمىيەت ئورۇنلىرىدىكى ئاساسىي شەخسلەرنىڭ، ھاكىمىيەت تارماقلىرىدا ئىشلەيدىغان خادىملارنىڭ مىللىي تەركىۋى، دېپۇتاتلارنىڭ سان نىسبىتى ئۇ كۆرسەتمىگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئەمەلىي مىساللار بىلەن دەلىللىدى.

كونفېرېنسىيەدە كۆپلىگەن ياش تەتقىقاتچى ئالىملار خەلقىمىزنىڭ ئىجتىمائىي ۋە ئىلمىي تەرەققىياتىغا باغلىق مۇھىم مەسىلىلەر ھەققىدە دوكلادلار قىلىپ، كەلگۈسىدە غ. سەدۋاقاسوۋنى خاتىرلەش يۈزىسىدىن مۇنداق ئىلمىي كونفېرېنسىيەلەرنى تۇراقلىق ئۆتكۈزۈپ تۇرۇش ھەققىدە قارار قوبۇل قىلدى.

ھ. ھەمرايېۋ،

ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئىلمىي كاتىۋى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى.

كۈلكە ھەقىقەدە كۈلمەيدىغان گەپلەر

ھورمەتلىك گېزىت ئوقۇغۇچىلىرى، (گېزىت ئالىدىغان، لېكىن ئوقۇمايدىغانلار ئەمەس) كۈلكەشۇناسلارنىڭ ئىلمىي-تەتقىقاتلىرىدىن مەلۇم بولىشىچە، بىر قېتىم قىينىلىپ كۈلگەن ئادەم ئون تۇخۇمنى خام ئىچكەندەك بولىدىكەن. ئەگەر سىزنىڭ بىر تۇخۇمدا 200 گرامم گوشنىڭ قۇۋۋىتى بارلىقىدىن خەۋىرىڭىز بولسا، دېمەك، بىر قېتىم قاتتىق كۈلسىڭىز ئىككى كىلوگرامم. گوش يېگەندەك بولىسىز، دېگەن گەپ. ئەنەمى بۇنى بوگۈنكى خاتا قۇرۇشتىن كېيىنكى مازار ئىختىسادىي... كەچۈرسىز، قايتا قۇرۇشتىن كېيىنكى بازار ئىختىسادىي شارائىتىدا بىر كەسىنى تەشكىل قىلىۋالىمىز. بۇنىڭدا بىز سىزنىڭ يۈزىڭىزدە (غىلىغلىسىمۇ كۈلمەيدىغانلار بۇنىڭغا كىرمەيدۇ) بىر دەقىقە بولسىمۇ تەبەسسۇم- كۈلكە جىلۋە قىلىشى مۇمكىن، دېگەن ھەر خىل ژانىردىكى ئەسەرلەرنى بېرىشنى نەزەردە تۇتىمىز.

لېكىن سىز نېمىگە، قانداق كۈلىسىز؟

بۇ سوئالنى قويۇشىمىزدىكى مەقسەت، كۈلكە كۈلكەشۇناسلارنىڭ خۇلاسىسىچە ناھايىتى كوپ تۈرلەرگە بولىنىدۇ. مەسىلەن، سەممىي كۈلكە، مەسخىرىلىك كۈلكە، مىلجىڭ - غىلجىڭ كۈلكە، دەرت-ھەسرەتلىك كۈلكە، خوشامەت كۈلكە، (بۇ كۈلكە مىزنىڭ، يېزا، شەھەرلەردىكى چاقچاقچى، قىزىقچى، مەسخىرەۋاز، لاپچىلارنىڭ ئاكتىپلىقىغا باغلىقتۇر.

شۇنىمۇ ئىلاۋە قىلىمىزكى، ژۇقۇرقىدەك ئادەملەر ھەر قانداق يۇرتتا ئاز بولسىمۇ بار. بىراق ئۇلار ئۆز ئېپتىقاللىرىنى قەغەزگە چۈشۈرۈش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنداق كىشىلەرنىڭ ئېيتقان ياكى قىلغان سۆز، ھەرىكەتلىرىنى ئەتراپىدىكى قولىدىن كېلىدىغان كۈلكە سويەرلىرىمىزنىڭ قەغەزگە چۈشۈرۈپ، تەھرىراتىمىزغا ئەۋەتىپ بېرىشلىرىنى ئىلتىماس قىلىمىز.

پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ يەنە بىر نەرسىنى ئەسكەرتىپ كەتمەكچىمىز،

بىر دەقىقە تەبەسسۇم

لو گوشنى ئورتاچە بىر مىڭ بەش يۈز سوم دەپ ئالساق، شۇندا سىز ئۈچ مىڭ سوملۇق پايدا كورىدىكەنسىز. كۈلكىنىڭ پايدىسىنى قاراڭ؟!

ياشىسۇن كۈلكە!

—موشۇ كۈندە كۈلكىگە بالا بارمۇ؟- دەمسىز؟! دەۋېرىڭ. ھازىر ھەر كىم كالليسىغا كەلگەننى دېسە بولىۋېرىدىغان زامان. لېكىن مېنىڭچە، موشۇ رەمچىلىك زاماندا...، كەچۈرسىز، موشۇ بەگچىلىك زاماندا كۈلمىگەن ئادەمنىڭ پانىي دۇنيادىن باقىي دۇنياغا مۇددىتىدىن ئالدىن «سەپەر» قىلىشى سوزسىز.

قانداق دەھشەت، ھە؟!

بىز سىزنىڭ بىر ئاماللاپ كويەرەك ياشىشىڭىز تەرەپدارى. شۇ ئالىي مەخسەت بىلەن گېزىتىمىزدە «بىر دەقىقە تەبەسسۇم» سەھىپە تۈرىگە كىرگىنى بىلەن ئەسلىدە قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەملەرنىڭ باشلىقىغا ئىللىق كورۇنۇش ئۈچۈن قىلىدىغان ھېيلىلىك ئىلتىجاسىدۇر)، دوراپچى-زورلامچى كۈلكە، كۈلكە ۋە يەنە... كۈلكە.

ئەگەر سىز سەھىپىمىزگە كوز ژۇگەرتىپ چىققاندىن كېيىن، ئەينە شۇ ژۇقۇرىدىكى كۈلكىلەردىن بىرەرسى يۈزىڭىزدە ئىپادىسىنى تاپسا، بىز ئۆز مېھنىتىمىزنىڭ بىكارغا كەتمىگىنى شۇ، دەپ بىلىمىز.

لېكىن، دىققەت قىلىڭ؟!

«بىر دەقىقە تەبەسسۇمنىڭ» قانچىلىك دەرىجىدە قىزىقارلىق چىقىشى ۋە تومۇر سۈرۈشى يالغۇزلا گېزىتىمىز تەھرىراتىغا باغلىق ئەمەسلىگىنى ئۇنۇتۇماڭ! بۇ ئاساسى جەھەتتىن ھەجۋىچى يازغۇچى-شائىرلىرى

ئەگەر مەلۇمات ئۈچۈن يېزىلىدىغان بولسا، رەسساملىرىمىزنىڭ سانى «سامانىدەك». ئۇلارنىڭ ئارىسىدا چەت ئەللەرگىمۇ تونۇلغان ۋە تونۇلۇۋاتقانلىرىمۇ بار. لېكىن، مىڭ ئەپسۇسكى، كورىكاتۇرا-ھەجۋىي رەسىم سىزىپ خەلقى ئەمەس، خۇلۇم-خوشنىسىغا تونۇلغان رەسسام ھېلىھەم يوق، دېسىمۇ بولىدۇ.

بىز، ھورمەتلىك موي قەلەم ئىشچاتكارلىرىدىن بۇندىن كېيىن ھەجۋىي رەسىملىرى بىلەن گېزىتخانلىرىمىزغا «بىر دەقىقە تەبەسسۇم» ھەدىيە قىلىدۇ، دەپ ئۈمۈت قىلىمىز، ھە «چاۋاڭ ئىككى قولدىن چىقىدۇ».

شۇنداق قىلىپ، بىرىنچى سەھىپە مىز سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا، مەرھەمەت!..

سىياسي لەتىپىلەر

پارتىيەنىڭ 20-سىيېزىدا ستالىننىڭ شەخسكە سېغىنىشىنى پاش قىلىشقا بېغىشلانغان دوكلادىنى ئوقۇش ئالدىدا خرۇششېۋ تاشقىرىغا چىقىپ كېتىپ، بىر مەزگىلدىن كېيىن كىرىپ كەپتۇ.

— ئەدە ژۈرىسىز؟- سوراپتۇ بيۇرو ئەزالىرىدىن بىرى.

— ماۋزولېيغا بېرىپ، ستالىننىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كوردۇم، كىم بىلىدۇ... — دەپتۇ خرۇششېۋ.

❋ ❋ ❋

سوتسىيالىزمنىڭ ھاياتنامىسى:

— ماركسنىڭ دەۋرىدە ياتاتتى، لېنىننىڭ دەۋرىدە دۇنياغا كەلدى، ستالىننىڭ دەۋرىدە قەد كوتەردى، خرۇششېۋنىڭ دەۋرىدە ئاغدىن-باغدىن دوست تېپىپ، دائىرىسىنى كەڭەيتكەندەك بولدى، برېژنېۋنىڭ دەۋرىدە ئۇبدان كامالغا يەتتى، ئاندروپوۋنىڭ دەۋرىدە ئەگگىرلىشىپ كەتتى، چېرنېنكونىڭ دەۋرىدە كورولدىغاق ئاغرىققا چېلىقتى، گورباچېۋنىڭ دەۋرىدە ئالجىدى، يېلتسىننىڭ دەۋرىدە مەرھۇم بولدى.

❋ ❋ ❋

گېزىت خادىملىرى چوشقا فېرمىسىنى ئارىلاپ چىققان خرۇششېۋنىڭ سۈرىتى ئاستىغا يېزىشقا لايىق سوز تاپالماي قىينىلىپ كېتىپتۇ.

— يولداش خرۇششېۋ چوشقىلارنىڭ ئارىسىدا،- دەيلى دېسە، قاملاشمايدۇ.

— يولداش خرۇششېۋنى قورشاپ تۇرغان چوشقىلار،- دەيلى دېسە، يەنە كېلىشمەيدۇ.

— يولداش خرۇششېۋ چوشقىلار بىلەن بىرگە،- دېسە، تېخىمۇ بولمايدۇ.

ئاخىرى مەجبۇرى تۈردە گېزىتمۇ چىقىدۇ، سۈرەتمۇ بېسىلىدۇ. سۈرەت ئاستىغا بولسا: «سولدىن ئۈچىنچى تۇرغانلارنىڭ ئۈچىنچىسى-خرۇششېۋ»،- دەپ يېزىلىپتۇ.

كىم، نېمىگە قانداق يانىدىشىدۇ؟

«ۋەتەنپەرۋەر»

«—ۋۇي، ئۇ ماۋچى جاللاتلاردىن ۋەتەننى ئاكاڭ بېرىپ، ئەتە ئازات قىلىدۇ.»،- دەپ ۋەدىنى بېرىپ ئاخشام بەزمىدە، بۇگۇن بېشىن ساقايتالماي ژۇرىدۇ.

چىقىمچى

«—ئەۋلادىمىغا قالسۇن مەلدىن بىر مىراس، يازاي كۈندە قىلغان، ئەتكەن بارلىقنى،- دەپ باشلىدى «تارىخنى»،- باشلىقنى، يامان قىلىپ ئالدىم بۇگۇن ئالىپنى.».

قۇرۇق تۆھمەتچى

—توخۇلىرى كىرىپ بىزنىڭ ھويلىغا، تۇققان ئېكەن، مالا، ئېلىڭ، مەرھەمەت.
—بىزنىڭ توخۇ ئىككى ئالدىن تۇغاتتى، يەنە بىرىن يەۋاپسىزدە، نە ھەجەپ؟!

ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى

ئوزەمنى ئالدىرالغۇ دېسەم ...

تولىمۇ ئەزمە بىر ئادەم بولۇپ، ئۇ ھەر قالچە جىددىي گەپنىمۇ يەتتە ئايلاندۇرۇپ قىلىدىكەن. بىر كۈنى خوشنىسى ئۇنىڭكىگە پاراڭلاشقىنى كىرىپ، ئوچاق ئالدىغا ئولتىرىپتۇ. بىر چاغدا ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ پېشى كويۇشكە باشلاپتۇ، بىراق ئوزى بايقىماپتۇ. ئەزمە بولسا بۇنى كورۇپ:

— مەن بىر نەرسە كورۇپ قالدىم، ئەگەر سىز ئۇنى يېقىن ئارىدا ئېرى ئارتمىسىڭىز، ئوزىڭىزگە زىيان بولارمېكىن. ئەگەر دەپ بەرگىن دېسىڭىزغۇ،خوشنىدارچىلىقنىڭ يۈزىدىن دەپ بېرەرمەن...،- دېيىشكە باشلاپتۇ. خوشنىسى ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي:

— زادى نېمە ئىش بولدى، دېسىڭىزچۇ؟- دەپ سوراپتىكەن ئەزمە:

— چاپىنىڭىزنىڭ پېشى كويىۋاتقىنى نەۋاخ،- دەپتۇ. خوشنىسى دەرھال ئوتنى ئوچرىۋاپتۇدە، ئاچچىقلىنىپ:

— قانداق ئادەمسىز، كورگەن ھامان ھايت دەپ قويسىڭىز بولمامدۇ!- دەپتىكەن، ئەزمە قېتىغا كەلمىگەن ھالەتتە جاۋاپ بېرىپتۇ:

— مەن ئوزەمنى ئالدىرالغۇ دېسەم، سىز مەندىنمۇ ئوتكەن ئالدىرالغۇ ئېكەنسىز جۇمۇ!

ئىنساۋىڭىزنىمۇ تارتىپ باقسىڭىز ...

گوشنى دايىم كام تارتىدىغان بىر قاسساپ، «گوشۇڭ كامكەن» دەپ ئەرزە قىلغان بىر ئادەمگە:

— بىلەمسىز، مېنىڭ بۇ تارازامدەك لىللا تارازا بۇ شەھەردە يوق،- دەپ پوپۇزا قىپتۇ.

— بەك ياخشى،- دەپتۇ گوش ئالغۇچى،- ئەمىسە موشۇ لىللا تارازىڭىزدا ئىنساۋىڭىزنى بىر تارتىپ باقسىڭىز ئېكەن!

ئورۇك پىششىغى

بىر ئادەم ئورۇك پىششىغىدا چوڭ بىر باققا بېرىپ راسا تويغىچە ئورۇككە مېھمان بوپتۇدە، ئويگە قايتىپتۇ. يولدا كېلىۋېتىپ ئۇنىڭ قوسىغى كوپۇپ، يەل قويۇپ بېرىپتۇدە، ئوزىچە خۇدۇكسىنىپ:

— ئورۇك پىششىغى،- دەپ قويۇپتۇ. يەنە بىر ئاز مېڭىپ بايىقىنى تەكرارلاپتۇ ۋە يەنە خۇدۇكسىنىپ:

— ئورۇك پىششىغى،- دەپ قويۇپتۇدە، ئىشتىك ئارقىسىغا ئورۇلۇپ قارىسا، تونۇش بىرسى كېلىۋاتقىدەك. ئۇ چاندۇرماستىن:

— قاچان كەلدىڭىز؟- دەپ سوراپتىكەن، ئارقىسىدا كېلىۋاتقان كىشىمۇ چاندۇرمايلا:

— تەخسىر، مەن بىرىنچى ئورۇك پىششىغىدىلا كەلگەن،- دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

بالا ئوقۇتۇش

بىر خەسىس باي باشقا بايلارنىڭ ئويىگە ئوقۇتقۇچى يالاپ، باللىرىنى ئوقۇتۇۋاتقانلىقىنى كورۇپ، ئوزىمۇ باللىرىغا بىر ئوقۇتقۇچى تەكلىپ قىپتۇدە، ئالدى بىلەن ئىش ھەققىنى سوزلىشىپتۇ:

— دەسلەپكى ئىككى ئاي ئۈچۈن ژىگىرمە بەش سومدىن، كېيىنكى ئايلار ئۈچۈن ژىگىرمە سومدىن ھەق بېرىسىز،- دەپتۇ ئوقۇتقۇچى. باي بىردەم ئېگىرقاپ تۇرۇپ كېتىپ:

— ئۇنداق بولسا بىزنىڭ باللارنى ئەشۇ كېيىنكى ئايدا ئوقۇتىدىغان دەرسلىرىڭىز بىلەن ئوقۇتۇشقا باشلاڭ!- دەپتۇ.

قازىنىڭ ئەقلى

بىراۋ قازىنىڭ ئات باقارىدىن سوراپتۇ:

— قازاخۇنۇمنىڭ قوسىغى نېماندا يوغان، بېشى نېماندا كىچىك؟

— شۇنىمۇ بىلمىدىڭىزمۇ،- دەپتۇ ئات باقار،- غوجايىنىمنىڭ ئەقلى ئاتتا ژۇرگەندە تولا چايقىلىپ قوسىغىغا ساقىپ چۈشۈپ كەتكەندە!

نېمىشكە قىزىرىدۇ؟

بىر گەپچىدىن ئاغىنىسى سوراپتۇ:

— بۇرادەر، نېمە ئۈچۈن كۈن پاتاي دېگەندە قىزىرىپ كېتىدۇ؟
گەپچى جاۋاپ بېرىپتۇ:

— شۇنىمۇ بىلەلمىدىڭىزمۇ، پاتالماي قىزىرىدۇدە!

سۈرەتنى ئابدۇشۇكۇر ئازەممەتوۋ سىزغان.

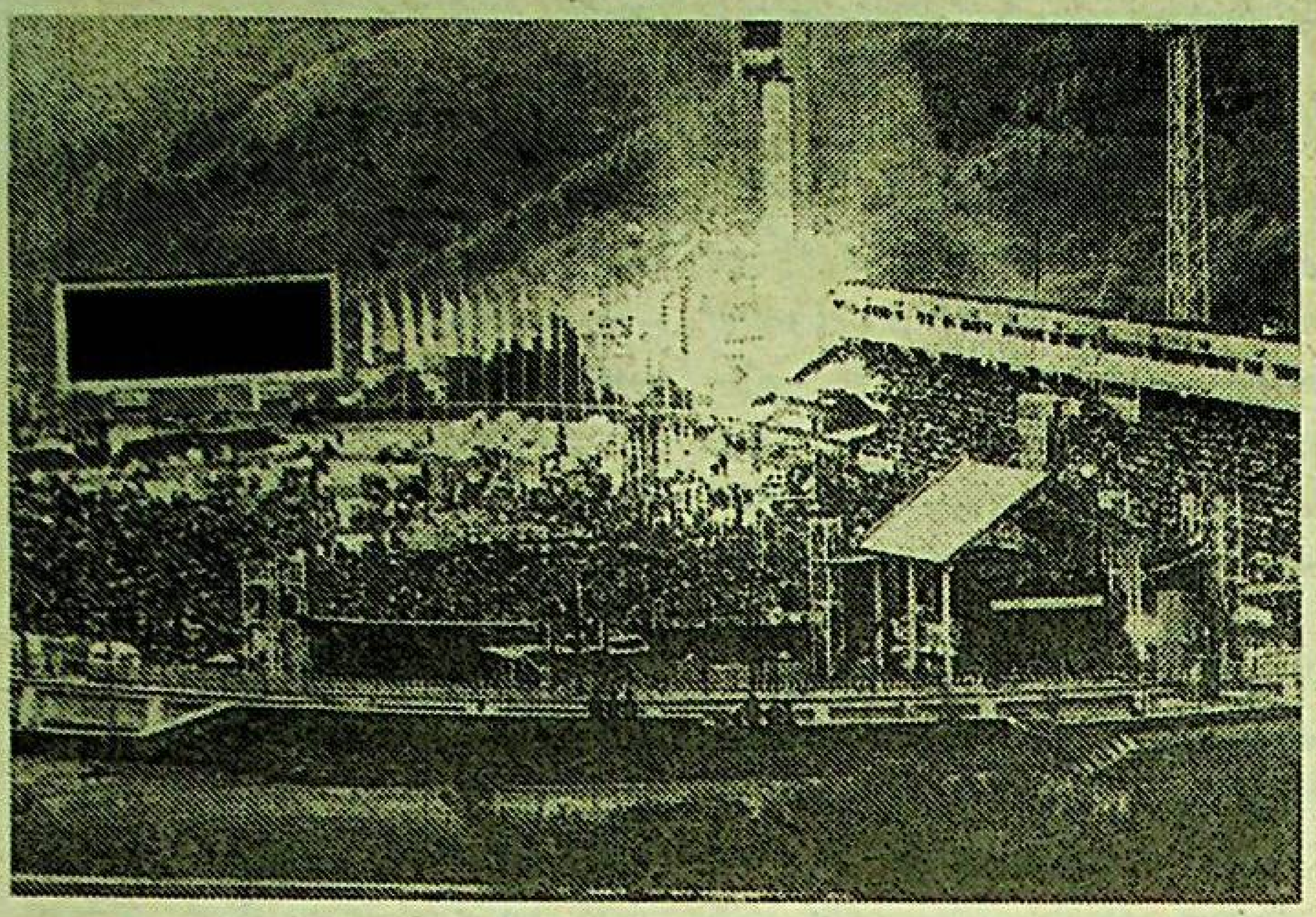

سۈرەتتە: گۈزەل ئالتاغ باغرىغا جايلاشقان «مېدېۋ» سپورت كومپلېكسى.
ئى. سابىروۋنىڭ سۈرىتى.

تەشۋىشلىك دۇنيا ئۇچۇرلىرى

دۆلەت كېڭەشى هوججەتلەر تۈركۈمىنى ماقۇللىدى

بېيجىڭ. (ئىتار-تاس). ئۆتكەن پەيشەنبە كۈنى خخج دۆلەت كېڭەشى هوججەتلەر تۈركۈمىنى ماقۇللىدى. ئۇلار دۆلەتنىڭ شەكىللىنىۋاتقان بازارنى ماكروئىختىسادىي جەھەتتىن نازارەت قىلىشنى كۈچەيتىش پايدىسىغا خىتايدا ژۈرگۈزۈلۈۋاتقان ئىسلاھاتلارنى «ئۆزىتىشكە» قارىتىلغان.

شىنخۇا ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، مىنىسترلار كابىنېتىنىڭ مەجلىسى ئۇزاق ۋاقىت ئاغرىغاندىن كېيىن خىتاي هوكۇمىتىنىڭ ئىشىنى ياڭلىۋاشتىن باشقۇرغان باش مىنىستر لى پېڭنىڭ رەئىسلىكىدە ئۆتتى.

«قانۇنىيلىقنى كۈچەيتىش بىلەن نازارەت قىلىشنىڭ ماكروئىختىسادىي ئۇسۇلى خىتاي خەلق ئىگىلىكىنىڭ ساغلام تەرەققىي ئېتىشىنى تەمىنلەيدۇ»، — دەپ تەكىتلىدى لى پېڭ.

دۆلەت كېڭەشى ئەزالىرىنىڭ پىكرىچە، بوھرانغا قارشى كۈرىشىش بويىچە بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى قوبۇل قىلىنغان پەۋقۇلاددە چارىلار تۈپەيلى مەملىكەتتىكى ئىختىسادىي ۋەزىيەت ياخشىلاندى. جۈملىدىن، تېخنولوگىيەلىك تەرەققىيات ۋە ئەركىن سودا زونىلىرى نازارەت ئاستىغا ئېلىندى. بانكىلار ئارا رۇخسەت قىلىنمىغان كرېدىتلار يولىغا توسالغۇلۇق قويۇلدى.

نەتىجىدە سەككىزىنچى خىتاي بەش ژىللىق پلانىغا بىنائەن سېلىنىۋاتقان مۇھىم ئوبيېكتلار زورۇر ئاخچا ۋە ماددىي رېسۇرسلارنى ئېلىشقا باشلىدى. مىللىي ۋاليۇتا يۈەننىڭ دوللارغا نىسبەتەن كۇرسى «ئەقىلگە مۇۋاپىق دەرىجىگىچە» ئۆستى ۋە «قارا ئىگو بازاردا» 8،65:1 دەرىجىسىدە تۇراقلاشتى.

دۆلەتنىڭ خەلق ئىگىلىكىدە ماكرو ئىختىسادىي جەھەتتىن تەڭشەش سىياسىتى خىتاي پايتەختىدە ئۆتۈۋاتقان خەلق ۋەكىللىرى پۈتكۈل خىتاي قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مەجلىسىدە ئىجابىي باھالاندى.

تېلېتايىپ لېنتىسىدىن

نيۇ-يورك

ئاقش هوكۇمىتىنىڭ بۇ ھەپتىدىكى خىتايغا نىسبەتەن ئىختىسادىي سانكتسىيەنى قوللىنىشى ئادالەتسىزلىك چارە بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، دەپ بىلدۈردى خخج تاشقى ئىشلار مىنىسترى تسيان تسىچېن. «ئۇئول ستريت دژورنېل» گېزىتىغا بەرگەن ئىنتېرۋيۇسىدا. بۇ چارە ئەندى خىتاي هوكۇمىتىنى راكېتا تېخنولوگىيەلىرىنى ئېكسپورت قىلىش ئۈستىدىن نازارەت ئورنىتىش سىياسىتىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەش توغرىلىق مەسىلىنى قايتا قاراپ چىقىشقا مەجبۇر قىلىدۇ، دەپ قوشۇمچە قىلدى ئۇ.

* * *

بەمت بىخەتەرلىك كېڭەشى بەمت قوراللىق كۈچلىرىنى كامبودژىدىن 15-نويابىردا ئېلىپ كېتىشنى ئاياقلاشتۇرۇشنى توختام قىلدى. كېڭەشنىڭ مەجلىسىدە بىر ئېغىزدىن قوبۇل قىلىنغان بىخەتەرلىك كېڭەشىنىڭ 860-قارارىدا شۇ ھەقتە ئېيتىلىدۇ.

* * *

بەمت بىخەتەرلىك كېڭەشى گايىتىغا نېفت ۋە قورال-ياراق يەتكۈزۈشنى ۋاقىتلىق توختاتتى. كېڭەشنىڭ مەجلىسىدە بىر ئېغىزدىن قوبۇل قىلىنغان 861-قارارىدا شۇ ھەقتە ئېيتىلىدۇ.

* * *

بونن. گېرمانىيەنىڭ راشتاتت شەھىرىدە (بادېن-ۋيۇرتېمبورگ يېرى) فرانسىيە قوراللىق كۈچلىرىنىڭ گېرمانىيەدىكى ئىككىنچى ئارمىيە كورپۇسىنىڭ باش قوماندانلىقىنىڭ قىسىملىرىنى رەسمىي ئۇزىتىش مۇراسىمى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا گېرمانىيە مۇداپىيە مىنىسترى فولكېر رىي ۋە ئۇنىڭ فرانسىيەلىك كەسىپدىشى فرانسۇئا لېوتار قاتناشتى.

* * *

دېھلى. ھىندىستان ئالىي سوتى ئاق مەرمەر تاج-مەھەل يېنىغا جايلاشقان 212 سانائەت كارخانىسىنى يېپىشنى توختام قىلدى. بۇ كارخانا ئىگىلىرىنىڭ ئاتموسفېرىغا زىيانلىق ئازىلاشمىلارنىڭ چىقىشىنى تۆۋەنلىتىش ئۈچۈن تازىلاش ئىنشائەتلىرىنى سېلىشتىن باش تارتىشى تۈپەيلى يۈز بەردى.

* * *

توكيو. توكيودا روسسىيە ۋە ياپونىيە ئوتتۇرىسىدا تاشقى ئىشلار مىنىسترلىرىنىڭ ئورۇنباسارلىرى دەرىجىسىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئىككى كۈنلۈك كونسۇلتاتسىيەلەرنىڭ نەتىجىلىرىگە قانائەتلىنىش ھاسىل قىلدى، دەپ بىلدۈردى ياپونىيە تاشقى ئىشلار مىنىسترلىكىنىڭ رەسمىي ۋەكىلى مۇزاكىرىلەر ئاياقلاشقاندىن كېيىن ئۆتكۈزۈلگەن برىفىنگتا.

ناخشىدا — دوستلۇق، قېرىنداشلىق...

ھەر ژىلقىدەك، بىيىل تۆرتىنچى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن خەلق ئارا «ئازىيە داۋۇسى» كونكۇرسىغا بىر يېرىم ئايدىن ئوشۇق ۋاقىت ئاشقان بولسىمۇ، گۈزەل سپورت كومپلېكسى «مېدېۋ» سەھنىسىدە ياڭرىغان ناخشا-سازلار مۇزىكا ئىشقىۋازلىرىنىڭ يادىدا خېلە ۋاقىتقىچە ساقلىنىدۇ.

بولۇپمۇ، بىيىلقى «ئازىيە داۋۇسى-93» خەلق ئارا فېستىۋالىغا قېرىنداش، خوشنا جۇمھۇرىيەت — ئۆزبەكىستاندىن كەلگەن «ياللا» ئېسترادا ئانسامبلى ھەققىدە ئالاھىدە تەكىتلەشكە توغرا كېلىدۇ. مەزكۇر كونكۇرسقا تاشكەنتلىك قېرىنداشلار قازاق خەلق ناخشىسى «قارا تورغاي» ناخشىسىنى ئۆگىنىپ، سەھنىگە ئېلىپ چىقتى. بۇ ناخشىنى ئورۇنلىغان فەرۇخ زاكىروۋ يولباشچىلىقىدىكى ئانسامبل ئەزالىرى ئۆزلىرىنىڭ ھەققىي سەنئەتكارلىقىنى نامايىش قىلدى.

شۇنى ھەم تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، «ياللا» ھەر ژىلى ئالمۇتا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان «ئازىيە داۋۇسى» كونكۇرسىغا قاتنىشىپلا قالماي، شۇنداقلا قازاقىستاندا پات-پات گاسترولدا بولۇپ تۇرىدۇ. يېقىندا ئالمۇتىغا ئىجادىي سەپەر بىلەن «ياللا» ئانسامبلى كەلدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە ئانسامبلنىڭ بەدىئىي رەھبىرى، كومپوزىتور ۋە ناخشىچى فەرۇخ زاكىروۋ بىلەن ئۇچرىشىش بولۇپ ئۆتتى. مەزكۇر كونفېرېنسىيەدە ئانسامبلنىڭ بەدىئىي رەھبىرى ژۇرناللىستلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بېرىپ، بىيىل ئالمۇتىدا ئۆتكەن نۆۋەتتىكى خەلق ئارا «ئازىيە داۋۇسى» كونكۇرسىغا تەپسىلىي توختالدى:

— «ئازىيە داۋۇسى» بىز ئۈچۈن ئىجادىي ھېساۋات. بۇ بىر تەرىپى. ئىككىنچى تەرىپى، مەزكۇر فېستىۋال قېرىنداش دوستىمىز، قازاقىستانلىقلارنىڭ ئويىدىكى چوڭ بايرام. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز دوستلار ئويىدە ئۆزىمىزنى مېھمان ھېساپلىماي، ئەكسىچە فېستىۋالنىڭ ئۇتۇقلۇق ئۆتۈشىگە ئاكتىپ ئىشتىراك ئەتتۇق. بۇنداق دېيىشىمنىڭ سەۋەۋى، ئالمۇتا شەھىرى بىز ئۈچۈن ئىككىنچى ئۆي. شۇ سەۋەپتىن ئۆزىمىزنىڭ قېرىنداشلىق، دوستلۇق بۇرچىمىزنى ئۆتەش ئۈچۈن سەھنىگە قازاق خەلق ناخشىسى «قارا تورغاي»نى ئېلىپ چىقتۇق. ئانسامبل ئارتىستلىرىنى تاماشىبىنلار ناھايىتى ئىللىق قارشى ئالدى. بۇ ئۇتۇق بىز ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئىككى قېرىنداش خەلق ئۈچۈنمۇ چوڭ ئۇتۇق بولدى.

ئەندى، موشۇنداق خەلق ئارا سەنئەت فېستىۋاللىرىنى ئۆتكۈزۈش خاھىشى بىزدىمۇ بار. مەن ئويلايمەن، بىرەر سەنئەت كونكۇرسى بولىدىغان بولسا، قېدىمىي شەھەر — سەمەرقەنتتە ئۆتكۈزۈش نىيىتىدە. چۈنكى دۇنياغا مەشھۇر رېگىستان مەيدانى ھەققىي فېستىۋال ئورنىدۇر. خۇدايىم بۇيرىسا بىزدىمۇ، ئالمۇتىدا يەنى گۈزەل ئالتاغ باغرىغا جايلاشقان «مېدېۋ» سپورت كومپلېكسىدا ھەر ژىلى ئۆتكۈزۈلىدىغان «ئازىيە داۋۇسى» خەلق ئارا كونكۇرسى ئوخشاش سەنئەت فېستىۋالى ئۆتكۈزۈلىدىغان بولىدۇ...

يا. سەممەدىي.

ئالمۇتا شەھىرى.

ئالمۇتا شەھىرى ئاپېرودروم ناھىيە مەھەللىسىنىڭ يۇرت جامائەتچىلىكى ئەمگەك ۋېتېرانى، يۇرت مۆتىۋەرى

سىدىقجان بىلالوۋنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە، ئۇرۇق-تۇققان، قومى-قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

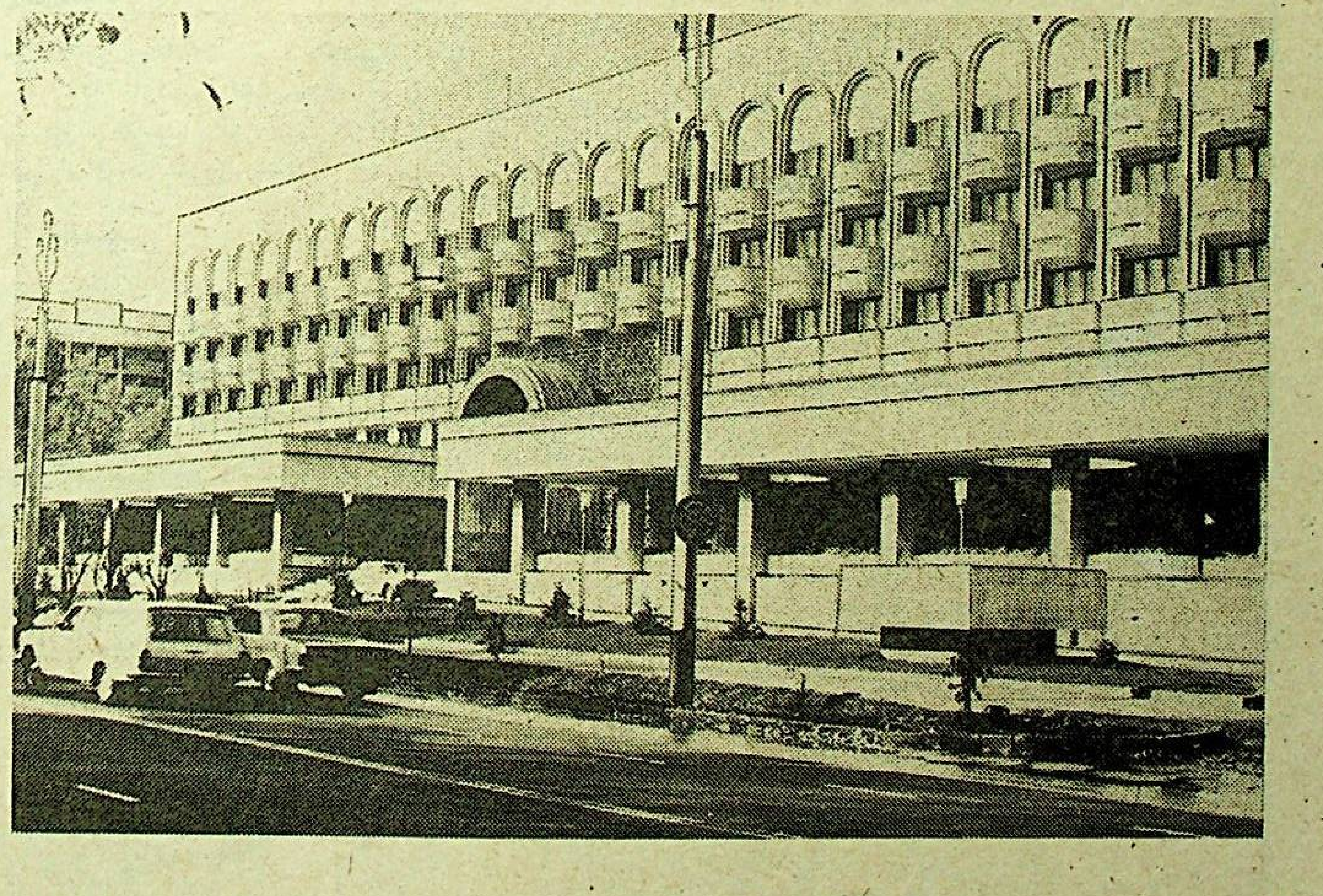

سۈرەتتە: ئالمۇتا شەھىرىدىكى «ئوترار» مېھمانخانىسى. ر. جۇمەكېنوۋنىڭ سۈرىتى.

باش مۇھەررىرنىڭ مۇئاۋىنى م. ئابدۇراخمانوۋ

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
لېنىن يولى كوچىسى 50 بىنا، 8-قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى: قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى مىنىسترلار كابىنېتى

نۆۋەتچى مۇھەررىر ئا. قۇتلۇق

تېلېفونلار: قوبۇلخانا — 59-84-33، باش مۇھەررىرنىڭ ئورۇنباسارى — 69-86-33، مەسئۇل كاتىپ — 50-86-33، سەياسىي — ئىجتىمائىي، مەدەنىيەت بۆلۈمى — 81-86-33، ئەدەبىيات بۆلۈمى — 27-86-33.

زاكاز (3639) زاكاز (3638)

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 653 59, приложение Республиканской социально-политической газеты. «Уйгур авази», регистрационное свидетельство № 486. Выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.

Газета отпечатана в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Деуiр», Алматы, 480044 пр. Ленина, 2/4.

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مۆلچەرى تەھرىراتىمىزنىڭ مۆلچەرى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

ПОГ-60

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى-روييۇڭ سامان بولماس

1993 ژىل 18-سېنتەبر
شەنبە
№37
(3891)
ئەركىن باھا

يېڭى ھايات

Жаңа өмір

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي-سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ ھەپتىلىك قوشۇمچىسى

گېزىت 1970-ژىلى 1-يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

فرانسىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى فرانسۇئا مىتتېراننىڭ قازاقستانغا سەپىرىگە دائىر

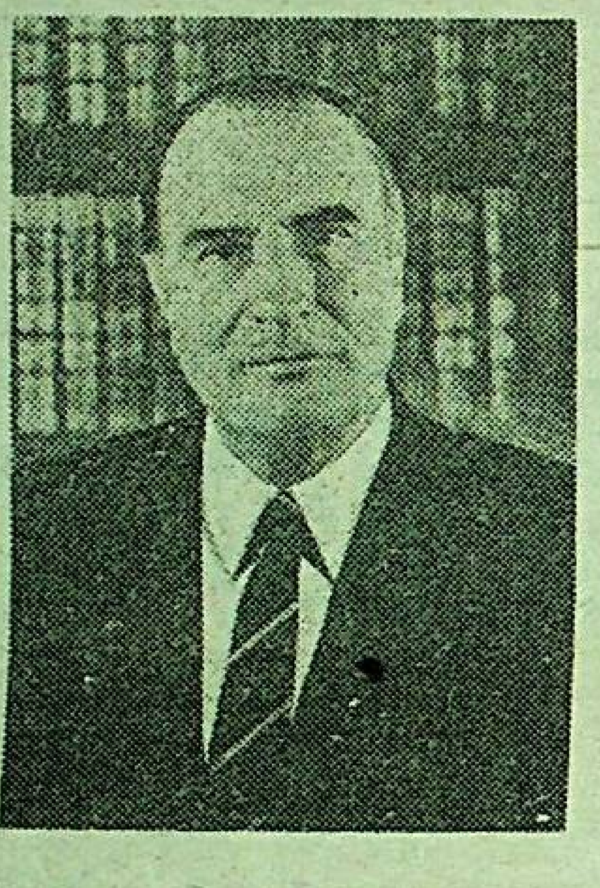

16-سېنتەبر كۈنى قازاقستان پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازارباييېۋنىڭ تەكلىۋى بويىچە فرانسىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى فرانسۇئا مىتتېران ئىككى كۈنلۈك رەسمىي سەپەر بىلەن ئالمۇتىغا كەلدى. بۇ فرانسىيە دۆلەت رەھبىرىنىڭ ئىلگەركى كېڭەش ئىتتىپاقى غۇلىغاندىن كېيىن دۇنيانىڭ سىياسىي خەرىتىسىدە پەيدا بولغان مەركىزىي ئاسىيا رېگىئونىدىكى يېڭى دۆلەتلەرنىڭ بىرىگە كېلىدىغان دەسلەپكى سەپىرىدۇر.

فرانسۇئا مىتتېران 1916-ژىلى 26-ئوكتەبردە شارانت دېپارتامېنتىنىڭ جارناك شەھىرىدە تۆمۈر يولى شىركىتى خىزمەتچىسىنىڭ ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى.

فرانسۇئا مىتتېران ھوقۇق، ئەدەبىيات ۋە سىياسىي پەنلەر بويىچە پارىژ ئۇنىۋېرسىتېتىنى تاماملىغاندىن كېيىن، 1939-ژىلى نېمىس باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۈرەشكە چاقىرتىلىدۇ، فرانسىيەنىڭ قارشى تۇرۇش ھەرىكىتىگە ئاكتىپ قاتنىشىدۇ، گېنېرال دې گوللىڭ سەپدىشى بولىدۇ. ئۇ بۇ ھەرىكەتنىڭ باش كاتىۋى، ئەسىردىن قۇتۇلدۇرۇلغان ۋە قاچقان ھەربىي ئەسىرلەر ئۈچۈن جاۋاپكەر ۋەكىلى سۈپىتىدە 1944-ژىلى 17-ئاۋغۇستتا پارىژنى ئازات قىلغاندىن كېيىن ژەملغان فرانسىيە جۇمھۇرىيىتى ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتىنىڭ بىرىنچى كېڭىشىگە قاتناشتى.

فرانسۇئا مىتتېران 1945-ژىلدىن تارتىپ سىياسىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. 1946-ژىلى نېۋر دېپارتامېنتىدىن سېناتقا دېپۇتات بولۇپ سايلىنىدۇ. 1946-ژىلدىن تارتىپ 1958-ژىلغىچە ئۇرغۇللىغان ھۆكۈمەتلەرنىڭ ئەزاسى بولغان، يەرلىك ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدا ھەر خىل لاۋازىملارنى ئىگىلىگەن، مونسوشتا مېرو باش مەسلىھەتچىسى مېرلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى نېۋردا باش مەسلىھەتچى بولغان. فرانسۇئا مىتتېران مەملىكەت پرېزىدېنتلىقىغا نامزات سۈپىتىدە 1965- ۋە 1974-ژىللىرى سايلام كامپانىيەلىرىگە قاتناشقان، لېكىن ئۇ گېنېرال دې گول ۋە ۋالېرى ژىسكار دېستېنغا يول بېرىدۇ.

فرانسۇئا مىتتېران 1971-ژىلى فرانسىيە سوتسىيالىستىك پارتىيەسىنىڭ بىرىنچى كاتىۋى بولۇپ سايلىنىپ، 1981-ژىلغىچە ئۇنىڭغا باشچىلىق قىلدى. ئاخىرى، 1981-ژىلى 10-مايدا، فرانسۇئا مىتتېران نۆۋەتتىكى سايلامدا سايلىغۇچىلارنىڭ 52 پروتسېنتقا يېقىن ئاۋازىنى ئېلىپ، فرانسىيە پرېزىدېنتى بولۇپ سايلاندى. 1988-ژىلى فرانسۇئا مىتتېران پرېزىدېنت سايلىمىدا ئىككىنچى قېتىم غالىپ چىقتى.

فرانسۇئا مىتتېران ھەم ئۆز مەملىكىتىنىڭ، ھەم چەت ئەللەرنىڭ كۆپلىگەن پەخرىي مۇكاپاتلىرىنىڭ كاۋالېرى، بىر قاتار كەڭ تونۇش بولغان سىياسىي ئەسەرلەرنىڭ مۇئەللىپى. 1944-ژىلى ئۇ دانىيېل گۈز بىلەن ئائىلە قۇرىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن قارشى تۇرۇش ژىللىرىدا تونۇشقان. پرېزىدېنتنىڭ ئىككى ئوغلى بار.

ئىككى دۆلەت رەھبەرلىرى نۇرسۇلتان نازارباييېۋ ۋە فرانسۇئا مىتتېران بىر-بىرسى بىلەن تونۇش، ئۇلار ئىلگىرىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئۇچراشقان. ئۇلارنىڭ كۈچ چىقىرىشى تۇپەيلى كېيىنكى ژىللاردا فرانسىيە-قازاقستاننىڭ سىياسىي-ئىقتىسادىي، ئىلمىي-تېخنىكىلىق ۋە مەدەنىيەت ساھاسىدىكى ئالاقىلىرى تەرەققىي ئېتىۋاتىدۇ.

قازاقستانلىقلار پرېزىدېنت فرانسۇئا مىتتېراننى ئۆز مەملىكىتىگە كېلىشىنى ئالقىشلاپ، قېرىنداش دۆلەت رەھبىرىنىڭ سەپىرى قازاقستان ۋە فرانسىيە ئوتتۇرىسىدىكى ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلەردە يېڭى يارقىن سەھىپە بولىدىغانلىقىغا، پەقەت بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدىلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل يېۋرو-ئاسىيا رېگىئونىدا تېچلىقنى ساقلاش ئىشىغا خىزمەت قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنچ قىلىدۇ.

(قازتاگ).

ئانىلار — ھاياتىمىزنىڭ گۈلى. ر. يۈسۈپوۋنىڭ فوتو ئېتيۇدى.

СП-1

Байланыс министрлігі Министерство связи

АБОНЕМЕНТ газетке / на газету, журналға / на журнал — 65359 (басылым индексі / индекс издания)

«Йеңи һаят» — комплектілер саны / колич. ком.

1994 жылға, айлары на 1994 год по месяцам

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қайда / Куда

(почта индексі - почтовый индекс) (адресі - адрес)

Кімге / Кому

(фамилиясы, аты - фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА
ТАСЫМАЛДАУ КАРТОЧКАСЫ

пв / пв — орны / место

газетке / на газету, журналға / на журнал — 65359

«Йеңи һаят»

Бағасы / стоимость	жазылу / подписка; адресін өзгерту / переадресовка	1326 сом 00 т. / руб. — к. ; 1326 сом 00 т. / руб 00 к.	комплектілер саны / количество комплектов

1994 жылға, айлары на 1994 год по месяцам

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Қайда / Куда

(почта индексі - почтовый индекс) (адресі - адрес)

Кімге / Кому

(фамилиясы, аты - фамилия, инициалы)

قىيىۋېلىپ، پايدىلىنىڭ!

تۈركىي شېئرىيىتى ئىككىنچى خەلق ئارالىق فېستىۋالىنىڭ

قاتناشقۇچىلىرىغا

بۇ كۆز كۈنلىرى قەدىمىي ۋە مېھماندوست قازاق يېرىگە كەلگەن تۈركىي شېئرىيىتى ئىككىنچى خەلق ئارا فېستىۋالىنىڭ قاتناشقۇچىلىرىنى سەممىي تەبرىكلەيمەن.

ھەر خىل مەملىكەت بەدىي سۆزماھېرلىرىنىڭ مۇنداق ئۇچرىشىشلىرىنىڭ ئەھمىيىتىنى باھالاش تەس. ئەدەبىيات ئادەملەرنى يېقىنلاشتۇرۇشنىڭ ئەجايىپ قابىلىيىتىگە ئىگە. يەنە كېلىپ بىزنىڭ خەلقلىرىمىز ئۇمۇمىي تىل تومۇرىغا، بىر دىنغا ۋە ئوخشاش تارىخقا ئىگە. شېئرىيەت كۈچى ھەممىمىزگە ياخشى مەلۇم. ئۇ ژۇقۇرى ھېس تۇيغۇلارنى، ياخشى ئىنتىلىشلارنى ئويغىتىدۇ. تۈركىي تىلدا سۆزلىشىدىغان خەلقلەر ئەسىرلەردىن بېرى ھەقىقىي شائىرلارغا چوڭ ھۆرمەت بىلەن مۇناسىۋەت قىلىدۇ. شەرىقتە ئۇلار دائىم چوڭ ئاممىباپلىققا ئىگە ئىدى. ئادەملەر سىلەرنىڭ سۆزلىرىڭلارغا، سىلەرنىڭ يازغان ئەسەرلىرىڭلارغا قۇلاق سالىدۇ. سىلەر تۈركىي مەدەنىيەتنىڭ ئۇمۇمىي قۇۋۋىتىنى خەلق ئارا ھەمكارلىقتا كەڭەيتىشتە چوڭ ئىمكانىيەتكە ئىگە. ئويلايمەنكى، مۇئامىلە شېئرىيەت تىلىدا ئىزھار قىلىنىدىغان-ئالمۇتىدا ئۆتۈۋاتقان فېستىۋال ئەدەبىياتنىڭ مۇھىم ئىشى-خەلقلەرنىڭ روھىي بايلىقىنى ئاشۇرۇشقا ياردەم بېرىدۇ.

بۇ فېستىۋال-مۇستەقىل قازاقىستان ئۈچۈن ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۇ شەرىقنىڭ ئۇلۇغ شائىرى ۋە مۇتەپەككۇرى ئاباينىڭ تۇغۇلغىنىغا 150 ژىل تولۇشىغا بېغىشلىنىدۇ. فېستىۋال قازاق ئەدەبىياتى يۇلتۇزىنىڭ ئەسەرلىرىنى چەت ئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىش بويىچە ئىشقا يېڭى تۈرتكە بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

بۇ ئۇچرىشىش قېرىنداش خەلقلەرنىڭ روھىي بىرلىشىشىنىڭ ياخشى ئەنئەنىلىرىنىڭ تىكلىنىشىگە خىزمەت قىلىدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشىنىمەن.

سىلەرگە چىن قەلبىمدىن ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەتلەر، خوشال ئۇچرىشىشلار ۋە ئۇتۇق تىلەيمەن.

نۇرسۇلتان نازاربايېۋ.

1993-ژىل، 15-سېنتەبىر.

خەلق ئارا شېئرىيەت فېستىۋالى

يېقىندا قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا قازاق خەلقىنىڭ كلاسسىك شائىرى ئاباي قۇنانبايېۋنىڭ تەۋەللۇدىغا 150 ژىل تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن 15-سېنتەبىر كۈنى باشلانغان تۈركىي تىللىق خەلقلەر شېئرىيىتىنىڭ ئىككىنچى خەلق ئارا فېستىۋالى ئالدىدىن ژۇرنالىستلار بىلەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسى ئۆتكۈزۈلدى.

مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى كاتىۋى قالداربېك نايمانبايېۋ ژۇرنالىستلارنى فېستىۋالنىڭ ئىش پروگراممىسى بىلەن تونۇشتۇردى.

— بۇ فېستىۋالنىڭ ئەھمىيىتى شۇنىڭدىكى،— دېدى ئۇ،— ئۇ بۈگۈنكى دەۋر، ۋاقىت تەلىۋىگە ئويغۇن تۈركىي تىللىق خەلقلەر شېئرىيىتىنىڭ يۈنىلىشى، تارىخىي ۋەزىيىسى، ئۇنىڭ يارقىن نامايەندىلىرىنى خەلق ئالدىدا نامايىش قىلىشلا ئەمەس، ئۆزىمىزنىڭ بۇ ساھادا بارىمىزنى، يارلىغىمىزنى باشقىلارغا تونۇشتۇرۇشتىن، تونۇتۇشتىن ئىبارەت. تۈركىي تىللىق خەلقلەرنىڭ بىرىنچى خەلق ئارا شېئرىيەت فېستىۋالى بىرىنچى قېتىم تۈركىيەنىڭ ئانقارا، باسرا ۋە باشقا شەھەرلىرىدە 1992-ژىلى ئۆتكەن. مەزكۇر فېستىۋالغا دۇنيا يۈزىدىكى ئورغۇنلىغان تۈركىي تىللىق خەلقلەر بىلەن بىرلىكتە قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ دېلېگاتسىيەسىمۇ قاتناشقان. ئەندى مانا بۇ شېئرىيەت بايرىمى بىزنىڭ دىيارىمىز قازاقىستاندا ئىككىنچى قېتىم ئۆتۈۋاتىدۇ. بىز بۇنىڭغا چەكسىز خوشالمىز. ئۇنى ھەر تەرەپلىمە ياخشى ئۆتكۈزۈش بىزنىڭ مەخسىتىمىز. فېستىۋال 15-سېنتەبىر كۈنى ئاباي نامىدىكى مەملىكەتلىك ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە باللېت تىياترىنىڭ بىناسىدا ئېچىلىدۇ. ئۇنىڭغا تۈركىيە، ئىران، ئانگلىيە، بولغارىيە ۋە باشقا شۇنىڭغا ئوخشاش ژىگىرمىدىن ئوشۇق مەملىكەتتىن ۋەكىللەر قاتنىشىدۇ. فېستىۋالدا جامائەتچىلىك تۈركىي تىللىق خەلقلەر شېئرىيىتىنىڭ نامايەندىلىرى ئۇسۇپقازى، جامبۇل، ئاباي قاتارلىق ئاتاقلىق شېئرىيەت گىگانتلىرىنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى بىلەن كەڭ تونۇشىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر قايسىسىغا بىر كۈن ۋاقىت بۆلۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ شەرىپىگە شېئرىيەت كۈنلىرى ئۆتكۈزۈلىدۇ. بۇ شېئرىيەت بايرىمىدا شائىرلار شېئر ئوقۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئىلھام قۇدرىتىنى نامايىش قىلىدۇ.

تۈركىي تىللىق ئەللەرنىڭ ئىككىنچى خەلق ئارا شېئرىيەت فېستىۋالى 20-سېنتەبىر كۈنى سائەت تۆرتتە ئالىملار ئۆيىدە يەكۈنلىنىپ، شېئرىيەت ماھىرلىرىغا ئۇسۇپقازى، ئاباي، جامبۇل نامىدىكى مۇكاپاتلار تاپشۇرىلىدۇ.

ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بۆلۈمى.

ئىشچىلار بىرلىشىۋاتىدۇ

ئالمۇتىنىڭ «ئىشچىلار ھەرىكىتى» تەشكىلاتىنىڭ تەشەببۇسى بويىچە پايتەختتە تەسىس كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا «قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىشچىلار ھەرىكىتى» جەمئىيەتلىك تەشكىلاتى قۇرۇلدى. كونفېرېنسىيە ئىشىغا 15 ۋىلايەتنىڭ ۋە ئالمۇتىنىڭ دېلېگاتلىرى قاتناشتى. ئۇلار ئۇستاۋ قوبۇل قىلدى، كېڭەش سايلىدى. بولۇپ ئۆتكەن پلېنۇمدا ئىجرائىي كومىتېت تەشكىل قىلىندى.

كونفېرېنسىيەنىڭ پروگراممىلىق بىلدۈرۈشىدە ئىشچىلار پىششىپ يېتىلگەن مەۋقەلەرنىڭ كەڭ دائىرىسى بويىچە ئەمگەك ئادەملىرىنىڭ پىكرىنى ۋاستىچىلارسىز بىلدۈرۈش، ئۇلارنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ھىمايە قىلىش ئۈچۈن بىرلەشكەنلىكى تەكىتلىنىدۇ. يېڭى تەشكىلات بارلىق ئادەملەر-دېخانلار، زىيالىيلار ئۈچۈن ئېچىلدى. ئۇنىڭ يېتەكچىلىرى ۋە ئاكتىۋىستلىرى ئۇلار ئىختىسادىي ئىسلاھاتلارنىڭ بېرىشىدا ئۆزگىرىشلەرنىڭ ئاساسىي قىيىنچىلىقىنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقانلىقىغا ئىشىنىدۇ ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن دۆلەتتىن ئىجتىمائىي ھىمايە قىلىش سىياسىتىنى كۈچەيتىشنى قولغا كەلتۈرۈش نىيىتىدە بولۇۋاتىدۇ.

(قازتاگ).

Абонементтің дұрыс толтырылуын мұқият қадағалаңыз!

Абонементке касса машинкесінің белгісі қойылуы керек.

Газетке жазылуды (мекен-жайды өзгертуді) толтыру кезінде касса мәшинкесі болмаған жағдайда абонементке жергілікті байланыс бөлімшесінің календарлық штемпелі басылуы тиіс. Мұндай жағдайда газетке жазылушыға абонементке қоса жазылу (мекен-жайды өзгерту) бағасының ақшасы туралы түбіртек қағаз бірге тапсырылады.

Газетке не журналға жазылуды, сондай-ақ басылымның жеткізілетін мекен-жайын өзгертуді толтыру үшін жеткізу кәртішкесі бар абонемент бланкісі жазылушының өз қолымен сиямен толтырылады. Онда ешқандай қысқартуларға жол берілмейді және жазу айқын болуы тиіс. Мұның бәрі де «Баспасөзодағы» каталогында баяндалған ережелерге сай болуы шарт.

Басылымның жеткізілетін мекен-жайын өзгерту кезінде ай аттары көрсетілетін торларды, сондай-ақ «ПВ—Орын» деген торды байланыс кәсіпорнының немесе «Баспасөзодағының» қызметкері толтырады.

قەھرىمان ئانا

نىيازخان ئالامېدىن ناھىيەسىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان، يۇرت ئىچىدە نابىرىغا ئىگە ھۆرمەتلىك ئانىلارنىڭ بىرى، ئۇنى ھەممە كىشى «قەھرىمان ئانا»— دەپ تەرىپىنى قىلىشىدۇ.

ئۇ كۆپ باللىق ئانا بولۇپ، ئۆمۈرلۈك يولدىشى سىدىقجان بىلەن ئىشلەپ جاپا-مۇشەققەتنى يېڭىپ، باللارنى ئوبدان تەربىيەلەپ-ئۆستۈرۈپ قاتارىغا قوشتى، بۈگۈنكى كۈندە ئانا ئەشۇ قارا كۆزلەرنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرمەكتە.

نىيازخان 1926-ژىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىنىڭ ئىلى ۋىلايىتىگە قاراشلىق مونغۇل كۈرە ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. سىدىقجان بىلەن ئائىللىك بولغاندىن كېيىن خىتايدا ژۈرگۈزۈلگەن ئاتالمىش ھازىرقى ھەرىكەتلەرنى باشتىن كەچۈردى. ۋە خەلق كوممۇنىسىدا ئېغىر ئەمگەكلەرنى قىلىدۇ.

1963-ژىلى ئائىلىسى بىلەن قىرغىزىستان جۇمھۇرىيىتىگە كۆچۈپ چىققان نىيازخان ئانا ئىسسىق كۆل ئوبلۇسىنىڭ چولپان-ئاتا ناھىيەسىگە قاراشلىق «كالىنىن» نامىدىكى كولخوزغا ئورۇنلىشىدۇ. ئۇلار ئېگىلىكنىڭ مال-چارۋىلىرىنى بېقىپ، تاپشۇرۇۋالغان ۋەزىپىلەرنى شەرەپ بىلەن ئادا قىلغانلىقتىن، بۇ ئائىلىنىڭ، 27 ژىللىق ئەمگىكىنى توغرا باھالىغان كولخوز ۋە ناھىيە مەمۇرىيىتى ئۇلارغا ماددىي مۇكاپاتلارنى بېرىدۇ.

— ئاللا نەسىپ قىلىپ بەرگەن. بەش ئوغۇل، بەش قىزىم ھايات،— دەيدۇ نىيازخان ئانا بىز بىلەن بولغان سۆھبەتتە،— موشۇ پەرزەنتلىرىم ئۈچۈن ماڭا سابىق س س س ر ئالىي سوۋېتى 1980-ژىلى «قەھرىمان ئانا» شەرەپلىك نامىنى بەردى. بۇ مەن ئۈچۈن چوڭ ھۆرمەت، باللىرىم ئوقۇپ ئوتتۇرا، ئالىي بىلىمگە ئىگە بولغاندىن كېيىن، ھەر ساھادىن ئۆز ئورۇنلىرىنى تاپتى. مەسىلەن، قىزىم ئايتۇرغان قاراقول شەھىرىدە مۇئەللىم، پەخرىنىسا تاشكەنتتە بىر زاۋۇتتا ئىشچى، خەيرىنىسا بىشكېك شەھىرىدە مۇئەللىم، ئىمىنجان ئېلېكتر زاۋۇتىدا تېخنىك بولۇپ ئىشلەيدۇ. باشقىلىرىمۇ ئۆز كەسىپلىرى بويىچە ئىشلەۋاتىدۇ ھەم ئوقۇۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۆزەمنى بەختلىك دەپ سانايمەن.

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانى.

بىشكېك شەھىرى.

دېكابىر ۋاقەسى— سەھنىدە

ئاباي نامىدىكى جامبۇل ۋىلايەتلىك قازاق دراما تىياترى تۇرار دۇيسېنبايېۋنىڭ «دېكابىر ساداسى» ناملىق پيېسىنى سەھنىگە چىقاردى. بۇ ئەسەردە 1986-ژىلقى دېكابىر ۋاقەلىرىنىڭ قەھرىمانى قايرات رىسقۇلبېكوۋنىڭ پاجىئەلىك تەغدىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. مەزكۇر ئەسەر موينىقۇم ناھىيەسىدىكى قايرات رىسقۇلبېكوۋنىڭ يۇرتداشلىرىغا كۆرسىتىلدى.

مول ھوسۇل ئېلىندى

كوپ ژىللاردىن بېرى كولخوزلار بىلەن سوۋخوزلارنىڭ ئاشلىق ئېرىش پىلانىدىن ھەر خىل سەۋەپلەر بىلەن چۈشۈپ قالغان قىچا زىرائىتىنى ئوستۇرۇش قايتىدىن قولغا ئېلىندى. «يولچى» كولخوزىنىڭ رەھبەرلىرى خەلقنىڭ كۈندۈلۈك تۇرمۇشىغا كېرەكلىك بولغان قىچا زىرائىتى تېرىلىدىغان مەيدانىنى خېلىلا كەڭەيتتى.

بىيىل ياخشى كۈتۈمگە ئېلىنغان قىچا زىرائىتىدىن مول ھوسۇل ئېلىندى. «يولچى» كولخوزىنىڭ ئارىدولاتا بولۇمىگە 9 گېكتار يەرگە تېرىلگەن قىچا قىسقا قەرەلدە ئىسراپسىز ژىغىشتۇرۇۋېلىندى. بۇ توغرۇلىق ژۈنو باشلىغى كومباينېيور مۇقاتاي مېدىنلىيېۋ مۇنداق دېدى:

— بىز-بىيىل تەجرىبە ئۈچۈن قىچا ئوستۇرگەن ئېدۇق. قىچا بولۇق ئوستى. يازىچە قىلىنغان كۈتۈم ياخشى ئۈنۈم بەردى. ھەر گېكتاردىن 3 سېنتنېردىن ھوسۇل ژىغىشتۇرۇۋېلىندى. كېلەر ژىلى بولسا قىچا زىرائىتىنىڭ مەيدانىنى يەنىمۇ كەڭەيتىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمىز.

— كولخوزچىلارنىڭ سۇيۇق مايغا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇقلۇقتىن باشقا قىچىدىن جۇگاز ئارقىلىق ماي تارتىپ كىشلەرگە ئەرزەن باھادا سېتىپ بەرمەكچىمىز،— دەپ سوھبەتكە ئارىلاشتى برىگادىر مۇساخۇن ئاقسوپىيېۋ. بىز بۇگۈنكىدەك قىينچىلىق ۋاقىتتا ئادەملەرنىڭ غېمىنى قىلىپ ئىشلەپ ژۈرگەن ئېتىز مەردانىلىرىغا مىننەتدارلىق بىلدۇردۇق.

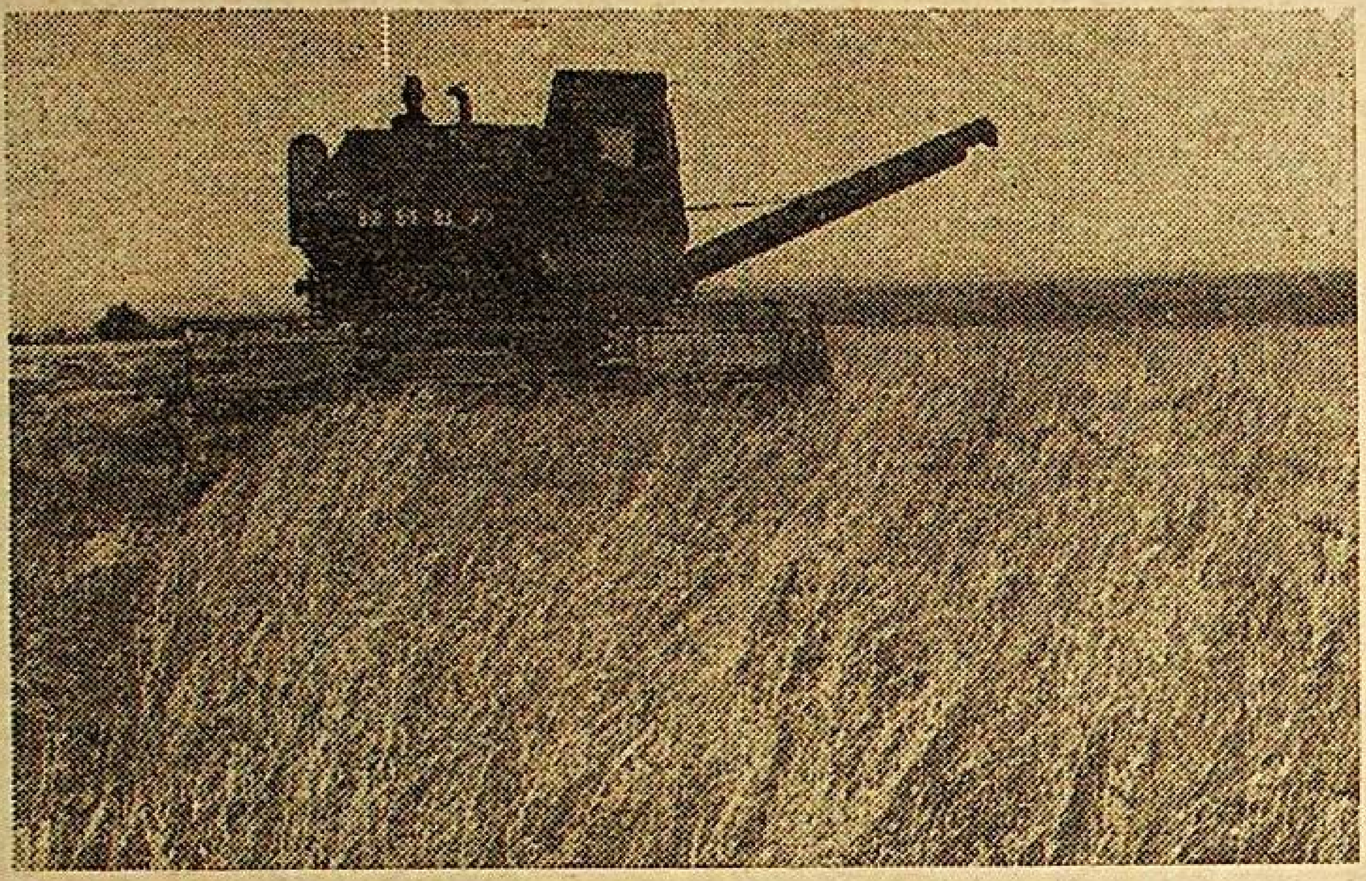

سۇرەتلەردە: 1. برىگادىر مۇساخۇن ئاقسوپىيېۋ مول ھوسۇل ئېلىنغان قىچىنى كوزدىن كەچۈرمەكتە.

2. كومباين بىلەن قىچا ئورۇش.

سۇرەتلەرنى د. يۇسۇپوۋچۇشەرگەن.

«كوكباستاۋ» كولخوزىدا

قۇرۇلغىنىغا ئەللىك بىر ژىل بولغان «كوكباستاۋ» كولخوزىنىڭ ئەزالىرى ئوز ئېگىلىگىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن بارلىق كۈچىنى سەرىپ قىلماقتا. بولۇپمۇ بىيىلقى ئەل بايلىغى، خەلقنىڭ رىسقى بولغان ئاشلىقنى ئىسراپ قىلماي ژىغىشتۇرۇۋېلىشقا ھەممە بىردەك سەپەرۋەر قىلىندى. كولخوزدا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئىشقا يارايدىغانلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك چوپ چېپىش، ئاشلىق ژىغىشتۇرۇش كامپانىيەسىگە قاتنىشىۋاتىدۇ.

يېقىندا بىز «كوكباستاۋ» كولخوزىنىڭ ئابدۇغوپۇر ئاۋاكرىيېۋ باشقۇرغان ئېرىلغۇ برىگادىسىنىڭ كىچىك ئۇۋادىكى ئاشلىق ژىغىشتۇرۇشنى كوزدىن كەچۈرىۋاتقاندا، ئېتىز ستانىدىكى ئىشلارغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن يۇرت موتىۋەرلىرىنىڭ دەم ئالماي ئىشلەۋاتقانلىقىنىڭ گۇۋاچىسى بولدۇق. ئىماش ئەيساروۋ، خۇسۇر ئىمىرشايېۋ، ئېرسەن مەخپىروۋ، ئابدۇراخمان جېدىلاخۇنوۋ، مۇقاتاي ساغىمبايېۋ ۋە باشقىلار ئاشلىق ژىغىشتۇرۇش، بېدە سۇغىرىش ۋە باشقا ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىغا ياردەم قىلىۋېتىپتۇ. بىز چۇشلۇك دەم ئېلىشتا يۇرت موتىۋەرى ئى. ئەيساروۋ بىلەن سوھبەتلەشكەندە، ئۇ «ئوزىمىز كوپتىن بېرى ئېتىپ ژۈرۈپ ئاران قۇرغان يۇرتىمىزدىكى بۇ يېڭى كولخوزنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن چوڭ-كىچىك ھەممىمىز ياردەم قىلمىساق، كىم قىلىدۇ. چوڭلار بولسا كىچىكلەرگە ھەممىلا ئىشلاردا ئۈلگە بولىمىز» دېدى. بىز ئۇلارنىڭ ئاق نىيىتىگە، غەيرىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپ، ئېتىزلىقتا خوشلاشتۇق.

ت. بېيشانوۋ.

ئۇيغۇر ناھىيەسى.

قۇرئان ھېكايەتلىرى

(بېشى ئوتكەن سانلاردا)

شۇ دەۋردىكى تايپىلىق رەسمىيەتتە ژىلىغا بىر قېتىم ئاتىلىپ ئوتىدىغان بايرام مەراسىمىدا ئەل-يۇرت ئوگەل شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ ئويۇن-تاماشە ئوتكۈزەتتى. بايرام ھارپىسىدا ئۇلار بۇتلار قويۇلغان ئىبادەتخانىلارغا خىلمۇ-خىل تائاملارنى ھازىرلاپ قوياتتى. بۇ تائاملارنى بايرامدىن قايتىشىپ، بۇتلارغا چوقۇنغان ھالدا يېيىشەتتى. ئۇلار شۇ تائاملارنى بۇتلارمۇ يەيدۇ دەپ ھېس قىلاتتى. شۇنداق بايرام كۈنى ئاھالى تولۇغى بىلەن شەھەر چېتىگە ئاتلاندى. ئۇلار بۇ مەراسىمغا ئىبراھىمنىمۇ چاقىردى. بىراق، ئۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ بېكار بولغانلىق ئۈچۈن بۇنىڭدىن باش تارتتى. ئۇ شۇ پەيتتىن پايدىلىنىپ خەلق بوشقا قايمۇقۇپ، ئالدى-گالداڭ بولۇپ ژۈرگەن شەھەردىكى بۇتلارنى چېقىپ ۋەيران قىلىشنى كوڭلىگە پۈكتى. پۈتكۈل خەلقنى ئاخماقچىلىقتا سىلىپ ژۈرگەن موشۇ بۇتلار دېگەن نەپرەتلىك سېزىمى بىلەن ئىبراھىم ئۇلارنىڭ بىر نەچچىسىنى قولىدىكى كىچىككىنە پالتىسى بىلەن چېقىپ، كۈكۈم تالقان قىلىۋەتتى. ئۇ، بۇ ئىشى ئارقىلىق بۇتلاردا ھېچ قانداق ئىلاھى قۇدرەتنىڭ يوقلىغىنى، شۇڭلاشقا ھەتتا ئۇلاردا ئوزىگە قارشى قول كوتەرگەنلەرگە تاقابىل تۇرغىدەك كۈچ-قۇدرەتنىڭ، نە زۇۋانىنىڭ يوقلىغىنى خەلق ئوزى كېلىپ كورگىنىدە ئۇلارنىڭ كوزى يېتەر، دېگەن مەخسەتتە شۇ قارارغا كەلگەن ئېدى.

بايرام تەنتەنىسىنى ئوتكۈزۈپ قايتقان خەلق بۇتلارنىڭ ۋەيران بولۇپ ياتقىنىنى كورگىنىدە، نېمە قىلارىنى بىلىشمەي تەنترىشىپ قېلىشتى. ئۇلار غەزەپلىنىپ، بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشىمىزغا ھاقارەت كەلتۈرۈپ ژۈرگەن بۇ ئىبراھىمنىڭ ئىشى، شۇڭلاشقا ئۇ جازايىنى تارتىشى كېرەك دېيىشىپ، ئۇنىڭغا قارشى ھۇجۇمغا ئاتلاندى. دەررۇ ئىبراھىمنى ژىغىلغان پۈتكۈل خەلقنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ، ھەر تەرەپتىن دوشكەلەشكە باشلىدى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شۇندا ئەق مەيداندا خەلققە بۇتلاردا ھېچ قانداق ئىلاھى قۇدرەتنىڭ يوقلىغىنى، ئۇلارنى ھەتتا بىرلىرى گۇمران قىلىۋاتقىنىدىمۇ قارشىلىق كورسىتىش ئىختىدارىغا ئىگە ئەمەس ئىكەنلىگى، قىسقىسى بۇ قولدىن ياسالغان خۇدالارغا چوقۇنۇشنىڭ ھاماقەتلىك ئىكەنلىگىنى چۈشەندۇرمەكچى بولدى. شۇندا ئۇ ژىغىلغان كوپچىلىككە قاراپ،— بۇنى قىلغان كىم ئىكەنلىگىنى بىلمەكچى بولساڭلار، موئۇ ئالدىڭلاردا تۇرغان يوغان بۇتتىن سوراڭلار. جاۋابىنى مەن ئەمەس، ئەشۇ بەرسۇن،— دەپ مۇراجەت قىلدى.

— ئىبراھىم،— دېدى قۇرشاپ تۇرغان خەلق ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن دېۋەيلەپ،— بۇتلارنىڭ سوزلىمەيدىغانلىغىنى بىلىپ تۇرۇپ بىزنى زاڭلىق قىلغاندەك بۇ نېمە دېگىنىڭ.

— ئۇلارنىڭ سوزلىشى بۇ ياقتا تۇرسۇن،— دېدى گەپ ئۇختىسىغا كەلگەندە ئىبراھىم،— ئۇلار سىلەرنىڭ زارلىنىپ مۇناجات قىلغان دەرت-مۇڭلارنىڭ تېگىگە چوكۇپ، ۋاپادارلىق قىلىش لاياقىتىگە ئىگە ئەمەس. سىلەرنىڭ ياراتقۇچى ئاللانىڭ قۇدرىتىنى ئىنكار قىلماي، موشۇلارغا سېغىنىپ ژۈرگىنىڭلار ھەددىدىن تاشقىرى ئاقماقلىق ئىكەنلىگىنى ئېمىشكە چۈشەنمەيسىلەر؟!

قالاقلىق، نادانلىق تورىغا چىرمىشىپ كەتكەن خەلقنى ئۇنىڭ بۇ ھەققانىي سوزلىرىمۇ قايىل قىلالماي، ئۇلار دەسلەپ ئىبراھىمغا قوراللىق ھۇجۇم قىلىشقا تەمشەلدىدە، كېيىن ئۇنى ئوتقا تاشلاپ ئولتۇرمەكچى بولۇشتى.

ئىبراھىمنىڭ ئوتقا تاشلىنىشى

ئىبراھىم خەيرىلىك ئىشىدىن باشقا ھېچ كىمگە يامانلىق قىلمىدى. ئۇ رەببىمىزنىڭ بۇيرۇغىنى بەندىلەرگە يەتكۈزگەن ئادىل نىيەت كىشلەرنىڭ بىرى بولدى. ئىبراھىمنىڭ ئەلنى دۇرۇس يولغا باشلاپ، ئۇلارنىڭ كوزىنى ئېچىشتىن ئەنسىرىگەن تايپا ھاكىمدارلىرى ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ، ئوجۇقتۇرۇشنى كوزلىدى. ئۇنى ئوتقا تاشلاپ كويدۇرۇش ئۈچۈن ئەينە شۇ تايپىلار باشلىقلىرىنىڭ بۇيرۇغى بىلەن تەرەپ-تەرەپتىن تاغدەك ئوتۇن ئېلىپ كېلىنىپ ژىغىلدى. شۇ مەھەل ئوتنىڭ ئوتتۇرىغا تاشلانغان ئىبراھىمنىڭ تېنىنا لاۋلاپ ئوت ئوتتۇرۇشقا باشلىدى. شۇلدىمۇ ئىبراھىم ئىچىدە ئىمان ئېيتىپ، ئاللاغا بولغان ئېتىقادىنى ئىپادىلەپ تۇردى. ئۇ ئاللانىڭ ئوز جېنىغا ئارا تولۇپ قالىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. بىر ئازدىن كېيىن، ئوتنىڭ پۈتكۈل تېنىنى ئوت ياللۇلى قاپلىدى، لېكىن ئاللانىڭ قۇدرىتى بىلەن پەقەت يورۇقى بار، ئىسسىقى يوق بولۇپ قالغان ئوت ئىبراھىمنىڭ پۇت-قولىنى باغلىغان ئاغامچىلا كويدۇرۇپ، ئوتنىڭ تېنىگە زەرەرلىك بەتكۈزمەي ئوچۈشكە باشلىدى. شۇئاندا ھېچ بىر ئەزاسىغا زەخمە يەتمەي، شۇ ئىلگىرىكى قىيپىتىدا تۇرغان ئىبراھىمنى كورگەنلەر ھەيرانلىقتا كوزلىرىنى پاقىرىتىشىپ، تەرەپ-تەرەپكە بىر-بىرلەپ تارقىلىشقا باشلىدى. بۇ ئاللانىڭ ئوزى ئاللانىڭ قۇدرىتى كامالىتىغا بەندىلەرنىڭ ئىشەنچىسىنى ھاسىل قىلىشىنىڭ بىر ئامىلى بولدى. ئاللا تائالانىڭ ئادىللىقىنى، ۋەھشىلىكنىڭ چاڭگىلىدىن ئىبراھىمنى ساقلاپ قالغانلىقىنى كورگەن بەزىلەر ئاللانىڭ ھەقلىقىنى ئېتىراپ قىلىشقا ئوتتى. لېكىن، ئۇلار ئوز ئويلىرىنى ئاشكارە بىلدۈرۈشكە پېتىنالمىدى، چۈنكى ئۇنداق قەتئىيلىك قىلغىنىدا، ئۇلار قالاق مۇستەبىت تۈزۈمنىڭ قۇربانلىرىغا ئايلىنىشى سوزسىز ئېدى.

ئىبراھىم ۋە ئاقماق پادىشا نامورت

ئىبراھىمغا باغلىق يۈز بەرگەن ۋاقىئەلەر نامورت پادىشاسىنىڭ قۇلىغىغا يەتكىنىدە، بۇ خەۋەر بۇتلارنى پىر تۇتىدىغان پادىشاغا ھاقارەت بولۇپ تۇيۇلدى. شۇڭلاشقا ئۇ ئىبراھىمنى ئوردىسىغا چاقىرتىپ ئەكەلىپ، غەزەپلىك نەزىرىدە بار دىققىتى بىلەن ئۇنىڭغا باشتىن ئاياق سىنچىلاپ بىر قاراپ چىقتىدە، زەردە بىلەن،— بۇتلارغا تاۋاپ قىلىشنى توختىتىڭلار، دەپ ئامما ئارىسىدا تەتۈر تەشۋىقات تارقىتىپ ژۈرگىنىڭنى قانداق چۈشەندۈرىسەن؟ مېنىڭ شان-شوھرىتى تەڭداشسىز پادىشا ئىكەنلىگىمنى سەن بىلەمسەن؟ ھازىرغىچە ھېچ بىر بەندە مېنىڭ يولۇمغا ۋە مەن ئەمەل قىلىۋاتقان ئېتىقاتىمغا بېقىنماي كەلگەن ئەمەس. سېنىڭ ئوز ئويۇڭدىن چىقىرىپ بىزنى بېقىندۇرماقچى بولۇپ ژۈرگەن خۇدايىڭ كىم؟— دەپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ھەيۋە قىلدى.

—رەببىمىز،— دېدى ئىبراھىم ئۇنىڭغا جۈرئەتلىك ھالدا جاۋاپ بېرىپ،— ئۇ پۈتكۈل ئالەمنى ياراتقۇچى، ئادەملەر ۋە بارلىق جان-جانىۋارلار تەغدىرىمۇ، ئالەمگە ئابى ھايات بەخش ئېتىپ گۈللەندۈرۈشمۇ، ئۇنى ۋەيران قىلىۋېتىشمۇ شۇنىڭ قولىدا.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشا يەنىمۇ ئوكتەملىككە سېلىنىپ،— ھاياتلىق تەغدىرى مېنىڭ قولۇمدا. ھەممىنى ھەل قىلغۇچى مەن. سېنىڭ غايىبانە خۇدايىڭنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ،— دەپ تەكەببۇرلۇق كورسىتىشكە باشلىدى.

— ئاللا تائالا جىمى تەبىئەتنى ياراتتى. ھاياتلىق مەنبەسى بولغان قۇياشمۇ ئۇنىڭ قۇدرەت شاپائىتى تۇپەيلى شەرىقتىن چىقىپ، ئىنسانلارغا ھايات بەخش نۇرىنى توكۇپ، غەرىپكە ئولتۇرىدىغان بولدى،— دېدى ئۇ پادىشانىڭ ئېيتقانلىرىغا رەددىيە بېرىپ،— ئەگەر سەن ئوزەڭنى قۇدرىتى كۈچلۈك ئاللادىن ژۇقۇرى سانايدىغان بولساڭ، كۈننىڭ شۇ ئايلىنىش يولىنىشىنى ئوزگەرتىش قولىڭدىن كېلەمدۇ؟

نامورت پادىشا بۇ سوئالغا نېمە دېيىشىنى بىلمەي، زۇۋانى تۇتۇلۇپ تۇرۇپ قالدى. ئاغزىغا قۇم قۇيۇلغاندەك بىر ئېغىزمۇ سوز قىلالماي قالغىنى ئوزىگىمۇ شەرمەندىلىكتەك تۇيۇلدى. ئۇ ئىبراھىمنىڭ بارا-بارا خەلقنى ئوزىگە ئەگەشتۇرۇپ ئەكەتىدىغانلىقىغا كوزى يېتىپ، ئەگەر كىشلەرنىڭ ئاڭ-سەۋىيەسى كوتىرىلىپ، چۈشەنچىسى ئوزگەرسە، ئوزىنىڭ ھاكىمۇتلەق ھوكۇمرانلىقىغا تەھدىت سېلىنىدىغانلىقىنى تەخمىن قىلدى. شۇڭلاشقا ئۇنىڭ ئادەملەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشىنى چەكلىدى. بۇ تەقىپلەش زەرداۋىدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئەل-يۇرتى، تۇققانلىرىنى تاشلاپ پەلەستىنغا كېتىدۇ.

(داۋامى بار).

خەلىق خاتىرىسىدە

خەلىق خاتىرىسىدىن ھېچ نەرسە ئۆچمەيدۇ ۋە ئۇنتۇلمايدۇ. 75ژىل جەريانىدا، سابىق كېڭەش ھۆكۈمىتى، كوممۇنىستلار دىكتاتۇرىسى ژىللىرىدا بولۇپ ئۆتكەن سانسىز پاجەلەر، قىرغىنلار ھەققىدە ئوچۇق پاراڭ قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇلار

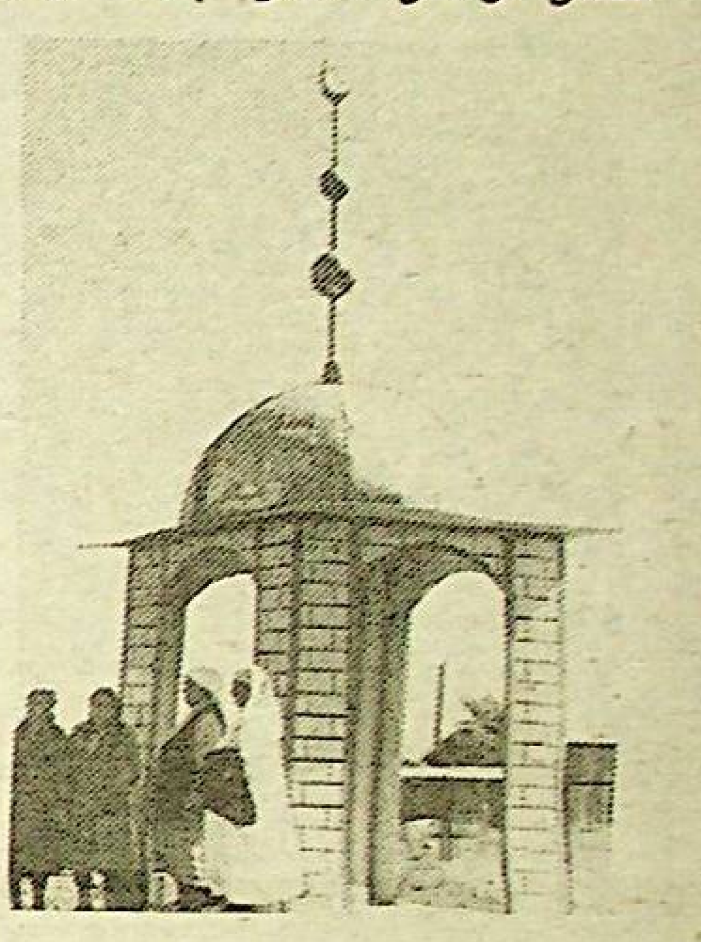

نىڭ بىرى 1918-ژىلى جۇمھۇرىيىتىمىزنىڭ ئالمۇتا ۋىلايىتىدە ئۇيغۇرلارنى ئاممىۋي ئېتىش پاجەسى 75ژىل جەريانىدا خەلقىمىز ژۈرىگىدە دەرتلەم، ئۆچمەس داغ بولۇپ، ساقلىنىپ كەلگەن ئۆتكەن ژىللاردا بۇ پاجە ھەققىدە چوڭلار ئۆز ئارا، كۆپكە جاريي قىلماي، يېقىن ئادەملىرىگە، بالا-چاقىلىرىغا «بىزنىڭ يېزىمىزدا مانا موشۇنداق ئاتۇ بولغان ئىدى. ھېچ ئىمىدىن خەۋىرى يوق ئادەملەرنى موشۇ يەردە ئېتىۋەتكەن، مەن مۇنداق كارامەت بىلەن ئامان قالغان ئىدىم»، دەپ سۆزلەپ بېرەتتى.

مانا، شۇ پاجە ئۆتكىنىگە 75ژىل تولدى. تارىختىكى بۇ داغنىڭ سەۋەبلىرى، ئۇنىڭ قاتىللىرى ئەندى سۈرۈشتە قىلىنىپ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن شۇ قانلىق كۈنلەر ھەققىدە موشۇ كەمگىچە ھايات ئۇنىڭ شاھىتلىرىنىڭ گۇۋا تەكىتلەشلىرى بويىچە كەڭ دائىرىدە سۆز بولماقتا. شۇنداقلا ئۇيغۇرلارنى ئۇمۇمىيۈزلۈك ئاتقان، قىرغىنغا ئۇچراتقان يۇرتلاردا، بىگۇناھ ئۆلۈمگە مۇپتىلا بولغان يۈزلىگەن ساددە، ئاق كۆڭۈل، ئاددىي دېخان، باغۋەن، چارۋىچى ئادەملەرنىڭ خاتىرىسى تىكلىنىپ، يۇرت-يۇرتلاردا ئۇلارغا يادىكارلىق ئورنىتىلماقتا. ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ چوڭ يۇرتلىرىنىڭ بىرى- چوڭ ئاقسۇ يېزىسى. يېقىندا موشۇ يېزىدىمۇ ئاتۇدا قۇرۇۋان بولغانلارنى ئەسلەش ۋە ئۇلارغا خاتىرە ئورنىتىش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى.

چوڭ ئاقسۇ يېزىسىنىڭ شىمالىي-شەرقىي چېتى، ئېفت بازىسىنىڭ ئەتراپى. موشۇ يەرگە بۇنىڭدىن 75ژىل ئىلگىرى يېزىنىڭ شىرغۇرا يۈزدىن ئوشۇق ئەرلىرىنى ژىغىۋېلىپ، پۇلىموتتىن ئوق ئېتىپ، ئەيزە سانچىپ ۋەھشىيانە ئۆلتۈرۈپ قىرىپ تاشلىغان ئىكەن. شۇ پاجە قۇرۇۋانلىرىغا خاتىرە ئورنىتىلىپ، بۈگۈن ئۇلارنىڭ روھىغا دۇئا ئوقۇلدى. مەراسىمنى يېزا كېڭىشىنىڭ رەئىسى ۋ. يۈسۈپ ئېچىپ، ئاتۇدا قۇرۇۋان بولغان ئاتا-بوۋىلارنىڭ خاتىرىسىنى تىكلەش بۈگۈنكى ئەۋلاتنىڭ، مەرھۇملارنىڭ ئەۋرىلىرى، چەۋرىلىرىنىڭ، باللىرىنىڭ پەرزەنتلىك بۇرچى ئىكەنلىكى تەكىتلەندى. ئاندىن يېزىنىڭ موللىسى ئاتۇ قۇرۇۋانلىرىنىڭ روھىغا قۇرئان ئوقۇدى. بۇ يەردە يۈز بەرگەن ئاتۇ پاجەسى ھەققىدە «ئەمگەك» كولخوزىنىڭ رەئىسى ھاكىم مۇسايېۋ دوكلاد قىلدى. ئۇ ئۆز سۆزىدە مۇنۇلارنى ئاتاپ ئۆتتى:

— چېلەك ناھىيەسىنىڭ يېزىلىرىدا يۈز بەرگەن ئاتۇ ھەققىدە خەۋەر ئاقسۇغا يېتىپ كەلگەن. «ئەرلەرنى قاچۇرىۋېتىڭلار، ھېچ كىمنى ساق قويماي ئېتىۋاتىدۇ»- دەپ ئېيتقان ئېكەن كەلگەن ئادەم. يېزىنىڭ چوڭلىرى مەسلىھەتلەشكەن. يېزىنىڭ بولۇسى «بىز ھېچ گۇنا قىلمىساق، بىكاردىن-بىكار ئېمىشكە ئاتىدۇ. بىز ئۇلارنى مېھمان قىلىپ، كۈتۈۋالايلى. بىزگە يامانلىق قىلمايدۇ»- دېگەن. شۇنىڭ بىلەن مال سويۇپ، مۇرايېۋ ئوترەدىنى بىر كېچە مېھمان قىلغان. ئەتىسى ئوترەد كوماندىرى «ئادەملىرىڭلارنى ژىغىڭلار، بىزنىڭ ئېيتىدىغان سۆزىمىز ۋە ئېلىپ كەلگەن بۇيرۇق بار» دېگەن. شۇنىڭ بىلەن يامانلىقتىن خەۋىرى يوق ئادەملەر خاتىرجەم ژىغىلغان، ئاياللارنى كەلتۈرمىگەن. بىر نەچچە يەردە تۇرغان قوراللىق ئەسكەرلەر ئۆزلىرىگە ئۈمۈت بىلەن، ياخشى نىيەت بىلەن قارىشىپ ئولتارغان ئادەملەرنى ژىرتقۇچلارچە ئاتقان. ئۆلمىگەنلەرنى ئەيزىلەپ ئۆلتۈرۈشكەن. بۇ يەرگە كەلمىگەنلەرنى قوغلاپ ژۈرۈپ ئاتقان. قىلىچ بىلەن چاپقان.

ئاتۇ قۇرۇۋانلىرىغا بېغىشلانغان خاتىرىنى ئېچىش مەراسىمىدا سۆزلىگەن باشقىلارمۇ بۇ پاجە ھەققىدە ئۆزلىرى ئاڭلىغان، ئۇنىڭ شاھىتلىرى سۆزلەپ بەرگەن ۋاقىەلەرنى بايان قىلىشتى. مەراسىمدىن كېيىن ئاتۇ قۇرۇۋانلىرىغا ئاتاپ نەزىر بېرىلدى.

(ئۆز مۇخبىرىمىز).

ئۇيغۇر ناھىيەسى.

سۈرەتلەردە: چوڭ ئاقسۇ يېزىسىدا ئاتۇ قۇرۇۋانلىرىغا بېغىشلانغان خاتىرە مەراسىمىدىن كۆرۈنۈشلەر.

د. يۈسۈپوۋنىڭ سۈرەتلىرى.

پانفىلوۋ ناھىيەسى. كالىنىن نامىدىكى كولخوزىدا ئۆز كەسپى بويىچە ئىگىلىك كوللېكتىۋى ئارىسىدا چوڭ ھۆرمەتكە ئىگە تومۇرچىلەر ھوسمانجان ئىلىبايېۋ بىلەن ئايۇپجان ئىزبايېۋلاردۇر. ئۇلار موشۇ كەسىپتە 23 ژىلدىن بېرى ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ.

«ھەممىڭلار ئىش ئىزدەڭلار!»

بىزگە شەھەر مەمۇرىيىتى يېنىدىكى مەتبۇئات مەركىزى خەۋەر قىلغاندەك، ئۆتكەن چارشەنبە كۈنى ئالمۇتا شەھرىنىڭ ھاكىمى ز. نۇرقادىلوۋ پايتەختتىكى بارلىق يولۇۋچىلارنى توشۇش ئاۋتوپاركلىرىنىڭ دىرېكتورلىرى، تروللېيبۇس ۋە تراموۋاي باشقارمىلىرىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئۆتكۈزگەن. بىراق كۈن تەرتىۋىدىكى مەسىلە بىلىپتلار باھاسىنى قىممەتلىتىش ئەمەس، جەمىيەتلىك قاتناشتا تەرتىپ ئورنىتىش مەسىلىسى مۇھاكىمە قىلىنغان.

ئېنىق مەلۇمات بويىچە شەھەردىكى يولۇۋچىلارنى توشۇيدىغان ئىككى ئاۋتوپاركنىڭ دىرېكتورلىرى «ئۆز كرېسلوسىدىن» ئايرىلغان. يەنە بىر ئاۋتوپاركنىڭ باش ئىنژېنېرى ئۆز كوللېكتىۋىدا تەرتىپ ئورنىتىشقا كۆزى يەتمەي، ئىشتىن كېتىشنى سورىغان. بۇ تەلەپنى شەھەر ھاكىمى شۇ يەردىلا ھەل قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئىلگىرى ئالمۇتا ئاۋتوموبىل باشقارمىسى باشلىغىنىڭ ئورۇنباسارى بولۇپ ئىشلىگەن ۋ. داۋرىنتنى سايلىغان.

«ئەگەر،- دەپ قەتئىي ئېيتقان ھاكىم،- بىر ئاي ئىچىدە شەھەردە جەمىيەتلىك قاتناش-ترانسپورت ئۆز ئەكسىگە كەلمىسە، ھەممىڭلار ئىش ئىزدەڭلار!» شەھەر ھاكىمىنىڭ مۇنداق دەپ ئېيتىشىدا، ئەلۋەتتە، مەلۇم سەۋەپ بار. ھازىر شەھەردە مەسىلەن، سائەت 20دىن كېيىن يە ئاۋتوبۇس يە تراموۋاي، ياكى تروللېيبۇس قاتنىمايدۇ، دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ. قاتنىغان تەقدىردىمۇ بېكەتلەردە سائەتلاپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. شۇڭلاشقا ھەر كۈنى دېگىدەك شەھەر ئاھالىسىدىن مىڭغا يېقىن ئادەم شەھەر ھاكىمىغا شىكايەت قىلىۋاتىدۇ. شەھەر ھاكىمىنىڭ ھوزۇرىدا بولغان بۇ ئۇچرىشىشتىن كېيىن جەمىيەت ترانسپورتىدا تەرتىپ ئورنىتىلىدۇ، دەيلا قاراشمۇ تەس. چۈنكى ئاۋتوپاركلارمۇ ئىختىسادىي قىيىنچىلىقلاردىن خالى ئەمەس. ھەر ھالدا كېلەچەككە ئۈمۈت بىلەن قارىغان ياخشى!

* * *

قاتناشنى ياخشىلاش ئۈچۈن ۋەدە قىلىنغان 15 مىللىارد ئورنىغا ئۆتكەن يېرىم ژىلدا ئالمۇتا شەھەرلىك يولۇۋچىلارنى توشۇش ئاۋتوبۇس، تروللېيبۇس ۋە تراموۋاي باشقارمىلىرىنىڭ ھېساۋىغا 9مىللىارد سوم خىراجەت كېلىپ چۈشكەن. ئامما يولۇۋچىلارنى توشۇش خىزمىتى ياخشىلانمىغان. ژىل بېشىدا شەھەر كوچىلىرىدا 900 ئاۋتوبۇس قاتنىسا، ئاخىرقى ۋاقىتلاردا بۇ رەقەم 500گە چۈشۈپ قالغان. مەبلەغ بولۇنسىمۇ ئىشنىڭ ياخشىلىنىشىغا نېمە توسالغۇلۇق قىلدى؟

بۇ سوئالغا ئاۋتوبۇس بىرلەشمىسىنىڭ باش دىرېكتورى ش. سەرسېنبېكوۋ ۋە باشقا ئاۋتوپارك ۋە تراموۋاي دېپولىرىنىڭ باشلىقلىرى جاۋاپ بېرىشتى. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ئاقلاپ سۆزلەپ، كەلتۈرگەن دەلىللىرى شەھەر ھاكىمى تەرىپىدىن ئاساسسىز دەپ تېپىلىپ، موشۇ ساھاغا جاۋاپكار بەزى باشلىقلارغا قاتتىق چارىلەر قوللىنىلدى. ئاتاپ ئېيتقاندا، باش دىرېكتور ش. سەرسېنبېكوۋقا ئاخىر سوكۇش ئېلان قىلىندى.

مەمتىمىن توختى

ماخوسەن قوشۇنلىرىنىڭ خوتەن خەلقى ئۈستىدىن يۈرگۈزگەن زوراۋانلىقى

ماخوسەن قوشۇنلىرى خوتەن رايونىدا 1934-يىلى 6-ئايدىن 1937-يىلى 10-ئاينىڭ باشلىرىغىچە بولغان ئۈچ يىل تۆرت ئايلىق ھوكۇمرانلىق يۈرگۈزۈش جەريانىدا خوتەن خەلقىگە سالغان پاجىئەلىك زۇلۇم-كۈلپەتلىرى ھېساپسىز بولۇپ، بۇلارنى تولۇق ئىزاھلاپ يېزىشقا ئاجىزلىق قىلىمەن، ئەلۋەتتە، شۇنداقتىمۇ ئۆز كوزۇم بىلەن كوزگەنلىرىم، ئىشەنچىلىك كىشىلەردىن ئاڭلىغانلىرىم ھەم پۈتكۈل خەلق ئاممىسىغا مەشھۇر بولغان بەزى ئەمەلىي ھادىسىلەرنى ئەسلەپ، توۋەندىكى ئۈچ قىسىملار بويىچە بايان قىلىمەن.

بىرىنچى، ماخوسەن قوشۇنلىرىنىڭ خوتەننى ئىشغال قىلىش ئەھۋالى

1934-يىلى يازدا ماخوسەن قوشۇنلىرى شىڭشىسەي قوشۇنلىرى ھەم خوجانىياز ھاجى، مامۇت سىجاڭ قاتارلىق قومۇل قوزغىلاڭچىلىرىدىن زەربە يەپ، جەنۇبىي شىنجاڭغا سۈرۈلۈپ كېلىپ، 6-ئاينىڭ ئاخىرلىرى خوتەن رايونىغا كېلىدۇ. بۇ مەزگىلدە خوتەن رايونىدا 1933-يىلى 2-ئاينىڭ 17-كۈنى مەمتىمىن داموللام (يەنە بىر نامى مەمتىمىن ھەزرەت بولۇپ، بۇ ئاتالغۇ خوتەنگە مەشھۇر. يەنە بىر نامى مەمتىمىن بۇغرا بولۇپ، شىنجاڭ ھەم چەت ئەلدە مەشھۇر) باشچىلىقىدا قارىقاش ناھىيەسىدىن قوزغالغان ئىسلام قوزغىلاڭچىلىرى ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈپ تۇرغىنىغا بىر يىل بەش ئاي ۋاقىت بولغان ئىدى. بۇ جەريانىدا قوزغىلاڭچىلار يەكەن، قەشقەرگە قەدەر يۈرۈش قىلىپ، بىر قانچە خىل قوزغىلاڭچىلار (يەكەن، قەشقەردىكى يەرلىك ھوكۇمەت، قەشقەر يېڭى شەھەردىكى چۇلاق زىنخۇي، خوجانىياز ھاجى،تومۇر سىلىڭ، ئوسمان قىرغىز، جانىبەك قازى، ماجۇڭيىڭ قاتارلىقلارنىڭ قوشۇنلىرى) بىلەن توقۇنۇشۇپ، بەزى مەغلۇبىيەتلەرگە ئۇچرىغاندىن سىرت، شامەنسۇر (ئەسلى ئىسمى ئابدۇللام مەخسۇم)، ئەمىر ساھىپ (ئەسلى ئىسمى نۇرمەمەت مەخسۇم) قاتارلىق مەمتىمىن ھەزرەتنىڭ غول ياردەمچىلىرى يېڭىسار دىكى ماجۇڭيىڭ قوشۇنلىرى بىلەن بولغان سوقۇشتا قۇربان بولۇپ، زور چىقىمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن، ئاخىرى خوتەنگە يىغىلىپ ئۆزىنى ئوڭشاۋالماقچى بولۇپ تۇرغاندا، ماجۇڭيىڭ قوشۇنلىرىنىڭ خوتەنگە كېلىش ئېھتىماللى بار دېگەن خەۋەر ئاڭلىنىدۇ. قوزغىلاڭچىلار ئۇلارغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن «ئاۋۋال ئىچكى جەھەتتىكى خۇۋۇپتىن خاتىرجەم بولۇش لازىم، خوتەندە ئەسلىدە بار يەرلىك خىيزۇلار بىلەن بىزدىن زەربە يەپ ھوقۇق مەنسۇپىدىن ئايرىلغان خەنزۇلار بىرلىشىپ، ماجۇڭيىڭ بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، پۇرسەت كەلگەندە بىزگە قارشى قوزغىلىدۇ» دېگەن ئەندىشىدە، 1937-يىلى 5-ئاينىڭ ئاخىرلىرى خوتەندە يەرلىشىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان خىيزۇلارنىڭ 14 ياشتىن يۇقۇرى ئەرلىرىدىن 27 كىشىنى، خەنزۇلاردىن 180 كىشىنى قاراڭغۇ تاغ ۋە مازار تاققا سۈرگۈن قىلىپ نەزەربەنت قىلىپ قويىدۇ. (ئۇلارنى سۇلايمان ھاجى مەسئۇل بولۇپ نازارەت قىلىپ ئايرىپ قويىدۇ. كېيىن ماخوسەن ئېلىپ كەلگەن). بۇ ھادىسىگە بىر ئاي بولمايلا ماخوسەن قوشۇنلىرى گۇما ناھىيەسىگە يېتىپ كېلىپ، ئۆز قوشۇنلىرىنىڭ چىڭخەي تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىشىنى تەلەپ قىلىپ ئەلچى كىرگۈزىدۇ. ئىسلام قوزغىلاڭچىلىرى، ئۇلار ئاۋال قورالىنى تاپشۇرۇپ، قورالسىزلىنىپ ئۆتۈپ كەتسە، بىز ئۇلارنىڭ خوتەن رايونى تەۋەسىدىن تىنچ-ئامان ئۆتۈپ كېتىشىگە ياردەم بېرىپ، ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىمىز، دېگەن جاۋاپنى قايتۇرىدۇ. ئۇ كۈنلەردە ماخوسەن قوشۇنلىرىنىڭ ئارقىسىدىن شىڭشىسەي ۋە مامۇت سىجاڭ قوشۇنلىرى قوغلاپ، قىستاپ كېلىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ماخوسەن قوشۇنلىرى جان ئاچچىقى بىلەن خوتەنگە قاراپ ھۇجۇم قىلىپ، زاۋىدا ئىسلام قوزغىلاڭچىلىرى بىلەن قاتتىق جەڭ قىلىپ، ئىككى تەرەپ زور چىقىمغا ئۇچرايدۇ. ئاخىرى ئىسلام قوزغىلاڭچىلىرى مەغلۇپ بولىدۇ. بۇ چاغدا قاتتىق غەزەپلىنىپ، «خوتەنگە كىرگەندە 3 كۈن قەتلى ئام قىلىمەن» دەپ دىنىي جەھەتتىن قەسەم قىلىدۇ. (قەتلى ئام- ئۇچرىغان قېرى-ياش، چوڭ-كىچىك، ئەر-ئايال ھەممىنى ئېتىش، چېپىش، قىرغىن قىلىش دېمەكتۇر). بۇ خەۋەر خوتەنگە يېتىپ كېلىشى بىلەن ھەممە كىشى ئېغىر غەم-قايغۇ ئىچىدە قالىدۇ. بۇ كۈنلەردە دادام مېنى بىللە ئېلىپ، لوپ ناھىيەسىنىڭ دول يېزا، يولچى كول مازارىدىكى ماخمۇت شېيخىنىڭ ئۆيىگە قېچىپ بېرىپ، ئون نەچچە كۈندە قايتىپ كەلگەندۇق. (بۇ ئۆرۈك پىشقان مەزگىل ئىدى). بۇ چاغدا مەمتىمىن بۇغرا باشچىلىقىدىكى ئىسلام قوزغىلاڭچىلىرى بىر قىسىم ئەسكەر بىلەن قارىقاش دەرياسىنىڭ يۇقۇرى ئېقىمىنى بويلاپ، لاڭرۇ، پوپۇنا، پۇچيا قاتارلىق تاغلىق رايونلارنى كېزىپ، شەيدۇللادىكى چېگرادىن ئۆتۈپ چەتكە چىقىپ كېتىدۇ.

مەلىك ھەزرەتنىڭ دادامغا ئېيتىپ بېرىشىچە، (مەلىك ھەزرەت-ئەسلى ئىسمى مەتنىياز ئاخۇنۇم بولۇپ، خوتەندىكى ئىسلام ھاكىمىيىتىنىڭ باش ۋالىلىق مەنسۇپىدە ئىدى. ئۇ ئىسلام قوزغىلىڭىدىن بۇرۇن قارىقاش دىنىي مەھكىمىنىڭ ئەلەم ئاخۇنىسى، مېنىڭ دادام خوتەن دىنىي مەھكىمىنىڭ ئاخۇنلىرىدىن بولۇپ، ئىككىسى يېقىن ئاغىنىلەردىن ئىدى.) مەمتىمىن بۇغرا قاچىدىغان ۋاقىتتا مەلىك ھەزرەت ئۇنىڭ چەتكە چىقىپ كېتىش پىكرىنى رەت قىلىپ، خوتەندە قېلىپ، ماخوسەن كەلگەندە خوتەندىن ئون نەچچە كىلومېتىر باغچى يېنىغا قەدەر بېرىپ، باش ئېگىپ تەسلىم بولۇپ قارشى ئالغان. ماخوسەن ئۇنىڭ كىم ئېكەنلىگىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇنى قوبۇل قىلىپ سوھبەتلەشكەن ھەم ئۇنىڭ خەلقنى قوغداپ قېلىش نىيىتى بىلەن چەتكە قېچىشنى رەت قىلىپ، ماخوسەنگە تەسلىم بولۇپ، ئۇنى قارشى ئېلىش ياخشى نىيىتى بىلەن ئالدىغا چىققانلىقىنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇرسەن بولغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە ئۆز ۋەزىپىسىدە قېلىپ، خوتەننىڭ ۋالىلىقىنى داۋاملىق ئىشلىشىنى تەۋسىيە قىلىپ، ھەر ئىككىسى ماقۇللاشقان. ئىككىسى پىكىر ئالماشتۇرۇش جەريانىدا، ماخوسەن ئۆزىنىڭ خوتەندە قەتلى ئام يۈرگۈزۈش قەسىمى بارلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، مەلىك ھەزرەت مەسلىھەت بېرىپ، ئىسلام دىنىي قائىدىسىدىن پەتۋا قائىدە سوزلەپ مۇنداق دېگەن: «دىنىي قائىدە بويىچە شەھەر سېپىلى پۈتكۈل پۇخرالارنىڭ بېشى دېمەكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن شەھەر سېپىلىنىڭ بارلىق قوختىلىرىنى چېقىپ تاشلىسىڭىز، پۈتۈن پۇخرالارنىڭ بېشىنى كېسىپ تاشلىغان بىلەن باراۋەر بولۇپ، قەسىمىڭىز بىجا كەلتۈرۈلگەن بولىدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلمىسىڭىز، سىزنىڭ شۇنچە ئەسكەر، ئاتلىرىڭىزنى، ھوكۇمىتىڭىزنى ئوزۇق-تۈلۈك قاتارلىقلار بىلەن تەمىنلەشتە قانداق قىلىسىز؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇخرالاردا گۇنا يوق، ئۇلار بۇيرۇققا بويسۇنىدىغان ھوكۇمەت قۇلىدۇر. ئەگەر ماقۇل كورسىڭىز، مەن مەھكىمە نامىدا سىزگە موشۇ جەھەتتە پەتۋا (دىنىي جەھەتتە دۇرۇسلۇق ئىسپات) يېزىپ قول قويۇپ، دىنىي جەھەتتىكى ئاقىۋەتنى ئۈستۈمگە ئېلىپ كاپالەت قىلاي!»، دەيدۇ. بۇ تەكلىپ ماخوسەنگە ناھايىتى مۇۋاپىق كېلىپ، شۇ بويىچە بۇيرۇق قىلىپ، خوتەن سېپىلى ئۈستىدىكى بارلىق قوختىلارنى چېقىپ تاشلاپ، سېپىل ئۈستىنى تۈزلىۋېتىپ، خوتەندىكى قىرغىنچىلىق ۋە قان توكۈشنى توختاتقان.

ئىككىنچى، ماخوسەن قوشۇنلىرىنىڭ پاجەلىك زۇلۇم-كۈلپەتلىرى

ماخوسەن قوشۇنى ئەسلىدە جياڭجېشى گومىنداڭ ئارمىيەسىنىڭ 36-دىۋىزىيەسى بولۇپ، باشلىقى ماجۇڭيىڭ (يەنە بىر نامى گاسىلىڭ، يەنى بالا سىلىڭ) ئىدى. ئۇ 1934-يىلى شىڭشىسەي بىلەن قومۇل قوزغىلاڭچىلىرىنىڭ زەربىسىگە ئۇچراپ، جەنۇبىي شىنجاڭغا سۈرۈلۈپ قەشقەرگە كەلگەندە، ھەر تەرەپتىن سىقىلىپ، ئاخىرى چەت ئەلدىن پانا ئىزدەپ سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئۆتۈپ كەتكەن.

ماخوسەن قوشۇنلىرىنىڭ خەلقتىن دايىم ئالۋاڭ قويۇپ يىغىۋالىدىغان نەرسىلىرىنىڭ سانى ھەم تۈرى ساناپ تۈگەتكۈسىز بولۇپ، بۇلاردىن ئايلىق، ھەپتىلىك، كۈنلۈك تۈزۈم بويىچە يىغىۋالىدىغانلىرى: ئالتۇن، كۈمۈچ، تۈچ، مىس، پولات، تۆمۈر، گۈرۈچ، بۇغداي، قوناق، ئارپا، كېپەك، سۈماي (زىغىر، زاغۇن، كۈنجۈت، ئىلمەك پۇشتى قاتارلىقلار ئايرىم تۈر بويىچە)، ئات، كالا، قوي، ئوتۇن، پىچان (بېدە). ھەر خىل تېرە، توگە يۇڭى، قوي يۇڭى، پاختا، پاختا يىپ، يۇڭ يىپ، ماتا چەكمەن، توخۇ، ئۆدەك، تۇخۇم (توخۇ، ئۆدەك، كەپتەر تۇخۇملىرى ئايرىم-ئايرىم)، ئۆرۈك ۋە جىگدە يەلمى (ھەر خىل ھول-قۇرۇق مېۋىلەر بۇنىڭ سىرتىدا) قاتارلىقلار ئىدى. تېخى بۇلارنىڭ بەزىلىرىنى قارارسىز ئالۋاڭ قويۇپ يىغىۋالاتتى. ھەر قايسى تۈر بويىچە يىغىۋېلىشقا مەسئۇل قىلىنغان ئەمەلدارلار، دوغىلار ۋە ئەسكەرلەردىن كۈنىگە نەچچىسى دېھقانلارنىڭ ئىشىگىگە ئۆزۈلمەي كېلىپ تۇراتتى. بەزىدە بىرلا ۋاقىتتا بىر دېھقاننىڭ ئۆيىگە بىر نەچچىسى يىغىلىپ قالاتتى. ھەتتاكى ئاتلارغا بېرىش ئۈچۈن «پېشت ئالۋىڭى» قويۇپ، مىسقاللاپ، سەرلەپ، جىڭلاپ تاپشۇرۇپ ئالاتتى. چاغلىغا كەنتىدىن ئىمامشا يۈز بېشى (مېنىڭ قېيناغام) مۇنداق دېگەن ئىدى: بەزىدە بىر كۈن ئىچىدە يىغىۋالىدىغان ئالۋاڭنىڭ تۈرى 36 خىلغا يەتكەن كۈنلەر بولغان. يىغىۋالغان ئالۋاڭ سانى، تۈرى كوپ، ۋاقىت چەكلىمىسى قىسقا بولغاچقا، بىر قېتىمدا ئات، ئاشلىق،چەكمەن، ئوتۇن، بېدە قاتارلىق ئون نەچچە خىل نەرسىنى ۋاختىدا يىغىپ تاپشۇرالمىغانلىقىم ئۈچۈن، ئالۋاڭ يىغىشقا كەلگەن ئەسكەرلەر قولۇمنى ئارقامغا باغلاپ ئۆز ھويلىمىزدا ئېگىز ئېسىپ، ئۈستۈمگە يەنە ئېغىر تاشلارنى ئېلىپ قويغاندا، دادام چىداپ تۇرالماي ئىككى تاش سۈتۈگمەننى يېزىمىزدىكى مەلۇم بىر ئەمەلدارغا سېتىپ، ئالۋاڭنى تولەپ بېرىپ مېنى قۇتقۇزۇپ قالغان.

ئېغىر يەر بېجىدىن باشقا، ھەپتىدە بىر قېتىم تولتۇرۇلىدىغان «چورىمە ئاشلىق»، ئايدا بىر قېتىم تولتۇرۇلىدىغان «دەن ئاشلىق» بولۇپ، بۇلار ھەقسىز ئىدى. بۇنىڭ ئولچەم مىقدارى ھەر يۇرتنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ بەلگۈلىنەتتى. بىزنىڭ ئائىلىمىز ئەسلىدە باياشات ئائىلە بولۇپ، ئېشىنغان ئاشلىقنى ساتاتتۇق. يۇقۇرقىدەك ئالۋاڭ تۆپەيلىدىن ئىختىساتتىن ئايرىلىپ، بايلارغا قەرىزدار بولۇپ، يەر-زېمىندىن ئاجراپ كەتكەن.

يەنە بىر ئېغىر ئالۋاڭ-ئات ئالۋىڭى ئىدى. ماخوسەننىڭ يەتتە ئاتلىق لۇي (ھەر بىرى 6-7 يۈزدىن ئەسكەرگە ئىگە پولك قىسمى.) ئەسكىرى ئۈچۈن يەتتە خىل رەڭلىك ئات، ھەر خىل رەڭ تۈرى بويىچە يۇرتقا تەخسىم بولاتتى. تېپىلمىغان ئاتلارغا رەڭ ئولچىمىدىن باشقا، ئاختا قىلىنغان، ياش، سېمىز بولۇش ئولچىمى قويۇلاتتى. بۇ خىل ئاتلارنىڭ ھەر بىر كەنتتىن تولۇق تېپىلىشى ناتايىن ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قوشۇندىكى كېسەل، ئورۇق، قېرى ئاتلار ئۆزلۈكسىز ئالماشتۇرۇلۇپ، تولۇقلاپ تۇرۇلىدىغانلىقى ئۈچۈن ئات ئالۋىڭى داۋاملىق بولاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن بەزى ئانىنساپ يەرلىك ئەمەلدارلار ھەر خىل ئالۋاڭ-ياساقلارنى دەرىجىمۇ-دەرىجە، قاتلاممۇ-قاتلام كوپەيتىپ، ھەم بايلاردىن پارە ئېلىپ، كەمبەغەللەردىن ھەسسىلەپ كوپەيتىپ يىغىۋالىدىغان بولغاچقا، ئۈچ يىل جەريانىدا نۇرغۇن دېھقانلار يوقسۇللىشىپ ئايرىلىپ، كۈنجىرە، كېپەك قايىنتىپ يېيىشكە مەجبۇر بولغان. بىزنىڭ ئائىلىمۇ شۇنداق قىلغان. بەزىلىرى يەر-زېمىندىن ئايرىلىپ تىلەمچىلىك قىلغان، بەزىلەر مۇساپىر بولۇپ چەت يۇرتلارغا چىقىپ كەتكەن.

(داۋامى بار).

شەرقىي تۈركىستان مۇئەمماسى ۋە ئەيسابەگ يۇسۇپ

مەن بۇ ماقالىنى تۈركىيەدىكى سىياسىي مۇھىتنى باشلاشنى ئەقىلگە مۇۋاپىق بولسا كېرەك، دەپ ئويلايمەن. سەۋەۋى، مۇشۇ كېيىنكى بىر ئەچچە يىل ئىچىدىكى تۈركىيەدىكى سىياسىي ۋەزىيەتنى بىلمەي تۇرۇپ، بۇ مەملىكەتتىكى بۈيۈك تۈركچىلىك ئېقىمىنىڭ ھازىر تەنتەنە قىلىۋاتقانلىقىنى ۋە شۇ ۋەجىدىن شەرقىي تۈركىستان مۇئەمماسىنىڭ بۇ مەملىكەت تەرىپىدىن دادىل قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە باشلىغانلىقىنى چۈشىنىش قىيىن. ئەينى پەيتتە دۇنياۋىي شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتايىنىڭ تۈركىيە زېمىنىدا ئۆتكۈزۈلىشىمۇ موشۇ مەسىلىگە مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقتىن تۈركىيە سىياسىي ۋەزىيىتىنىڭ قانداقلىقىنى بىلىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلدۇ.

تۈركىيە خەلقى بۈگۈنكى ئىللىق سىياسىي ۋەزىيەتكە ئاسانلا ئېرىشكىنى يوق. مەملىكەتتە ھاكىم مۇتلەق ھەربىي كۈچلەر بىلەن خەلقچىل كۈچلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇزاق مۇددەت سۈركۈلۈشلەر يۈز بېرىپ كەلدى. تەخت ئۈستىدىكى ئانتىدېموكراتىك كۈچلەر خەلقچىل كۈچلەرنى تەقىپلەش، تاشقى مۇناسىۋەتتە ئىشىك تاقاش، سۆز ۋە مەتبۇئات ئەركىنلىكىنى بوغۇش قاتارلىق ئەھۋاللار ھۆكۈم سۈرگەن. ئەينە شۇ تەقىپلەشلەر قاتارىدا تۈركىيلەر بىرلىكى ھەرىكىتىنىڭ بايرىقىنى ئېگىز كۆتىرىپ كەلگەن تۈركىيە مىللىيەتچى چالىشما پارتىيەسى بىلەن ئۇنىڭ لىدېرلىرى پائالىيىتى مەنئى قىلىنغان.

تۈركىيەدە سۈلىيمان دېمىرەل باشچىلىق قىلغان ئىلغار دېموكراتىك كۈچلەر غەلبە قىلغاندىن كېيىن، ئەشۇ دېموكراتىك كۈچلەرنىڭ كوئالىتسىئون ھۆكۈمىتىنى قۇرۇپ چىقىش، ئارقىلىق شەخسىي كاپىتالغا يول ئېچىش، دۆلەت مۈلكىنى خۇسۇسىيلاشتۇرۇش، چەت ئەل كاپىتالىنى جەلىپ قىلىش، ياۋرۇپا ئومۇمىي بازىرىغا! شۇ جۈملىدىن دۇنياۋىي ئىختىسادىي تەشكىلاتلارغا قاتنىشىش كەبى ئىختىسادىي ئىسلاھات يولىغا قەدەم قويغان.

تۈركىيەدىكى بىر قاتار ئىلغار خەلقچىل پارتىيەلەر مانا شۇنداق ئۆز دۆلىتىنى جاھان بازىرىغا يۈزلەندۈرىۋاتقان ۋە تۈركىيەنىڭ ئۆزىگە خاس ئىچكى سىياسىي-ئىجتىمائىي مەسىلىلىرىنى ئوڭۇشلۇق ھەل قىلىۋاتقان بىر ئەسنادا، ئالىپ ئارسلان تۈركەش رەھبەرلىگىدىكى تۈركىيە مىللىيەتچى چالىشما پارتىيەسى بۇ ئوڭۇشلۇق ۋەزىيەتتىن پايدىلىنىپ بارلىق تۈركىيلەر دۇلياسىدىكى خەلقلەرنىڭ بىرلىكى ئۈچۈن بولغان كۈرەشنى ئۆزىگە نىشان قىلغان يەگانە سىياسىي كۈچ بولۇپ مەيدانغا چىقماقتا. تۈركىي خەلقلەرنىڭ ئورتاق مەلپىيتىنى قوغدايدىغان مانا موشۇ مىللىيەتچى پارتىيەلا 1954-يىلدىن ئېتىبارەن ئوچۇق ھەم قەتئىي ھالدا شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى ھۆددىگە ئالغان. مۇجاھىدلىرىمىز مەھمەتئىمىن بۇغرا بىلەن ئەيسابەگ يۇسۇپ ئالىپتېكىنلارنى دەسلەپ تونۇغان ۋە بۇ زاتلارنىڭ ئىستىقلالىيەت مۇددىئاسىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىگەنمۇ يەنىلا شۇ ئالىپ ئارسلان تۈركەشتۇر.

تۈركىيە مىللىيەتچى چالىشما پارتىيەسى ئەزالىرىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىچە، بۈگۈنكى كۈندە پۈتۈن تۇران دۇنياسىدا تۈركىي خەلقلەر بىرلىكى ۋە بۈيۈك تۈركىستان دۆلىتىنى قايتا تىكلەش غايىسى ئۈچۈن ئۆمۈر بويى كۈرىشىپ كەلگەن ئىككى كىشىنىڭلا بارلىقى ۋە بۇنىڭ بىرى ئالىپ ئارسلان تۈركەش بولسا، ئىككىنچىسى ئەيسا يۇسۇپ ئالىپتېكىن ئىكەنلىگى مەلۇم.

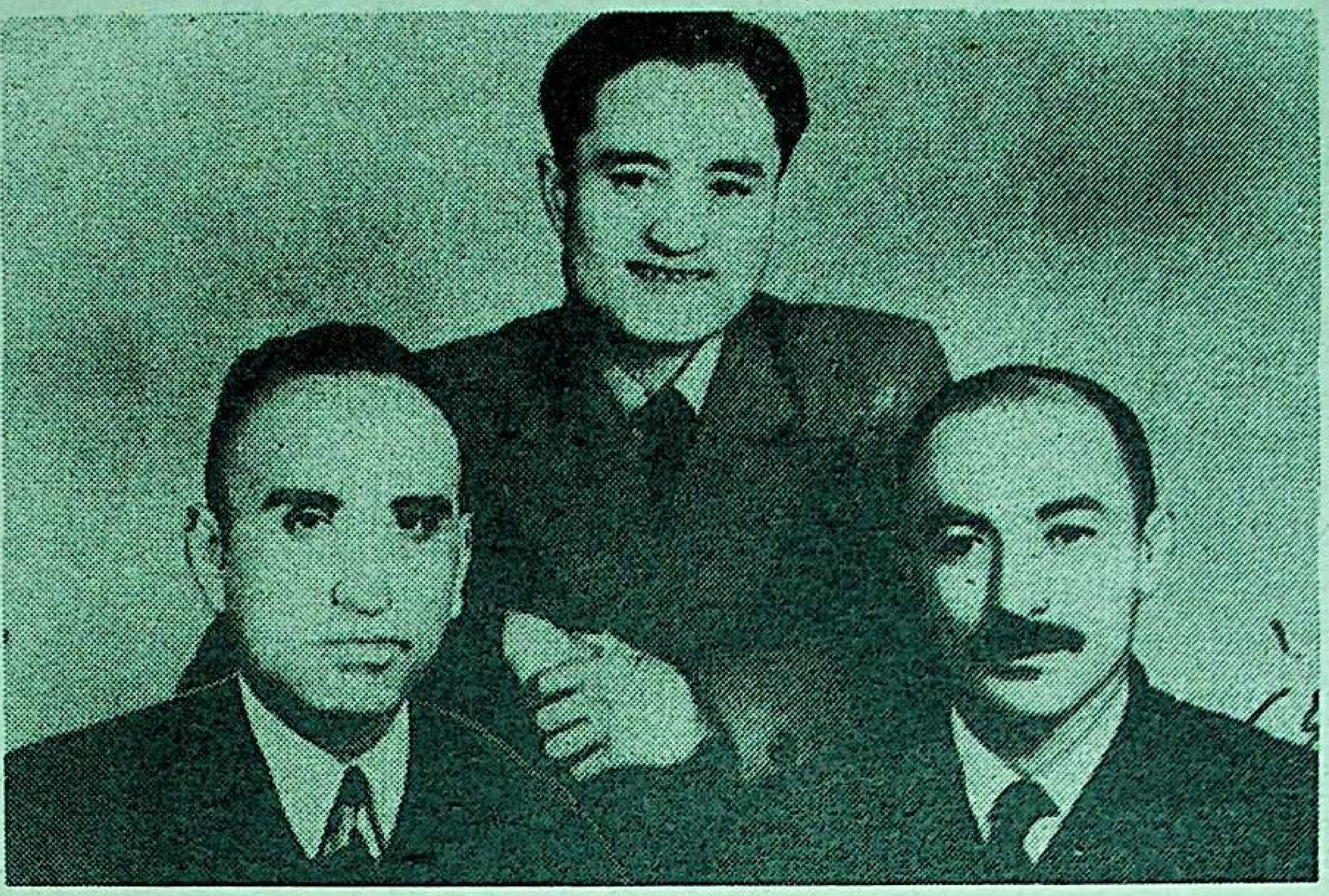

سۈرەتتە: (سولدىن ئوڭغا) ئەيسابەگ يۇسۇپ ئالىپتېكىن، ئابدۇكېرىم ئابباس ۋە ئەخمەتجان قاسىمىي.

لېكىن بۇ خىل پانتۈركىزم غايىسى يېقىنغىچە غەرىپ ۋە شەرىق مۇستەملىكىچى جاھانگىرلار تەرىپىدىن مەنەۋىي قارىلاشلارغا ئۇچراپ قالماستىن، بەلكى شۇنىڭ بىلەن تەڭ بۇ غايە، ھەرىكەتنىڭ لىدېرلىرى جىسمانىي يوقىتىشقا گىرىپتار بولدى. ئاسىيادىكى تۈركىي ۋە ئەرەپ خەلقلىرىنىڭ بۆلۈنۈپ كېتىشى— ئۇ، جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ «بۆلۈپ ئىدارە قىلىش» ئورتاق پىلانىدىن ھاسىل بولغان ئەھۋالدۇر. بولۇپمۇ تۈركىي خەلقلەر زېمىنىنى مەڭگۈ بېسىپ ئېلىشنى نىيەت قىلغان خىتاي ھەم روسسىيە كەبى ئىككى خوشنا ئىمپېرىيەلىرىنىڭ بۆلۈپ ئالغانلىقى ۋە بۇلار بىزنى باشقۇرۇشتا ھەر خىل تۈزۈم، تەرتىپ-قائىدە، غايەۋىي تەسىر كۆرسىتىش چارىلىرىنى ئويلاپ تاپقانلىقى يەر شارى مۇستەملىكىچىلىك تارىخىنىڭ بىر ئالاھىدىلىگى رېتىدە يېزىلماقتا. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئىككى ئىمپېرىيە تۈركىي خەلقلەر بىرلىگىنى دۇنيا ئەپكار ئاممىسىغا «زىيانلىق» قىلىپ كۆرسىتىشتە پانتۈركىزم غايىسىنى يامانلاش ئارقىلىق ئىش كۆرۈشتى. ھەتتا تۈركىيە دۆلىتىنى بۇ مەسىلىدە «قۇتراتقۇچى» سۈپىتىدە ئەيىبلەپ، تۈركىي خەلقلەرنى بۇ دۆلەتكە ئاراز قىلىشقا كۈچ سالدى.

ۋاھالەنكى، ئەينە شۇ توسقۇنلۇققا قارىماي تۈركىيلەر دۇنياسىنىڭ بۇ ھەر ئىككى لىدېرى سوۋېت سوتسيال قىزىل ئىمپېرىيەنىڭ چوقۇم گۇمران بولىشىغا ئىشەنگەن، ئەمەلىيەتمۇ شۇنى ئىسپاتلىدى.

بۇ يەردە شۇنى ئەسلەپ ئۆتۈش كېرەككى، ياۋرۇپا سوتسيالىستىك لاگېرى بىلەن «ۋارشاۋا ھەربىي شەرتنامىسىنىڭ» مۇنقەرىزلىككە ئۇچرىشى ۋە بولۇپمۇ سوۋېت قىزىل جاھانگىرلىكىنىڭ غۇلىشى، ئەينى زاماندا تۈركىيەدىمۇ سىياسىي ۋەزىيەتنىڭ ئەدرىجى مۆتىدىللىككە قاراپ يۈزلىنىشىگە تۈرتكە بولغان، ئەگەر تۈركىيە دۆلىتى مۇندىن بۇرۇن ئەشۇ ئىمپېرىيەنىڭ كوممۇنىزم ۋەھىمىسىدىن ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىش مەقسىتىدە «شىمالىي ئاتلانتىكا ئەھدى تەشكىلاتىغا» ئەزا بولغان ۋە ھەتتا كوممۇنىست چىن بىلەن سوۋېتكە قارشى بەزى مۇناسىۋەتلەرنى ئورنىتىشتا مەنپىيەتدار بولغان بولسا، ھەمدە بۇ ئالاقىلار بىلەن شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ خىتاي زۇلمىغا قارشى ھەرىكەتلىرىنى ئۆز دۆلىتىدە مەنئى قىلىشقا مەجبۇر بولسا، ھازىر بۇنداق سوغاق مۇھىت تۈركىيە ئاسمىنىدىن تامامەن سۈرۈپ چىقىرىلغان. ئەتىجىدە ھەربىي ھاكىم مۇتلەق دۆلەت تۈزۈمى ئەندىلىكتە تۈركىيە ئۈچۈن ھاجەت بولماي قالغانلىقىنى بۇ دۆلەت خەلقى ھېس قىلىپ يەتكەن. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى ھۆكۈمىتىنىڭ باش باقانى سۈلىيمان دېمىرەل ۋە ئۇنىڭ كوئالىتسىئون ھۆكۈمىتىنىڭ باشقىمۇ كابىنېت باشلىقلىرى (جۈملىدىن، مىللەتچى چالىشما پارتىيە باش باقانى ۋە جۇمھۇرىيەت مىللەت ۋەكىللىرى پالاتىسىنىڭ رەئىسى ئالىپ ئارسلان تۈركەش، ئىنسان ھوقۇقلىرى كومىسسىيونىنىڭ رەئىسى سابىرى ياۋۇز، تۈركىيە بۈيۈك مىللىي مەجلىسىنىڭ رەئىسى ھىسامىدىن جىندۇرۇقلار) ئۇيغۇرلارنىڭ دۇنياۋىي شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتايىنىڭ تۈركىيەدە ئېچىلىشىغا رۇخسەت بېرىپلا قالماي، بەلكى، مەنىۋىي جەھەتتىن يار-يۆلەك بولۇپ، بۇ قۇرۇلتاينى قوللاپ- قۇۋۋەتلىدى.

ئەمەلىيەتتىمۇ شەرقىي تۈركىستان مۇئەمماسىدا تۈركىيە سىياسىي ئەرباپلىرى بىلەن بۈيۈك لىدېرلىرىمىز ئەيسابەگ ئەپەندىم ئوتتۇرىسىدىكى كۆز قاراش تامامەن بىردەك ئىكەنلىكى ئەنقەرە دۆلەت بىناسىدىكى ئۇچرىشىشتا ئايان بولدى. بۇ پىكىر ئوخشاشلىقلار تۆۋەندىكى مەسىلىلەردە قارار تاپتى:

1. شەرقىي تۈركىستان خىتاي ھۇدۇدى ئەمەس، بەلكى، ئۇنىڭ بېسىۋالغان بىر مۇستەملىكىسى بولۇپ سانىلىدۇ. شۇڭا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى «خىتاينىڭ ئىچكى مەسىلىسى» دېگەن سەپساتا قەتئىي قوبۇل قىلىنمايدۇ. بۇ- شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى ھەل قىلىشتىن ئىبارەت ئىنسانىي ھوقۇق مەسىلىسىدۇر؛

2. شەرقىي تۈركىستان 20-ئەسىرنىڭ ئاخىرىغا قالماي خىتاي ئاسارىتىدىن چوقۇم قۇتۇلۇشى كېرەك. بۇ ئازادلىق خىتايدىكى دېموكراتىك كۈچلەرنىڭ ھاكىمىيەتنى قىزىللار قولىدىن تارتىپ ئېلىشىغا، مىللىي ئازادلىق ھەرىكەتلەرنىڭ سىياسىي يول بىلەن غەلبە قىلىشىغا ۋە شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلالىيىتى داۋاسىنىڭ خەلقئارادا قوللاپ-قۇۋۋەتلىنىشىگە باغلىقتۇر؛

3. شەرقىي تۈركىستان خىتاي كېڭەيمىچىلىرىنىڭ غەربىي تۈركىستانغا ئۆسۈپ كىرىشىنى توساپ تۇرغۇچى تەبىئىي قورغاندۇر. بۇ قورغاننى بارلىق تۈركىي دۆلەتلەر بىرلىشىپ مۇستەھكەملەش كېرەك؛

4. شەرقىي تۈركىستان مۇئەمماسى ئۇنىڭ قان قېرىنداشلىرى بولغان 200 مىليون تۈركىي خەلقلەرنىڭ قوللىشى بىلەن روياپقا چىقىشى كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى كوترىش ۋە ئۇنىڭ داۋاگەرلىرى بولغان شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنى قوللاش تۈركىي دۆلەتلىرىنىڭ قېرىنداشلىق بۇرچىدۇر.

موشۇ ئۇچرىشىشتا ئەيسابەگ ئەپەندىم تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان بۇ 4 نۇختا ئالىپ ئارسلان تۈركەش، سابىرى ياۋۇز ۋە ھىسامىدىن جىندۇرۇقلارنىڭ تامامەن قوللىشىغا سازاۋەر بولدى.

مەلۇم بولۇشىچە، خىتاي دائىرىلىرى تۈركىيەدە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى خەلقى ئالەمگە ئاڭلاتقۇچى ئورگانلاردىن: «دوغۇ تۈركىستان»، «دوغۇ تۈركىستان سەسى» قاتارلىقلارغا چەك قويۇشنى تۈركىيە ھۆكۈمىتىگە قويغان. شۇ جۈملىدىن، بۇلتۇرقى دۇنياۋىي شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتايىنىڭ ئېچىلىشىمۇ پۈتلەكاشاڭ بولۇشقا ئۇرۇنغان قىزىل خىتاينىڭ بۇ بېسىمىنى تۈركىيە دائىرىلىرى ئىناۋەتكە ئالمىغان. خىتاي باسقۇنچىلىرى يەنە ئەيسابەگ ئەپەندىمنىڭ پائالىيىتىنى چەكلەشنى تۈركىيە ھۆكۈمىتىدىن تەلەپ قىلغان. ئەپەندىم ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ: «خىتايلارنىڭ ھەر قاچانقىدەك شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي مۇجاھىدلارنىڭ قوزغىلاڭلىرىنى مەندىن كۆرۈشى توغرۇسىز. ئەگەر مېنىڭ خەلقىم خىتايلار زۇلمىغا تۇزۇپ، قارشىلىق كۆرسەتمىسە، بۇ خەلقنىڭ ھايۋاندىن نېمە پەرقى بار»، دېگەن. «خىتاي باسقۇنچىلىرى،— دېگەن ئۇ يەنە،— شەرقىي تۈركىستاندا پەيدا بولمىغاندا ئىدى، ئۇلارغا قارشى مىللىي نارازىلىقلار، قوزغىلىشلارمۇ بولمىغان بولاتتى. شۇڭا شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي بوھراننى ئۇ جاپالار مەندىن ئەمەس، ئۆزلىرىدىن كۆرگىنى دۇرۇس».

ئالپتېكىن

چوڭقۇر پىكىر، پولات ئىرادىلىك ئەيسابەگ ئەپەندىنى شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتى دائىرىلىرى ئۆز ئاسمىنى ئۈستىدە يېرىلىۋاتقان كۈچلۈك بومبا دەپ ھېساپلاشماقتا.

ئەپەندىمنىڭ 1949-يىلى ۋەتەندىن جۇدالىشىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئېيتقان: «ۋەتەن ئۈچۈن ۋەتەندىن ئايرىلدۇق» دېگەن چوڭقۇر مەنالىق سۆزى ئۇيغۇرلارنىڭ سەرگەردانلىق تارىخىنىڭ خۇلاسىسى بولۇپ قالدى. «ۋەتەن ئۈچۈن چەككەن جاپادەك راھەت ھايات يوق!» دەپ ۋەتەنگە سۆز بەرگەن بۇ زات ۋەتەن داۋاسى بىلەن چەت ئەللەرگە قىلغان ھىجرەت جەريانىدا تىنىمسىز پائالىيەت ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق شۇ ۋەدىسىگە ساداقىتىنى نامايىش قىلدى.

سۆزىمىزنىڭ ئىسپاتى ئۈچۈن ئەركىن ئالپتېكىننىڭ «شەرقىي تۈركىستان ھىجرىتىمىزنىڭ 40 يىللىقى» كىتاۋىغا مۇراجىئەت قىلىش كۇپايە دەپ ئويلايمىز. مەزكۇر كىتاپتا ئەيسابەگ ئەپەندىنىڭ ھىجرەتتىكى ھايات پائالىيىتى تۆۋەندىكىچە بېرىلگەن:

1. 1950-يىلى ھىجرەت قىلغان شەرقىي تۈركىستانلىق قازاق قېرىنداشلىرىنى كەشمىرگە ۋاقىتلىق ئورۇنلاشتۇرۇشنى ھىندىستان ھۆكۈمىتىدىن ۋە ئەينى بىر چاغدا پاكىستان ھۇدۇدىغا ئۆتكەن قازاق قېرىنداشلىرىنىڭمۇ تۇرۇشلۇق يېرىنى ھەل قىلىشتا بۇ دۆلەت مەمۇرلىرى بىلەن سۆزلىشىپ ئەمەلگە ئاشۇرغان. (بۇ جەھەتتە مۇھەممەت ئىمىن بۇغرانىڭ خىزمىتىنىمۇ ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەك).

2. 1952-يىلى قاھىرەدە تۇرۇپ بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىغا ئەرىزە سۇنۇپ، تۈركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ رازىلىقى ئارقىلىق مۇھاجىرەتتىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى تۈركىيە زېمىنىدا (ستامبۇل ۋە ئىزمىردا) ماكانلاشتۇرۇشنى ھەل قىلغان. بۇنىڭ ئىچىدە 200 ئۆيلۈك قازاق قېرىنداشلارمۇ بار.

3. شۇ يىلى يەنە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىدىن شەرقىي تۈركىستان قاچاقلىرىنىڭ تۈركىيەگە كۆچۈپ كېلىش يول خىراجىتى ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش چىقىمىنى ھەل قىلغان. بۇ پۇلنى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى تۈركىيە دۆلىتى غەزىنىسىگە ئاغدۇرغان.

4. 1961-يىلى مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا ئىككىسى ئافغانىستانغا كۆچۈپ كەلگەن 600 نەپەر ئۇيغۇر مۇھاجىرىنى 1965-1967-يىللىرى تۈركىيەگە كۆچۈرۈپ كېلىشنى تۈركىيە ھۆكۈمىتىدىن، ئۇلارنى ئۆي بىلەن تەمىنلەشكە كېتىدىغان خىراجەتنى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىدىن ھەل قىلغان. تۈركىيە دۆلىتى بۇ كۆچمەنلەرنى قەيسەرگە ئورۇنلاشتۇرغان.

5. مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا بىلەن ئەيسا ئەپەندىم 1954-يىلى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ تائىف شەھىرىدە ۋەتەنداشلارنىڭ بىر قۇرۇلتايىنى ئاچتى. (بۇ مەزگىلدە سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدا 200گە يېقىن ئۇيغۇرلار بولغان. بۇلار 1952-يىلى شەرقىي تۈركىستان قاچاقلىرىغا ناھايىتى كۆپ پۇل ئىئانە قىلغان ھازىر بۇلار ۋەتەن داۋاسى يولىدىكى ھەرىكەتلەرگە چوڭ ماددىي ياردەم سەرىپ قىلماقتا)،

6. شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلالىيىتى داۋاگەرلىرىنىڭ بۇ ئىككى بۈيۈك لىدېرى غەرىپ ئەللىرىگە سىياسىي ژۈرۈش قىلىپ، كوممۇنىست خىتاي ئىستىلاسى ئاستىدىكى ۋەتەن، مىللەت مۇئەممالىرىنى ئاساس قىلغان ھالدا لېكسىيەلەر ئوقۇغان، ماقالىلار بىلەن رىسالىلار يازغان، مەشھۇر دۆلەت ئەربابلىرىغا خەتلەر يوللىغان، مىتىڭلار بىلەن نامايىشلارنى ئويۇشتۇرغان.

7. 1960-يىلى ئىككى ئەپەندى «تۈركىستان»، «تۈركىستان سەسى» ۋە ئىنگلىزچە «تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتلىرىنى تەسىس قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى كۆتەرگەن ۋە ئۇنى كەڭ تونۇتقان

8. 1960-يىلى «شەرقىي تۈركىستان كۆچمەنلەر جەمىيىتىنى» قۇرغان. 1965-يىلغا قەدەر مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئەيسابەگ ئەپەندىم ئۇنىڭ رەئىسى بولغان.

9. 1972-يىلى ئەيسابەگ ئەپەندىمنىڭ رىياسەتچىلىكىدە «شەرقىي تۈركىستان كۆچمەنلەر جەمىيىتى نېمە ئىش قىلدى» دېگەن رىسالە يېزىلىپ، نەشر قىلىنغان.

10. 1974-يىلى ئەيسابەگ ئەپەندىم «شەرقىي تۈركىستان ئىنسانىيەتتىن ياردەم كۈتىدۇ» ناملىق رىسالىنى يېزىپ، تۈركىيە خەلقىگە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى يەتكۈزگەن.

11. 1984-يىلى ئەپەندىم رەھبەرلىكىدە ئۇيغۇرچە، ئەرەپچە، تۈركچە ۋە ئىنگلىزچە تىللاردا چىقىدىغان «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ناملىق مەجمۇئە، 1987-يىلى «دوغۇ تۈركىستان» ناملىق گېزىت تەسىس قىلىنغان.

12. 1984-يىلى يەنە ئەيسابەگ ئەپەندىمنىڭ رەئىسلىكىدە (ھازىر رەئىس مۇھەممەت رىزا بېكىن) مۇھاجىرەتتىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ سىياسىي-ئىجتىمائىي، ۋە مەدەنىي-مائارىپ-ئېھتىياجلىرىنى قانائەتلەندۈرىدىغان «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى» (فوندى) جەمىيىتىنى قۇرۇپ چىققان. بۇ ۋەخپى ۋەتەنداشلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋىي بايلىقىنى مەركەزلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئۆز پائالىيىتىنى يۈرگۈزۈپ كەلمەكتە. 1988-يىلى بۇ ۋەخپى ستامبۇلدا «شەرقىي تۈركىستان مەدەنىيىتى ۋە تارىخى» بويىچە خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى ئويۇشتۇرغان. بۇلتۇرقى «دۇنياۋىي شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتايىنى» چاقىرىش تەشەببۇسكارلىقىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان تەشكىلات يەنە موشۇ ۋەخپە بولدى.

13. 1989-يىلى قەيسەردە قۇرۇلغان «شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ مەدەنىي ۋە ھەمكارلىق جەمىيىتى»مۇ ئەيسابەگ ئەپەندىم تەشەببۇسى بىلەن دۇنياغا كەلگەن.

مانا، موشۇ ئىشلارنىڭ بارلىقى جانابى ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ ۋەتەن داۋاسىغا سىڭدۈرگەن بۈيۈك ئەجرى ۋە ئۇلۇق تۆھپىسى بولۇپ، بۇلاردىن كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ بۇ داۋانى داۋاملاشتۇرۇشىغا سېلىپ بەرگەن شانلىق يولىدۇر.

باتۇر راشىدىن.

ئىتتىپاق پرېزىدۇمىدىكى ئۇچرىشىش

يېقىندا ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقى پرېزىدۇمىدا ئۆزبەكىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇر مەدەنىيىتى جەمىيىتىنىڭ رەئىسى ئابدۇللام بەرايېۋ بىلەن ئۇچرىشىش بولدى. ئۇنىڭدا ئا. بەرايېۋ جەمىيەتنىڭ بىر يىل مابەينىدە قىلغان ئىشلىرى، بۇنىڭدىن كېيىن ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان خىزمەتلىرى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ، جۇمھۇرىيەت مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ ئىتتىپاق بىلەن بۇنىڭدىن كېيىن يېقىندىن ھەمكارلىقتا پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئىتتىپاق پرېزىدېنتى قەھرىمان غوجامبەردىيېۋ ئۆز نۆۋىتىدە ئىتتىپاقنىڭ قۇرۇلغاندىن بۇيانقى ئەمەلگە ئاشۇرغان خىزمەتلىرى ھەققىدە سۆزلەپ بەردى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن ئالدىمىزدا تۇرغان ۋەزىپىلەر توغرىسىدا توختالدى. قازاقىستان ۋە ئۆزبەكىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ گەرچە ئىككى مۇستەقىل جۇمھۇرىيەتتە ئىستىقامەت قىلىۋاتقىنىغا قارىماي، مىللىي مەنپەئەتلىرىنىڭ ھەمىشە بىر بولۇپ كەلگەنلىكى ۋە شۇنداق بولۇپ قالىدىغانلىقى، كۆپلىگەن ئىشلارنى بىرلىكتە ئىشلەشنىڭ زۆرۈرلۈكى ئالاھىدە تەكىتلەندى. ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقىنىڭ نۆۋەتتىكى قۇرۇلتىيىغا تەييارلىق قىلىش ئىشلىرى قارالدى.

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقى پرېزىدۇمىدىكى بۇ ئۇچرىشىش ئىتتىپاقنىڭ خەيرىخاھ تىجارەتچىلەر پايدىلىنىشقا بېرىپ تۇرغان ئىشخانىدا (ئوفىستا) ئۆتكۈزۈلدى.

ئىتتىپاق بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنى خالىغۇچىلار تۆۋەندىكى ئادرېسقا مۇراجىئەت قىلسا بولىدۇ.

480127. ئالمۇتا شەھىرى 4-ئاقساي، 57-ئۆي، 50-كۋارتىرا.

تېلېفون: 78-16-24.

(ئۆز مۇخبىرىمىز).

قىسقا خەۋەرلەر

ئۇرۇشنىڭ بولماسلىقى مۇمكىن ئىدى

پۈتكۈل روسسىيەلىك «نائۇكا» نەشرىياتى، باسمىخانا ۋە كىتاپ سېتىش بىرلەشمىسىنىڭ «شەرق ئەدەبىياتى» فىرمىسى يېقىن كۈنلەردە ئىختىساسچى ئا. داۋىدوۋنىڭ تۆرت توملۇق «ئافغانىستان: ئۇرۇشنىڭ بولماسلىقى مۇمكىن ئىدى» ناملىق مونوگرافىيەسىنى نەشرگە تەييارلاۋاتىدۇ.

مەزكۇر ئەمگەكتە 70-80- يىللاردىكى ئافغانىستاننىڭ دراماتىك ئىجتىمائىي-ئىختىسادىي ئەھۋالى ھېكايە قىلىنىدۇ. تەھلىل شۇنى روشەن كۆرسەتتىكى، بازار ئىختىسادىي قۇرۇلمىسىنىڭ تەرەققىياتى ۋە كاپىتالىزمغا ئۆتۈش يولى مەملىكەتنى ئاتمىشىنچى يىللارنىڭ ئوتتۇرىدىلا چوڭقۇر بوھرانغا ئېلىپ كەلگەن ئىدى. بۇ بوھراندىن 1978-يىلى ئاپرېلدا بولغان ئۆزگىرىش ئېلىپ چىقالمىدى.

كىتاپ ئىختىساسچىلارغا، سىياسەتچىلەرگە، ئافغانىستان ئۇرۇشىنىڭ جىمىكى ھەقىقەتنى بىلىشنى ئىستىگۈچىلەرگە بېغىشلانغان.

* * *

«كۈلكىلىك ئېقىندە»

موسكۋانىڭ «خۇدوژېستۋېننايا لىتېراتۇرا» نەشرىياتى نەشرگە تەييارلاۋاتقان شەرىق خەلقلىرى ھېكايىلىرىنىڭ توپلىمى ئەينە شۇنداق دەپ ئاتىلىدۇ. مەزكۇر توپلام «ئاتالە ئوقۇشى» سېرىيەسىدە نەشر قىلىنىۋاتىدۇ.

مەزكۇر توپلامغا مەشھۇر شائىر خوجى نەسىردىن ئەپەندىنىڭ، دۈوخ، تېنالى رامان، داخو، بىر بىربالىي ۋە باشقىلارنىڭ چوڭقۇر مەنالىق، تاپقۇر، كۈلكىلىك، كەمبەغەللەر ھىمايىچىلىرى توغرىلىق ھېكايىلىرى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

س. ئانىرىيېۋا.

موسكۋا شەھىرى.

ئالمۇتا ۋىلايىتى. ئالمۇتا چوڭ ئۆستەڭنىڭ باشلىنىشى ئالتاغ باغرىغا جايلاشقان بارتوغاي سۇ ئامبىرىدىن باشلىنىدۇ.

سۈرەتتە: بارتوغاي سۇ ئامبىرى. م. ۋېنگلوۋسكىينىڭ سۈرىتى.

قازاقىستاننىڭ ئالتۇن غەزنىسى

ھەر بىر دۆلەتنىڭ كۈچ-قۇدرىتى ئۇنىڭ ئالتۇن زاپاسى بىلەن ئۆلچىنىدىغانلىقى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس. قازاقىستاننىڭ ئالتۇنى تا يېقىنقى يىللارغىچە ئۇنىڭ ئىلكىدە بولماي كەلگەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. قازاقىستان مۇستەقىل بولغاندىن كېيىنلا ئۇنىڭ تۇنجا پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازارباييېۋنىڭ «ئالتۇن ۋە ئالماس خورى توغرىلىق» پەرمانى چىقتى. شۇ پەرمانغا بىنائەن قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىدە مىللىي كومپانىيە قۇرۇش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلىندى. بۇ توغرىلىق «ئالتۇن-ئالماس» كومپانىيەسىنىڭ پرېزىدېنتى ئابدراخمان بىگالى ئوغلى مۇنداق دەيدۇ:

— راستىنى ئېيتقاندا بىزنىڭ كومپانىيەنىڭ ئىشى ئالاھىدە، بىز قازاقىستاننىڭ ئالتۇن خورىنى نازارەت قىلىش، ئۇنى ئىزدەشتىن باشلاپ، مەھسۇلات ئېلىشقا قەدەر، ھەتتا ئالتۇندىن ھەر خىل بۇيۇملارنى ياساپ، دۇكانلاردا سېتىشقىچە بولغان بارلىق ئىش جەريانلىرىغا ئىگىدارچىلىق قىلىمىز. ئالتۇننى ئىزدەپ تېپىپ، ئۇنى ساتقىچە بولغان ھەممىلا ئىشلارنىڭ بىر يەردىن باشقۇرۇلۇشى، ئەلۋەتتە، بىزگە چوڭ جاۋابكەرلىك يۈكلەيدۇ.

مەملىكەتنىڭ ئالتۇن خورىنى پەيدا قىلىشنىڭ ئاساسىي مەسىلىسىگە توختىلىپ ئا. بىگالى ئوغلى مۇنۇلارنى تەكىتلىدى:

— بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا ئالتۇن بىلەن ئالماسقا باغلىق مەلۇماتلارنىڭ بارلىقى ئاھايىتى مەخپىي ساقلىناتتى. ھازىرقى ۋاقىتتا خەلق ئارالىق ۋاليۇتا خورىنىڭ قائىدىلىرىگە باغلىق بۇ ساھادا كۆپلىگەن مەلۇماتلار بويىچە ئاشكارىلىققا يول ئېچىلدى. ئۇنداق بولغىنى قازاقىستان خەلق ئارالىق ۋاليۇتا خورىنىڭ ئەزاسى بولدى. س س ج ئى ۋاقتىدا پۈتكۈل ئىتتىپاقتا ئىشلەپ چىقىرىلغان بارلىق ئالتۇننىڭ 7 پروتسېنتى قازاقىستاننىڭ ئۈلۈشىگە تېگەتتى. ھازىر بولسا ھەر يىلى ئىشلەپ چىقىرىلغان ئالتۇننى جان بېشىغا چاققاندا بىز دۇنيادىكى ئالدىنقى قاتاردىكى ئون دۆلەتنىڭ بىرىگە ئايلاندۇق.

ئەلۋەتتە، ئالتۇننىڭ ھەجمى يەر ئاستىدىكى ئالتۇن بىلەن ئەمەس، بەلكى دۆلەت غەزنىسىدىكى ئالتۇن بىلەن ئۆلچىنىدۇ. يېقىندا مەن لوندوندا بولدۇم. شۇ سەپىرىمدە ماڭا قويۇلغان بىر سوئالغا بەرگەن جاۋابىمدا قازاقىستاننىڭ ئىشكىتە شەھىرىنىڭ يېنىدىن تېپىلغان ئالتۇندىن ياسالغان كىيىم توغرىلىق ئېيتىپ بەردىم. ئارخولوگلارنىڭ بۇ ئۇتۇغى بۇنىڭدىن بىر نەچچە ئەسىرلەر بۇرۇن بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش تېخنولوگىيەسىنى بىلگەنلىكىنى دەلىللەيدۇ.

بۈگۈنكى كۈن تەلەپلىرىگە بىنائەن ئالتۇن ۋە باشقا باھالىق مېتاللارنى ئىشلەيدىغان ئورۇنلارنى قۇرۇشتا بىز س س ج ئىغا قارىغاندا باشقىچىرەك يول تۇتتۇق. ئۇنداق بولغىنى بىزنىڭ ئاساسىي مەخسىتىمىز بارلىق تەبىئەت بايلىقلىرىنى قېزىشتا ئېكولوگىيە جەھەتتىن بۇلغىنىشنى يوقىتىشتىن ئىبارەت. ھازىر ئېلىنىۋاتقان ئالتۇننىڭ 60-64 پروتسېنتى توغرىدىن-توغرا ئادەتتىكى ئۇسۇل بىلەن ئېلىنىۋاتىدۇ. بىزدە ئالتۇن ۋە باشقا قىممەتلىك مېتاللارنى ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ۋە ئىزدەپ تېپىشنىڭ رىۋاجلانغان ئۇسۇللىرى بار. ھازىر ئالتۇن قېزىش بىلەن چوڭ مېتاللورگىيە كومبىناتلىرى ۋە مەخسۇس ئالتۇن قېزىش ئىشى بىلەن بەنت كەسپىي ئورۇنلا شۇغۇللىنىۋاتىدۇ. شۇنىمۇ ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، چەت ئەللىكلەرنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش زاۋۇدلىرىنىڭ ھۇلى قۇرۇلماقتا.

ئالتۇن قېزىش بىلەن قازاقىستاندىكى «تىڭ كان خىمىيە» ۋە ئۇسكېمېن قورغۇشۇن كومبىناتىمۇ شۇغۇللىنىۋاتىدۇ. ئۇلاردا بۈگۈنكى كۈن تەلەپلىرىگە لايىق زامانىۋىي ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش تېخنولوگىيەسى يولغا قويۇلغان. شۇنىڭ نەتىجىسىدە 1992-يىلىلا قازاقىستاننىڭ دۆلەت غەزنىسىگە دەسلەپكى قۇيما ئالتۇن چۈشۈشكە باشلىدى، شۇنىڭدىن باشلاپ قازاقىستاننىڭ ئالتۇن خورىنى قۇرۇش باشلاندى.

موشۇ كۈنلەردە ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىدا 30 مىڭدىن ئارتۇق ئادەم ئىشلەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئوندىن بىرى ئىنژېنېر-تېخنىك مۇتەخەسسىسلەر. ئىشچىلارنىڭ كۆپى 5-10 يىللىق تەجرىبىسى بار ئادەملەر، مەخسۇس ئالتۇن ئىزدەش، قېزىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بۇ ئادەملەرنىڭ تۇرمۇشىغا غەمخورلۇق قىلىشنى، ماددىي رەغبەتلەندۈرۈشنى دايىم قولدا چىڭ تۇتۇۋاتىمىز. بۇنىڭدىكى ئاساسىي مەخسەت ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىدىكى ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقىنى ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت. بۇرۇن ھەر بىر گرام ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىشقا دۆلەت 4،5 سومدىن 7 سومغىچە ھەق تۆلىسە، موشۇ يىلنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن باشلاپ، ھەر بىر گرام ئالتۇن ئۈچۈن 12-13 ئامېرىكا دوللىرى كۆلىمىدە ھەق تۆلەيدىغان بولدى....

بىز ئالتۇن قېزىشنى يەنىمۇ زامانىۋىيلاشتۇرۇشتا چەت ئەل تېخنولوگىيەسىدىن ئۆگىنىدىغان جايلىرىمىز بار. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۈگۈنكى كۈنگىچە 25 كومپانىيە بىلەن مۇستەھكەم ئالاقە ئورناتتۇق. بىز بىلەن ئىككى تەرەپكە پايدىلىق ئالاقىلارنى ئورناتقۇسى بار كومپانىيەلەر بارغانسىرى كۆپىيىۋاتىدۇ. مەسىلەن، لوندوندا، نيۇ-يوركتا شتاب كۋارتىرسى بار «مىنپروك-چېلېۋىچ» خەلق ئارالىق مىللىي كومپانىيەسىنىڭ ۋەكىللىرى باقىرشىق ئالتۇن كانىغا ئالاھىدە نەزەر ئاغدۇرماقتا. بىراق، بۇ يەردىكى رۇدىنىڭ تەركىۋىدە باشقا قىممەت باھالىق مېتاللار يوق ئەمەس، ژۇقۇرىدا ئىسمى ئاتالغان كومپانىيە ئەتراپ مۇھىتنى بۇزمىغان ھالدا ئالتۇن ئالىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپمۇ بەردى. شۇنداقلا كانادىلىق بىر فىرما لېنىنوگورسكىدىكى تەركىۋىدە ئالتۇن زاپاسى بار داشقالغا نەزەر ئاغدۇرماقتا. ھېساپلاشلارغا قارىغاندا، داشقالنىڭ تەركىۋىدە ئالتۇن ۋە كۈمۈش بار ئوخشايدۇ.

بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە ئالتۇنغا ئاھايىتى قاتتىق نازارەت ئورنىتىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئاشقى بازاردا ئالتۇن ۋە باشقا قىممەت مېتاللارنى سېتىش بىلەن شۇغۇللانمايمىز. دېمەك، قازاقىستاننىڭ ۋاليۇتا خورىنى پەيدا قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىمىز. پەيتى كەلگەندە ئالماس توغرىلىقمۇ ئېيتىپ كېتەي، موشۇ كۈندە ئالەمدە 500 مىللىون كارات ھەجىمدە ئالماسقا ئېھتىياج بار. كۆكچېتاۋ ۋىلايىتىنىڭ قۇملۇق كۆل دېگەن ئالماس كانى 50 يىل بويى يىلىغا 25 مىللىون كارات كۆلەمدە مەھسۇلات بېرىۋاتىدۇ. دېمەك، پات ئارىدا ئالماسقا بولغان ئىچكى ئېھتىياجىمىزنى قاندۇرۇپلا قالماي، بەلكى چەت ئەللەرگە چىقىرىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولىمىز.

قازاقىستاننىڭ پايتەختى ئالمۇتىدا زەرگەرلىك بۇيۇملىرىنى ياسايدىغان ئاھايىتى چوڭ فابرىكا سېلىنىدۇ. موشۇ كۈنلەردە چەت ئەللەردىن مەزكۇر فابرىكىغا كېرەكلىك زامانىۋىي جابدۇقلار سېتىۋېلىۋاتىمىز.

بىزنىڭ ئالتۇن تەتقىقات ئىنستىتۇتىمىزدا رۇدىدىن ئالتۇننى ئۈزلۈكسىز تۈردە ئاجرىتىشنىڭ يېڭى تېخنولوگىيەسى سىناقتىن ئۆتتى. ھۆكۈمىتىمىزنىڭ تاپشۇرۇغىغا بىنائەن «قازاقىستان ئالتۇنى» پروگراممىسى ئىشلىنىپ چىقتى. مەزكۇر پروگرامما 2005-يىلغىچە ئەمەلگە ئاشىدىغان بولىدۇ. ئەشۇ پروگراممىغا بىنائەن ھەر يىلى 35 توننا ساپ ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىدىغان بولىمىز. ئەگەر 1992-يىلى 10،7 توننا ئالتۇن ئالغان بولساق، بىيىلنىڭ ئۆتكەن يېرىم يىلىدا 7،2 توننا ئالتۇن ئىشلەپ چىقاردۇق.

كۆپلىگەن ئىشلەپ چىقىرىش ئورۇنلىرى كەينىگە چېكىنگەندە ياكى توختاپ قالغاندا ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئالغا باسقانلىقى خوشال بولارلىق ئىش. ئېلىمىزدىكى ئىختىسادىي ئەھۋالنىڭ قىيىنچىلىقىغا قارىماستىن، مەملىكىتىمىز ئالتۇن سانائىتى ساھاسىغا كېرەكلىك ياردەمنىڭ بارلىقىنى قىلماقتا. قازاقىستان مىنىسترلار كابىنېتى ئالتۇن خورىنى پەيدا قىلىش جەريانىدا بىزگە ھەر يىلى 45 مىللىون دوللار كۆلەمدە خىراجەت بۆلۈش توغرىلىق قارار قوبۇل قىلغان ئىدى. بۇ خىراجەتلەر ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش ساھاسىغا كېرەكلىك جابدۇقلارنى چەت ئەللەردىن سېتىۋېلىشقا سەرىپ قىلىنىدى.

بولات قازىيېۋ.

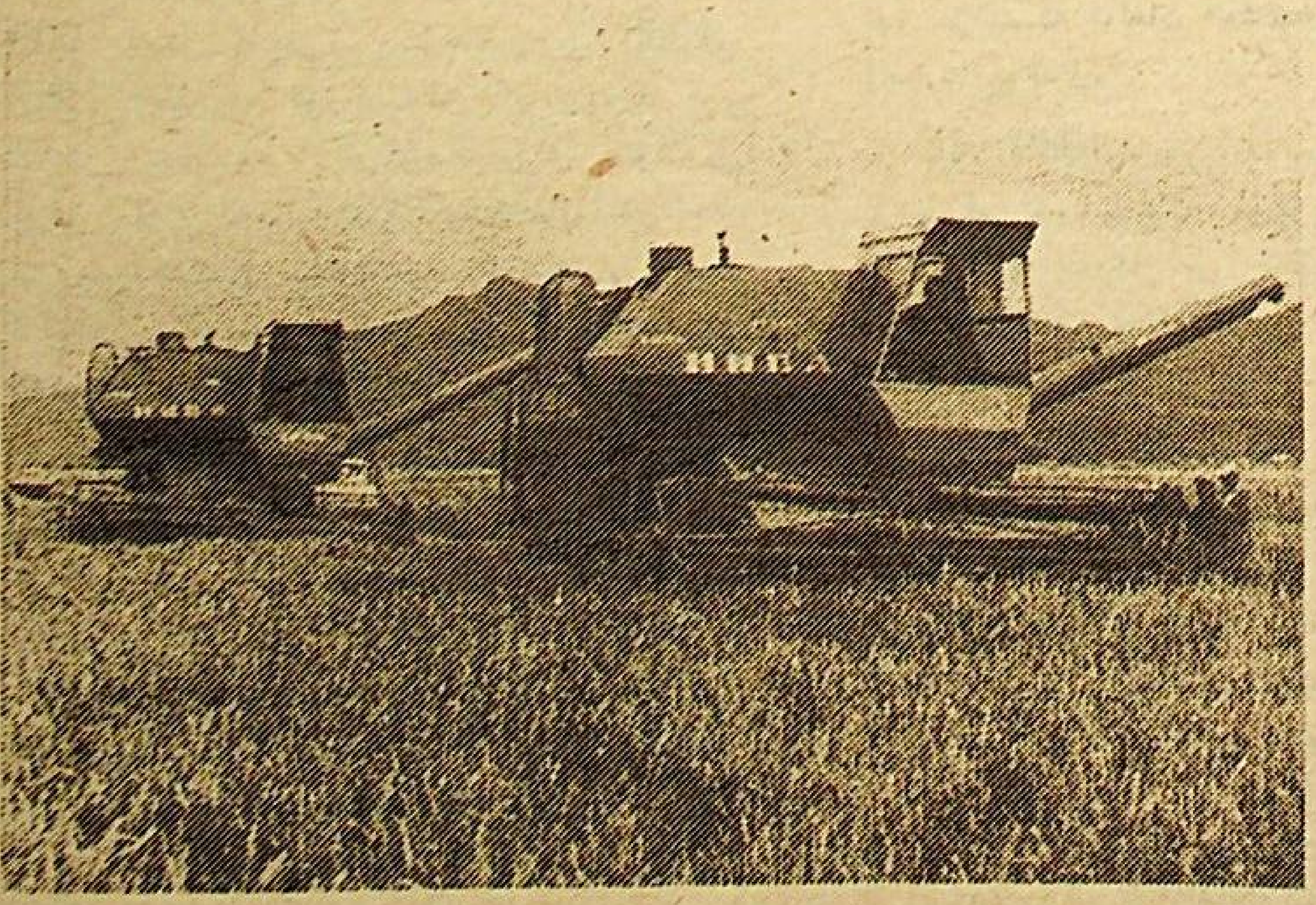

ئۇيغۇر ناھىيەسى، «ئەمگەك» كولخوزىنىڭ دېخانلىرى بىيىل 120 گېكتار يەرگە سېمىشكا بىلەن قىچا، 750 گېكتارغا بۇغداي، 700 گېكتار يەرگە كۆمۈقوناق تېرىپ، ياخشى پەرۋىش قىلدى.

سۈرەتلەردە: 1. (سولدىن ئوڭغا) يېڭى كېڭەشنىڭ رەئىسى ۋ. يۈسۈپوۋ بىرگادىر ر. مىچىتوۋ بىلەن سۆھبەتتە. 2. كومباينېر س. نۇراخۇنوۋ. 3. ئاشلىق ئورۇش.

ر. يۈسۈپوۋنىڭ سۈرەتلىرى.

شېئىرىيەت سەھىپىسى

(1989–يىلى دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ھاياجاندا تەۋرەتكەن «بېيجىن ۋەقەسى»نىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى ئۇيغۇر ئوغلى– ئۇركەشكە بېغىشلايمەن)

باھار رەھىمى

ژۇرىگىم سوز سورايدۇ

ئادالەتسىز تارلىقتا،
خورلانغانلار خارلىقتا.
ئوت ئاچتىڭلار شىددەتلىك،
كوممۇنىستىك جالىقتا!
نۇر چاشقىلى تارىخقا،
يارالغاندەك يارلىقتا.
ئۇيغۇر ئوغلى–ئۇركەشنى
سايلىدىڭلار باشلىققا ...
ئۇيغۇر ئوغلى سايلانغان
مىللەتلەردىن تاللانغان.
كۇرەشلەردە قاينامنىڭ
ئۇركىشىگە ئايلانغان!
تەۋرىتىپ بار دۇنيانى
چايقۇۋەتكەن جۇڭخۇانى.
باھادىرلار شۇڭقارى–
ئۇركەش– ئۇيغۇر ئوغلانى!
ئۇركەش دېسە، ئۇركەشسەن،
قەيسەرلىككە ئۇلدەشسەن.
ئۇيغۇرلىقنىڭ شۇنىڭدا –
قورققان سەندىن باش دۈشمەن!
ئۇيغۇرلىقنىڭ شۇنىڭدا
ئۇلۇغلىقنىڭ شۇنىڭدا
ئۇلەر يېرىپ چاقنىغان
نۇرلۇقلىقنىڭ شۇنىڭدا!!
تىللاپ سېنى كايىغان
قاي نامەرت ئۇ ئالجىغان؟!
ئاسىيلار شۇ ئۇيغۇرنى
ئۇيغۇر تۇرۇپ ئالدىغان...
ئېتىراپ قىلغان مىللەتلەر،
ئېتىراپ قىلغان جاللاتلار.
قەھرىماندىن پەقەتلا
ئۆز ئورۇيدۇ كاززاپلار!
ئەيىپ تاققان ساڭا كىم؟
چاپلاپ غېۋەت–ئىغۋاسىن،
قىلمىدى–دەپ، ئۇيغۇرنىڭ
مۇستەقىللىق دەۋاسىن ...

ئەقلى–ھوشى كاملار شۇ
پاراسەتسىز جانلار شۇ.
سىياسەتكە خارلار شۇ
ئىچى–تېشى تارلار شۇ!
كىملەر قالداق ئويلايدۇ،
ھېساپلاشماي بولمايدۇ.
ئوينىغانلار ئويلىما
ئوت بىلەنمۇ ئوينايدۇ...
ژۇرىگىم سوز سورايدۇ–
ئۇركەش سېنى قوللايدۇ.
ئۇلۇق ئىشلار ھەل بولماي،
ئويلىغىنىڭ بولمايدۇ!
چوڭ مەسىلە ھەل بولماي،
كىچىگى ھەل بولمايدۇ.
چوڭ بىلىقنى يوقاتساڭ،
كىچىكلەر يەم بولمايدۇ!
ژۇرىگىم سوز سورايدۇ،
ئۇركەشلەرنى قوللايدۇ.
ئوغلى بارلار سېنىڭدەك
ماختانمىسا بولمايدۇ!
پايتەختىدە جۇڭخۇانىڭ،
سوزىن سوزلەپ دۇنيانىڭ،
جاكالىدىڭ جاھانغا
دەرتمەن يۇرتۇڭ مۇرادىن.
پارتلىغاندەك ئاتوم بوپ،
ئۇيغۇرنىڭ دەرت–پىغانى.
ئايلاندىگسەن يانغىنغا،
نۇرلاندۇرۇپ دۇنيانى!
ئايلانغان مەرت تارىختا
يۇرتىنىڭ شەرەپ–شانىغا.
ئۇركەش دېگەن نامىڭدا–
لۇتپۇللانىڭ نامى بار...
تۇغۇلغاندەك يۇرتۇمغا
يەنە يېگى لۇتپۇللا.
ئۇركەش!

«قاينام ئۇركىشى»
ئەسلەتتىڭ سەن ئۇيغۇرغا!
ئايلىنىپ شان–شوھرەتكە،
ئورناپ كەتكەچ ژۇرەككە.
باش ئەگىسەممەن شوھرەتكە،
باش ئېگىمەن ئۇركەشكە!
ئەرزىيدىغان شاتلانساڭ،
كوكرەك كېرىپ ماختانساڭ.
ئۇركەشلىرىڭ بار خەلقىم،
چوڭ كۇرەشكە راسلانساڭ!
جاسارەتلىك بالام دەپ،
پاراسەتلىك دانام دەپ،
ئۇركەشلەرنى سوي خەلقىم،
دەردىمىزگە داۋادەك ...
ئۇركەشلىرى قاينامنىڭ
كېرەك بىزگە ھاۋادەك!

* * *

ھەر كىم ئوزىن ماختايدۇ،
ئوز باتۇرىن داڭلايدۇ.
نەق باتۇرنى بىراقتا،
مەيداندا يۇرت تاللايدۇ...
ھەر كىم ئوزىن ماختايدۇ،
قارىسىنى ئاقلايدۇ.
بىر زېنىنتى ئادەمنىڭ –
دانا سۇكۇت ساقلايدۇ!
كۇن مەزگىلسىز پاتمايدۇ.
تاڭ قەرەلسىز ئاتمايدۇ،
ئېرىغىدا ھەر كىمنىڭ
سۇ ئۇركەشلەپ ئاقمايدۇ!
ھەقنى يالغان دېمەك كىم؟!
ئېيتالايمەن ژۇرەكلىك.
ئۇركەشلىرى بار ئەلنىڭ،
سۇلىرىمۇ ئۇركەشلىك!
مىنبەرىدىن شوھرەتلىك،
ئېيتالايمەن ژۇرەكلىك.
ئۇركەشلىرى بار ئەلنىڭ،
دولىتىمۇ دولەتلىك!
ئۇركەشلىرى بار ژۇتنىڭ
باغلىرىمۇ ھەيۋەتلىك.

تاغلىرىمۇ سولەتلىك،
بايلىقىمۇ شوھرەتلىك!
بۇيۇك ئەلگە شەۋكەتلىك
يارىشىدۇ جۇرئەتلىك.
مۇلداق ئەلنىڭ تۇپىسى،–
ئالتۇندىنمۇ قىممەتلىك!
ئوسكەن قۇتلۇق تۇپىدا
سادىر ژۇرگەن كوچىدا.
ئانا يۇرتى ئۇركەشنىڭ
غېنى باتۇر يۇرتىدا!
قان–تومۇرى غۇلجىدا
تارتقان شۇڭا چوققىغا.
بەلكىم شۇڭا بېجىندە
ئايلانغان توپ بومبىغا ...
قورقماي ئولۇم–جازادىن،
قورقماي بالا–قازادىن.
ئايلاندۇرغان مىللەتلەردا
ئۇلۇق ۋەتەن دەۋاسىن!
پاراستىڭ شۇنىڭدا،
جاسارىتىڭ–شۇنىڭدا.
دانالاردەك دانىشمەن
كارامىتىڭ شۇنىڭدا؟
ھوسنىن بەرگەن پاكلىقنىڭ
تىللا سۇيى كارىزنىڭ.
بېكار ئەمەس، ئۇركەشكە–
تەبەسسۇمى پارىژنىڭ ...
ساپ–نومۇسلۇق ئۇيغۇرنىڭ –
ئۇركىشنى دولقۇنىڭ،
بېكار ئەمەس،
چوڭ گەپ بۇ–
قوللىغىنى لوندونىڭ!
يۇكسەك مېنىڭ ئويلىرىم.
سېنى دېسەم ئۇيغۇرۇم.
مەغرۇرلىقنىڭ دولقۇنلاپ
ئۇركەشلىنىپ تۇرغىنىڭ!
تونۇلساڭمۇ تارىخقا
داڭلىق ئەللەر ئالدىدا.
قالغىنىڭمۇ ئۇلۇقلۇق

ئۇلۇق پېتىڭ ئارقىدا...
قۇتلۇق ژۇتۇم–ئالتۇنلۇق
ئوتلۇق ژۇتۇم– يالقۇنلۇق.
شۇڭا ئوغۇل–قىزىڭغا
يارىشىدۇ باتۇرلۇق!
ۋا دارىخا!
مىللىتىم –
تەڭسىز قەدىر–قىممىتىڭ،
ئايان ئوغلۇڭ ئۇركەشتىن
دانا خەلقىم، كىملىگىڭ!
ژىغلىساڭمۇ... شاتلانساڭ،
كوكرەك كېرىپ ماختانساڭ
ھەق–ھوقۇقىڭ بار خەلقىم
بار جاھاننى ئاقتارساڭ ...
كىمكى ژىغلاپ–قاخشايدۇ،
تەلەپ كۇلۇپ– باقمايدۇ
ئۇلۇق يوللۇق ئۇيغۇرغا
روھسىزلىنىش ياقمايدۇ!
مىنبەرلەردىن سولەتلىك
ئېيتالايمەن ژۇرەكلىك–
ئۇلۇق يولدا ئۇيغۇرغا–
كېرەك پەقەت جۇرئەتلىك!

* * *

ئولۇم چاچسا زەھەرلىك،
قۇرال كۇچى يېتەرلىك.
ياۋغا پەقەت، ئۇركەشنىڭ–
ئۇيغۇرلۇغى خەتەرلىك!
ئىچىمنى دەرت كولايدۇ،
تېشىمنى گەپ ئورايدۇ.
كوڭلۇمدىكى بار گەپنى
ئەندى ئېيتماي بولمايدۇ!
چىدا! دېسەم قويمايدۇ،
ژۇرىگىم سوز سورايدۇ.
سەۋر–تاقەت، چىدامنىڭ
بېشىنى كىم ئوڭلايدۇ؟!
ئېتىلمىساق بولمايدۇ،
يېرىلمىساق بولمايدۇ.
ئاخشىلارغا جەڭگىۋار
قېتىلمىساق بولمايدۇ!
زۇلمەتنى نۇر قوغلايدۇ،
نۇرلۇق بولماي بولمايدۇ.
... ئۇركىشى بار ئۇيغۇرغا–
ئۇلۇق بولماي بولمايدۇ!!!

* * *

ژۇرىگىم سوز سورايدۇ...

ئەدەبىي دوستلۇق–ئەبەدىي دوستلۇق

ئورازباي بايباقوۋ

شائىر دەپتىرىدىن

لىرىكىلار

ئالقىدى كۇنۇم مېنىڭ چىڭقى چۇشتىن،
ئالدىرايدۇ ئومۇر كېمەم قىرغاققا.
بۇلبۇلدەك ئۇچتۇم ياشلىق بېغىدىن،
قايتىپ قونۇش نەدە ئەندى بۇ باققا ...

يوشۇرۇپ سىرلىرىنى مەندىن يالغان،
خەۋەرسىز كەتتى قانچە ئېسىل زامان.
ھوشۇم باردا قايتۇراي مەن ھايات قەرزىن،
نە كېرەك قۇرۇق رەنجىپ تارتىش زىيان.

ئالدىمدا توسقۇنلار كوپ پۇتلى–كاشاڭ
ئوتمەس ياتلار مېنىڭ پەرىزىمنى.
ژۇرىگىمدە، ۋۇجۇدۇمدا نومۇس تۇرسا،
بالامغا ئوتە دەيمۇ قەرىزىمنى .

سېغىندۇرار كەلمىگەن باھار كۇنى،
ئازمىدى ئالتۇن تاڭنىڭ سەپكەن نۇرى.
كوڭلىدىن ھەم كوزىدىن ئىزسىز كەتسەم
ئەۋلادىم نېمە دەيدۇ ئەشۇ كۇنى ...

* * *

كىم ئومرىنى ئوتكۇزەر كۇتكەندەك،
غەم كوڭۇلگە شاتلىقنى سەپمىگەندە.
يالغۇزلۇقتا جېنىمنى سەگىتىدىغان،
بىر گوزەل ئاھ، يېنىمدا يوق دېگەندە.

يالقۇنى ئوچسە قەلبىنىڭ قانداق ياشاي،
كويۇك ئوتى كەتمەيدۇ. ھېچ بېكارغا.
مەرتلىكنىڭ ئۇچقۇنلاپ، لاۋۇلدىشى
بار گەپقۇ تىماقچىلىك جېنىم باردا.

ساراڭلىقنىڭ ئازمېدى ئەسكىلىگى،
ئاخماقلار دانالارغا ئالماشمىدى.
كىشىلىكنى خىيانەت خورلاۋەرسە،
ھايات–ھايات بولۇشتىن قالماسمىدى.

* * *

ئازاۋىگنى قانچە ئارتساڭ كوتىرەتتىم،
تاشلىساڭمۇ كونەر ئېدىم دوزاققا.
قانداق ژۇرەي ئىچىمگە ژۇتۇپ دەرتنى،
كېيىگىم ياتمىدى دەپ ئىشەنگەن تاغدا.

ئويلاتماي ئوتكەنمىدى بىرەر كۇنۇم،
سەۋر–تاقەتكە ئالماشتى چېكىنىپ مۇڭ.
مىسكىنلىگىم ئايلاندى مانا شوخلۇققا،
ژۇگاشلىغىم–ھەقىقەت بىلەنلا چىڭ ...

ھاياتنىڭ ساڭا تالىق سوغىسىمۇ،
ئاسانلىقچە قولغىمۇ تەگمەيدىكەن.
قالدىمۇ قايغۇ ماڭا يوگەشمىگەن،
ئەتۇرلۇككە كۇنۇم بارمۇ ئىركەشمىگەن!

باھاسى كام بەختىكە ئۇچرىمىدىم،
قۇدرەتمۇ كورمىدىم ئوتى ئوچمىگەن.
ئاخىرى ئېچىلىشنىڭ سولىشى بار،
پۇشايمان شارابىتى كىم ئىچمىگەن.

ئەي تەغدىر، ماڭا نېمە قىلماقچىسەن،
دوشمەندىن دەرت كورگەندە نېرى كەتتىڭ.
ئالقان قىلدىڭ مەن چىقاي دېگەن تاشنى،
ئېگىزگە ئەمەس توۋەنگە يېتىلدىڭ.

* * *

يوللاردىن گوزەللىكنى ئىزدىدىم،
سەپەرىمدە قانچە قېتىم كۇلگەنمەن،
كېلەچەكتە ئاخشىسىز قالمايچۇ دەپ،
بەختىم بىردىن ئېچىلماس دەپ بىلگەنمەن.

ژۇگاشلىغىم قايغۇسىز بولسا ئېدىم،
ھاياتتا تىنىم تاپماي مەيلى ئوتسەم.
مۇرات–مەخسەت قولۇغىغا ئېسىلىپ،
ھايات دەرياسىدا ئەركىن ئۇزۇپ كەتسەم.

كوچامدا كورمىدىم مەن تېخى بايرام،
كەلگىنىم يوق بۇ ھاياتقا بوشتىن–بوشقا.
ئوز نەسۋەم باشقىسىغا كەتمىسۇن دەپ،
چۇشۇمەن تاڭ بىلەن تەڭ تالىششقا.

ئېغىر–ئېغىر خىياللارغا ئورۇنماستىن،
چىدىدى ئاتام قانداق ئەشۇ زامان!
ئەلدىچۇ ھوشۇمنى تاپقاندىن كېيىن،
سىرىمنى ئېيتىپ ئوگىتەلمەي ھەيران.

مۇڭ–ئازاپ بىلەن مەخسەت ئىشقا ئاشماس،
كىملەردىن ئېشىپ قالغان ئارزۇ–ئارمان!
كۇنۇم بولار، ھەيھات، مېنىڭ چوققىلارغا،
ئىرغىپ بىر كۇن چوقۇم مەن چىقىدىغان.

* * *

كىم بەخت قۇشىغا خۇشتار ئەمەس،
ياق، ئالتۇن دەپ تاقىمايمەن مىسنى مەن.
ھاڭۋاقتى ئېكەنلىگىم بايقىغانلار
ئالدىدا نومۇس قىلىپ قىسىلمەن.

كورەلمەسلەر بارلىغىنى بىلىپ ژۇردۇم،
ئۇچراشقاندا قولۇمنى بېرىپ ژۇردۇم.
ھارام مۇشتىن بېشىمنى يېرىپ ژۇردۇم،
ئوزەمدە ئەيىۋىم دەپ قىسىلمەن.

بىرەر سوز، ھەرىكەتتە ئارتۇق كەتسەم،
ھاياتتا چوڭ بولماقلىق دەيمەن تەسكەن.
كورە–كورە بىلىپ ھەم مەن ئۇگەنسەم،
ئاتىلارنىڭ ئالدىدا مەن قىسىلمەن.

دېسەم مەن بۇ ھاياتنىڭ قىش–يازى بار،
قىينالسام ئىسسىق–سوغدا كىم ئېچىنار!
چىققاندا بېشانەمدىن ئاچچىق–سوغ تەر،
ئويلاپ شۇ دەقىقىنى قىسىلمەن.

ئەتەمنىڭ ئويلىغاندا كۇن–تۇنىنى،
ئىچىمنى كويدۇرەر بىر ئوت–يالقۇنى،
تۇرمىسا شائىرنىڭ ئېھ، ياڭراپ ئۇنى
قەلبىمدىن، ۋۇجۇدۇمدىن قىسىلمەن.

قازاقچىدىن مەمتۇن تەرجىمىسى.

غېنى باتۇرنى خەلق كۈيلەيدۇ

غېنى باتۇر شەرقىي تۈركىستاندا ياشىغان بارلىق خەلقلەر بىلەن بىللە گومىنداڭ مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زۇلۇم ۋە زورلۇقلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ ياشلىق ھاياتىنىڭ تەڭدىن تولىسى جىڭ شۇرېن، شىڭ شىسەي ۋە گومىنداڭ ھاكىمىيىتىنىڭ تۈرمىلىرىدە ئۆتكەن. چۈنكى ئۇ قول بولۇپ ياشاشتىن كۆرە، كۈرەش قىلىپ ئۆلۈشنى ئەلا بىلگەن. شۇڭلاشقىمۇ ئۇ خەلقنىڭ «ئەلگە قوشۇلساڭ، ئەر بولىسەن»، «ئاتاڭنىڭ بالىسى بولغىچە، ئەلنىڭ بالىسى بول» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزلىرىگە ئۆز ھاياتىدىن ئورۇن بېرىپ، ئادالەتلىك ۋە ئازاتلىق ئۈچۈن قولىغا قورال ئالغان ئىدى.

1944-يىلى شەرقىي تۈركىستان دىيارىدا گومىنداڭ زۇلمىغا قارشى مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ پارتلىدى. ئازاتلىق ئۈچۈن بولغان مانا شۇ قاتلىق كۈرەش يىللىرى غېنى باتۇر ئەجايىپ باتۇرلۇق كۆرسەتتى. بولۇپمۇ ئىلقا، غۇلجا، بورىتالا، ئارشاڭ ۋە باشقا شەھەرلەرنى باسقۇنچىلار قولىدىن ئازات قىلىش جەڭلىرىدە غېنى باتۇرنىڭ كۆرسەتكەن ئەرلىكى، جاسارىتى خەلق ئاغزىدا رىۋايەتكە ئايلاندى. شۇڭلاشقا خەلق ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك پەرزەندىنى مەدھىيەلەپ قوشاقلار توقىدى. خەلق تەرىپىدىن ئىجات قىلىنغان بۇ قوشاقلار «غېنى باتۇر قوشاقلىرى» نامى بىلەن پۈتكۈل شەرقىي تۈركىستانغا كەڭ تارىلىپ كەتتى. بۇ قوشاقلارنى ناخشىغا قېتىپ، دەسلەپ شەرقىي تۈركىستان دولەت تىياترىنىڭ ناخشىچىسى تۇران ئەخمىدوۋا ئېيتقان ئىدى. بۇ قوشاقتا مۇنداق مىسرالار بار:

قازانلار قايناپ تاشقان،
خىتايلار ھەددىدىن ئاشقان.
غېنى باتۇر كىرىپ كەلسە،
ھەرەمباقا قاراپ قاچقان.
ئىلى يولى ھەيۋەتلىك،
ئىچكەن سۈيى شەرۋەتلىك.
دۈشمەنلەرنى يوقاتقان،
غېنى باتۇر غەيرەتلىك.

غېنى باتۇر ئىلقا تاغلىرىدا، غۇلجا شەھىرى ۋە لەڭشاڭ ئەتراپىدىكى قاتتىق جەڭلەردە ئەجايىپ باتۇرلۇق كۆرسەتتى. بۇ ھەقتە چىققان قوشاقلاردا:

غېنى باتۇر ئۆزى چاققان،
سولاقتا تولا ياتقان. —
دەرتكە پايلىماي چىقىپ،
دۈشمەنلەرنى يوقاتقان، —

دەپ تەسۋىرلەيدۇ.

گومىنداڭچىلار بىر تەرەپتىن، غېنى باتۇرنىڭ جەڭ قىلىش ماھارىتىدىن قورقسا، ئىككىنچى تەرەپتىن، ئۇنىڭ ئەجايىپ ئۇستا مەرگەنلىكىگە ھەيران قالاتتى. خەلق مەرگەنلىكىنى كۆككە كۆتۈرۈپ، مۇنداق دەيدۇ:

غېنىكامنى كۆردۈڭمۇ،
مەرگەن بولۇپ ئاتقىنىنى.
دۈشمەنلەرنى كۆردۈڭمۇ،
توشقان بولۇپ ياتقىنىنى.
ئالتە باتۇر ئىچىدە،
غېنىكامدەك مەرگەن يوق.
مىڭ چېرىك بېسىپ كەلسە،
ئىلقا شەھرىنى بەرگەن يوق.

غېنى باتۇرنىڭ نامى ئۆزىنىڭ ئىنقىلاۋى سەپداشلىرى فاتىخ، ئەكبەر، ئوسمان، ئۇرۇم ۋە ئۇشۇر باتۇرلارنىڭ ناملىرى بىلەن زىچ باغلانغان. شۇڭلاشقىمۇ مىللىي-ئازاتلىق ئىنقىلاپ تارىخىدا ئۇلار «ئالتە باتۇر» دەپ نام ئالغان ئىدى.

خەلق ئىچىدە غېنى باتۇر توغرىلىق رىۋايەتلەرمۇ ئۇرغۇن. بىز ئۇلارنىڭ بىرىنىلا كەلتۈرىمىز. بىر كۈنى گومىنداڭچىلار غېنى باتۇرنى تۇتۇۋېلىپ، غۇلجىدىكى تۈرمىلەرنىڭ بىرىگە سولاپ، يۈز چېرىكنى كۆزەتكە قويۇپتۇ. غېنى باتۇر يۈز چېرىكنى غەپلەتتە قالدۇرۇپ، يەنە قېچىپ كېتىپتۇ. غېنىكامنىڭ بۇ غەيرىتىگە خوشال بولغان خەلق:

غېنىنى سولاپ قويدى،
ئىلىدىكى جۇزىگە.
غېنىكام قوپۇپ قاچتى،
ھېچ تويدۇرماي يۈزىگە.

دېگەن قوشاقنى ياراتقان.

غېنىكامنىڭ مەتانىتى، مۇستەملىكىچىلەرگە قارشى كۈرەشتىكى باتۇرلىقى، تاپقۇرلىقى خەلق قوشاقلىرىنىلا ئۆزىگە جەلىپ قىلىپ قالغىنى يوق. ئۇنىڭ توغرىلىق يازغۇچى، شائىرلارمۇ قەلەم تەۋرەتتى. 1945-يىلى شائىر ئابدۇلھەي روزى «غېنى باھادىرغا» دېگەن مۇخەممەسىنى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلدۇرغان بولسا، پېشقەدەم ژۇرنالىستلار ھۈسەيىن ناسىرىي بىلەن داۋۇت تۇرەخمەتوۋلار «خەلق قەھرىمانى ئابدۇۋا غېنى باھادىر» دېگەن بىئوگرافىك ئوچېركىنى «كۈرەش» ژۇرنىلىنىڭ 1948-يىلى 11-12-سانلىرىدا باستۇردى. 1979-يىلى ئاتاقلىق يازغۇچى زىيا سەمەدىي «غېنى باتۇر» دېگەن رومانىنى، پېشقەدەم يازغۇچى يۈسۈپبەگ مۇخلىسىي «غېنى باتۇر ھېكايىلىرىنى» يېزىپ، «دەۋر» كىتاۋىغا كىرگۈزدى.

1947-يىلى غۇلجا شەھىرىدە چىققان «ئالماتاغ» مەجمۇئەسىدە تاتار شائىرى خەمىت تۇخفىنىڭ «غېنى باتۇر ھەققىدە جىر» ناملىق شېئىرى بېسىلدى. بىز ئۇنىڭ ئىككى كۇپلېتىنى كەلتۈرىمىز:

غېنى باتۇر سوقۇشسا،
بارغان يەرنى ئالىدۇ.
چۈنكى ئۇنىڭ غەيرىتى،
ئەلگە شاۋقۇن سالىدۇ.
غېنى باتۇر ۋاقىرىسا،
ئوقمۇ توختاپ قالىدۇ.
غېنى باتۇر كۈرەشكە،
خاس يارالغان دانادۇر.

ئۇيغۇر خەلق قەھرىمانلىرىنىڭ كۈرەش بىلەن ئۆتكەن ھاياتى توغرىسىدا كۆپ سۆزلەش مۇمكىن. ئۇلارنىڭ ھايات يولى دەۋر ۋە تارىخىي شەرت-شارائىتلارنى گەۋدىلەندۈرۈپ تۇرىدىغان ھەقىقىي ھۆججەتتۇر.

شۇڭلاشقىمۇ خەلق قەھرىمانلىرى ھەققىدە ئىجات قىلىنغان بۇ خىل قوشاقلارنى توپلاپ، رەتلەش ھەر بىر ئۇيغۇر پەرزەندىنىڭ شەرەپلىك بۇرچىدۇر.

تۇرسۇن قاھارىي.
ئالمۇتا شەھىرى.

ئىلقا يەرلىك ماللار شىركىتىنىڭ باشلىقى پاتىخ مۇسلىموۋنىڭ تۇيۇقسىز يوقۇلۇپ كېتىشىدىن كېيىنلا ئۇنىڭ خوتۇنى، بالىلىرى ئىلقا ساقچى ئىدارىسى تەرىپىدىن گۆرۈگە ئېلىنىپ، غۇلجىغا يوللىنىشى بىلەن قارادۆك رايونلۇق ساقچى تۈرمىسىگە قامالغان ئىدى. ئىلقا پارتىزانلار

كى قارادۆك مەھەللىسىگە جايلاشقان ساقچى ئىدارىسىغا ھۇجۇم قىلىپ، پاتىخ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنى قۇتقۇزۇش مەسئۇلىيىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىدى. بۇ-غېنى باتۇرنىڭ ئۆز ئىنقىلاۋى سەپدىشىغا بولغان ساداقىتىنىڭ ئىپادىسى ئىدى.

ئەگەر غۇلجىدا ئۇرۇش باشلانسا،

ۋەدىسىگە ۋاپادار

شتابى بىر نەچچە قېتىم يوشۇرۇن پايلاقچى ئەۋەتىپ پاتىخ ئائىلە ئەزالىرىنىڭ تۈرمىدىكى ئەھۋالىدىن خەۋەر ئېلىپ كەلگەن ئىدى. شۇڭا، قانداق قىلىپ پاتىخ بالا-جاقىلىرىنى گومىنداڭچىلار تۈرمىسىدىن زىيان-زەخمەتسىز قۇتقۇزۇۋېلىش ھەممىنىڭ دىققەت-ئېتىبارىدا تۇراتتى. بۇ مەسىلە بويىچە تالاي مۇزاكىرە قىلىنغان بولسىمۇ، ئېنىق بېشىم قولغا كەلتۈرۈلمەيۋاتاتتى.

پارتىزانلىق ھەرىكەتنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى پاتىخ مۇسلىموۋ تاشقى كۆرۈنۈشتىن ئۆزىنى خۇشخۇي تۇتۇشقا ھەرىكەت قىلغىنى بىلەن ئىچكى جەھەتتىن بالا-جاقىسىنىڭ تەغدىرى قانداق ئاياقلىشىشىنى ئويلاپ، ئازابلىناتتى.

ھەممە ۋاقىت ئېچىلىپ، يېيىلىپ ژۈرىدىغان غېنى، پاتىخنىڭ بۇ ھالىتىنى سەزگەن ھالدا:

— ھوي، ئابزى، ئۆزەڭنى تولىمۇ غەم-غۇسسىغا سالمىساڭچۇ، خۇداغا ئاندىن قالسا ماڭا تاپشۇرغىن. ۋاقىت ئاز قالدى، قەددىناس ئايالىڭنى «موزايلىرى» بىلەن قوشۇپ، ئىلىڭگە ساق-سالامەت تاپشۇرىمەن، — دەتتى. پاتىخ بولسا:

— غەينەم، سەن بېشىڭغا كەلمىگەچكە بىلمەيسەن. دۇنيادا بالا-جاقىنىڭ دەردىگە تەڭ كېلىدىغان ئېغىر دەرت يوق ئىكەن. راستىمنى ئېيتسام، بەزى كۈنلىرى شۇلارنى ئويلاپ تۈن بويى كىرپىك قاقماي چىقىمەن، — دەتتى.

كۈن تەرتىۋىدە ئۇرۇشنى ئىلقىدىن غۇلجىنى ئازات قىلىشقا يۆتكەش مەسىلىسى تۇراتتى. ۋاقىت مۇساپىسىمۇ قىسقىراپ باراتتى. ئالدىن-ئالا مۇزاكىرە قىلىنغان كېلىشىم بويىچە، قوراللىق پارتىزانلار غۇلجىغا ئاتلىنىش بىلەن غېنى بىر قىسىم قوراللىق پارتىزانلارنى باشلاپ، شەھەرنىڭ شەرقىي تەرىپىدە-

پاتىخ بالا-جاقىسىنىڭ قەتلىئام قىلىنىشى جەزمەن ئىدى. (مەسىلەن، غۇلجا شەھىرى ئازات قىلىنغاندىن كېيىن تەكشۈرۈلگەندە، بىرىنچى رايونلۇق ساقچى ئىدارە قوراسى ئىچىدىكى قۇدۇقتىن يۈزلەرچە بىگۇناھ ئۇيغۇرلارنىڭ جەسەتلىرى تېپىلغان ئىدى.) ۋاقتى، سائىتى كېلىپ پارتىزانلار قوشۇنلىرى ئۇلاستاي، سۈپىتاي ئارقىلىق غۇلجىغا قاراپ ئاتلاندى. غېنى ئوسمان باتۇر بىلەن بىر قىسىم چىنىققان پارتىزانلارنى باشلاپ توپ-توغرى قارادۆك ساقچى تۈرمىسىگە قاراپ يول تۇتتى. يەر-جاھان تۈن قاراڭغۇلۇقىغا بۆلەنگەن. ئەتراپتا ئىتلارنىڭ ھاۋۇشىشلىرىلا جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. مىدىر قىلغان ئادەم كۆرۈنمەيدۇ.

غېنىلار ئالدى بىلەن ئىككى نەپەر پايلاقچى ئەۋەتىپ، ساقچى ئىدارىسى ئەتراپىدىكى ئەھۋالنى ئىگەللەيدۇ. شۇندىن كېيىن غېنى باتۇر ئىككى پارتىزاننى كۆزەتتە تۇرغان چېرىكنى ئۈن چىقارماي ئوجۇقتۇرۇشقا يولغا سېلىپ، ئۆزى ھۇجۇمغا تەييارلىنىدۇ. ئاردىن كۆپ ئۆتمەي كۆزەتتىكى خىتاينىڭ «ئەييا» دېگەن ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. غېنى باتۇرلار مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنىپ دەرھال ھۇجۇم باشلايدۇ.

كېيىنرەك مەلۇم بولۇشىچە، مەزكۇر ساقچى ئىدارىسى تولىمۇ مۇستەھكەملەنمىگەن، قوراللىق كۈچىمۇ چاغلىق بولۇپ چىقتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ساقچى ئىدارىسى قىسقا ھۇجۇم جەريانىدىلا ئىشغال قىلىنىپ، مەھبۇسلار، جۈملىدىن، پاتىخ باتۇرنىڭ بالا-جاقىسى تۈرمىدىن چىقىپ، پارتىزانلارنىڭ ھىمايىسىدا نوغايتوغا قاراپ يول تۇتتى. غېنى باتۇر شۇ ھەرىكىتى بىلەن ۋەدىسىگە ۋاپادار ئىنسانلىقىنى يەنە بىر قېتىم نامايىش قىلغان ئىدى.

ھ. مۇتەللىپ.

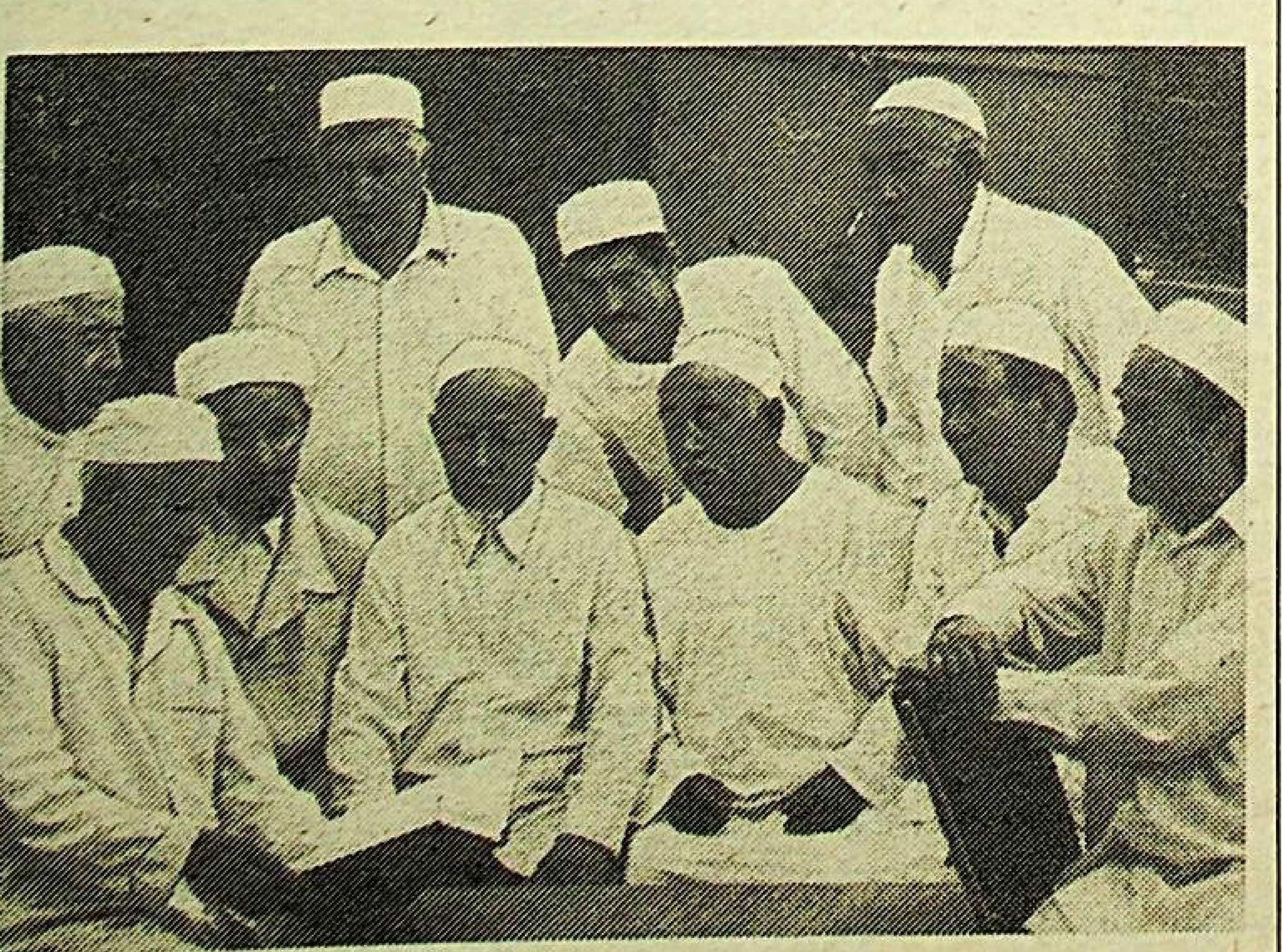

سۈرەتتە: بېيىل گورني-گىگانت مەھەللىسىدىن مەككە مۇكەررەمىگە 23 ئادەم بېرىپ، ھاجى بولۇپ قايتتى. بۇ كىشىلەر شۇلاردىن بىر گۇرۇپپىسى.
د. يۈسۈپوۋنىڭ سۈرىتى.

ئاكالارغا غەمخورلۇق

ئالمۇتا. «كرامدس-كرائورى» ئاكسيونېرلىق جەمئىيىتى ئاكالارغا ئەمەلىي ياردەم بېرىۋاتىدۇ. ئۇ گېرمانىيەنىڭ ئاتاقلىق «ئوتتو بوكك» فىرمىسى بىلەن بىرلىكتە ئاكالار ئۈچۈن كولياسكىلارنىڭ ھەر خىل تۈرلىرىنى، شۇنداقلا ئامېرىكا تېخنولوگىيەسى بويىچە پروتېزلارنى ئىشلەپ چىقىرىۋاتىدۇ.

ھازىرقى ۋاقىتتا ياپونىيەنىڭ «كانېماتسۇ كورپورېيشن» فىرمىسى بىلەن مەبلەغ ئاجرىتىش توغرىلىق مۇزاكىرىلەرنى ژۈرگۈزۈۋاتىدۇ. مۇنداق ئاقچا ياردىمى، بولۇپمۇ ۋاليۇتا ناھايىتى ھاجەت. چۈنكى «كرامدس-كرائورى» يېقىنقى ئىككى يىل ئىچىدە «ئېلېكتروبىتپرىبور» زاۋودى تېررىتورىيەسىدە تىبابەت ئىجتىمائىي داۋالاش مەركىزىنى سېلىشنى پىلانلاۋاتىدۇ. ئۇنىڭدا ئەڭ زامانىۋىي تىببىيات جابدۇقلىرى بىلەن تەمىنلەنگەن كۆپلىگەن بۆلۈملەر ئىشلەيدۇ.

ئۇنىڭدىن تاشقىرى كېلەر يىلغا تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنى، مەدەنىيەت ۋە سودا ئوبيېكتلىرىنى، ئاكالارنىڭ ئېھتىياجىنى ھېساپقا ئېلىپ شەھەر يوللىرىنى لايىھەلەش بويىچە بۆلۈمنى ئېچىش نىيەت قىلىنىۋاتىدۇ. شۇنى ئۇچۇق ئېيتىش كېرەككى، بىزنىڭ بارلىق ئىنفراستروكتۇرىمىز ئاساسەن ساغلام ئادەملەرگە مولجاللانغان.

بۇ مۇھىم ۋەزىپىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن خېلە ئۇرغۇن مەبلەغ كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن دۆلەت ياردىمىدىن تاشقىرى بۇ ئاكسيونېرلىق جەمئىيەتنى تەسىس قىلغۇچىلارنىڭ بىرى — «كرامدس» مىللىي شىركىتى ئەمەلىي ياردەم كۆرسىتىدۇ.

(قاز تاگ).

سەمىمىي كۈتۈۋالدى

يېقىندا ئۇشتوبە ستانسىيەسىگە كېلىپ توختىغان يولۇۋچىلار پويىزدىنى كۈتۈۋالغۇچىلار ئادەتتىكىدىن كۆپ بولدى. ئۇلار ئىراندىن ئۆز ۋەتىنىگە كۆچۈپ كېلىۋاتقان قازاق قېرىنداشلارنىڭ دەسلەپكى توپىنى خۇش قارشى ئالدى. تالدىقورغان ۋىلايىتىگە 130 ئائىلە كۆچۈپ كەلدى.

چەت ئەلدىن كەلگەن قېرىنداشلارنى كۈتۈۋېلىش مىتىنگىسىدا قاراتال ناھىيەسىنىڭ ھاكىمى ت. سادىقولوۋ قۇتلۇق قەدەمىگە ئاق يول تىلىدى. ئىللىق سۆزلەرنى ئېيتتى. ئەندى ۋىلايەت ھاكىمىنىڭ ئورۇنباسارى ت. غالىموۋ ئۆز نۇتقىدا ئىراندىن كەلگەن قېرىنداشلارنىڭ تەشۋىشسىز ھايات كەچۈرۈشى ئۈچۈن ھەممە شارائىتلارنىڭ يارىتىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

بۇ يەردە ئويۇشتۇرۇلغان زىياپەتتىن كېيىن چەت ئەلدىن كەلگەن قېرىنداشلار تەنتەنىلىك رەۋىشتە تېگىشلىك ناھىيەلەرگە ئۇزىتىلدى.

غ. جازىلبېكوۋ.
تالدىقورغان ۋىلايىتى.

پىرانسلاۋ نۇشىچ

ئىزاھىنىڭ ھاجىتى يوق

(سېرب-خارۋات يازغۇچىسى)

مەن مەكتەپتە ئوقىغان ژىللىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئاخىرقى پارتىدا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزگەنمەن.

ئوقۇشۇمنىڭ ئەڭ بېشىدا، ئاخىرقى پارتا ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆزلەشتۈرۈش دەرىجىسىنى كۆرسەتكۈچى دەللەردىن بىرى ئىكەنلىكىنى بايقاپ، ئەشۇ يەردە ئولتۇرۇشقا ئۆگىنىپ قالغان ئىدىم. كېيىنرەك بۇ يەرگە شۇنچىلىك ئۆگىنىپ كەتتىمكى، تا ئاخىرقى كۈنلەرگىچە ئۆزەمنى ئۆز ئۆيۈمدىكىدەك ھىس قىلىدىغان ئەشۇ جايدا قالىۋەردىم.

ماڭا شۇ ھالەتتە سىنىپداشلىرىمنى ئارقىسىدىن كۆزىتىپ ئولتۇرۇشقا توغرى كېلەتتى. خام ئىشنىڭ، خام ئىشەنمەكنىڭ، شۇ كۆزىتىش جەريانىدا مەن ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى كېلەچەكتە مىنىستىر بولۇشىنى سەزگەن ئىدىم. كېيىنچىرەك ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق بولدى.

ئەگەر بۇ پىكرىم كىمگىدۇر غەلىتە سىزىلىۋاتقان بولسا، گەپىمنىڭ نېمىدە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە تەييارمەن.

مەسىلەن، مېنىڭ ر. دېگەن ساۋاقدىشىمنىڭ يەلكىلىرى تازىمۇ كەڭ ئىدى. مەن نەچچە ژىللاپ ئۇنىڭ ئارقىسىغا قاراپ ئولتۇرۇپ، شۇ دەۋرلەردىلا بۇنداق يەلكىلەرگە ھاياتتا ئالاھىدە ئورۇنلار تەققازا بولۇپ تۇرۇپتۇ، دېگەن پىكىرگە كەلگەن ئىدىم. «ئىككى نەرسىدىن بىرى بولىدۇ،– دەپ ئويلاتتىم مەن،– بۇ گەدەنگە ياكى ئېغىر قاپلار، ياكى بولمىسا، چوڭ دۆلەت ئىشلىرى ئارتىلىدۇ» بۇنىڭ ئۈستىگە، خۇدا ئۇنىڭ قەددىنى خېلە پۇكۈك ياراتقان ئىدى. مەلۇمكى، بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە ئېگىلمەيدىغان قامەتتىن كۆرە ئېگىلگەن قەد بىلەن ياخشىراق مەنسەپكە ئېرىشىش مۇمكىن.

بۇ ھال مېنى دوستۇمنىڭ كەڭ يەلكىلىك قەددى-قامىتى كەلگۈسىدە ئەلۋەتتە مىنىستىرلىك ساپا-كرېسلوسىنى بېزىشى كېرەك، دېگەن پىكىرگە ئېلىپ كەلدى.

قاراڭ، تەخمىنىم توپ-توغرا چىقتى. بۇ يەلكىلەر مىنىستىرلىك ھوزۇر-ھالاۋىتىگە ئېرىشتى.

ئېيتىشلىرىچە، پىللار بىلەن سالاپەتلىك ئادەملەرنىڭ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاراشلىرى ناھايىتى قىيىن بولاركەن. ئۇ مىنىستىرلىك ئۈستىلىگە ئولتۇرغان پەيتتىن باشلاپلا ئارقىسىغا قايرىلىپ قاراشنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتتى. شۇ سەۋەپلىك ئارقىسىدا ئېمىلەر بولىۋاتقانلىقىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قالىۋەردى.

مېنىڭ يەنە بىر سىنىپدىشىممۇ ئىرىشىپ ژۈرۈپ مىنىستىر بولىۋالدى. مەن ئۇنى ناھايىتى ياخشى ئەسلەيمەن. چۈنكى ئۇنىڭ گەدىنىمۇ ھەر دايىم مېنىڭ دىققىتىمنى ئۆزىگە تارتىدىغان. ئۇنىڭ گەدىنى خۇددى ئېگەر توقۇش ئۈچۈنلا يارىتىلغاندەك ئىدى.

مەن مەكتەپتىكى ۋاقتىمدىلا بۇ ئېگەرباپ گەدەننى ئەلۋەتتە ئېگەرلىشىدۇ، دەپ ئىشىنەتتىم. ئېيتماقچى، بىزدە «ئېگەرگە ئۆگەنگەن شاتىراقلايدۇ» دېگەن گەپ بار. مەن ئاغىنەمنى بايقىغاچ، بۇ گەپنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنچ ھاسىل قىلدىم. ئۇ مىنىستىر ئۈستىلىگە ئولتارغىچە ئادەملەرگە بولەكچىلا مېھرىۋان، ئاغىنە، ئاكا-ئۇكا مىسالى مۇئامىلە قىلاتتى. ئۇلى ئېگەرلىشى بىلەنلا تۇۋرۇك تۈگىدە تۇرۇۋېلىپ، كىشنەشكە چۈشتى ۋە بىزنىڭ كونستىتۇتسىيون دۆلىتىمىز ئىمكانى بارىچە شۇنداق شاتىراق ئۇرۇشقا باشلىدىكى، قويۇۋېرىڭ.

ئۈچىنچى سىنىپدىشىمنىڭ ئارقىسى قالداقلىقى ئېسىمدا يوق. چۈنكى، ئۇ بىرىنچى پارتىدا ئولتۇراتتى. ئارقا پارتىدا ئولتۇرغان ماڭا ئۇنىڭ قۇلاقلىرىلا كۆرۈنەتتى. بەزەن كۆزىگىنى قىسىپ، كىرپىكلىرىنىڭ ئارىسىدىن قارىغىدەك بولساڭ، ئۇنىڭ يەلكىلىرى كىچىككىنە دوڭلىكلەرگە، قۇلاقلىرى بولسا ئەندىلا پېتىۋاتقان ئىككى قۇياشقا ئوخشاپ كېتەتتى. مەن مەكتەپتىكى ۋاقتىمدىلا ئۇنىڭ ھەممە نەرسىنى قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ تىڭشاش ۋە ئاڭلىغىنىنى ئېسىدىن چىقارمايدىغان ئادىتى بارلىقىنى سەزگەندىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ قالداقتۇر باشقا مۇتەخەسسىسلىكنى ئېگەللەش توغرىسىدا تەشۋىش قىلمىسىمۇ بولاتتى. مەن بۇ قۇلاقلارنىڭ پارلاق ئىستىقبالىغا ئىشىنەتتىم. دېگىنىمدەك بولدى. ھازىر بۇ قۇلاقلار ناھايىتى ژۇقۇرى كۆتۈرىلىپ كەتتى، ھەتتا شۇ تۇرىشىدا پارتىيە بايرىقىنىڭمۇ ئورنىنى بېسىشى مۇمكىن.

مېنىڭ يادىمدا قالغان يەنە بىر سىنىپدىشىم بار. ئۇنىڭ كەينى تەرىپى توۋەنگە قاراپ كەڭىيىپ كەتكەنلىكىدىن كىشىنىڭ كۆزىگە خۇددى ئۈچى يونۇلغان كوتەككە ئوخشاش كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ بىراقلا ئىككى جاينى ئىگەللىگەن ھالدا پارتىدا يالغۇز ئولتۇراتتى. خۇدا زوگولىسىنى بۇنچىلىك يوغان قىلغان بەندىسىنىڭ ھاياتىمۇ چوڭ ئورۇن ئىگەللىشىگە شۇ چاغلاردىلا ئىشىنەتتىم. ئەمەلدىمۇ شۇنداق بولدى. سىنىپدىشىم مەكتەپ بىلەن خەيرلەشكەچ، ھاياتتا ئۆزى ئۈچۈن ئىككى ئورۇن تەلەپ قىلدى. سەۋەۋى، بىر جاي ئۇنىڭغا كاملىق قىلاتتى.

بىر ئورۇندۇققا سىغمايدىغان سالاپەتلىك ئادەملەر ئادەتتە تەپسە تەۋرىمەس بولۇپ، ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا كۆچۈشتە قىيىنىلىدۇ، دېيىشىدۇ. لېكىن ئۇلار بۇنداقلارنى ھاپاش قىلىپ ژۈرىدىغان ئادەملەرنىڭ ھەر قانداق يەردە تېپىلىشىنى بىلمەيدۇ. ئۇنىمۇ خۇددى شۇنداق قىلىپ كۆتۈرۈشتى، كۆتۈرۈشتى، ئاقىۋەت بىراقلا ئىككى مىنىستىرنىڭ ئۈستىلىنى ئىگەللەپ ئالدى.

لېكىن، مېنىڭ تالاي سىنىپداشلىرىم ئېخچىلا قوبۇل خانىلاردا نوۋەت كۈتۈپ ژۈرىدۇ. ئويلايمەنكى، سىز ئۇلارنىڭ ئىسمۇ-شەرىپلىرىنى گېزىت سەھىپىلىرىدە ئۇچراتقانسىز، ئىللا، ئۇلارلى ھەر بىر ھۆكۈمەت ئىنقىرازى ۋاقتىدا يېڭى ھۆكۈمەتكە نامزات سۈپىتىدە تىلغا ئېلىنىشىدۇ. بىر ئاز سەۋر قىلىپ تۇرۇڭ، ئۇلار ھەممىنىڭ كۆزى چۈشىدىغان دەرىجىگە يەتكەندە، مەن ئۇلارنىڭ ئارقا تەرىپى مەكتەپتىكى پەيتىدە قانداق بولغانلىقىنى سىلەرگە، ئەلۋەتتە، ئېيتىپ بېرىمەن.

مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى تەسۋىرلەپ، ئىزاھلاپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. سەۋەۋى، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى يۈزسىز ئادەملەردۇر.

سەلەي چاققان سەيلىدە

ھاراقتىن ئاغرىغان بېشىنى ئەتىسى ۋىنو ئىچىپ ساقايتىپ ژۈرىدىغان بىر كىشى سەلەيگە:

– بىر نەرسە ئېيتسام ئىشىنەمسەن؟– دەپ قالدى.

– ئېيتىپ باققىن؟

– موشۇ كوچىنىڭ ھەممە خوتۇنلىرى مېنى ياخشى كۆرىدۇ،– دەپ ماختاندى ھاراقكەش ۋە قوشۇپ قويدى،– قانداق، شۇنىڭغا ئىشىنەمسەن؟

– ئەگەر سەن،– دېدى سەلەيمۇ بۇرۇتىنى تولغىغانچە،– ئايالىڭنىڭ موشۇ كوچىدىكى ھەممە ياش ژىگىتلەرنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئىشەنسەڭ، مەنمۇ ساڭا ئىشىنىمەن.

* * *

سەلەي چاققان پىيادە ئۇزاق يول مېڭىپ-ھېرىپ-ئېچىپ بىر يېزىغا كىرىپ كەپتۇدە، قەدىمى يەتكەن بىرىنچى ئۆينىڭ ئىشىگىنى چېكىپ، بىر چىنە چاي بېرىشنى سوراپتۇ.

– ئۆيدە ئاپام يوق،– دېگەنچە ئىشىكنى «جاققىدە» يېپىۋاپتۇ ياش بالا.

– ماڭا ئاپاڭ ئەمەس، چاي كېرەكتى،– سەلەي شۇنداق دەپ ئىككىنچى ئۆينىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

– ھازىر تونىمىغان ئادەمنى ئۆيگە باشلايمىغان زامانمۇ؟ يوللىرىدىن قالمىسلا،– دەپتۇ ئىككىنچىسى.

ماغدىرسىزلىنىپ كەتكەن سەلەيگە بۇ مۇئامىلىلار خۇددى ئولگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەندەك تەسىر قىلىپ غېرىپسىنىپ كېلىۋاتسا، يېقىنلا بىر يەردىن ژىغا-زارنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ.

شۇ ھالىتى بىلەن ئىككىنچى يېزىغا يېتىشكە مادارى قالمىغان سەلەي، توپ-توغرا ھازا بولىۋاتقان ئۆيگە «باغرىم، باغرىم باغرىم» دېگەنچە ئۆن سېلىپ ژىغلاپ كىرىپ كەپتۇ. خەلەر ئۇنىڭ تويا يىغىپ تۇرغان ئۇستى-بېشىنى كۆرۈپ، «بۇ مەرھۇمنىڭ ژىراقتىن كەلگەن تۇققىنىكەندە» دەپ ئويلاپ، بىلىغا ئاق باغلاپتۇ. ژىغا-زىرا بېسىلغاندىن كېيىن مەرھۇمنىڭ خوشنىسى سەلەينى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ، ئالدىغا چاي قويۇپتۇ.

–بۇ ئولگەن ژىتىمەكنىڭ ئىسمى-شەرىپى كىم بولىدۇ؟– دەپ سوراپتۇ قوساقنى تويغۇزۇپ ئالغاندىن كېيىن سەلەي.

– ۋاھ، بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ – ھەيران بولۇپ قاپتۇ ئۆي ئىگىسى،– كىملىگىنى بىلمەي تۇرۇپ، ژىغلىغانلىرى نېمىسى؟

– ھەي، بۇرادەر،– دەپتۇ سەلەي،– گەپ ئولۇكتە ئەمەس، بېشىمغا چۈشكەن كورگۈلۈكتە...

يارمەھەممەت قۇرۋان-نىيازى.

ھېسام لەتىپىلىرى

جايىدا جاۋاپ

يېشى ئېشىپ كەتسىمۇ پېنسىيەگە چىقىشقا ئۇنىمىغان بىر باشلىق مەلۇم بىر سورۇندا ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا ماڭغان ھېسامدىن سورىدى:

– ھە، ھېسامدىن، سىزمۇ پېنسىيەگە چىقارسىز ئەندى؟

ھېسام قەدىمىنى توختاتماي جاۋاپ بەردى:

– ھە-ئە، چىقىپ يېنىپ كىرىمەن.

«ئولەتتىم، بىراق...»

ھېسام ساياھەتتىن قايتىپ كېلىپ، خولۇم-خوشنىلىرىغا پو ئېيتىپ بەردى:

– بىر كۈنى دېڭىزدا ئۈزۈۋاتسام، مېنى كىت ژۇتۇۋەتتى.

– قويىڭا، ھېسامكا،– دېدى ئارىدىن بىرى،– كىت ژۇتۇۋەتسە ئولمەمسىز.

ھېسام گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

– ئولىشىم ئولەتتىم، بىراق كىت چىرايىمدىن سەسكىنىپ، دەرھال ياندۇرىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئامان قالدىم.

موشۇمۇ قويمۇ؟

مال بازارىدا ھېسام ئورۇقلىقىدىن ئارانلا يەر دەسسەپ تۇرغان قوينى تۇتۇپ تۇرغان سانارمەننىڭ ئالدىغا كەلدىدە، سورىدى:

– موشۇنىمۇ قوي دەپ ساتامسىز؟

– قوي بولماي نېمىكەن بۇ؟– ساتارمەن گولەيدى.

ھېسام دەررۇلا گېپىنى ئىزاھلىدى:

– بۇنىڭ نەرى قويغا ئوخشىسۇن، ئېرە يېپىپ قويغان گوتۇغۇ بۇ؟

«ساقايغىچە تۇرىمىز»

چىقمىدىڭلار دەپ ھالى قالمىغان بىر بۇرادەرىنىڭكىگە ھېسام ئىككى ئاغىنىسى بىلەن چىقىپ، ئىككى-ئۈچ كۈن مېھمان بولىۋىدى، چىدالماي قالغان ساھىپخان ئاچچىقىدا ئېرموسنى چېقىۋېلىپ، پۈتىنى كويدۇرۇپ ئالدى.

– ھېسام، ئەندى قانداق قىلىمىز،– دېدى بىللە چىققانلاردىن بىرى.

–قانداق قىلاتتۇق،– دېدى ھېسام،– ساھىپخان ساقايغىچە تۇرىمىزدە.

«ئۇرغۇن ئادەم ئولۇپ كېتىدۇ»

ھېسام بىلەن پو ئېيتىشماقچى بولغان ئاغىنىسى كىشىلەر ئارىسىدا بىر ھازا پو ئاتقاندىن كېيىن:

–ھېسامكا، نوۋەت ساڭا كەلدى، قېنى، ئاتە پورىڭنى،– دەپتۇ.

– بۇ يەردە پو ئېيتىشتىن قورقىمەن،– دەپتۇ.

– كىشىلەر ئالدىدا پو ئېيتىشتىن قورقساڭ مات بولىسەن،– دەپتۇ ئاغىنىسى.

– ئادەم يوق جايغا بارايلى،– دەپتۇ ھېسام.

– نېمىشكە؟

– بۇ رەستىدە پو ئاتسام، ئۇنىڭ ئوقى كىشىلەرگە تېگىپ، قان توكۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن،– دەپتۇ ھېسام جاۋابەن.

«قارقارا—93» يەرمەنكىسى

10-سېنتەبىر كۈنى ئالمۇتىدا قازاقىستاننىڭ ئىش بابىدىكى ھەمكارلىق مەركىزىدە «قارقارا—93» چوڭ خەلق ئارا يەرمەنكىسى ئېچىلدى. ئۇنىڭغا دۇنيانىڭ كۆپلىگەن مەملىكەتلىرىدىن كەلگەن ئىككى يۈزگە يېقىن چەت ئەل شىركەتلىرى ۋە فىرمىلىرى، قازاقىستاننىڭ 60تىن ئوشۇق كارخانىسى قاتنىشىۋاتىدۇ. ۋىتسې-پرېزىدېنت يېرىك ئاسانبايېۋ يەرمەنكىگە قاتنىشىۋاتقانلارغا تەبرىك سوز بىلەن مۇراجىەت قىلدى.

بارلىق پاۋىلونلارغا تولۇپ، جابدۇقلار، زامانىۋى تېخنىكا قويۇلغان. ھەر قانداق تىجارەتچى ئۇ ياكى بۇ مەھسۇلاتنى، خام ئەشيانى، تاۋارلارنى يېڭى تېخنولوگىيەلەرنى ئېلىشقا ئۆتۈنۈش شەرتنامە ئىمزالايدۇ. شۇنداقلا ئىمتىيازلىق سېلىق مىقدارىمۇ كۆزدە تۇتۇلغان.

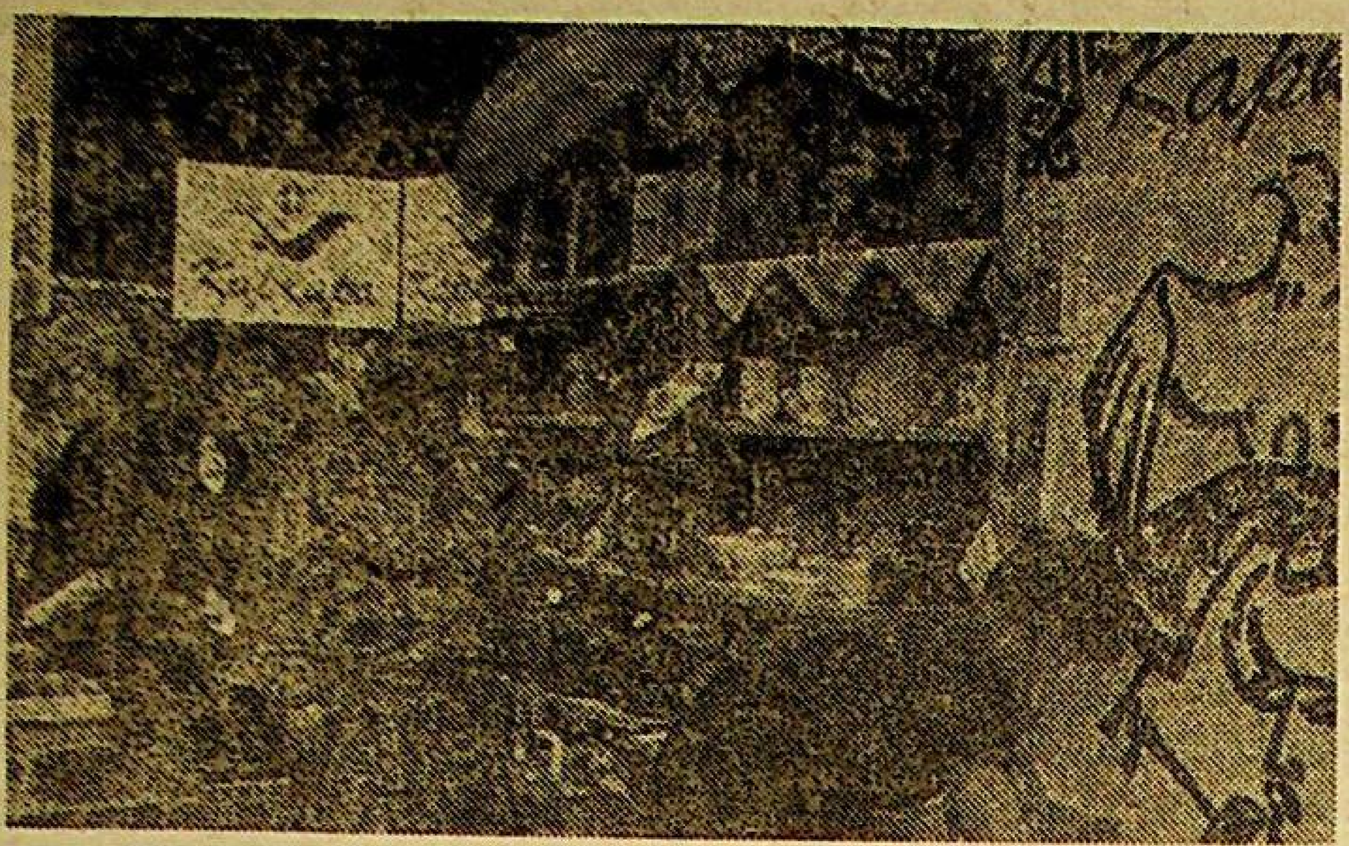

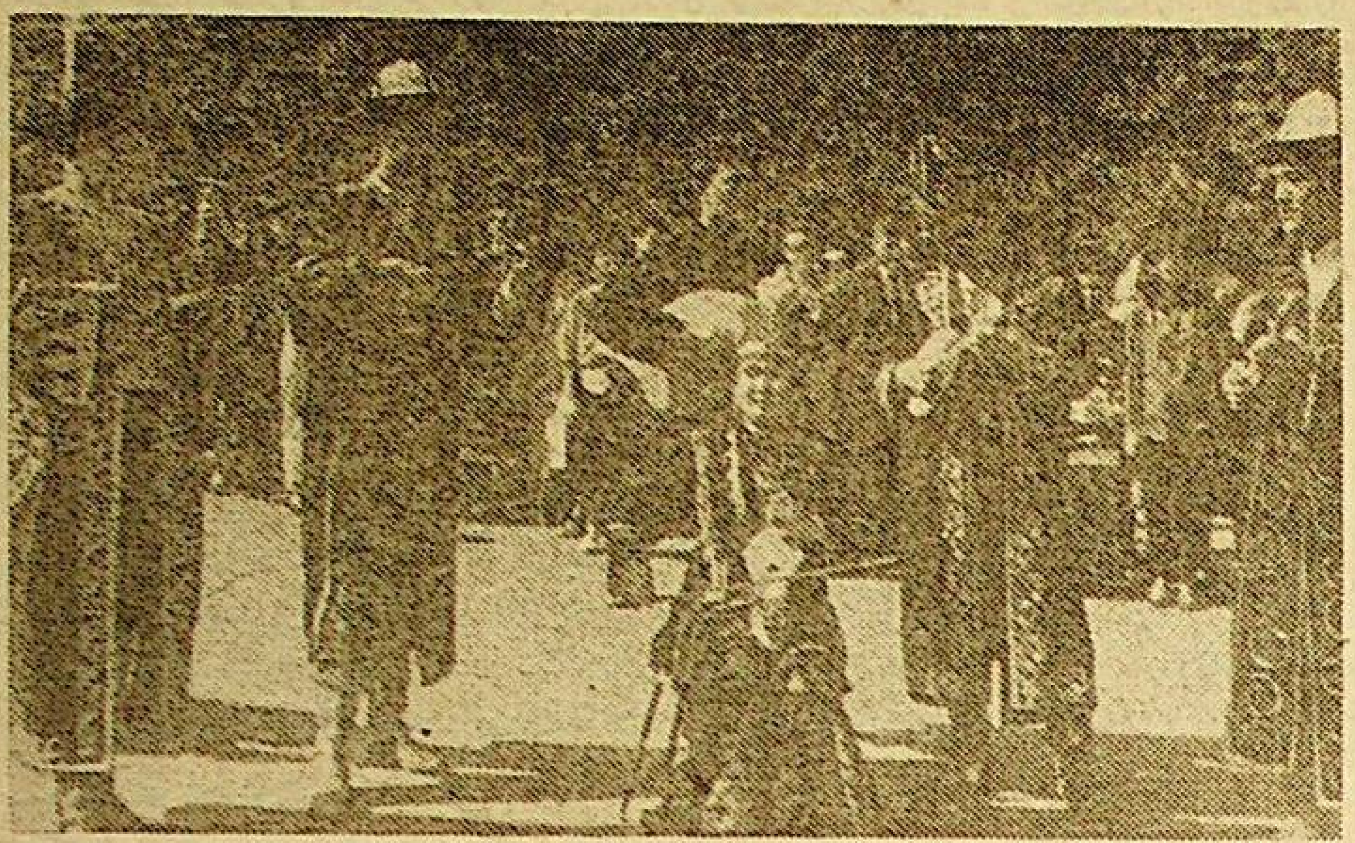

سۈرەتلەردە: «قار- قارا-93» يەرمەنكىسىنىڭ ئېچىلىش ۋاقتىدىكى كۆرۈنۈشلەر.

ۋ. ۋېنگلوۋسكىينىڭ سۈرەتلىرى.

ئىبرەتلىك ھېكايەتلەر

بالا يېشىدىن

ئابۇ ئەلى ئىبن سىنا يېزىدا ياشاپ، تېۋىپلىق قىلاتتىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى شۇ يېزىلىق بىر ژىگىت بىلەن بىر قىز تۇرمۇش قۇرۇپتۇ. ئۇلار چىرايلىق ھايات كەچۈرۈشۈپتۇ. ئارىدىن بىر ژىلدەك ۋاقىت ئۆتكەچ پەرزەنت كورۇشۇپتۇ. شۇندىن كېيىن ئۇلار مەسلىھەتلىشىپتۇ:

— بالىمىزنى شۇنداق تەربىيە قىلايلۇقكى، چوڭ بولغاندا ئەل-يۇرتقا پايدىسى تېگىدىغان، «سېنى ئوستۇرگەن ئاتا-ئاناڭغا ھەشقاللا!» دېگىدەك ئادەم بولسۇن.

— توغرى ئېيتىسىز، — دەپتۇ ئايالى، — مېنىمۇ شۇنى ئويلاۋاتاتتىم. بۇ خۇسۇستا ياخشىسى يۇرتىمىزدىكى ئىبن سىنادىن مەسلىھەت سورايلۇق.

شۇنداق قىلىپ، ياش ئاتا بالىنى ئېلىپ ئىبن سىنانىڭ ئالدىغا كەپتۇ. ئۇ ئاتىنى ياخشى كۈتۈۋېلىپ، كېلىش مەخستىنى سوراپتۇ.

— بالىمىزنىڭ تەربىيەسى ھەققىدە مەسلىھەت بېرەمدىكىن، دەپ كەلگەندىم، — دەپتۇ ياش ئاتا.

— پەرزەندىڭلار قاچان تۇغۇلغان؟ — سوراپتۇ ئىبن سىنا.

— شۇ بۈگۈن تاڭ سەھەردە.

— ھەي، ئەزىزىم، — دەپتۇ ئىبن سىنا، — بالا سەھەردە تۇغۇلغان بولسا، ھازىر ئاخشام بولدى، كېچىكىپ كەپسىلەر. بالا تۇغۇلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ تەربىيەسى بىلەن شۇغۇللىنىش كېرەك ئىدى. «بالا ياشىتىن...» دەپ بېكار ئېيتمىغاندە، ئاخىر...

ئومۇر داۋاسى

ئىبن سىنا دانىشمەنلەرنىڭ دانىشمەنى، تېۋىپلارنىڭ تېۋىپى ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى شەھەرلىك بىر كىشى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئىبي، ئۇلۇق تېۋىپ، سېنىمۇ بىر دەرتكە داۋا تاپقان، دېيىشىدۇ، شۇ راستمۇ؟ ئاڭلىشىمچە، لوقمان ھەكىمدىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەنىشسەن؟

— گېپىڭ ناتوغرى، لوقمان ھەكىمدىن ئوتۇش ماڭا نەدە دەيسەن؟ ئۇ كىشىگە كىچىك بىر شاگىرت بولالىسام، ئوزەمنى دۇنيادىكى ئەڭ بەختىيار كىشى دەپ ھېسابلىغان بولار ئىدىم. مىڭ بىر دەرتكە داۋا تاپقىنىمغا كەلسەك، بۇ سوئالىڭغىمۇ نە «ھە» نە «ياق» دەپ ئېيتالمايمەن. «ھە»نىڭ مەناسى شۇكى، كوپ دەرتكە داۋا تاپقىنىم توغرى، قولىمدا ناھايىتى كوپ ئاغرىقلار دەردىگە داۋا تاپقان. «ياق»نىڭ مەناسى شۇكى، ھېلىغىچە مەن بىلمەيدىغان كېسەللىكلەر كوپ ....

— ئولۇمنىڭ ئالدىنى ئېلىش مۇمكىنمۇ؟ — سورىدى ئۇ يەنە.

— بۇ سوئالىڭغىمۇ جاۋاپ بېرىش مۇمكىن، — دېدى ئىبن سىنا، ئولۇمنى داۋالاشنى بىلمەيمەنۇ، بىراق ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئومۇرنى ئۇزارتىش يوللىرىنى بىلىمەن.

— شۇنى ماڭىمۇ ئۆگەتسەڭچۇ؟ — دەپ ئوتۇرۇپ ئالدى شەھەرلىك.

— مەيلى، ئۆگەتسەم ئۆگۆتەي. ھازىر مېنىڭ بىلەن باققا كىرسەڭ، سائىڭا ئومۇرنى ئۇزارتىدىغان دورا بېرىمەن.

ئىبن سىنا شۇنداق دېدىدە، ھېلىقى كىشىنى يېتەكلەپ بېغىغا باشلاپ كىردى. ئۇنىڭ قولىغا بىر تۇپ چىنار بىلەن بىر تۇپ نەشپۈت كوچىتىنى بەردى:

— مانا بۇ چىنار كوچىتىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭ شاخلىرىدىن ئوزەڭگە ئوي سالىسەن، مونۇ نەشپۈتنى مېۋىگە كىرگۈزۈپ، مېنى نەشپۈتخورلۇققا چاقىرىسەن. ئەينە شۇندىن كېيىنلا ئومۇرنى ئۇزارتىدىغان دورىنى بېرىمەن.

شەھەرلىك كىشى چىنارنى ئوستۇرۇپ، ئوي سېلىشقا، نەشپۈتنى ھوسۇلغا كىرگۈزۈپ، بۈيۈك تېۋىپنى ئويىگە چاقىرىش ئارزۇسى بىلەن مېھنەت قىلىۋېرىدۇ. ئۇ شۇنداق قىلىپ ژۈرۈپ ئوزىنىڭ يېشى قانداق قىلىپ يۈزدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى سەزمەي قالىدۇ.

ئەلقىسسە، ئۇمۇتلىك دۇنيا ئېكەن. ئۇمۇت قىلغان مورادىغا يېتىدۇ، نائۇمۇت ئۇز ئايىغىدىن كېتىدۇ، ياخشى نىيەت بىلەن ياشايلى.

ئا. ماخمۇت تەييارلىدى.

قىسقا خەۋەرلەر

ئۇتۇقلۇق ئۆتتى

م. يۇ. لېرمونتوۋ نامىدىكى تىياتر بىناسىدا ئېچىلغان «تېرنوماي» زالىنوۋي سەنئەت كورگەزمىسى ئوزىنىڭ يازلىق كورگەزمە مەۋسۇمىنى ياپتى. ئوتكەن يېرىم ژىل ئىچىدە رەسسام-ئاۋانگارىستلارنىڭ 12 شەخسي كورگەزمىسى نامايىش قىلىندى. قاراغاندىلىق-ئاندرېي نودا، چىمكەنتلىك-راۋىل ئابدۇلوۋ، پېتروپاۋلوۋسكىلىق- غالىيە ماقاشېۋا، تاشكەنتلىك-ھاشىمجان قۇربانوۋ ۋە ئالمۇتىلىق -ئاسقار يېسدەئولېتوۋ، يۇرىي پلوتنىكوۋ، ۋېچېسلاۋ لېۋكو، رامىل ھوسمانوۋ ۋە باشقىلارنىڭ كورگەزمىلىرى ئۇنىڭ يارقىن ئىپادىسىدۇر. كورگەزمە چالغۇ، ۋوكال، ئوپېرا مۇزىكىلىرىدىن تۇزۇلگەن كونسېرتلار جورلىقىدا ئوتتى.

كورگەزمە زىيارەتچىلىرى ئالدىدا سانكت-پېتېربۇرگ كىچىك ئوپېرا تىياترىنىڭ سولىستلىرى، شەھەردىكى كونسېرۋاتورىيە بىلەن مۇزىكىلىق ئۇچىلىشىي ستۇدېنتلىرى، شىئۇئار ئۇيغۇر فولكلور ئانسامبلى ئوز ھۇنەرلىرىنى كورسەتتى. شۇنداقلا باللار ئىجادىيتىگە بېغىشلىنىپ مەخسۇس بايرەم ئوتكۈزۈلدى.

پايدىلىق ئەسەر

«غىلىم» نەشرىياتى «ئابلايخان» كىتاۋىنى نەشىردىن چىقاردى. ئەسەرگە 1991-1992-ژىللىرى كوكچېتاۋ شەھىرىدە ئوتكەن ئىلمىي-نەزەرىي كونفېرېنسىيە ئاساس بولدى. بۇ جۇمھۇرىيتىمىزدىكى ئالىملار كوللېكتىۋىنىڭ 18-19- ئەسىرلەردىكى ئىككى چوڭ سىياسىي ئەربابنىڭ تارىختىكى رولىنى ئەتراپلىق يورۇتقان فۇندامېنتاللىق ئەتقىقاتتۇر.

كىتاپ مۇئەللىپلىرى ئىچىدە رىلمازان سۇلېيمېنوۋ، ژابايخان ئەبدىلدىن، ماناش قوزىباييېۋ، قايرات سارىغالىيېۋ، ۋلادىمىر مۇئسېييېۋ، ۋىلگالىيېۋ، ئارباي ئىبرايېۋ، توختار قوزىن كەبى تونۇلغان تارىخچىلار، يۇرىستلار، فىلوسوفلار، فىلولوگلار بار.

گېزىتخانلار دىققىتىگە!

باسمىخانا ئىشىدىكى بەزى بىر تېخنىكىلىق سەۋەپلەر تۇپەيلى گېزىتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى سانى 2-ئوكتەبىردە چىقىدۇ.

ئالمۇتا ۋىلايىتى ئالغىر ناھىيەسى كالىنىن نامىدىكى كولخوزىنىڭ ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى

توختامۇش نىيازئوغلى

ئىلياسوۋنىڭ

مەزگىلسىز ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە، قوم-قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ئالمۇتا شەھىرىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان بىر توپ مەشرەپ ئەھلى بورادىرى ئابدۇسالام ناسىروۋقا ئانىسى

زورىگۈلنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن قايغۇرۇپ، چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى:
قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى
مىنىسترلار كابىنېتى

نۆۋەتچى مۇھەررىر
ئابدۇرىشىت قاسىموۋ

ئالمۇتا، 480044
يېڭى ھايات
ئېپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8-قەۋەت

تېلېفونلار: قوبۇلخانا-59-84-33، باش مۇھەررىرنىڭ ئورۇنباسارى- 69-86-33، مەسئۇل كاتىپ- 50-86-33، ئىجتىمائىي-سىياسىي، مەدەنىيەت بولۇملىرى-81-86-33، ئەدەبىيات بولۇمى- 27-86-33.

زاكاز (3639) تىراژ 4460

«Йеңи хаят» (Новая жизнь), индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты. «Уйгур авази», регистрационное свидетельство № 486, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.

Газета отпечатана в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044 пр. Ленина, 2/4.

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

ПОГ-60